

Chráněné bydlení - pozitiva a negativa pro uživatele s mentálním postižením v Sociálních službách Uherské Hradiště, p. o.

Bc. Lenka Pelikánová

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Pelikánová**
Osobní číslo: **H160320**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Chráněné bydlení – pozitiva a negativa pro uživatele s mentálním postižením v Sociálních službách Uherské Hradiště, p. o.**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury k danému tématu.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociálních služeb, chráněného bydlení a mentálního postižení.
Příprava metodiky výzkumné části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
- KOZLOVÁ, Lucie. Sociální služby. V Praze: Triton, 2005. ISBN 80-725-4662-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-413.
- MATOUŠEK, Oldřich a Alois KŘIŠŤAN. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- PIPEKOVÁ, Jarmila, Marie VÍTKOVÁ a Miroslava BARTOŇOVÁ. Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities. 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7689-1.
- PÖRTNER, Marlis. Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-582-0.
- RADA, Marek. Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením: praktický průvodce. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. ISBN 80-239-9547-2.
- ROGERS, Carl Ransom. A way of being. Boston: Houghton Mifflin company, 1995. ISBN 03-957-5530-1.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anezka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 2.3.2018

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělení svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá pozitivy a negativy, které pociťují uživatelé chráněného bydlení, po realizaci etapy transformace pobytové sociální služby. Zamýšlíme se nad přínosem změny bydlení osob s mentálním postižením. Teoretická část vysvětluje základní pojmy a nastiňuje problematiku transformace sociálních služeb a chráněného bydlení. Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum, který je realizován formou rozhovorů s uživateli i pracovníky chráněného bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště, p. o. Získané poznatky jsou následně zpracovány a vyhodnoceny tak, aby mohly být aplikovány v této organizaci.

Klíčová slova: Klient - uživatel, pobytová sociální služba, transformace sociálních služeb, deinstitucionalizace, chráněné bydlení, mentální postižení

ABSTRACT

The diploma thesis deals with positive and negative impacts felt by users of protected housing after the implementation of the transformation phase of residential social service. Changes in the accommodation of people with mental disabilities are considered. The theoretical part explains basic concepts and raises questions about the transition of social services and protected housing. The practical part focuses on qualitative research which is realized in the form of interviews with users and workers of the protected housing in Social Services in Uherské Hradiště, allowance organization. The results of the research were processed and evaluated to be applied by Social Services Uherske Hradiste.

Keywords: Client - user, residential social services, transformation of social services, deinstitutionalization, protected housing, mental disabilities

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při jejím zpracování. Zároveň bych ráda poděkovala svému manželovi, dětem a rodině za podporu a pochopení, kterou mi projevovali nejen při zpracovávání diplomové práce, ale po celou dobu mého studia.

Motto:

Dříve jsem se ptal: Jak mohu vyléčit či změnit tohoto člověka? Dnes bych tuto otázku položil jinak: Jak mohu vytvořit vztah, který tento člověk může využít pro svůj osobní růst?

On Becoming a Person, 1961, Carl Ransom Rogers

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	13
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V LITERATUŘE A DOKUMENTECH.....	14
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	17
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	20
2 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ JAKO CÍL PROCESU TRANSFORMACE POBYTOVÝCH SOCIÁLNÍCH SLUŽEB.....	26
2.1 POBYTOVÁ SOCIÁLNÍ SLUŽBA A TRANSFORMACE	28
2.2 INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY.....	32
2.3 VYMEZENÍ CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	36
3 KVALITA ŽIVOTA V CHRÁNĚNÉM BYDLENÍ.....	41
3.1 SPECIFIKA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM.....	43
3.2 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ	50
3.3 CHARAKTERISTIKA KONKRÉTNÍCH CHRÁNĚNÝCH BYDLENÍ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH UHERSKÉ HRADIŠTĚ	56
II PRAKTICKÁ ČÁST	63
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	64
4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	65
4.2 DESIGN VÝZKUMU A VÝZKUMNÍ SOUBOR	67
4.3 VÝZKUMNÁ TECHNIKA A ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	69
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	72
5.1 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	72
5.2 INTEPRETACE VÝSLEDKŮ A VYMEZENÍ KONKRÉTNÍCH KATEGORIÍ	74
5.3 MODELY AXIÁLNÍHO A SELEKTIVNÍHO KÓDOVÁNÍ	129
6 SHRUTÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI).....	134
7 DISKUZE	138
8 DOPORUČENÍ.....	142
ZÁVĚR	144
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	147
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	155
SEZNAM OBRÁZKŮ	156
SEZNAM TABULEK.....	157
SEZNAM PŘÍLOH.....	158

ÚVOD

Autorem myšlenky, kterou uvádíme v mottu, je Carl Ransom Rogers. Rogerse můžeme pokládat za významnou osobnost humanistické psychologie, viz příloha PIII. Prosazoval přístup zaměřený na jedince, který klade akcent na reflexi, empatii a kongruenci. Jeho myšlenky aplikují i pracovníci v sociálních službách, neboť jsou to právě oni, kteří se snaží svým klientům naslouchat a porozumět při poskytování pomoci a podpory.

Od roku 2007 dochází v oblasti sociálních služeb k velkým změnám, především v souvislosti s účinností *zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*. K dalšímu důležitému legislativnímu dokumentu, jež má platnost od roku 2007, patří *vyhláška č. 505/2006 Sb.*, kterou se provádějí některá ustanovení výše uvedeného zákona. Dochází k transformaci a deinstitucionalizaci pobytoých sociálních služeb. Cílem transformace a deinstitucionalizace je odklon od institucionální péče. K cílové skupině v procesu transformace patří i osoby s mentálním postižením. Jedná se o proces, který je orientován na individuální přístup ke klientovi, jež budeme definovat ve druhé kapitole.

Proces transformace stále probíhá a v současné době dochází k nárůstu počtu chráněných bydlení. Chráněné bydlení podporuje své uživatele v samostatnosti, a to nejen v péči o svou osobu, v komunikaci, vzdělávání, ale i v pracovním uplatnění. Domníváme se, že odchod z pobytové sociální služby do chráněného bydlení představuje velkou změnu v životě uživatelů. V souvislosti s transformací předpokládáme, že uživatelé ve svém osobním životě pocítují pozitiva, ale i negativa. Cílem naší diplomové práce je zjistit, jaký přínos má chráněné bydlení pro uživatele s mentálním postižením. Jako výzkumný přístup jsme zvolili kvalitativní strategii proto, že chceme porozumět pocítům uživatelů chráněného bydlení.

Pro náš výzkum jsme zvolili organizaci Sociální služby Uherské Hradiště, p. o. proto, že tato organizace patří ve Zlínském kraji k největším poskytovatelům pobytoých sociálních služeb a i v rámci České republiky se řadí k největším institucím v této oblasti. Aktuálně poskytuje daná organizace čtyři služby chráněného bydlení a v plánu má další zvýšení kapacity tohoto typu služby. Z tohoto důvodu usuzujeme, že tato organizace má nemalé zkušenosti s tímto typem sociální služby.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je členěna na tři kapitoly a tři podkapitoly. První kapitola vymezuje vztah tématu k sociální pedagogice, definuje literaturu a základní pojmy, které souvisí se sociálními službami, chráněným bydlením a mentálním postižením, a ty jsou pak shromažďovány do příloh. Procesem

transformace pobytových sociálních služeb se zabývá druhá kapitola, zejména vymezením pobytové služby a chráněného bydlení. Věnujeme se také charakteristice individuálního plánování, které velmi úzce souvisí s procesem transformace.

Třetí kapitola je zaměřena na kvalitu života uživatelů s mentálním postižením v chráněném bydlení, především specifikuje osoby s mentálním postižením, definuje typy mentálního postižení a specifikuje legislativu v oblasti sociálních služeb. Za stěžejní považujeme vymezení konkrétních chráněných bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště. Praktická část je zaměřena na stanovení výzkumného problému, výzkumných otázek a cíle výzkumu. Zahrnuje výzkumný soubor, způsob jeho výběru a metodu zpracování dat. V závěru praktické části shrnujeme výsledky a vyhodnocujeme.

Domníváme se, že proces transformace, jehož cílem je pozitivní změna v životě uživatelů, patří v současnosti k aktuálním tématům. Naším úmyslem je objasnění prožívání klientů s mentálním postižením, které souvisí se změnou bydlení. Snažíme se přiblížit získané poznatky široké veřejnosti, zejména však pracovníkům v sociálních službách, kteří by je mohli prakticky aplikovat ke zkvalitnění poskytovaných služeb. Přínos naší práce má spočívat v inspiraci pracovníků v oblasti přípravy klientů na život v chráněném bydlení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

Naše diplomová práce se zaměřuje na pozitiva a negativa pro uživatele s mentálním postižením v chráněném bydlení, v konkrétní organizaci, a to Sociálních službách Uherské Hradiště, p. o. (dále jen Sociální služby Uherské Hradiště). V první kapitole se věnujeme teoretickým východiskům domácí, zahraniční a cizojazyčné literatury, dále specifikujeme vztah tématu k sociální pedagogice a definujeme základní pojmy, které souvisí s tématem práce.

Oldřicha Matouška můžeme považovat za odborníka v sociální oblasti, a proto z jeho knih *Sociální služby a Encyklopedie sociální práce*, čerpáme při specifikaci sociálních služeb i při vymezení základních pojmů. K popisu chráněného bydlení nám pomůže publikace Marka Rady *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením*. Autorka Lucie Kozlová se také věnuje oblasti sociálních služeb, a proto její knihu *Sociální služby* využijeme v druhé kapitole. Ve třetí kapitole aplikujeme publikaci od Čámského, Sembdnera a Krutilové *Sociální služby v ČR v teorii a v praxi*, a to při vymezení Standardů kvality v sociálních službách. Ze zahraniční literatury jsme vybrali knihu německého pedagoga Johannese Schillinga k objasnění vztahu tématu k sociální pedagogice. Neméně důležitou je pro nás publikace autorky Marlis Pörtner *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*. K dalším autorům patří Jarmila Pipeková s knihou *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities*, z tohoto díla čerpáme ve třetí kapitole. Z cizojazyčné literatury naši práci ovlivňuje význačný humanistický psycholog Carl Ransom Rogers, jehož myšlenky zachycujeme ve druhé kapitole, a to prostřednictvím knihy *A way of being*. Rogers položil základy přístupu zaměřeného na osobu, tento přístup aplikují pracovníci v sociálních službách, zejména pak v chráněném bydlení.

Ve druhé podkapitole se pokoušíme vysvětlit vztah chráněného bydlení k sociální pedagogice. Zde čerpáme zejména z literatury autorů Krause, Bakošové, Vávrové a Schillinga jakožto význačných pedagogů a Gulové, Matouška, Kříšťana jakožto známých odborníků v oblasti sociální práce.

Specifikaci základních pojmů uvádíme ve třetí podkapitole. Naším cílem je vymezit pojmy, které vystihují směr naší práce. Konkrétně se jedná o definování pojmů klient – uživatel, pobytová sociální služba, transformace sociálních služeb, deinstitucionalizace, chráněné

bydlení a mentální postižení. Při vymezení základních pojmů čerpáme zejména od autorů Matouška, Kříšťana, Šišky, Vávrové, Rady, Johnové a spoluautorství Čámského, Sembdnera, Krutilové a Valenty, Michalíka, Lečbycha. V neposlední řadě aplikujeme pojmy dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech

V diplomové práci aplikujeme literaturu, která se vztahuje k tématu naší práce. Čerpali jsme z literatury domácí, zahraniční i cizojazyčné. Za stěžejní knihy v oblasti sociálních služeb, sociální práce a sociální pedagogiky však považujeme publikace, které charakterizujeme v následující části.

Domácí literatura

K podstatným publikacím naší práce můžeme zařadit *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením* od Marka Rady. Jedná se o praktického průvodce v oblasti chráněného bydlení. Publikace se skládá ze čtyř částí. V úvodu autor vysvětluje základní pojmy, popisuje typy chráněného bydlení a předkládá praktické zkušenosti. Druhá kapitola se zabývá předinvestiční fází. Následuje fáze investiční, která zahrnuje zejména financování chráněného bydlení. V závěrečné kapitole s názvem poinvestiční fáze, která je nejobsáhlejší, Rada specifikuje výběr klientů, personální zabezpečení, poplatky za službu a zabezpečení kvality služby. V závěrečné části rozebírá podrobněji standardy kvality. Informace z knihy aplikujeme ve druhé kapitole, kde se snažíme především specifikovat chráněné bydlení. Marek Rada působí jako vedoucí chráněného bydlení v centru VELAN od roku 2003 až do současnosti. Toto centrum pod záštitou Hnutí humanitární pomoci Blansko poskytuje sociální službu chráněného bydlení pro lidi s mentálním znevýhodněním. (Rada, 2006)

Za důležitou publikaci naší práce považujeme knihu *Sociální služby*, která se zabývá problematikou sociálních služeb. Kniha nám přináší komplexní a cenné informace ze sféry sociálních služeb, které uplatníme při vymezení sociálních služeb. Autorem je Oldřich Matoušek působící jako vedoucí Katedry sociální práce na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Autor je znám zejména v oblasti sociální práce a vydal řadu odborných a populárních publikací. Matoušek v publikaci *Sociální služby* vymezuje základní typy sociálních služeb. Věnuje se historii, ale i současným vývojovým tendencím, typologii, financování i plánování v sociálních službách. Autor přináší náhled na kvalitu a hodnocení

sociálních služeb. Důležitou část publikace tvoří legislativní ukotvení služeb v sociální oblasti. (Matoušek, 2011)

Publikace doc. Ing. Lucie Kozlové, Ph. D. *Sociální služby* nám pomůže při definování sociálních služeb. Autorka působí jako vedoucí Katedry sociální práce a sociální politiky v Českých Budějovicích. Ve své knize se zabývá různými tématy z oblasti sociálních služeb v České republice. V úvodní části začleňuje sociální služby do systému sociální pomoci. V následujících kapitolách se autorka pokouší klasifikovat a charakterizovat sociální služby v České republice, přináší informace o financování, reformě, definuje faktory ovlivňující sociální služby. Autorka podrobněji specifikuje standardy kvality a komunitní plánování v sociálních službách. V závěru publikace Kozlová popisuje sociální služby v zemích Evropské unie. (Kozlová, 2005)

Jako další knihu jsme zvolili *Encyklopedii sociální práce*, kterou vydal Oldřich Matoušek a kolektiv. Encyklopedie přináší přes 200 hesel z oboru sociální práce, která jsou tematicky uspořádaná do deseti oddílů. Publikace nám poskytuje přehled psychologických a sociologických teorií a přístupů v kontextu sociální práce a zohledňuje domácí vývoj oboru z evropského i mezinárodního hlediska. Oldřich Matoušek patří k významným autorům v oblasti sociální práce, ale disponuje i dlouholetou praxí jako klinický psycholog a psychoterapeut. Jeho spoluautoři jsou: Libor Musil, Pavel Navrátil, Igor Tomeš, Martin Smutek, Alois Kříšťan, Helena Válková, Radka Janebová, Kateřina Kubalčíková, Hana Pazlarová, Hana Janečková a další. (Matoušek, Kříšťan, 2013) Tuto publikaci uplatníme při definování základních pojmů, které v naší práci charakterizujeme.

Zejména k objasnění legislativy a Standardů kvality v sociálních službách uplatníme publikaci *Sociální služby v ČR v teorii a v praxi* od autorů Pavla Čámského, Jana Sembdnera a Dagmar Krutilové. Autoři působili na různých manažerských pozicích, jako lektori a inspektoři kvality sociálních služeb, a proto v této knize mohli uplatnit své znalosti a zkušenosti přímo z praxe. Vývoj sociální péče i historii sociálních služeb od roku 2006 specifikují autoři v první části knihy. Následující část publikace podrobně rozebírá Standardy kvality sociálních služeb. V závěrečné části autoři objasňují projekty MPSV a odpovídají na dotazy z právní oblasti. (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011)

Zahraniční literatura

Ze zahraniční literatury čerpáme od autora Johannese Schillinga z knihy *Sociálna práca: Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*, zejména k vymezení vztahu

sociální pedagogiky k tématu, který budeme specifikovat v následující podkapitole. Publikace nám poskytuje charakteristiku jednotlivých teoretických modelů, zabývá se dějinami sociální péče, je zaměřená jak na mládež, tak i na dospělé. Kniha je určena nejen pro pedagogy a studenty, ale i sociální pedagogy a sociální pracovníky. Zabývá se cíli a metodami sociální pedagogiky a vymezuje působnost sociálního pedagoga. Autor v publikaci vychází ze zkušeností německé pedagogiky a sociální práce. Vysvětluje vztah sociální pedagogiky a sociální práce, jak společné znaky, tak poukazuje na rozdíly. Autor uvádí příklady z praxe, inspirace ke studiu a přináší podstatné informace ze sociální práce i sociální pedagogiky. (Schilling, 1999)

Další knihou, kterou jsme ze zahraniční literatury vybrali, je *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči* od autorky Marlis Pörtner. Marlis Pörtner má mnohaletou praxi s klienty s mentálním postižením a působí jako psychologka a psychoterapeutka v Curychu. Kniha je určena především pro osoby, které přicházejí do kontaktu s lidmi s mentálním postižením a klienty vyžadujícími trvalou péči, především v sociálních službách. Z této publikace čerpáme v druhé kapitole, která vymezuje proces individuálního plánování. Autorka prezentuje ve své knize koncept PCA (Person Centered Approach) - na osobu zaměřený přístup. V úvodní části publikace je definován na osobu zaměřený přístup a podstata tohoto přístupu. Autorka v dalších kapitolách specifikuje klienty s mentálním postižením, charakterizuje zásady pro praxi, vysvětluje myšlenku preterapie, vymezuje stanoviska institucí k této koncepci a uvádí konkrétní příklady z praxe. Závěrečná část knihy shrnuje současnost i budoucnost tohoto přístupu. (Pörtner, 2009)

Nejen při vypracování legislativní části čerpáme z publikace *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities* od autorky Jarmily Pipekové a kolektivu. Spoluautory jsou: Vítková Marie, Bartoňová Miroslava, Bazalová Barbora, Džambiková Lenka, Ošlejšková Hana, Pančocha Karel, Slepíčková Lenka, Řehulka Evžen, Šlapák Ivo a Vaňurová Helena. Kniha je zaměřena na oblast sociální inkluze osob se zdravotním postižením, a to zejména osob s mentálním postižením. Autoři v knize definují východiska teoretická, filozofická, sociologická a psychologická, specifikují mentální postižení, zaměřují se na terminologické vymezení zdravotního a mentálního postižení. Lidská práva jako východisko pro zkvalitnění života osob s mentálním postižením tvoří další část této publikace. Tvůrci se zabývají

interdisciplinární kooperací a bariérami inkluzivního medicínského doprovodu, jako je mezinárodní klasifikace postižení, prostředky rehabilitace a interdisciplinární spolupráce. V neméně podstatné části je popsána inkluze žáků s mentálním postižením, vliv vybavenosti regionu na edukaci a možnosti pracovního uplatnění žáků s mentálním postižením. Specifika vzdělávání, profesní přípravu, pracovní uplatnění a sociální inkluzi osob s mentálním postižením definují autoři v další části publikace. Tvůrci se věnují i legislativnímu ukotvení v zákoně o sociálních službách a standardům kvality. Autoři knihy doplnili témata výzkumnými projekty a případovými studii. (Pipeková, Vítková ed al., 2014)

Cizojazyčná literatura

Z literatury cizojazyčné jsme zvolili knihu Carla Ransoma Rogerse *A way of being*. Tuto známou publikaci uplatníme zejména k definování přístupu zaměřeného na osobu, který specifikujeme v druhé kapitole. Kniha vyšla i pod českým názvem *Způsob bytí*. Mohou ji využít především pracovníci v pomáhajících profesích, ale také studenti psychologie, filozofie nebo pedagogiky. Autor v knize objasňuje svůj osobní i profesní vývoj v období od šedesátých do osmdesátých let dvacátého století. Dílo obsahuje stanoviska, vlastní zkušenosti Rogerse, hlediska přístupu zaměřeného na člověka a vývoj tohoto přístupu. (Rogers, 1995)

V následující podkapitole popíšeme vztah našeho tématu k sociální pedagogice. Sociální práce úzce souvisí se sociální pedagogikou. Sociální služby pak jsou důležitou oblastí, ke které se vztahuje sociální práce.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Již Jan Amos Komenský chápal výchovu jako prostředek k nápravě světa. Je znám jeho názor, že je třeba poskytnout výchovu a vzdělávání všem bez rozdílu. Pojetí sociální pedagogiky se různí a v průběhu historie mění. Jedno pojetí můžeme specifikovat jako pomoc těm, kdo se dostali do složité životní situace. (Kraus, 2008, s. 10, 39) A právě tato dimenze pomoci je společná i se sociální prací.

Významná osobnost slovenské sociální pedagogiky, doc. PhDr. Zlatica Bakošová, PhD., vymezuje tyto směry sociální pedagogiky:

- Sociální pedagogika, která zkoumá vztahy prostředí a výchovy.
- Sociální pedagogika, která se zabývá výchovou a právním nárokem na výchovu.
- Sociální pedagogika, která chápe výchovu jako pomoc všem kategoriím.

- Sociální pedagogika, která se zabývá odchylkami sociálního chování. (Bakošová, 2008, s. 20)

Existence jedince v současnosti je těžká, namáhající až přetěžující. Člověk je zahlcován rostoucími úkoly a individualizací vztahů, život se komplikuje a vystupuje zde potřeba pomoci k jeho zvládnutí. Úkoly sociální pedagogiky se rozšiřují o praktickou pomoc při zvládnutí života. (Bakošová, 2008, s. 34)

Z pohledu sociální pedagogiky vymezujeme pomoc jako aktivní řešení určité situace v životě, jedná se o stav nouze nebo ohrožení. Zaměřuje se na konkrétní cíl, který se snažíme dosáhnout za pomoci činností, jimiž kompenzujeme nedostatky, jež jsme zjistili. Je to proces, jehož záměrem je zkvalitnění života jedince. (Kraus, 2008, s. 135)

Pojmosloví sociální pedagogika a sociální práce pojmenovávají dva okruhy pomoci člověku a tyto dvě oblasti mají určité části společné. Historicky mají různé kořeny i vývoj, ale zejména cíl a zájem mají společný, blízký. Oba pojmy specifikují nejen praxi, profesi, ale i teorii. V praktické činnosti můžeme obě oblasti přiřadit k pomáhající profesi. K osamostatnění sociální pedagogiky a sociální práce dochází vlivem osvícenského myšlení. K základům sociální pedagogiky patří socializace a výchova (Natorp) prostých lidí. V sociální práci je podstatou péče o občany, kteří potřebují pomoc. V předosvícenské době tyto služby poskytovala především církev. Při srovnání působení sociálních pedagogů a sociálních pracovníků v současnosti není mnoho rozdílů, snad až na to, že sociální pedagogové spíše vnímají jako svou cílovou skupinu mládež, zatímco sociální pracovníci své poznatky aplikují pro širokou škálu cílových skupin. V průběhu vývoje se sociální pedagogika více zabývala sociální službou rodinám, sociální práce se zabývala případovou prací a managementem, a tím byl dány první impulzy k rozdělení obou disciplín. Vzhledem k tomu, že v Německu se velká část sociálních pracovníků vzdělává ve studijním oboru sociální pedagogika, dochází opět k propojování obou oborů. (Matoušek, Kříšťan, 2013, 503 - 504)

Studijní obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně je zaměřen na vzdělávání pedagogických a sociálních pracovníků, kteří se mohou uplatnit v oblasti státní správy, ale i nestátních neziskových organizacích. Obor studia se orientuje zejména na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, tedy dětmi, jejichž chování se neslučuje s normami běžné populace. Další cílovou skupinou Sociální pedagogiky jsou osoby s rizikovým chováním či sociálně znevýhodněné, především osoby, které mají ztížený

přístup ke vzdělávání z důvodu zdravotního či mentálního handicapu¹. (Vávrová, 2003, s. 31 - 32)

Lenka Gulová ve své knize *Sociální práce*, popisuje sociální práci a sociální pedagogiku jako dvě rozdílné disciplíny. Ale současně uvádí, že sociální pedagogika a sociální práce jsou v určitých rysech podobné obory, především pokud se zaměřujeme na cílové skupiny. Sociální pedagogika se zabývá zejména prevencí a kompenzací, její postupy vychází spíše z metod volného času. Sociální práce je vnímána jako aktivní zasahování do těžké životní situace klientů, u kterých chceme dosáhnout změny. Autorka však uznává, že se tyto dva obory setkávají a prolínají, především v Německu. (Gulová, 2011, s. 70)

Johannes Schilling, význačný německý pedagog, odpovídá na otázku, zda sociální pedagogika a sociální práce jsou synonyma či jsou to odlišné disciplíny. Dle autora pracuje sociální pedagog a sociální pracovník ve stejné praktické rovině. Při výběru pracovníků nerozhoduje, zda vlastní diplom z oboru Sociální pedagogika nebo Sociální práce. Sociální pedagogika uskutečňuje v oblasti výchovy odbornou sociální práci s různými úkoly. (Schilling, 1999, s. 100, 131) „Sociální pedagogiku a sociální práci můžeme spojit pojmem sociální služby.“ (Schilling, 1999, s. 140)

Sociální práce je obor, jež má v současnosti velmi blízko k sociální pedagogice. Jedná se o odvětví, které se poslední době značně rozvíjí, stejně jako sociální pedagogika. V širším pojetí je sociální práce definována jako činnost, která se zabývá prevencí u problémových skupin lidí. Tyto problémy vyvstávají z potřeb jedinců, které jsou v konfliktu se společenskými normami. Cílem oboru je zlepšit kvalitu nebo zmírňovat problémy života rizikových skupin. (Klein, Rosinský, 2010, s. 24)

Přikláníme se k názoru výše uvedených autorů, že sociální pedagogika je spojená se sociální prací. Jedná se zejména o spojitost v zaměření na cílové skupiny obou disciplín. Absolventi sociální pedagogiky velmi často realizují získané vědomosti a dovednosti ze studia v sociálních službách, a to na pozici sociální pracovník. Tento výrok podpoříme citací ze *zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*. „Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je vyšší nebo vysokoškolské vzdělání v oborech zaměřených na

¹ Handicap (hendikep) – nepříznivá sociální situace člověka, která vyplývá z poruchy nebo omezení schopnosti. Hendikepovaný člověk nedokáže naplňovat očekávání, která jsou v dané době a kultuře spojována s normalitou. (Matoušek, 2008, s. 67)

sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost.“ (ČESKO, 2006a)

Na základě výše uvedených odůvodnění se domníváme, že pokud sociální pedagogika souvisí se sociální prací, pak i téma naší diplomové práce, které se zabývá sociálními službami, má souvislost se sociální pedagogikou. Poznatky získané výzkumem, který realizujeme v naší práci, můžeme uplatnit i v oblasti sociální pedagogiky. Kupříkladu sociální pedagog může pracovat v sociálních službách, kde je schopen realizovat se v oblasti prevence, sociální pomoci a poradenství. Sociální pedagogika patří k multidisciplinárním vědám a jako taková spolupracuje s různými jinými vědami, včetně sociální práce.

V následující podkapitole vymežíme pojmy, které souvisí s námětem naší práce, především termíny z oblasti sociálních služeb, transformace, chráněného bydlení a mentálního postižení. Jedná se o pojmy, které považujeme za významné pro objasnění našeho tématu.

1.3 K základním pojmům

V současnosti jsme zahrnuti množstvím nových informací a pro snadnější orientaci v naší diplomové práci chceme vysvětlit pojmy, které se týkají problematiky v oblasti sociálních služeb, především pak chráněného bydlení a tyto termíny dále v práci aplikujeme. Tedy cílem této podkapitoly je specifikace základní terminologie z pohledu různých autorů.

Jedná se o následující pojmy:

- Klient - uživatel.
- Pobytová sociální služba.
- Transformace sociálních služeb.
- Deinstitutionalizace.
- Chráněné bydlení.
- Mentální postižení.

Klient – uživatel

Dle *zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách*, je sociální služba poskytována osobám k zajištění pomoci a podpory za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Je zaměřena na osoby, jež se nacházejí v nepříznivé sociální situaci a existuje u nich oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro

životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společnostmi, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv nebo z jiných podstatných příčin řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením. Současně u těchto osob jde o dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav. (ČESKO, 2006a)

Klient – uživatel je subjekt, kterého můžeme nazývat klientem, pacientem, zákazníkem, uživatelem služby. Mezi uživatelem a pracovníkem existuje vztah, který by měl být rovnocenný a symetrický. Ani jedna strana tohoto vztahu by neměla zneužívat moc, kterou může za určitých okolností nabývat nad druhou stranou. Někteří autoři vnímají pojem klient silně zatížený závislostním hodnocením, a proto jej odmítají (Trevitnick, 2000). V současnosti je za klienta považován ten, kdo může vyjednávat o zakázce. Avšak klient sociálních služeb se nachází v odlišné situaci než běžný zákazník, který je schopen si o nabízené službě zjistit komplexní informace a rozhodnout se samostatně pro nejlepší variantu. Klient, který vyjednává o sociální službě, se nachází pod určitým tlakem z důvodu své nepříznivé situace a neoplývá takovými znalostmi jako poskytovatel. Proto by měl být mezi těmito subjekty kladen důraz na rovnocenné vyjednávání. (Matoušek, Kříšť'an, 2013, s. 215) Z výše uvedeného vyplývá, že pojmy klient a uživatel mohou být pokládány za synonyma. Na základě našich zkušeností z praxe v sociálních službách se spíše přikláníme k pojmu uživatel, který budeme aplikovat v diplomové práci.

Pobytová sociální služba

Někteří autoři spojují pojem pobytová s pojmem ústavní. Například Matoušek, Kříšť'an uvádějí, že se jedná o službu, kterou využívají lidé zejména v případech, kdy nejsou schopni plnohodnotně žít bez podpory jiných. Pokud není služba dostupná, není péče v možnostech rodiny nebo je jinak nastaven systém sociální ochrany, může být východiskem pro takového jedince právě život v pobytovém zařízení. Život v pobytové službě je spojen se zásadní změnou života. Pobytová služba představuje pro své uživatele výhody, ale i množství rizik. Potenciální uživatel nebo jeho blízcí musí před výběrem tohoto typu sociální služby dobře uvážit všechny možné varianty a hlavně uživatelské potřeby. (Matoušek, Kříšť'an, 2013, s. 217)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, přináší definici, že „sociální služba je činnost nebo činnosti podle tohoto zákona zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ (ČESKO, 2006a) Přikláníme se k názoru, že pobytové sociální služby poskytují péči a podporu osobám, které se o sebe nemohou sami

postarat a že výběr této služby představuje pro uživatele zásadní změnu života, kterou je nutné dobře zvážit.

Transformace sociálních služeb

Kritéria transformace, humanizace a deinstitucionalizací vybraných služeb sociální péče uvádějí, že se jedná o souhrn změn v oblasti řízení, financování, vzdělávání, místa a formy poskytování služeb tak, aby výsledkem byla péče poskytovaná v běžných podmínkách. (MPSV, 2009, s. 5) Čámský, Sembdner a Krutilová uvádí, že s transformací je spojeno i mnoho problémů (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011, s. 11).

Transformace je proces změny, který se týká ústavního zařízení. Poskytuje možnost uživatelům, po uskutečnění fáze transformace pobytové služby, žít aktivně v běžných podmínkách a zkvalitnění jejich života. Transformace pobytové sociální služby je nástroj nikoliv cíl. Na základě praxe v několika státech Evropy a Ameriky není možné zvýšit kvalitu lidí žijících v ústavní péči na obvyklou úroveň. Spíše může vést ke snížení kvality života. Lidé s postižením jsou našimi spoluobčany a mají stejné právo žít běžným životem jako majoritní² populace. (Johnová, 2008b, s. 3)

Usuzujeme, že proces transformace sociálních služeb je úzce spjat s deinstitucionalizací. Jedná se o postup, který je v současné době velmi preferovaný a pomáhá uživatelům zlepšit kvalitu jejich života na základě zjištění jejich individuálních potřeb. Tento proces má klientům pomoci žít život v běžném sociálním prostředí a k jejich aktivnímu zapojení na trhu práce v České republice.

Deinstitucionalizace

Vávrová uvádí, že v České republice se začalo uvažovat o deinstitucionalizaci v posledních letech dvacátého století. V jiných zemích Evropy proces transformace začíná mnohem dříve, již v 70. letech zvažují myšlenky na podporu práv klientů, kteří by měli žít v přirozeném prostředí. (Vávrová, 2009, s. 4)

Dle *Slovníku sociální práce* počátky deinstitucionalizace v USA spadají již do šedesátých let devatenáctého století, kdy bylo velké množství dětí přemístěno z chudobinců do

² Majorita - většina, zpravidla nadpoloviční část společnosti, která má převahu a je dominantní. Ve vztahu k minoritám často vykazuje nadřazenost nebo dokonce nepřátelství až agresivitu. (Stříženc, 1996, s. 109)

sirotčinců. Tento krok byl zvolen proto, aby chudé děti neovlivnily majoritní populaci. Zákon z roku 1875 týkající se dětí, byl vydán ve státě New York a následovaly podobné zákony i v jiných státech USA, které zakázaly umístování dětí do chudobinců. Byl zlepšen i systém financování dětských domovů. (Mizrahi, Davis, 2008, s 15)

Deinstitucionalizací rozumíme transformaci služeb pro osoby s mentálním postižením, která vede ke spokojenosti uživatele, nelze ji chápat jen jako prostou změnu bydlení z jednoho zařízení do druhého zařízení, byť menšího. Po roce 1989 dochází ke změně modelu ústavní péče a vzniká velké množství různých organizací, které přináší novou alternativu k dosud převažující ústavní péči. (Šiška, 2005, s. 25 - 26)

Usuzujeme, že pojem deinstitucionalizace v podstatě kopíruje pojem transformace pobytových sociálních služeb, i když výklad se může lišit podle různých autorů. Za deinstitucionalizaci považujeme přechod uživatelů z ústavní služby do jiné služby blízké přirozenému prostředí většinové populace.

Chráněné bydlení

Chráněné bydlení patří k pobytové sociální službě, která je určena pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního stavu nebo chronického onemocnění a současně tito jedinci potřebují pomoc jiné osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového nebo individuálního bydlení. Poskytuje novější typ celoroční péče, především pro uživatele s mentálním postižením, kteří bydlí v běžné zástavbě, a to v bytě nebo rodinném domě. Klienti chráněného bydlení žijí ve společné domácnosti a se vším, co sami nezvládají, jim pomáhají pracovníci. Uživatelé chráněného bydlení se snaží o nalezení pracovního uplatnění v chráněných pracovištích, centrech a zařízeních pro zaměstnávání a volný čas. (Švarcová – Slabinová, 2006, s. 177 - 178)

Rada uvádí, že chráněné bydlení patří k novým typům služeb, které do roku 2006 neměly v České republice téměř žádnou tradici. Autor vymezuje chráněné bydlení jako službu, která je určena k samostatnému bydlení pro osoby se zdravotním postižením. Zákon o sociálních službách definuje chráněné bydlení jako jeden z typů služeb. Pojem chráněné bydlení se mnohdy zaměňuje s termínem podporované bydlení. Cílem chráněného bydlení pro klienty je nahrazení obvyklé formy bydlení, kdy nejde jen o kvantitu, ale i kvalitu služby. (Rada, 2006, s. 8)

Přikláníme se ke specifikaci chráněného bydlení, která vychází z literatur obou výše uvedených autorů. Zejména souhlasíme s názorem, že se jedná o nový typ služby, který

podporuje své uživatele v samostatnosti, a to nejen v péči o svou osobu, ale i v pracovním uplatnění. Chráněné bydlení můžeme považovat za cíl transformace pobytových sociálních služeb.

Mentální postižení

Pojem mentální postižení je široce užíván, zejména v speciálně - pedagogické praxi. Zahrnuje mimo mentální retardace i mezní oblast kognitivně³ – sociálního postižení, jež klienta znevýhodňuje, především ve vzdělávání na běžném typu škol. Vyžaduje opatření edukativní, především vyrovnávací a podpůrné. Zdravotnická oblast termín mentální postižení vnímá jako synonymum k pojmu mentální retardace. Autoři Valenta, Michalík, Lečbych však odlišují pojem mentální postižení a mentální retardace. Definují mentální retardaci jako vývojovou poruchu rozumových schopností, která se projevuje hlavně snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností. Toto postižení vzniká v prenatální⁴, perinatální⁵ i časném postnatální⁶ stádiu. (Valenta, Michalík, Lečbych, 2012, s. 29 - 31)

Z uvedeného vyplývá, že existuje různé pojetí termínu mentální postižení. Přikláníme se k názoru, že pojmosloví mentální postižení splývá s pojmem mentální retardace.

Autoři *Psychologického slovníku* považují mentální retardaci za stav, který lze zlepšit výchovou intenzivní, individuální nebo v rámci běžné či speciální školy. Jedná se o stav, který má organický původ, a kdy dochází ke snížení intelektuálních schopností. Projevuje se během vývoje jedince a zpravidla je provázen sníženou schopností orientace v životním a sociálním prostředí. Takový jedinec se opoždí v učení, v sociálních a pracovních dovednostech i v oblasti emocionální za svými vrstevníky. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 507 - 508)

V první kapitole jsme vymezili stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech a specifikovali jsme základní pojmy, které v práci nejčastěji užíváme. Současně jsme vysvětlili vztah našeho tématu k sociální pedagogice. Charakteristikou chráněného bydlení

³ Kognitivní – poznávací, také vnímající, hodnotící, vztahující se k poznávacím procesům. (Hartl, Hartlová, 2004, s. 261)

⁴ Prenatální – vztahující se k období před narozením. (Hartl, Hartlová, 2004, s. 449)

⁵ Perinatální – vztahující se k období těsně před, během a těsně po narození. (Hartl, Hartlová, 2004, s. 405)

⁶ Postnatální – odehrávající se po narození. (Hartl, Hartlová, 2004, s. 442)

jako cíle procesu transformace pobytových sociálních služeb se budeme zabývat v následující kapitole.

2 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ JAKO CÍL PROCESU TRANSFORMACE POBYTOVÝCH SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Cílem této kapitoly je vymežit specifika procesu transformace pobytových sociálních služeb, poukázat na odlišnosti péče v ústavních zařízeních a v chráněných bydleních. Objasnění postupu individuálního plánování v sociálních službách se věnujeme ve druhé podkapitole. V závěrečné části kapitoly pojednáváme o chráněném bydlení, především o typech a specifikách této formy komunitního bydlení.

Reforma sociálních služeb si kladla za cíl vybudovat takovou strukturu sociálních služeb, která by byla dostupná pro všechny jedince, kteří se ocitnou v nepříznivé sociální situaci. Současně by garantovala kvalitu služeb, zavedla jejich účinnou kontrolu, vytvořila postup plánování služeb a také definovala požadavky na kvalitní pracovníky v sociálních službách. Usilovalo se o to, aby každý jedinec měl stejnou možnost získat pomoc, kterou potřebuje. Aby k řešení tíživé situace docházelo v přirozeném prostředí klienta, při zachování co největší míry soběstačnosti a stylem, který by byl ve shodě s jeho zájmy a potřebami. (Kozlová, 2005, s. 49)

Schalockem a kolektiv (2008) definovali koncepční rámec kvality sociálních služeb v osmi oblastech, které vyplynuly ze syntézy mezinárodní kvality práce. K těmto doménám a jejich nejběžnějším ukazatelům patří osobnostní rozvoj, který se zaměřuje na vzdělávání a adaptaci. K důležitým indikátorům náleží právo na sebeurčení, především možnost volby, a autonomie. Mezilidské vztahy, sociální inkluze v rámci komunity a integrace do běžné společnosti řadíme k dalším podstatným ukazatelům kvality služeb. Mezi zásadní aspekty patří právní nárok na důstojnost. K neméně důležitým ukazatelům patří životní podmínky, zejména finanční postavení, pracovní status a bydlení. Nelze opomenout oblast dosažení pohody jak fyzické, tak i emoční. (Chowdhury, Benson, 2011, s. 257)

Země realizující proces deinstitucionalizace se mohou poučit z chyb, kterými již před nimi prošly jiné země. Mansell a kol. (2007) identifikují čtyři sféry nezbytné pro úspěšný přechod osob s postižením na komunitní služby. První sférou je posílení myšlenky nových možností v komunitě. K dalším okruhům můžeme zahrnout legislativní podporu integrace, větší možnost podílení se osob se zdravotním postižením a jejich rodin na politickém životě, podporu médií a zohlednění osvědčených postupů z jiných zemí. Další sférou je schopnost projevení nespokojenosti s institucionálními postupy, především akceptace inspekce kvality a prosazení práv jednotlivců. Ke třetí oblasti patří inovace služeb a snaha o zlepšení situace

v praxi. V neposlední řadě se jedná o zvýšení pobídek pro aktéry procesu transformace, které mohou zahrnovat vytvoření nových možností financování komunitních služeb. Neméně zásadní je i rozvoj komunitních služeb a plná integrace osob s mentálním postižením v České republice, se zvláštním důrazem na otázky spojené s výběrem, kontrolou, legislativou

a individuálním financováním jako prostředkem k sociálnímu začlenění. Autoři si kladou za cíl umožnit srovnávací studium s jinými evropskými zeměmi. (Šiška, Beadle, 2011, s. 126)

Obecnou orientací v oblasti sociálních služeb je omezení vlivu státu v roli poskytovatele. Základní příčinou redukce veřejných výdajů je jejich hospodářská neúnosnost. Daňové zatížení poplatníků zpomaluje ekonomický rozvoj, a proto je možné využití spoluúčasti uživatele. Současně se tak upevňuje odpovědnost klienta za rozhodnutí o využívání služby. Roste i význam dobrovolníků jako pracovníků s odbornou kvalifikací, kteří poskytují takové služby. S dobrovolnickou pomocí v sociálních službách je spojena i řada činností, které musí poskytovatel realizovat. Jedná se o výběr, proškolení, supervidování a podporování. Další možností, jak omezit vliv státu v této oblasti, je zapojení svépomocných skupin, které se staly v západních zemích významnou alternativou k profesionálním organizacím. Pokud jsou nadměru zdůrazňovány standardy a kompetence, dochází k tomu, že je činnost považována za povrchní a praktickou. Případné řešení může spočívat v aplikaci humanistického přístupu. Výsledky šetření, které bylo provedeno u klientů sociálních služeb, ukazuje, že klienti nejvíce oceňují přístup, jehož základní principy položil psycholog Carl Rogers. Šetření prokázalo, že pro klienty je důležitý i způsob interakce a osobnostní rysy pracovníka. K těmto charakteristikám patří přívětivost, otevřenost, svědomitost a emocionální stálost. (Matoušek, 2011, s. 183 – 186)

Délku procesu transformace a deinstitucionalizace ovlivňuje více aspektů, především úroveň institucionalizace, existence jasně a společně myšlenky, existence silných lídrů, schopnosti uživatelů a dostačující množství specialistů, kteří proces změny řídí. Podstatné je chápat deinstitucionalizaci nejen jako snahu o zrušení pobytového zařízení. Pokud by byl proces takto chápán, mohlo by to vést ke snadným a rychlým východiskům a k existenci malých ústavů, na místo opravdových komunitních a rodinných forem bydlení. V rámci tohoto procesu je nutný komplexní systém sociální péče a ochrany dětí směřující k prevenci a rozvoji komunitních služeb tak, aby byl zajištěn přístup ke kvalitním, běžným službám. Proto je potřebná kooperace v dalších strategických oblastech, především v zabezpečení

udržitelosti reforem. (Evropská expertní skupina pro přechod od ústavní péče k péči probíhající v rámci komunity, 2012, s. 168)

U jedinců s postižením se aplikuje integrovaný přístup, spolupráce specialisty v oblastech percepce, komunikace, rozvoje sociálních a kognitivních dovedností. Jedná se o proces, který nemusí být nikdy ukončen. (Opatřilová, 2013, s. 36)

Rozbor vztahů mezi náklady, potřebami a výstupy přispěl při přechodu od ústavů ke službám v komunitě jako důležitý ekonomický argument. Za přispění této analýzy vznikly zásadní závěry, a to, že ve správném komplexu služeb jsou náklady na podporu lidí s těžším postižením obvykle vysoké, ať tyto lidé žijí v ústavu, či využívají služeb v rámci komunity. Z tohoto důvodu lze vyvozovat, že i náklady na komunitní službu budou vyšší. Levná ústavní péče zpravidla poskytuje nekvalitní služby, a jestliže dosáhneme lepších výsledků a kvality u komunitní péče, jsou vyšší náklady odůvodnitelné. Pokud vycházíme ze srovnání stejné míry potřeb klientů se stejnou kvalitou, nemáme potvrzení, že komunitní péče je dražší než ústavní. Pokud komunitní služby jsou vhodně nastaveny a řízeny, tak by měly vykazovat lepší výsledky než ústavy. Z realizovaného rozboru vyplývají doporučení, jehož smyslem je akceptovat a deklarovat integraci osob s postižením do života společnosti a přitom vycházet z principů respektu, sebeurčení a samostatnosti. K dalším návrhům patří ukončení výstavby nových ústavů, zaměření toku prostředků k rozvoji služeb v rámci komunity a vymezení plánu přechodu od ústavů ke komunitním službám. (Šiška, 4/2010, s. 63 - 64)

V následujících podkapitolách se zaměříme na vymezení procesu transformace pobytových sociálních služeb. Naším cílem je poukázat na rozdíly v ústavní, pobytové sociální službě a v chráněném bydlení, jako formě komunitního bydlení. Za součást procesu transformace a deinstitutionalizace považujeme individuální plánování v sociálních službách, které specifikujeme v druhé části této kapitoly.

2.1 Pobytová sociální služba a transformace

Před rokem 1989 byly služby pro osoby s mentálním postižením poskytovány výhradně v ústavech sociální péče, jejichž zřizovatelem byl stát. Probíhaly zde všechny činnosti pod jednou střechou a uživatelé takřka neopouštěli brány zařízení. Po roce 1990 můžeme začít konfrontovat naši situaci v sociálních službách s poznatky a zkušenostmi ze zahraničí. Velkým mezníkem je pak rok 2007, kdy nabývá účinnosti *zákon č. 108/2006., o sociálních službách*, který vymezuje základní principy poskytování sociálních služeb.

Ústav představuje svět sám pro sebe, život zde běží omezeně, předvídatelněji než v běžném prostředí. Každý z nás má nějaký domov, rodný kraj nebo místo, se kterým se cítíme spjata. Ústav vytváří umělý domov, má budovat pocit jistoty, a to i když byl vybudován proto, aby ochraňoval zbytek společnosti, ne své obyvatele před vnějším světem. Na úlohu ústavů lze pohlížet jak z pohledu společnosti, tak z pohledu jedince. Někdy se zájmy slučují, jindy rozcházejí a často dostává přednost zájem společnosti. Vstup klienta do ústavu bývá dobrovolný, ale může být i nedobrovolný. Život klienta v ústavu může omezovat jeho soukromí a svobodnou volbu, na tyto oblasti se zaměřuje zvýšená pozornost, někdy i kritika ze strany společnosti, která preferuje demokracii. Charakter ústavní péče často dává podnět ke zneužívání klientů, neboť personál mívá vždy mocenskou převahu, zejména pokud se jedná o uživatele s handicapem. Z tohoto důvodu je důležité, aby klienti měli možnost si stěžovat a jejich stížnost se skutečně řešila a také vyřešila. Smysl mají ty ústavy, kde do popředí zájmu vystupují individuální potřeby klienta, a kde je uplatňováno minimum omezení. (Matoušek, 1999, s. 19 - 23)

Ústav tvoří jakýsi umělý domov, ve kterém existuje určitá hierarchie pozic, vnitřní řád, pozitivní a negativní sankce. Tato zařízení mají svoji atmosféru, vlastní slovník a do jisté míry jsou vnějšmu světu uzavřené. Vstup do ústavu je regulován pravidly a není zde nic ponecháno náhodě. Ústavy do určité míry omezují uživatelské soukromí. A to je jeden z důvodů, proč ústavních forem ubývá ve prospěch neústavních, nebo proč se ústavy otevírají okolí. V zařízení tohoto typu často dochází k „ponorkové nemoci“, dochází ke stereotypu, čímž se zvyšuje únava a snižuje se tolerance. (Mühlpachr, 2001, s. 33 - 37)

Pobytovou sociální službu pro osoby s mentálním postižením v České republice poskytují především domovy pro osoby se zdravotním postižením, které byly v minulosti označovány jako ústavy sociální péče. Zřizovatelem bývá zpravidla stát, kraj nebo obec. Domovy poskytují komplexní péči 24 hodin denně, mají u klienta podporovat soběstačnost, aktivní a důstojný život. Celodenní péče skýtá uživatelům, kteří mají trvale zhoršený zdravotní stav, pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo vytvoření podmínek pro osobní hygienu, stravu, ubytování, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů (zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách). Poskytované sociální služby mají vycházet z individuálních potřeb klienta. (Matoušek, Kříšťan, 2013, s. 417)

Myšlenky na transformaci a deinstitucionalizaci pobytových sociálních služeb přicházejí na konci devatenáctého a počátku dvacátého století na rozdíl od zemí západní Evropy. Hlavní myšlenkou je podpora práva žít v běžné populaci a komunikovat v přirozených sociálních vazbách. (Vávrová, 2009, s. 4)

Matoušek, Kříšťan spatřují v deinstitucionalizaci změnu v sociálních službách, zejména zaměření se na odklon od ústavní péče. Jedná se o proces, který se orientuje na individuální přístup ke klientovi. Smyslem deinstitucionalizace je změna bydlení a spojení s místní komunitou. (Matoušek, Kříšťan, 2013, s. 248) Individuální přístup ke klientovi blíže specifikujeme v následující podkapitole. Marlis Pörtner patří k důležitým osobnostem přístupu zaměřeného na osobu, za zakladatele tohoto přístupu pak můžeme považovat význačného humanistického psychologa Carla Ransoma Rogerse, jehož myšlenky a život shrnujeme do přílohy PIII.

Do roku 1989 byla aplikována v podstatě neměnná forma ústavní péče, v rámci deinstitucionalizace dochází ke změně v přístupu k lidem s mentálním postižením a postupně začíná vznikat velké množství nestátních organizací, které představují alternativu k dosavadní péči. (Šiška, 2005, s. 25 - 26)

Deinstitucionalizace je proces, kterým se mění daná instituce. Tato změna se týká především pravidel, filozofie a provozování služby a zaměřuje se na potřeby uživatelů, ne na potřeby zařízení. Jedná se o proměnu institucionální péče na formu komunitní. S humanizací je spojen proces deinstitucionalizace, který představuje její součást. Je potřebné zkvalitnit podmínky v pobytových zařízeních, což vyžaduje investice na přeměnu velkokapacitních organizací. Je potřebné, aby se lidé pozitivně zapojili do procesu transformace, humanizace a deinstitucionalizace. Současně si všichni zainteresovaní v tomto procesu musí uvědomit negativní dopady institucionálního života a argumenty pro návrat klienta do běžné komunity. Také je nutné zlepšit informovanost v komunitách, místních médiích, mezi zaměstnanci, uživateli a rodinou, případně opatrovníky. (MPSV, 2009, s. 3, 32)

Pokud uživatel nastupuje do zařízení ústavní péče je důležitý první dojem a také to, aby byl v zařízení přijímán jako partner. Do pobytové služby často přicházejí klienti z domácí péče, jelikož pečujícím osobám ubývá sil nebo se nemohou o tyto osoby starat. Je podstatné, aby byly zachovány přátelské a rodinné vazby, alespoň formou návštěv. Klienta obvykle přijímá sociální pracovník, který jej seznámí s jeho právy a povinnostmi, provede jej zařízením, odpoví mu na všechny jeho dotazy a realizuje administrativní úkony. Pak následuje

vytvoření individuálního plánu péče a podpory, který se průběžně vyhodnocuje. Hodnotí se, zda uživatel dosáhl stanovených cílů. Prioritou při sestavování individuálního plánu by měla být aktivizace a samostatnost uživatelů. Blíže individuální plán definujeme v následující podkapitole. V pobytové sociální službě je důležitý program, který smysluplně vyplní den uživatele, humánní přístup a hlavně soukromí. To bývá v institucionální péči často problém. Pracovníci by měli aplikovat individuální přístup k uživatelům, záleží to však na časových možnostech personálu. Negativní působení ústavního prostředí může kompenzovat rodina i aktivity dobrovolníků. Nedílnou součástí u pobytové služby by měla být otevřenost ústavního prostředí svému okolí a dostupnost veřejných zdrojů. Tyto faktory pomáhají integraci uživatelů. (Novosad, 2009, In Matoušek, Kříšťan, 2013, s. 417 - 418)

Důležitou součástí transformace domovů pro osoby se zdravotním postižením může být tréninkové bydlení, které uživatele připraví na samostatný život. Zde se uživatel naučí základní dovednosti každodenního života, rozhodovat sám o sobě a osvojuje si dovednosti spojené s péčí o vlastní osobu a o domácnost. Tyto stránky života dosud uživateli zajišťovali pracovníci v pobytové službě, nyní se vše musí naučit sám klient, a tím se zbavuje závislosti na ostatních. (Vymazalová, Zemanová, 2010, s. 7) Od ledna 2013 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR ve spolupráci s jinými subjekty realizuje individuální projekt Transformace sociálních služeb, který je financovaný z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky. Cílem projektu je transformace pobytových zařízení sociálních služeb na služby komunitní na národní úrovni. Záměrem projektu je větší podpora uživatelů se zdravotním postižením, jejich zapojení se do společnosti a na trhu práce. Důležitým krokem je zvýšení povědomí veřejnosti o tomto procesu. Současně se návrh zaměřuje na posílení kompetencí uživatelů, kteří odcházejí do služeb komunitního typu, a napomáhá integraci. Projektu se účastní kolem 40 poskytovatelů sociálních služeb, kteří již s transformací začali nebo teprve s procesem započnou. Projekt Podpora transformace sociálních služeb má metodickou a analytickou základnu odborníků a výsledky jsou dále vyhodnocovány. Transformaci můžeme vnímat jako dosažení a naplnění lidských práv, nastavení služeb na individuálním principu a vytvoření sítě, která bude působit jako prevence zařazování do ústavů. (MPSV, 2013b, s. 37)

Cílem transformace může být život v tréninkovém bydlení nebo v chráněném bydlení. K základním charakteristikám procesu transformace patří podpora lidských práv, osamostatnění, aktivizace, podpora využívání služeb v rámci komunity a poskytování služeb na individuální principu. V následující podkapitole se pokusíme nastínit proces

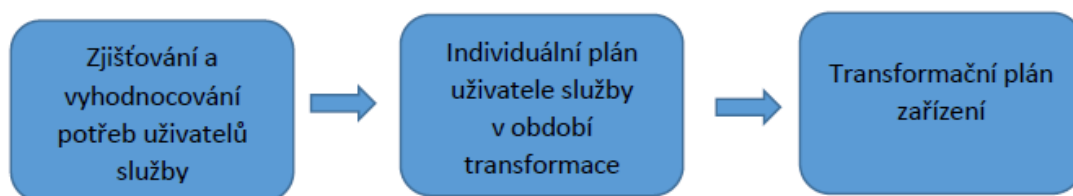
individuálního plánování sociální služby, který považujeme za stěžejní v procesu transformace, jelikož nám poskytuje informace o cílech, které chce uživatel dosáhnout. Jedním z těchto cílů může být osamostatnění a aktivizace klientů.

2.2 Individuální plánování sociální služby

V předešlé podkapitole jsme specifikovali pobytovou sociální službu a proces transformace, nyní se pokusíme objasnit problematiku individuálního plánování sociální služby. Individuální plánování je proces, ve kterém si uživatel stanoví cíle, kterých chce dosáhnout, v čem se chce zdokonalit a rozvinout své schopnosti a dovednosti. Naším cílem je popsat individuální plánování, které je součástí transformace sociálních služeb. Zrušení ústavů a transformace představuje pro uživatele přechod do běžného prostředí či služby komunitního typu.

Proces individuálního plánování v sociálních službách členíme na určité fáze, které odpovídají etapám případové studie. Nejdříve u klienta zjistíme, v jaké životní situaci se právě nachází, co by chtěl změnit, jaké jsou jeho osobní cíle. Až známe tyto základní informace, naplánujeme kroky, kterými může být dosaženo vytyčeného cíle (akční plán). Následuje realizace stanovených kroků, vyhodnocení, zda bylo záměru dosaženo, nebo je potřebné cíl přehodnotit. V první fázi individuálního plánování zjišťujeme a vyhodnocujeme individuální potřeby uživatele a na základě zjištěných informací stanovujeme míru podpory v jednotlivých oblastech. Zrušení ústavů a transformace představuje pro uživatele přechod do běžného prostředí či služby komunitního typu. Stanovení míry podpory (vysoká, střední a nízká míra nezbytné podpory) je důležitá informace pro plánování a transformaci služby. Na procesu individuálního plánování se mimo uživatele podílí i klíčový pracovník. Je to osoba, ke které má mít uživatel důvěru. Pracovník je důvěrník uživatele, velmi dobře zná klientovu situaci a zajišťuje mu podporu i při vytváření individuálního plánu. Následuje mapování vztahů a rodinných vazeb uživatele, neboť je důležité vědět, kteří lidé jsou pro klienta významní, kdo je součástí jeho života, jak se zapojuje rodina, s kým rád tráví volný čas a kdo se o něj stará. V další fázi se zjišťují potřeby klienta jak z jeho pohledu, tak i z pohledu pracovníka. Nedílnou součástí této fáze je naplňování potřeb a ochrana zdraví uživatele, přijatelná míra rizika a přijetí okolím. Následuje identifikace oblastí potřebných změn. Je to etapa, ve které se uživatel ztotožní se změnami, které budou následovat. V závěru se určí osobní cíle v individuálním plánování (co, kdo, dokdy). Cíle vyjadřují, co se má zlepšit a jak má žádoucí situace vypadat. (MPSV, 2013a, s. 58 - 61) Plnění individuálního

plánu se průběžně zaznamenává a pravidelně vyhodnocuje, jak si uživatel vede v naplňování vytyčeného cíle. Následující obrázek vystihuje schéma individuálního plánování v procesu transformace.

Obr. 1. Návaznost plánování transformace na individuální plánování

Zdroj: *Manuál transformace (MPSV, 2013a, s. 55)*

Individuální plánování představuje královskou disciplínu v kvalitě poskytovaných sociálních služeb. Je to vzájemný kontrakt, kdy na jedné straně je poskytovatel a na druhé straně uživatel. Zahrnuje proces, kontakt a dialog obou účastníků a zúročuje v sobě kulturu, hodnoty a kvalitu organizace. V procesu plánování se odráží poslání organizace, její cíle, cílové skupiny a zásady sociální služby. Na druhé straně však máme na zřeteli ochranu práv uživatelů, smlouvu, dokumentaci, stížnosti, připomínky, návaznost na vnější zdroje, personální zajištění, nouzové a havarijní situace. Proces plánování úzce souvisí s kvalitou sociální služby, kterou vymezují standardy kvality. Termín „plánování služby“ se dostává do povědomí od roku 2002 v souvislosti se zpracováním *Národních standardů kvality sociálních služeb*. V roce 2006 vychází zákon o sociálních službách, ve kterém plánování sociální služby tvoří jeden z hlavních požadavků na kvalitu služby. V praxi známe čtyři základní modely plánování služby, které popíšeme níže:

- **Model zaměřený na dosahování cílů**

Patří k nejstarším modelům a souvisí se standardy kvality sociálních služeb. Záměrem je dosažení cíle, tedy požadované změny, kterou si uživatel vytyčil. Pracovník je v roli poradce a s uživatelem službu plánuje, dojedná cíl i konkrétní kroky potřebné k jeho dosažení.

- **Model zaměřený na dialog a uživatele služby**

Vznik modelu je spojen s praktickými reakcemi na skutečnost, že ne všem vyhovuje model dosahování cílů. Stěžejním principem modelu zaměřeného na člověka je větší nabídka bezpečí a respektu při plánování služby. Pracovník se snaží uživatele podpořit ve specifikaci potřeb a motivovat uživatele. Model vychází z humanistické psychologie a psychoterapie,

jedná se například o Rogersovský přístup zaměřený na člověka. Přístup zaměřený na člověka vymežíme v další části této podkapitoly, jelikož se domníváme, že jej pracovníci v sociálních službách aplikují ve značné míře, zejména pak v chráněném bydlení.

- **Model vycházející ze schémat počítačové podpory**

Tento model vychází ze schémat počítačové podpory pro poskytovatele sociálních služeb, které vyvinuly softwarové firmy. Informace potřebné pro naplánování služby se zadávají přímo do počítačového programu, a ten nabízí konkrétní možnosti podpory.

- **Model expertní**

Model expertní má původ v medicínském přístupu v sociální práci. Je pro něj typické to, že pracovník si udržuje odstup a postoj odborníka, pracovník je v pozici moci nad uživatelem. Využívá se především při vytváření osobních a sociální anamnéz a při práci s dokumentací uživatele. (Haicl, Haiclová, 2011, In Bicková, 2011, s. 22 - 31)

Pro individuální plánování je potřeba kreativita jak na straně uživatele, tak i na straně poskytovatele, respektive pracovníka. Při stanovení cílů, je nutné brát do úvahy i možnosti organizace. Plánování vychází z konkrétní životní situace uživatele. Když se vytváří individuální plán u osoby s těžkým postižením, která například nekomunikuje, je nutné výraznější pomoci a podpory pracovníka, který musí dobře znát životní situaci uživatele. Tato situace může svádět k tomu, že pracovník při vytváření individuálního plánu, cíle stanovuje na základě svých představ o uživateli. Při plánování služby je potřebné zvažovat více aspektů, zejména brát do úvahy, co uživatel získá a co ztratí. Cyklus individuálního plánování se skládá z jednotlivých částí, které směřují z dosažení cíle. V první fázi se zkoumá situace klienta, následuje tvorba plánu, pak přichází fáze realizace plánu a závěrečnou fází tvoří vyhodnocení plánu. Individuální plánování je často vnímáno jako přítěž, především ve snaze vyhovět kontrolám. Nejdůležitější v oblasti individuálního plánování je potřeba vnímat věc jako proces, a ne jen jako výsledek. (Johnová, 2008a, s. 2 - 6)

Při procesu individuálního plánování sehrává důležitou roli klíčový pracovník. Je to koordinátor péče a podpory u daného uživatele. Na klíčového pracovníka se může klient obrátit, kontaktovat ho, je to jeho důvěrník a pomáhá mu řešit problémy. Dle zákona o sociálních službách musí mít pracovník v sociálních službách odbornou způsobilost a pravidelně absolvovat akreditované kurzy, které mu pomáhají zkvalitňovat jeho práci. Klíčový pracovník je zvolen pro konkrétního uživatele z řad běžných pracovníků.

K povinnostem klíčového pracovníka patří především dovednost při vedení rozhovoru, vytváření individuálního plánu a přehodnocování, což vyžaduje individuální přístup a kreativní schopnosti klíčového pracovníka. (Hauke, 2001, s. 75 - 76)

Jak jsme již objasnili, nedílnou součástí procesu transformace je individuální plánování služby a s individuálním plánováním je zásadně spojen i přístup zaměřený na osobu (angl. Person-Centered Approach), zejména při aplikaci individuálního přístupu ke klientům. K hlavním zásadám tohoto přístupu patří empatie, úcta k osobnosti a opravdovost. Přístup zaměřený na jedince vychází z humanistického pohledu na člověka, který jako první vymezil psycholog Carl Ransom Rogers. V jeho odkazu pokračuje Marlis Pörtner, která se věnuje i preterapii⁷. Preterapie je další metoda, kterou také aplikují pracovníci v sociálních službách.

Carl Ransom Rogers uvádí, že ve vztahu klient - terapeut platí tři zásadní předpoklady. Jedná se především o to, aby terapeut byl sám sebou, aby při kontaktu s klientem byl autentický. Stejně podstatná je i empatie a vytvoření prostředí akceptace, pozitivního přijetí a důvěry ve vztahu klient - terapeut. Ten při komunikaci bere do úvahy pocity klienta a chápe důležitost, kterou pocity pro klienta představují. (Rogers, 1995, s. 114 - 116)

Dle Marlis Pörtner „pracovat se zaměřením na osobu znamená nevycházet z představ o tom, jací by lidé měli být, nýbrž z toho, jací jsou, a z toho, jaké jsou jejich možnosti. Pracovat se zaměřením na osobu znamená brát lidi vážně v jejich osobité jedinečnosti, snažit se porozumět jejich způsobu vyjadřování a podporovat je v tom, aby našli své vlastní cesty k přiměřenému zacházení s realitou, samozřejmě v rámci jejich omezených možností.“ (Pörtner, 2009, s. 15)

Individuální plánování sociální služby má v procesu transformace zásadní význam. Již po nástupu uživatele do pobytové sociální služby je vytvářen tento plán. Na základě individuálního plánu usilujeme o rozvoj uživatelových schopností a dovedností, které mu napomohou při přechodu do chráněného bydlení. Úkolem procesu individuálního plánování je maximální osamostatnění uživatelů, realizace individuálního přístupu ke klientům a přístupu zaměřeného na jedince. V závěrečné části druhé kapitoly se pokusíme definovat

⁷ Preterapie - je specifická metoda pomocí níž lze navázat kontakt a komunikovat s lidmi s nejtěžším postižením. Jedná se o přístup zaměřený na člověka. (Matoušek, 2013, s. 275)

chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením, popsat pojmosloví chráněné bydlení a specifikovat typy této formy bydlení.

2.3 Vymezení chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením

V předešlé kapitole jsme se snažili vymežit postup individuálního plánování, především v rámci procesu transformace. Na základě individuálního plánování v pobytové sociální službě vhodní uživatelé přecházejí do chráněného bydlení, které představuje komunitní typ bydlení. Pojem a typy chráněného bydlení se pokusíme specifikovat v této podkapitole.

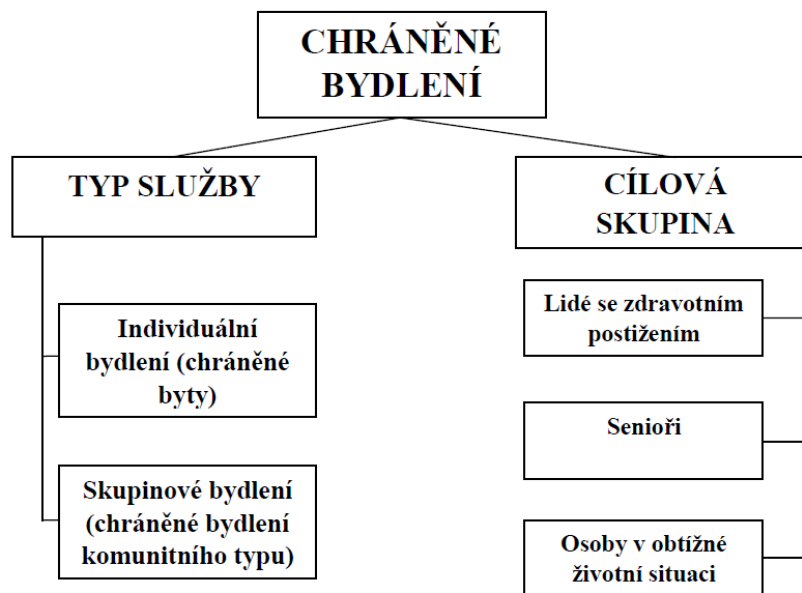
Chráněné bydlení je pobytová sociální služba určená pro osoby se sníženou soběstačností, a to z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, jejichž stav vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má podobu skupinového nebo individuálního bydlení, kdy několik uživatelů s mentálním postižením bydlí společně v běžném bytě nebo rodinném domku. Služba poskytuje stravu nebo pomoc při zajištění stravy, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně – terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Jedná se modernější typ celoroční péče. Chráněné bydlení má podobu společné domácnosti, ve které uživatelům pomáhají s běžnými činnostmi, které sami nezvládají, asistenti. Asistent je jakýsi poradce klienta. Především dospělí uživatelé chráněného bydlení pracují v chráněných pracovištích nebo navštěvují zařízení pro zaměstnávání a volný čas, což je důležitým smyslem tohoto typu bydlení. Škálu poskytovaných služeb ovlivňují potřeby klientů a rozsah postižení. Pro klienty s těžkým postižením je potřebná 24 hodinová péče, ale současně by neměla mít podobu trvalého domova. Neméně důležitý je pro uživatele chráněného bydlení kontakt s rodinou a přáteli. (Švarcová, 2006, s. 177 - 178)

Bydlení odráží sociální statut určité osoby či domácnosti. Pořízení bytu znamená dlouhodobou investici. Možnost sociálního bydlení podobných nízkoprahových domácností slouží jako prevence sociální exkluze⁸. Chráněné bydlení představuje takový typ bydlení, který se v nejvyšší míře podobá domácímu prostředí. Autorky Červenková a Bruthansová mimo jiné porovnávaly výdaje na jednoho klienta v chráněném bydlení a v ústavu. Výdaje

⁸ Exkluze – jedná se o sociální vyloučení, opak sociální inkluze, což je spojení jednotlivce a společnosti. (Bakošová, 2013, s. 311)

na jednoho klienta se liší, pohybují se od 25 tisíc do 320 tisíc korun za rok. M. Vylítalová zjistila, že po přepočtu na plné úvazky, jsou domovy skoro dvakrát náročnější na personál, než je chráněné bydlení. (Červenková, Bruthansová, 2004, s. 5 – 40)

Rada uvádí důvody, proč spíše vznikají zařízení pro více uživatelů, než samostatné byty. K těmto důvodům patří ekonomické možnosti, stereotyp poskytovatelů a specifika lidí s mentálním postižením. Z ekonomického pohledu je vybudování a personální zajištění zařízení pro více uživatelů ekonomičtější. Hrozí zde však nebezpečí, že se zřídí malý ústav místo chráněného bydlení. K dalšímu důvodu patří stereotyp poskytovatelů, což znamená, že se poskytovatelé snaží o uživatele spíše pečovat, než je zařadit do běžného života. Poskytovatelé oponují, že uživatelé s postižením nejsou schopni bydlet samostatně. Tento argument lze vyvrátit, pokud okolí a zejména zařízení uživatele motivuje k přípravě na samostatné bydlení. Posledním důvodem jsou specifika lidí s mentálním postižením. Život v kolektivu prospívá uživatelům s handicapem, čímž u nich dochází k růstu sebevědomí, schopností komunikačních a sociálních i ke zlepšení psychické pohody. Pokud sociální služby využívají aktivizaci uživatelů, předchází tím izolaci a osamění. Uživatelé chráněného bydlení by měli navštěvovat jiné denní aktivity proto, aby vhodně vyplnili svůj volný čas. Jedná se o pobyt v denních centrech nebo chráněných dílnách. (Rada, 2006, s. 11 – 12) Autor dále poskytuje členění chráněného bydlení, které je přehledně uspořádáno do obrázku, viz níže.

Obr. 2. Rozdělení typů chráněného bydlení

Zdroj: Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením (Rada, 2006, s. 12)

Pracovní uplatnění uživatelů chráněného bydlení patří k důležitým aspektům jejich života. Pokud se má jejich život přiblížit životu v běžné populaci, pak nedílnou součástí je práce nebo pracovní aktivizace. Poznatky o chráněných dílnách z Německa přináší autorka Svobodová, což představuje určitý historický exkurz. Důležitost pracovního uplatnění uživatelů s mentálním postižením velmi dobře vystihuje Marek Rada, jehož myšlenky jsme již prezentovali. Jak uvádí Svobodová, již v devadesátých letech dvacátého století v Německu byly dílny pro postižené součástí ekonomiky a současně i sociálním zařízením. Jednalo se o zařízení menšího typu a osoby s postižením tam docházely z rodin nebo menších chráněných bydlení. Tyto dílny se však projevovaly určitým drilem, lpěním na výkonnosti a ochranářským postojem k postiženým. Cílovou skupinou dílen byli lidé různého věku a pohlaví. Práce vyplňovala osobám s postižením volný čas a každé pracovní místo odpovídalo schopnostem konkrétní osoby. V obou zařízeních Werkstätte für Behinderte pracující dostávali mzdu, která byla závislá na výkonu pracovníka, pracovali 36 hodin týdně a měli nárok na 31 – 36 dní dovolené. V těchto chráněných dílnách působili vedoucí a odborní pracovníci. V sociální oblasti pracoval speciální pedagog, zdravotní sestra a terapeuti. Chráněné bydlení sestávalo z jedno a dvouložkových pokojů a z vybavení, které přispívalo k vysoké míře samostatnosti. Podporovány byly i návštěvy rodičů. Autorka uvádí,

že v Dolním Bavorsku je obdivuhodná solidarita zdravých lidí, ale i výrazná podpora státu zadáváním vhodných výrobních programů pro tyto dílny. (Svobodová, 1995, s. 51 - 52)

Práce má v životě člověka důležité místo, je podmínkou jeho existence, přináší mu materiální zabezpečení, ale i pocit seberealizace, sebeuplatnění, sebeúcty a užitečnosti pro společnost. Při plnění pracovních úkolů v sobě člověk objevuje své schopnosti a dovednosti. Práce ve skupině nabízí realizaci v sociálních kontaktech a dochází zde k vytváření identity. U osob s mentálním postižením navíc práce pomáhá ke snížení nadbytečné psychické a tělesné energie. Pracovní aktivity nabízí možnost ztotožnění, nápodobu a osobní příklad. I ze zahraniční máme poznatky o přínosu v oblasti sociální, psychologické a zdravotní. Odměna za práci poskytuje zdroj k uspokojování životních potřeb. Dlouhodobá ztráta zaměstnání vede ke ztrátě smyslu života, depresi, omezení sociálních kontaktů, izolaci, k rozkladu identity osobnosti a k psychickému strádání. Nezaměstnanost ohrožuje více určité skupiny populace, což je potvrzeno i z průmyslově vyspělých zemí. V České republice k nim patří především ženy s malými dětmi, emigranti, romská populace, mladí a starší lidé a zdravotně postižení lidé. (Šesták, 2007, s. 18 - 19)

Možnost pracovního uplatnění osob se zdravotním postižením, respektive osob s mentálním postižením není mnoho. Mimo aktivit v chráněných dílnách a denních centrech, existuje i možnost vytvoření chráněného pracovního místa. Nejnovější podporou člověka s postižením je pracovní rehabilitace. Chráněné pracovní místo a pracovní rehabilitaci velmi dobře specifikuje autorka Černá.

Černá vymezuje termín chráněné pracovní místo jako pracovní místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením. Úřad práce se zaměstnavatelem sjednává písemnou dohodu, která platí minimálně po dobu dvou let. Úřad práce zaměstnavateli může poskytnout příspěvek na vytvoření takového místa. Maximální výše příspěvku pro osobu se zdravotním postižením činí osminásobek a pro osobu s těžším zdravotním postižením maximálně dvanáctinásobek průměrné mzdy. Pro výpočet průměrné mzdy je směrodatné období prvního a třetího čtvrtletí předchozího kalendářního roku v národním hospodářství. Novinku v zákoně o zaměstnanosti tvoří pracovní rehabilitace, kterou můžeme definovat jako přímou podporu člověka s postižením na otevřeném trhu práce. Zákon vymezuje pracovní rehabilitaci, jakožto získávání a udržení vhodného zaměstnání osob se zdravotním postižením. Zahrnuje především poradenskou činnost zaměřenou na volbu zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení nebo změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných předpokladů pro výkon

zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. Pracovní rehabilitaci projednává úřad práce místně příslušný podle bydliště osoby se zdravotním postižením a také hradí náklady s rehabilitací související. Pracovní rehabilitace umožňuje zavádět do praxe model podporovaného zaměstnávání. Úřad práce vytváří individuální plán pracovní rehabilitace, který je následně realizován. (Černá, 2015, s. 203 - 204)

V chráněném bydlení je míra pomoci a podpory nižší než je tomu v ústavní péči a zahrnuje jen podporu asistenta. Pro uživatele, přecházející z ústavní péče do chráněného bydlení, může představovat riziko oblast sociálního fungování, zejména se jedná o sníženou úroveň funkční gramotnosti a malou zkušenost v mezilidských vztazích. Pro uživatele může zvýšené riziko jejich zneužitelnosti znamenat problém, proto je vhodný trénink, vzdělávání a dlouhodobé doprovázení. Chráněné bydlení eliminuje sociální izolaci pomocí služeb poskytovaných v běžném prostředí. Jedná se především o podporované bydlení v domácím prostředí, chráněné bydlení v bytech či domech mimo ústavy a osobní asistenci. (Matoušek, Kříšťan, 2013, s. 417 - 418)

Chráněné bydlení představuje pro své uživatele modernější možnost bydlení a života v běžné komunitě. Znamená jedno z možných završení procesu transformace pobytových sociálních služeb. Chráněné bydlení vede k rozvoji lidí s mentálním postižením. Předpokládá se, že uživatelé v chráněném bydlení se budou realizovat v pracovních aktivitách mimo toto zařízení. Jisté riziko představuje pro uživatele chráněného bydlení jejich důvěřivost a možnost zneužití, ale i tomu lze vhodně zvoleným způsobem posílení sociálních kompetencí předejít. Usuzujeme, že je to zcela jistě krok správným směrem. V následující kapitole vymezíme specifika osob s mentálním postižením a popíšeme legislativní ukotvení chráněného bydlení. Za podstatnou část třetí kapitoly považujeme charakteristiku konkrétních chráněných bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště.

3 KVALITA ŽIVOTA V CHRÁNĚNÉM BYDLENÍ

Ve třetí kapitole chceme definovat specifika osob s mentálním postižením, které tvoří cílovou skupinu chráněného bydlení. Klasifikujeme typy mentální retardace dle závažnosti postižení, zaměřujeme se na sféru zaměstnanosti osob s postižením, kterou považujeme za významnou i pro osoby s postižením. Za důležitou oblast života osob s mentálním postižením pokládáme komunikaci a vzdělávání. Usilujeme o vymezení legislativy v oblasti chráněného bydlení, lidských práv i mezinárodních dokumentů. V závěrečné podkapitole směřujeme ke konkretizaci jednotlivých chráněných bydlení, ve kterých bude realizován náš výzkum.

Péče o osoby s mentálním nebo duševním postižením je dlouhodobý proces, pokud se týká osob s těžším nebo hlubokým postižením, pak je to proces celoživotní, jež vyžaduje pomoc a podporu nejen státu, ale i svého okolí. Pro tyto skupiny osob je důležité vybrat vhodnou službu, kterou opravdu potřebují. Z důvodu daných specifík a potřeb osob s mentálním postižením je nezbytné poradenství pro tyto osoby ve všech etapách života. Poradenská služba je poskytována na základě principu individuality, začlenění do intaktní populace, reflexe a chápání potřeb osob s mentálním postižením. (Ludíková, Kozáková 2012, s. 35)

Pojem kvalita lze definovat z různých úhlů pohledu a liší se i dle různých autorů. Pokusíme se tento termín objasnit. Například Mülhausen uvádí, že „Kvalita v organizacích sociální práce se vyznačuje aspekty jako lidskost, autonomie, profesionalita, spolupráce, organizační fungování a hospodárnost“ (Mülhausen, 2004, In Malík Holasová, 2014, s. 19).

Ke specifikaci kvality v sociální práci je zásadní definování požadavků na klíčové procesy v této oblasti. V českém prostředí patří ke stanovení kvality sociální práce nepochybně Standardy kvality sociálních služeb. Sociální práce může ke zlepšení sociální situace klienta využít velké množství prostředků, jednak finanční či materiální pomoc, nebo osobní služby či vědeckou činnost. Sociální práce humanizací sociálních služeb kooperuje na ochraně práv a zájmů osob v nepříznivé sociální situaci. Kvalitu není jednoduché definovat, neboť termín je aplikován odlišným způsobem a vztahuje se k různým jevům. Kvalita podléhá vývoji a společenským i politickým změnám. Shledáváme, že termín kvalita podléhá vkusu, hodnotám a mínění ve společnosti. (Malík Holasová, 2014, s. 10, 11, 22, 69)

Merchel (2010) uvádí, že v běžném životě není kvalita ostře ohraničena. Pouze hodnotíme, zda je něco dobré nebo špatné. Jestliže chceme něco označit jako velmi dobré nebo vynikající, pak hovoříme o kvalitě. Za kvalitu jsme ochotni zaplatit více a má pro nás

vysokou hodnotu. Pokud chceme najít kvalitní služby, porovnáváme různé vlastnosti objektu, zaměřujeme se zejména na společenské a osobní normy, hodnoty, cíle a očekávání. (Merchel, 2010, In Malík Holasová, 2014, s. 18)

Díky individuálnímu plánování sociální služby, zejména za přispění skutečného zjištění a vyhodnocení potřeb uživatele, je možné službu správně nastavit. Kvalita sociálních služeb představuje pro poskytovatele zpětnou vazbu. Česká republika deklaruje zásadu sociální integrace, jedná se zejména o život v přirozeném prostředí, které je v maximální míře podobné prostředí ostatních vrstevníků, a to bez zřetele na míře závislosti na podpoře jiného člověka. Záměrem je, aby klient mohl žít v běžné komunitě a mohl docházet do školy, zaměstnání či jiných denních programů. Individuální plánování však nelze aplikovat paušálně, ale uživatel má být do tohoto procesu plně zapojen, což vychází ze *zákona č. 108/2006 Sb.* Přístup, forma a metody v oblasti sociálních služeb se vyvíjí během trvání sociálních služeb, a proto je potřeba kvalitu chápat jako nepřetržitý a souvislý proces, jež směřuje k ideálnímu cíli, ale nikdy ho nelze skutečně dosáhnout. Poskytovatel tedy může usilovat o dosažení ideálu neustálým zlepšováním kvality svých služeb při zohlednění nejnovějších poznatků v oboru, a tím současně posunuje a zvedá laťku poskytované služby. Za kvalitní službu můžeme považovat tu, která dokáže reflektovat své nedostatky. Úspěch je celkovým důsledkem dobrých služeb, vhodné strategie a účelně využitých zdrojů, jež má poskytovatel k dispozici. (Kloučková, In Havrdová, 2010, s. 200 – 202)

Při péči o uživatele s mentálním postižením mohou pracovníci využít strukturální model péče, který specifikovala Monika Krohwinkelová. Krohwinkelová rozlišuje 13 oblastí aktivizačních a existencionálních zkušeností každodenního života. Tyto oblasti života uživatele částečně odpovídají výzkumným otázkám.

Dle Moniky Krohwinkelové mohou pečující pracovníci využívat model AEDL. Zkratka pochází z prvních písmen slov, která vystihují daný model v německém jazyce. Jedná se o životní aktivity, zajištění sociálních vazeb a existenciální životní vazby. Model Krohwinkelové je založen na aktivitách a existenčních zkušenostech každodenního života. Model péče vychází z holisticko – rehabilitační péče. Cílem má být zachování a rozvoj nezávislosti a dobrá pohoda uživatele. Autorka klade akcent na zvyšování dovednosti, individualitu klienta i jeho životní situaci. Do centra pozornosti autorka umísťuje jedinečnost každého člověka. Jedinečnost aplikuje i při plánování a vychovávání. Úkolem pracovníka je pomoci prosadit u člověka nezávislost, respektovat přání a návyky klienta s cílem přimět

osoby s postižením k udržení nebo znovuzískání svých schopností. (Krohwinkel, Pflegekonzepť - internetový zdroj)

Za významnou oblast života osob s mentálním postižením považujeme pracovní aktivity, které můžeme pokládat za důležitou složku k hodnocení kvality života. Pracovní uplatnění uživatelů chráněného bydlení v běžném prostředí je jedním z cílů této služby.

V České republice byl od roku 2012 do roku 2014 realizován lokální projekt zaměstnanosti, financovaný Evropským sociálním fondem, zaměřený na zvýšení zaměstnanosti. Jednou z rizikových skupin, na kterou se projekt orientoval, byly osoby se zdravotním postižením. Z dostupných statistik vyplývá, že po ukončení projektu dosáhlo na zaměstnání výrazně více aktérů, než bylo naplánováno. Původně bylo naplánováno, že by zaměstnání mohlo získat 150 účastníků, ale ve skutečnosti, vlivem projektu zvýšení zaměstnatelnosti, bylo obsazeno 240 pracovních míst. Každý z účastníků absolvoval v průměru 1,1 rekvalifikace. (Horák, 2014, s. 115)

Oblast práce a pracovních aktivit patří k zásadním oblastem sebeurčení každého jedince. Osoby se zdravotním postižením nemůžeme z této oblasti vynechat. Z výše uvedeného projektu vyplývá, že zaměstnatelnost osob se zdravotním postižením náleží k aktuálním tématům současnosti. Jak výzkum prokázal, tak situaci osob se zdravotním postižením mohou zlepšit různé projekty nebo pobídky, jejichž iniciátorem je obvykle stát. V tomto případě šlo o kooperaci s Evropskou unií, především v politice zaměstnanosti a na trhu práce, jehož cílovou skupinu tvoří osoby se zdravotním postižením. Vlivem podobných projektů může dojít ke zlepšení situace zdravotně postižených osob na trhu práce, a tím i ke zvýšení samostatnosti a snížení jejich diskriminace v této oblasti.

V této části jsme vymezili pojem kvalita v sociálních službách, respektive v chráněném bydlení. Za důležitou oblast k určení kvalitní služby považujeme pracovní aktivity uživatelů. Nalezení vhodného zaměstnání pro osoby s postižením není jednoduché, ale vlivem různých projektů lze situaci zlepšit. Záleží i na míře postižení u konkrétní osoby. V následující podkapitole specifikujeme osoby s mentálním postižením.

3.1 Specifika osob s mentálním postižením

Pro objasnění tématu diplomové práce považujeme za podstatné definování mentálního postižení, jak vymezení pojmu, tak i klasifikaci. Za neméně důležitou oblast pokládáme komunikaci, vzdělávání a partnerský život osob s mentálním postižením. Pokud se zaměříme

na pojem mentální postižení, můžeme uvést, že se během vývoje značně měnil proto, aby se předcházelo pejorativnímu⁹ oslovení. Pro názornost uvádíme tabulku vývoje pojmu člověk s mentálním postižením.

Tab. 1. Vývoj pojmu člověk s mentálním postižením

období	člověk v zařízení	člověk jako nositel zdravotního postižení
do 80. let	pacient	imbecil, debil, idiot
80. léta		mentálně retardovaný
90. léta	chovanec	zdravotně postižený, mentálně postižený, mentálně handicapovaný
konec století	klient	handicapovaný
dnes	klient, uživatel	člověk s mentálním postižením

Zdroj: *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením* (Rada, 2006, s. 9)

Během historie registrujeme tři typická období, která se vztahují k problematice osob s mentálním postižením. V období starověku to bylo období represivní, kdy docházelo k likvidaci postižených jedinců. V době křesťanství byla hlásána láska k bližnímu, a toto období nazýváme charitativní. Následovalo období humanitní, jehož rysem je humanitní péče. (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 40)

Za mentálně postižené osoby se pokládají děti, mládež i dospělí, kteří zaostávají ve vývoji rozumových schopností, v psychickém vývoji a dochází u nich k poruchám v adaptačním jednání. Míra postižení jednotlivých oblastí je odlišná. Příčinou mentální retardace bývá organické poškození mozku, které nastává vlivem strukturálního poškození mozkových buněk nebo abnormálního vývoje mozku. Mentální postižení vzniká v důsledku defektu mozku a jedná se o trvalé snížení rozumových schopností, způsobených neodstranitelnou nedostatečností nebo poškozením mozku. (Švarcová – Slabinová, 2006, s. 28 - 29)

Mentální retardace je vrozený stav, který je spojen s omezením rozumových a adaptivních schopností. U osob s mentálním postižením se mentální schopnosti nevyvinuly přiměřeně a úplně. V oblasti adaptace osoba nejedná samostatně na úrovni svého věku a v souladu s danými kulturními normami. Standardizovanými psychometrickými testy lze měřit úroveň

⁹ Pejorativní – hanlivý, zhoršující výraz, vyjadřující záporný vztah (1995, s. 179)

poznávacích, řečových, pohybových a sociálních schopností, které dosahují nižšího stupně. Lidé s mentálním postižením mají potíže v sociální, emocionální a behaviorální oblasti. V běžné populaci postihuje mentální retardace 3% lidí.

Kritéria diagnostiky mentální retardace:

- Úroveň rozumových schopností (IQ - intelektový kvocient, VQ - vývojový kvocient) je nižší než 70 bodů.
- Člověk musí mít na dané vývojové úrovni zřetelné problémy s adaptací v běžném životě – například v předškolním věku dovedností komunikační, senzomotorické a sebeobslužné, ve školním věku školní dovednosti a v dospělosti dovednost žít samostatně.
- Jedná se o poškození vrozené, které je u dané osoby přítomno již od dětství, při správné diagnóze může nastat zlepšení jen v rozsahu základního postižení.

Klasifikujeme čtyři typy mentální retardace dle závažnosti, tyto skupiny blíže specifikujeme.

Lehká mentální retardace (IQ 50 – 70) – cca 85%

Lehká mentální retardace patří k nejčastější formě, je stanovena asi u 80% mentálně retardovaných lidí. Již v dětském věku dochází k opoždění vývoje, zejména v oblasti řeči, ve školním věku mají problémy s učením, a to do úrovně 11 let. Potíže mají nejčastěji v abstraktních a logických operacích, někdy se dostávají problémy se čtením, psaním a počítáním. Děti s mentálním postižením obvykle základní školu plně zvládají. Dospělí lidé s tímto stupněm postižení dokáží po adaptaci nezdědka úspěšně manuálně pracovat i samostatně bydlet, často díky podpoře jiných osob.

Středně těžká mentální retardace (IQ 35 – 49) – cca 10%

Žáci se středně těžkou mentální retardací obvykle zvládají základy čtení, psaní a počítání. V činnostech péče o svou osobu bývají samostatní, někdy je nutná pomoc nebo dohled. Uplatňují se v chráněných dílnách. Jejich mentální věk kolísá kolem 48 let. Často u nich bývá diagnostikována porucha autistického spektra, vlivem níž se snižuje adaptivita.

Těžká mentální retardace (IQ 20 – 34) – 5%

Osoby s těžkým mentálním postižením mají zřetelnější problémy. Ve školním prostředí zpravidla nezvládají čtení, psaní ani počítání. Dobře si však osvojují sebeobslužné dovednosti za větší podpory okolí. Dospělé osoby mají z důvodu snížené motoriky jen

základní pracovní dovednosti a mohou se uplatnit v chráněných dílnách. Jejich mentální věk kolísá v pásmu 18 měsíců až 3,5 roku.

Hluboká mentální retardace (IQ méně než 20) – méně než 1%

U hluboké mentální retardace je velmi omezená schopnost pochopení elementárních pokynů a instrukcí. Značně bývá narušená i mobilita osoby s hlubokým mentálním postižením, často se jedná o úplnou nepohyblivost. Komunikace bývá problémová, osoby dokáží rozeznat projevy neverbální komunikace, nejsou však schopny symbolického uvažování. Jejich mentální věk je nižší než 18 měsíců. V současné době existují možnosti rozvoje osob s mentální retardací, především v oblasti komunikace, pracovních a motorických dovedností, a to s pomocí různých metodických postupů. Termín nevzdělanost by měl z naší slovní zásoby vymizet. (Čadilová, Jůn, Thorová, 2007, s. 26 – 28)

Handicap determinuje nebo znemožňuje plnění běžných společenských úloh. Speciální pedagogika se zabývá integrací osob se znevýhodněním do majoritní populace. Cílem integrace je úplné zapojení jedince s postižením, splynutím, zapojením a začleněním do společnosti. (Fišer, Škoda, 2008, s. 25)

Mentální postižení je poškození neuropsychického vývoje a vyznačuje se řadou zvláštností v určitých oblastech života. Jedná se o zvláštnosti v emocionální, volní sféře, v poznávacích procesích, postihuje chování jedince, působí na adaptaci a motoriku jedince. Lidé s mentálním postižením si poznatky osvojují velmi pomalu a na základě častého opakování. Pokud získané vědomost neaplikují rychle do praxe, velmi brzy je zapomínají. (Svoboda, Krejčířiková, Vágnerová 2001, In Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 22, 25)

Žádné jiné postižení nevykazuje tak zásadní potíže v etické oblasti týkající se označení a terminologie, jako je mentální retardace. U postižení zdravotního nebo smyslového se terminologie odvíjí od nových vědeckých poznatků. Existují značné rozdíly v chápání osob s různým postižením, neboť například tělesně postižený jedinec je brán jako tragická postava. U osob s duševním postižením se neustále hledá nové pojmosloví, jehož důvodem je to, že většina pojmů se po nějaké době stává nepřipustná pro společnost, jelikož získává pejorativního zabarvení. V dnešní společnosti je kladen akcent na individualitu jedince, a proto je vhodné užívat místo termínu mentálně retardovaný pojem osoba s mentálním postižením. Michalík vymezuje mentální retardaci jako vývojovou duševní poruchu, u které dochází ke snížení inteligence, poznávacích, řečových, pohybových a sociálních schopností. (Michalík, 2011, s. 112 – 115)

Osoby s postižením se setkávají s problémem, který se týká nejen jejich specifické skupiny, ale i celé populace, a to s problémem nezaměstnanosti. Podle Hegartyho (1995) dochází k úbytku pracovních míst, které nevyžadují dřívější dovednosti nebo znalosti a současně přibývá žadatelů o zaměstnání. V oblastech málo náročných na kvalifikaci se výroba často přesouvá z rozvinutých zemí do zemí s levnou pracovní silou. Uchazeči s mentálním postižením se dostávají do nerovné konkurence s většinovou populací. Tuto diskriminační situaci na trhu práce lze řešit různými strategiemi podpory zaměstnanosti a antidiskriminačními zákony. Jejich aplikace do praxe však skýtá mnoho rizik. Je aplikován systém pobídek pro zaměstnavatele, který určuje povinný podíl zaměstnanců s postižením, v poměru k ostatním zaměstnancům. Ovšem zaměstnavatelé spíše zaměstnají osobu s jiným postižením, než s mentálním postižením. Z mezinárodních zkušeností víme, že tyto povinné kvóty nemají takový dopad, jaký by měly mít. Systém je prosazován s velkými náklady. Tento stav na trhu práce pak negativně ovlivňuje sociální status osob s mentálním postižením, jelikož nemají příležitost přispívat do společnosti. Často je tento jedinec místní komunitou vnímán jako neužitečný, jako osoba, kterou musí ostatní podporovat ze svých daní. Základ systému tkví v pravomoci specialistů stanovit potřeby jedince. Tento expert má důležitou roli, moc a znalost, a tím může docházet k situaci, kdy rozhoduje za jedince o jeho vlastním životě. Takový jedinec je pak vnímán jako zátěž společnosti a stává se objektem sociálního vyloučení. K uplatnění osob se zdravotním postižením na pracovním trhu je nutná podpora, především vzdělávacích institucí. Tato podpora se realizuje přímo na pracovišti, a to formou podporovaného zaměstnávání. Základy metody podporovaného zaměstnávání vytyčil americký psycholog Mark Gold. V posledních dvaceti letech dvacátého století se stal oblíbený i v západní Evropě. Podpora spočívá v integrovaném prostředí a poskytuje se osobám s postižením i jejich zaměstnavatelům. Pracovníkům se poskytuje zcvik, sladují se zájmy, potřeby a dovednosti pracovníků s požadavky zaměstnavatele.

K hlavním znakům podporovaného zaměstnávání patří:

- Jedná se o smysluplnou, placenou a konkurenceschopnou práci.
- Pracovní náplň je sestavena z pomocných, nekvalifikovaných činností.
- Člověk s postižením pracuje na běžném pracovišti a je v kontaktu s ostatními spolupracovníky.
- Pro pracovníky je ze strany zprostředkovatelské agentury zajištěna dlouhodobá podpora, nejčastěji jde o pracovní asistenci a průběžné sledování pracovního poměru.

- Motivace zaměstnavatelů a podpora poskytovaná zaměstnanci s mentálním postižením a jeho zaměstnavateli. (Šiška, 2005, s. 50 - 55)

Mezi osoby se zdravotním postižením patří podle paragrafu 67 zákona fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány plně invalidní (dále jen „osoby s těžším zdravotním postižením“), částečně invalidní nebo zdravotně znevýhodněnými (dále jen „osoby zdravotně znevýhodněné“). Osobami se zdravotním handicapem v užším významu jsou jedinci, kteří byli shledáni jako částečně invalidní nebo zdravotně znevýhodnění. Mezi zásadní změny patří fakt, že status osoby s těžším zdravotním postižením je přisouzen všem jedincům, kteří byli uznáni plně invalidní bez ohledu na důvod přiznání plné invalidity. (Černá, 2015, s. 201)

Nejen pracovní uplatnění osob se zdravotním, respektive osob s mentálním postižením, ale i komunikace, patří k důležité oblasti života těchto jedinců. Zejména u osob s poruchou v komunikaci nebo u osob s problémovým chováním je komunikace ztížena, a tak dochází k ještě většímu znevýhodnění.

Postižení se blíže dotýká sociální existence člověka, v níž komunikace sehrává velmi důležitou roli. Porucha snižuje komunikační schopnosti jedince s postižením, a tím se jeho handicap ještě prohlubuje, komunikace s okolím je omezena nebo znemožněna. Většinou dochází k tomu, že v komunikaci jsou více handicapovaní jedinci se zjevným postižením, jako je například fyzické postižení. Pokud se nepodaří dosáhnout přiměřené úrovně dorozumívání, bariéra mezi jedincem s postižením a okolím se prohlubuje a stává se zásadním znevýhodněním. Dorozumívání patří k důležitým předpokladům úspěšné socializace každého člověka. Ve spojitosti s překážkami v komunikaci v současné době narážíme na termíny integrace nebo inkluze. Pojmy znamenají začlenění do intaktní společnosti. Aby nedocházelo ke konfliktům v komunikaci z důvodu postižení, je zapotřebí zlepšit komunikační schopnosti. Pokud se lidé nedokáží domluvit, narůstá míra nedorozumění. U jednotlivých druhů postižení často existují poruchy v komunikaci a vzniká integrační bariéra, která často bývá podstatnější, než je vlastní porucha. Ke zlepšení úrovně komunikace s osobami s postižením lze využít prvky efektivní komunikace. K těmto prvkům patří aktivní naslouchání, respektování dorozumívacích možností, přizpůsobení se komunikační situaci a přijímání druhého jako rovnocenného partnera. (Slowik, 2010, s. 24 - 29)

Přikláníme se k názoru Slowíka, že využitím efektivní komunikace dochází ke zlepšení vzájemného dorozumívání mezi osobami s postižením a okolím. Aktivní naslouchání, rovnocenné postavení a respekt se velmi podobají přístupu zaměřeného na osobu, který jsme již vymezili ve druhé kapitole. Jeho hlavními představiteli jsou Rogers a Pörtner. K důležitým oblastem života osob s mentálním postižením patří bezpochyby i vzdělávání. Vzdělávání může posunout osobu s postižením velmi dopředu, a tím zlepšit její integraci do běžné populace. Specifikaci vzdělávání žáků s mentálním postižením popíšeme níže.

Pipeková uvádí, že žáci s lehkým mentálním postižením se vzdělávají ve stejných okruzích jako žáci intaktní. Škála učiva je uspořádána do tematických celků tak, aby respektovala zhoršenou rozumovou úroveň žáků. Učivo vychází ze školního vzdělávacího programu. Cílem je to, aby žáci získali prakticky zaměřené a využitelné dovednosti v běžném životě. U žáků s lehkým mentálním postižením není možné předvídat ani stanovit, co jsou schopni v určitém věku zvládnout a i klíčové kompetence jsou tomu přizpůsobeny. K důležitým klíčovými kompetencím žáků s lehkým mentálním postižením patří kompetence pracovní, sociální, personální a komunikativní. Žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením se vzdělávají ve speciální škole. (Pipeková, 2010, s. 33 – 34)

V souvislosti s integrací žáků s mentálním postižením v rámci edukačního procesu je zásadní změna v hodnocení žáka a v přístupu k chybě. Mělo by docházet k úpravě obvyklého členění vyučovací doby. Alternativním řešením je blokové a epochové vyučování, jež směřuje k rozvoji projektového vyučování, které se s úspěchem praktikuje například v Německu. Toto složení rozvíjí zejména praktické dovednosti, které mohou žáci s mentálním postižením uplatnit v běžném životě. (Franiok, 2007, s. 119 - 120)

K další oblasti, která ovlivňuje kvalitu života osob s mentálním postižením, patří i partnerský život uživatelů. Potřebu kontaktu s opačným pohlavím můžeme zařadit k základní fyzické potřebě. Uspokojuje potřebu jistoty a bezpečí a rozvíjí komunikační schopnosti.

Lidé s mentálním postižením často trpí pocitem osamění. Pokud osoby s postižením dochází do zaměstnání nebo do denního stacionáře, tak zde navazují kontakty, ale v osobním volnu mohou pociťovat osamělost. V rámci začleňování klientů do běžného života, je nutné chápat i jejich fyzické potřeby, ke kterým náleží i sexuální potřeby. U osob s mentálním postižením je nutné podporovat přátelství, pak je ale důležité, aby se tyto osoby vzájemně setkávaly a komunikovaly mezi sebou. Přátelství může přerůst do partnerského vztahu, součástí kterého může docházet i k pohlavnímu sblížení. Sexuální výchova by měla být součástí

výchovy ve škole, ale i v rodině. Zásadní je ovšem forma podání těchto informací žákům s postižením. (Pipeková, Vítková, Bartoňová, 2014, s. 173 - 174)

V této podkapitole jsme popsali specifika osob s mentálním postižením, zaměřili jsme se na klasifikaci, příčiny, vzdělávání, komunikaci a partnerský život osob s mentálním postižením. Definovali jsme pojmosloví mentální postižení dle různých autorů. V následující podkapitole se pokusíme vymezit legislativu v oblasti chráněného bydlení nejen v domácích dokumentech, ale i v dokumentech mezinárodních. K zásadním dokumentům patří zákon o sociálních službách i definování standardů kvality.

3.2 Legislativní ukotvení chráněného bydlení

Od roku 2007 v České republice dochází k důležitým změnám, které vychází ze zásad humanizace a demokratizace společnosti, jež se odráží i v sociálních službách. Důraz je kladen na individualizaci sociálních služeb, zaměření na jednotlivce, na jeho práva a rovný přístup. K nejzásadnějším dokumentům, které v rámci sociálních služeb vznikly, jednoznačně patří *zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*, *vyhláška č. 505/2006 Sb.* a konzultační dokument *Bílá kniha v sociálních službách*. Uvedené dokumenty v následujícím textu blíže definujeme.

Bílá kniha v sociálních službách je konzultační dokument z roku 2003, který jako první naznačuje změnu v sociálních službách. Specifikuje sedm základních zásad pro poskytovatele sociálních služeb. K těmto principům se řadí: nezávislost a autonomie pro uživatele služeb - nikoli závislost; začlenění a integrace - nikoli sociální vyloučení; respektování potřeb - služba je určována individuálními potřebami a potřebami společnosti, neexistuje model, který vyhovuje všem; partnerství - pracovat společně, ne odděleně; kvalita - záruka kvality poskytuje ochranu zranitelným lidem; rovnost bez diskriminace; standardy národní, rozhodování v místě. *Bílá kniha v sociálních službách* nahrazuje dosavadní způsob poskytování sociálních služeb v České republice modernější formou, která vychází z mezinárodních, ale i českých dokumentů. Vychází především z principu autonomie, což znamená, že každý jedinec se sám rozhoduje, také odpovídá za svůj život a své vlastní jednání i následky za toto jednání a rozhodnutí si nese sám. Získání a rozvoj autonomie u osob s postižením podporuje poskytovatel sociálních služeb prostřednictvím svých pracovníků. Sociální služby poskytují pomoc a podporu na základě respektu k lidské důstojnosti a individualitě jedince. Služby jsou poskytovány tak, aby prostředí, kde uživatel žije, se co nejvíce přiblížilo běžnému prostředí jeho vrstevníků. Mezi poskytovatelem

a uživatelem sociální služby má být partnerský vztah a vzájemná důvěra. Podstatnou sférou je kvalita poskytovaných služeb, kterou ovlivňují zejména pracovníci, jež péči realizují v praxi. Pracovník v sociálních službách by měl dodržovat zásadu rovnosti, nediskriminace na základě věku, pohlaví, postižení, původu nebo sexuální orientace. (MPSV, 2003, s. 6 - 14)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, řadíme k hlavním normám po roce 2006. K nejdůležitějším principům zákona o sociálních službách patří: bezplatné sociální poradenství pro každého; zachování lidské důstojnosti; individuální přístup; aktivace k samostatnosti a rovnoprávnost. Zákon vymezuje příspěvek na péči, který je poskytován na základě stupně závislosti. Nově stanovuje povinnou registraci poskytovatelů sociálních služeb u krajských úřadů nebo při MPSV. Výjimku tvoří osoby blízké, které poskytují sociální služby. K dalšímu zásadnímu institutu, který zákon definuje, náleží smlouva. Ke kontrole kvality slouží Standardy kvality sociálních služeb. Kontrolu dodržování těchto standardů kvality provádí inspekce, která dohlíží na fungování poskytovatele, upozorňuje na nedostatky a dohlíží na jejich odstranění. (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011, s. 17 - 26)

Další normou, která provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách s účinností od 1. 1. 2007, je *vyhláška č. 505/2006 Sb.* Vyhláška specifikuje rozsah úkonů poskytovaných v rámci základních činností, způsob hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby. Vymezuje, co znamená dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav v rozsahu duševních, mentálních, tělesných a smyslových schopností. Podmínkou pro pracovníka v sociálních službách je absolvování kvalifikačního kurz pro pracovníky v sociálních službách. (ČESKO, 2006b)

Kvalitu sociálních služeb kontroluje inspekce na základě dodržování standardů kvality poskytovaných služeb, které se člení na oblast procesní, personální a provozní. Standardy slouží jako zásadní podklad informací, aby služby byly poskytovány ve shodě s evropskými standardy při respektování lidských a občanských práv a s ohledem na lidskou důstojnost uživatelů. Procesní standardy definují vztah mezi uživatelem a poskytovatelem. (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011, s. 24 - 25)

Pokusíme se specifikovat některé standardy, které považujeme za nejzásadnější. Jedná se zejména o standardy procesní. Vymezení jednotlivých standardů kvality sociálních služeb uvádíme dle autorů Čámského, Sembdnera a Krutilové.

- **Standard č. 1 Cíle a způsoby poskytování sociální služby**

Standard zahrnuje cíle a způsoby poskytování sociální služby. Poskytovatel vymezuje poslání, veřejný závazek, zásady poskytované sociální služby, cílovou skupinu osob, druh poskytované služby, individuálně určené potřeby osob, uplatnění vlastní vůle uživatele, metodiku a pracovní postupy, ochranu klientů před předsudky a negativním hodnocením.

- **Standard č. 2 Ochrana práv osob**

Poskytovatel písemně zpracovává vnitřní pravidla, ve kterých definuje předpoklady ochrany osobních údajů, střetu zájmů a přijímání darů. Vymezuje situace, ve kterých by mohlo dojít k porušení základních lidských práv a svobod. Tento standard náleží k důležitým normám.

- **Standard č. 3 Jednání se zájemcem o službu**

Účelem tohoto standardu je vymezit postupy, na základě kterých jedná poskytovatel se zájemcem o službu. V písemné formě poskytovatel stanoví pravidla, podle kterých zájemce o službu poskytovatel informuje o podmínkách a možnostech služby.

- **Standard č. 4 Smlouva o poskytnutí sociální služby**

Poskytovatel má písemně zpracován postup pro uzavírání smlouvy, přičemž ohled klade na druh poskytované sociální služby a okruh uživatelů, pro které je služba určena. Důraz je přikládán na to, aby osoba rozuměla obsahu a účelu smlouvy. Poskytovatel zde stanoví rozsah a průběh poskytování sociální služby. Pravidla uzavírání smlouvy vychází ze zákona o sociálních službách a z občanského zákoníku.

- **Standard č. 5 Individuální plánování průběhu sociální služby**

Standard číslo pět patří k podstatným zásadám. Poskytovatel písemně stanoví postup tvorby a přehodnocení individuálního plánu. Současně vymezí okruh pracovníků, kteří se na individuálním plánování podílí. Pokud je služba dobře nastavena, klient je aktivní a snaží se být co nejvíce samostatný, pak jeho pobyt v sociální službě nevede k ustrnutí v rozvoji. Vytváří se individuální plán, který se skládá z jednotlivých kroků, jež vedou k růstu uživatele.

- **Standard č. 7 Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby**

Poskytovatel definuje způsob podávání a vyřizování stížností na kvalitu nebo poskytování sociální služby. Je kladen důraz na respektování lidských práv a důstojnosti. Důležité je, aby

stěžovatel měl zaručenou anonymitu při podání stížnosti. Díky vyřízeným stížnostem poskytovatel zkvalitňuje sociální službu.

- **Standard č. 8 Návaznost poskytování sociální služby na další dostupné zdroje**

Zásadou tohoto standardu je využívání běžně dostupných veřejných služeb a také vytváření příležitostí k jejich využívání. Poskytovatel kooperuje s právníckými i fyzickými osobami a podporuje uživatele v kontaktu s přirozeným sociálním prostředím. (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011, s. 73 - 178)

Lidé s mentálním postižením mají stejná práva jako lidé bez postižení. V souvislosti s poskytováním sociálních služeb patří k nejdůležitějším činnostem pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Sociální služby poskytují pomoc a podporu uživatelům, přitom zachovávají lidskou důstojnost, svědomitě dodržují lidská a občanská práva i základní svobody. K možným rizikům mohou patřit izolace, omezování vycházek, partnerského života, kontaktu se společenským životem a používání prostředků omezujících pohyb. Předpokládá se, že dospělí lidé s mentálním postižením jsou odpovědní za sebe a své jednání. Ovšem míra odpovědnosti se zvažuje v konkrétním případě a bez ohledu, zda se jedná o osobu s omezenou svéprávností. Vnitřní pravidla představují pro poskytovatele větší právní jistotu, respektive jeho zaměstnancům. Pracovníci zmapují oblasti a situace, které by mohly být pro uživatele rizikové. V souvislosti s transformací je osoba s mentálním postižením chápána jako dospělá osoba, která je nositelem všech základních práv. K těmto základním právům patří osobní svoboda a svoboda pohybu, právo na ochranu soukromí, osobního a rodinného života, právo na důstojné zacházení, na život v běžném prostředí, právo na práci a na odměnu, právo vlastnit majetek, právo na svobodné rozhodování, aktivní ochranu před zneužíváním a porušováním práv. (Sobek, 2007, s. 17 - 87)

V šedesátých letech 20. století vzniká Evropská liga společnosti mentálně handicapovaných, která hájí zájmy osob s mentálním postižením. Požadavkem ligy bylo, aby služby poskytované osobám s mentálním postižením vycházely z práv těchto osob, ne na základě dobročinnosti. V roce 1961 byla přijata Evropská sociální charta, jež jako jediná mezinárodní smlouva pojednává o lidských právech. Tato smlouva definuje osoby s mentálním handicapem jako vlastníky lidských práv. (Pipeková, Vítková, Bartoňová, 2014, s. 71)

Výraz lidská práva (human rights) patří k poměrně novým termínům. Setkáváme se s ním v právní oblasti i politickém životě až po druhé světové válce. Do této doby se užíval pojem přirozené právo nebo právo člověka. V současnosti je tento termín velmi používaný nejen u politiků, právníků, ale i u běžných občanů. Lidská práva specifikují postavení jedince ve společnosti a slouží k tomu, aby člověk mohl žít jako společenská bytost. Tato práva se vztahují na každého člověka bez ohledu na jeho pohlaví, rasu, jazyk, barvu pleti, víru a náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo společenský původ, majetek, rod nebo jiné postavení, jsou tedy univerzální pro všechny. Osoby s mentálním postižením často mají problémy v komunikaci, a to snižuje jejich schopnost prosazovat svá práva. Valné shromáždění Organizace spojených národů dne 20. prosince 1971 vydalo Deklaraci o právech mentálně postižených osob, především proto, aby tyto osoby mohly prosazovat své nároky. K těmto právům náleží (dle Bartoňové, Bazalové, Pipekové):

- Mentálně postižený má právo mít stejná práva jako ostatní jedinci.
- Mentálně postižený má právo na zdravotní péči, vhodnou fyzikální terapii, výchovu, opětnou adaptaci a vedení, které mu umožní zdokonalit jeho možnosti a schopnosti.
- Mentálně postižený má právo na ekonomické zajištění a vhodný životní standard. Má plné právo podle svých schopností pracovat nebo se věnovat jiné užitečné činnosti.
- Pokud je to možné, má mentálně postižený právo žít ve své rodině a podílet se na společenském životě. Pomoc mentálně postiženým má být poskytována v rodině, a pokud je umístěn ve specializovaném zařízení, mají zde být vhodné podmínky a prostředí blízké běžnému životu.
- Mentálně postižený má právo, aby jeho zájmy a dobro hájil vhodný opatrovník.
- Mentálně postižený má právo na ochranu před jakýmkoli vykořisťováním, zneužíváním nebo ponižujícím jednáním. Pokud je na tuto osobu uvaleno soudní stíhání, zohledňuje se stupeň jeho odpovědnosti, který vychází z jeho mentálního stavu.

Pokud osoba s postižením není schopna efektivně využívat svých práv vlivem míry svého postižení, nebo je třeba tato práva částečně, nebo úplně omezit, je to z důvodu ochrany této osoby před zneužitím. (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007, s. 15 - 17)

Problematikou osob s postižením se zabývá Deklarace práv osob se sníženou pracovní schopností, jež byla schválena v roce 1975. V roce 1989 Organizace spojených národů přijala Úmluvu o právech dítěte, kde se věnuje problematice postižených především v článku č. 23. V Úmluvě o právech dítěte státy uznávají, že dítě zdravotně postižené má vést plný a slušný život, při zachování důstojnosti, podpoře sebedůvěry a aktivní účasti na životě společnosti. V roce 1997 v Praze řešila mezinárodní konference Lidská práva pro osoby s mentálním postižením oblast zdraví, bezpečnosti, sociální jistoty, výchovy, vzdělávání, zaměstnanosti, rodinného života, občanského soužití, vlastní volby, rozhodování a nezávislosti jedinců s postižením. V roce 2014 vešel v platnost občanský zákoník, který přináší změny, jež se týkají i osob s mentálním postižením. K zásadním prvkům zákoníku náleží svéprávnost, opatrovník a jeho jmenování. (Pipeková, Vítková, Bartoňová, 2014, s. 72 – 76)

Zákon o sociálních službách definuje jednotlivé pojmy, které nově stanoví. V souhrnu se jedná o vymezení termínu sociální služba, nepříznivá sociální situace, dlouhodobě nepříznivý stav, přirozené sociální prostředí, sociální začleňování a sociální vyloučení. Dále zákon specifikuje pojem zdravotní postižení, což je postižení tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované, v jehož důsledku se osoba stává závislá na pomoci jiné osoby. Zákon také definuje střednědobý plán rozvoje sociálních služeb, který je strategický dokument obce nebo kraje a schvaluje se na dobu 3 let. Střednědobý plán rozvoje odráží potřeby osob na daném území, které jsou zjišťovány technikou aktivního naslouchání. Snahou je nalezení efektivního využití dostupných zdrojů. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb obsahuje analýzy dat, popis způsobu zpracování plánu, kooperace obcí, poskytovatele a osob, kterým jsou služby určeny. Součástí plánu je i ekonomický dopad, strategie zajišťování a rozvoje sociálních služeb obsahující popis budoucího žádoucího stavu a způsob, jakým bude změn dosaženo. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb je doplněn akčními plány zpracovanými na období jednoho roku, které vycházejí ze střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb. (ČESKO, 2006a)

K zásadním mezinárodním dokumentům osob s postižením patří *Úmluva Organizace spojených národů o právech lidí se zdravotním postižením*. Toto ujednání platí v České republice od 28. října 2009 a usiluje o to, aby jedinci s postižením měli stejná práva jako ostatní.

Základní myšlenky *Úmluvy Organizace spojených národů o právech lidí se zdravotním postižením* jsou:

- Lidé se mohou rozhodovat sami.
- Nikdo nesmí být diskriminován.
- Lidé s postižením mají stejné právo žít ve společnosti jako všichni ostatní.
- Lidé s postižením musí být respektováni takoví, jací jsou. To znamená, že mají být přijati mezi ostatní.
- Všichni mají mít v životě stejné příležitosti.
- Každý má právo mít přístup do budov, v dopravě a k informacím jako ostatní.
- Muži a ženy mají mít stejné příležitosti.
- Děti s postižením mají být respektovány takové, jaké jsou. (SPMP ČR, 2009, s. 7)

V této podkapitole jsme definovali mezinárodní i domácí kodexy a dokumenty, které se týkají osob se zdravotním postižením. V závěrečné podkapitole teoretické části budeme popisovat konkrétní chráněná bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště, ve kterých budeme realizovat výzkum.

3.3 Charakteristika konkrétních chráněných bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště

Sociální služby Uherské Hradiště jsou příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Zlínský kraj, byla založena dne 1. 1. 1992. Svou velikostí se řadí mezi největší organizace tohoto charakteru v České republice. Její historie však sahá před rok 1992, až do roku 1974, kdy vznikla pod názvem Okresní ústav sociálních služeb. Hlavním cílem Sociální služeb Uherské Hradiště je poskytování komplexních služeb sociální péče, a to především osobám se zdravotním postižením a seniorům. Úkolem organizace je zabezpečit jejich psychickou a fyzickou soběstačnost a nezávislost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti. Organizace poskytuje pobytovou sociální službu v důstojném prostředí a umožňuje uživatelům žít v souladu s principem zachování lidské důstojnosti, úcty k člověku, individuálního přístupu, respektování vlastní volby, aktivního působení s ohledem na rozvíjení samostatnosti, vzájemnou toleranci a důvěru. Tato organizace realizuje sociální služby v 18 zařízeních, kde je poskytováno 23 zaregistrovaných sociálních služeb. V současné době poskytuje ve svých zařízeních služby pro cca 1300 uživatelů. Z toho jsou čtyři zařízení typu chráněného bydlení. (Sociální služby Uherské Hradiště – internetový zdroj)

Chráněná bydlení se v České republice začínají objevovat od devadesátých let 20. století. Legislativně je tato forma bydlení upravena až v zákoně o sociálních službách, který vstoupil

v účinnost od roku 2007. Od 1. listopadu 2017 je registrováno Chráněné bydlení Kroměříž, jehož poskytovatelem jsou Sociální služby Uherské Hradiště. Sociální služby Uherské Hradiště mají v plánu v příštím roku založit dalších 6 chráněných bydlení pro osoby s mentálním postižením, a to v Kunovicích, Uherské Hradišti, Starém Městě, Uherském Brodě, Bystřice pod Hostýnem a v Otrokovicích. (Zlínský kraj, 2018)

Chráněné bydlení – Rostislavova

Obr. 3. Dům číslo 686

Obr. 4. Dům číslo 671

Zdroj: Sociální služby Uherské Hradiště

Jako první chráněné bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště vzniklo Chráněné bydlení - Rostislavova se sídlem v Uherském Hradišti, a to v roce 2014. Toto chráněné bydlení tvoří dva bytové domy, přičemž od 1. listopadu 2014 byl registrován první. Druhý byl otevřen 28. ledna 2016 s úmyslem rozšířit kapacitu tohoto chráněného bydlení. Věkovou kategorii tvoří mladí dospělí (19 - 26 let), dospělí (27 - 64 let) a mladší senioři (65 – 70 let). Kapacita služby je 21 lůžek. Posláním služby je podpora klientů s mentálním nebo kombinovaným postižením. Cílem je vytvoření podmínek pro důstojný život dle potřeb, přání a možností uživatelů, život srovnatelný s jejich vrstevníky. Uživatelům je poskytována podpora, která směřuje především k individuálnímu rozvoji a upevňování dovedností. Snahou je, aby klienti v chráněném bydlení zvládali život s minimální podporou. Dům číslo popisné 686 se skládá z 5 bytů pro 2 klienty (1+1) a 2 byty pro jednoho uživatele (1+1). Druhý dům číslo popisné 671 tvoří 3 byty pro 2 uživatele (2+KK) a 1 byt pro 3 uživatele (3+KK). Zařízení poskytuje celoroční ubytování v bytech pro jednoho nebo dva uživatele. Uživatelé si byty a společné prostory uklízí sami nebo za podpory pracovníků, stejně tak se starají o praní a žehlení svého prádla. Klienti mají obědy zajištěny u externího dodavatele,

snídaně a večere si uživatelé připravují za podpory personálu. Klienti se vzdělávají v praktické škole v Uherském Hradišti nebo dochází do návazných sociálních služeb, a to do sociální rehabilitace a sociálně terapeutické dílny. Personál uživatelům poskytuje podporu a pomoc při všech aktivitách, které vedou k sociálnímu začleňování uživatelů. Jedná se o využívání běžně dostupných služeb, udržení nebo znovunavázání kontaktů s rodinou. Pro uživatele jsou pořádány výlety a rekreace, účastní se na společenském životě. V chráněném bydlení je také realizováno poradenství, které pomáhá lidem se zdravotním postižením k získávání samostatnosti a nezávislosti v nejvyšší možné míře. Chráněné bydlení - Rostislavova zajišťuje sociální službu dle individuálních potřeb člověka. (Sociální služby Uherské Hradiště, Chráněné bydlení - Rostislavova – internetový zdroj)

Chráněné bydlení - Staré Město

Posláním Chráněného bydlení – Staré Město je snaha o maximální rozvoj soběstačnosti osob s mentálním i kombinovaným postižením a o jejich integraci do společnosti prostřednictvím poskytování individuálně stanovené míry podpory a péče. Věkovou kategorii tvoří mladí dospělí (19 - 26 let), dospělí (27 - 64 let) a mladší senioři (65 – 70 let). Kapacita služby je 12 lůžek. Služba je poskytována formou skupinového bydlení ve dvou domácích rodinného typu, a tvoří ji 2 domácnosti pro 6 uživatelů. Jedná se o jednopodlažní domy, které jsou součástí běžné zástavby města s dostupností obchodů, služeb i dopravy. Klienti bydlí ve čtyřech jednolůžkových a jenom dvoulůžkovém pokoji. Služba chráněného bydlení je poskytována od 3. července 2015. Posláním služby je snaha o maximální rozvoj soběstačnosti uživatelů a jejich zapojení do společnosti prostřednictvím individuálního přístupu tak, aby mohli žít důstojně život srovnatelný se svými vrstevníky. (Sociální služby Uherské Hradiště, Chráněné bydlení – Staré Město – internetový zdroj)

Obr. 5. Chráněné bydlení – Staré Město

Zdroj: Sociální služby Uherské Hradiště

Chráněné bydlení Uherský Brod

Slavnostní otevření chráněného bydlení Uherský Brod proběhlo dne 22. dubna 2016 na zahradě domu, kterého se účastnili i lidé z okolí. Služba je však registrována od 21. března 2016 a má formu skupinového bydlení. Služba je určena pro osoby s mentálním a kombinovaným postižením, které se řadí do cílové skupiny mladí dospělí (19 - 26 let) a dospělí (27 – 64 let). Posláním služby je poskytovat sociální služby osobám s mentální a kombinovaným postižením tak, aby mohly žít život srovnatelný se svými vrstevníky. Chráněné bydlení přispívá k soběstačnosti uživatelů a poskytuje jim jen takovou míru podpory, kterou skutečně potřebují k prožití plnohodnotného života. Kapacitu služby tvoří 8 lůžek (4 dvoulůžkové pokoje v bytové jednotce). K zásadám chráněného bydlení v Uherském Brodě patří respekt k potřebám a přáním uživatelů, individuální přístup, rozvoj samostatnosti a zodpovědnosti za své rozhodnutí. Personál klientům poskytuje přiměřenou míru podpory, která přispívá k jejich nezávislosti, podporuje běžný život uživatelů, zachování přirozených vazeb v komunitě. Vzájemný vztah mezi poskytovatelem, managementem, pracovníkem a uživatelem je na principu partnerství. Služba je poskytována s cílem rozvíjet schopnosti uživatelů pomocí jejich zapojování do sociálně terapeutických, vzdělávacích, pracovních, zájmových a aktivizačních činností v chráněném bydlení i v běžném prostředí. (Sociální služby Uherské Hradiště, Chráněné bydlení Uherský Brod – internetový zdroj)

Obr. 6. Chráněné bydlení- Uherský Brod

Zdroj: vlastní

Chráněné bydlení Luhačovice

Dosud poslední službou, která vznikla v rámci Sociálních služeb Uherské Hradiště, je Chráněné bydlení Luhačovice. Služba je registrována od 12. 6. 2017. Cílovou skupinu tvoří mladí dospělí (19 - 26 let), dospělí (27 - 64 let) a mladší senioři (65 – 80 let). Služba je určena pro 11 klientů. Chráněné bydlení Luhačovice se nachází v třípodlažním rodinném domě se zahradou. Tento dům se nachází v běžné zástavbě města, není však bezbariérový. V každém podlaží se nachází jedna domácnost, která se skládá z obývacího pokoje, kuchyně, dvou pokojů, koupelny, spíže, šatny, předsíně a vstupní haly. Posláním služby je poskytovat nezbytnou míru pomoci a podpory osobám s lehkým a středně těžkým mentálním, případně kombinovaným postižením, jež vyžadují nízkou a střední míru podpory. Podpora je poskytována v přirozeném prostředí malých domácností tak, aby klienti mohli žít život srovnatelný se svými vrstevníky. Personál usiluje o maximální rozvoj soběstačnosti klientů a jejich integraci do běžné společnosti. Chráněné bydlení ctí zásady lidské důstojnosti, podpory soběstačnosti, kvality, partnerský, celostní a individuální přístup k uživatelům. (MPSV, Registr poskytovatelů sociálních služeb – internetový zdroj)

Každé z uvedených chráněných bydlení má vymezena vnitřní pravidla pro poskytování sociální služby, jež jsou ve shodě s platnou legislativou a se směrnicemi. Služba se řídí

pravidly služby (domovní řád), vnitřními směrnicemi (standarty kvality) a pracovními postupy (metodiky).

Společnými rysy všech vymezených chráněných bydlení jsou:

Cílová skupina:

- Osoby s mentálním postižením.
- Osoby s kombinovaným postižením (kombinace mentálního postižení a tělesného v omezené míře).

Negativní vymezení cílové skupiny: (tyto skupiny jsou u všech chráněných bydlení stejné, různě však modifikované)

- Osoby, které se léčí s akutní infekční nemocí.
- Osoby, které by svým jednáním nebo z důvodu duševní poruchy závažným způsobem narušovaly společné bydlení.
- Osoby se stařeckou demencí a ostatními typy demence, především Alzheimerovou demencí.
- Osoby, jejichž zdravotní stav vyžaduje ústavní péči ve zdravotnickém zařízení.
- Osoby, které přijímají potravu sondou.
- Osoby imobilní.
- Osoby závislé na alkoholu a drogách. (Sociální služby Uherské Hradiště – chráněné bydlení - internetový zdroj)

Poskytované základní činnosti (dle paragrafu 17 vyhlášky č. 505/2006 Sb.):

- Poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy.
- Poskytnutí ubytování.
- Pomoc při zajištění chodu domácnosti.
- Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.
- Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.
- Sociálně terapeutické činnosti.

- Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.
- Pomoc při osobní hygieně a poskytnutí podmínek pro osobní hygienu. (ČESKO 2006b)

Obr. 7. Chráněné bydlení Luhačovice

Zdroj: vlastní

Cílem této podkapitoly bylo vymezit jednotlivá chráněná bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště, ve kterých budeme realizovat náš výzkum. Jedná se o 4 chráněná bydlení, ve kterých se poskytují sociální služby dle platné legislativy, metodik a směrnic. Cílem těchto zařízení je dosažení nejvyšší míry samostatnosti, soběstačnosti a aktivizace uživatelů. Služby jsou poskytovány na individuálním přístupu a snahou je přiblížit prostředí v chráněném bydlení běžnému prostředí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V předchozích kapitolách jsme vymezili teoretický základ problematiky procesu transformace pobytových sociálních služeb, především chráněného bydlení. V praktické části usilujeme o zjištění, jaké změny v kvalitě života přináší pro uživatele chráněného bydlení přechod na jiný typ sociální služby.

Ve čtvrté kapitole naší diplomové práce se zaměřujeme na definování metodologie výzkumu. Nejprve jsme si stanovili cíl výzkumu a specifikovali hlavní i dílčí výzkumné otázky. V rámci zodpovězení otázek jsme zvolili kvalitativně orientovaný výzkum, který se nám jevil jako nejvhodnější, jelikož chceme porozumět tomu, jak se změnila kvalita života uživatelů chráněného bydlení. Usilujeme o porozumění jevů, které popisují realitu, o individuální zkušenosti uživatelů chráněného bydlení. K zajištění spolehlivosti a objektivity dat jsme použili metodologickou triangulaci. Tato technika představuje kombinaci tří různých způsobů zjišťování dat. V našem případě se jedná o rozhovor s uživateli, rozhovor s pracovníky chráněného bydlení a studium dokumentace, zejména studium individuálních plánů. Neopomeneme nastínit, jak výzkum probíhal po etické stránce.

Uplatňujeme záměrný výběr výzkumného souboru, který vychází z metod kvalitativního přístupu. Do tohoto souboru jsme zahrnuli dvě skupiny, a to uživatele s mentálním postižením a pracovníky chráněného bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště. Následně jsme výběrový soubor zúžili dle stanovených kritérií, které definujeme v dané podkapitole.

Při stanovení výzkumné techniky jsme vycházeli z možností, které nám poskytují kvalitativní metody. Vybrali jsme polostrukturovaný rozhovor, ve kterém by mohli uživatelé s mentálním postižením, kteří prošli procesem transformace, volně odpovídat na klíčové otázky.

V závěrečné části čtvrté kapitoly usilujeme o specifikaci postupu při sběru dat, způsobu zpracování dat a popisujeme jednotlivé etapy, ve kterých výzkum probíhal. V metodologické části vycházíme z děl několika významných autorů, jež se zabývali touto oblastí. Patří k nim Švaříček, Šedřová *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, Strauss, Corbinová *Základy kvalitativního výzkumu*, Hendl *Kvalitativní výzkum*, Miovský *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem našeho výzkumu je zjistit, zda se změnila kvalita života osob s mentálním postižením v souvislosti se změnou typu bydlení. Problematika chráněného bydlení je velmi aktuální. K tomuto tématu není mnoho odborných publikací, a proto se domníváme, že náš výzkum může pomoci pracovníkům v sociálních službách a sociálním pracovníkům v jejich práci s klienty s mentálním postižením, kteří se připravují na odchod z pobytové sociální služby do chráněného bydlení. Přínos pro pracovníky může spočívat zejména v inspiraci v oblasti zkvalitnění života klientů v chráněném bydlení. V neposlední řadě můžeme s touto problematikou seznámit i širokou veřejnost, která by pak lépe pochopila život osob s mentálním postižením.

V současné době vznikají a budou vznikat nová chráněná bydlení pro uživatele s mentálním postižením jako moderní alternativa pobytové sociální služby. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zabývat se touto tematikou. Naší snahou je zjistit, jak ovlivnila změna typu sociální služby kvalitu života osob s mentálním postižením, a to jak z pohledu uživatelů, tak i z pohledu pracovníků. V této oblasti chceme získat nové poznatky, názory a současně usilujeme o lepší porozumění uživatelům, kteří se ocitli v nové etapě svého života. Chceme se dozvědět, jak se vyrovnávají se změnami, překážkami, problémy, ale i s novými možnostmi v různých oblastech života. Usuzujeme, že má smysl se zabývat otázkami kvalita života osob s mentálním postižením, zejména pak změnami, které mají přispívat ke zlepšení jejich bytí.

Na počátku výzkumu je důležité si stanovit cíle výzkumu tak, aby byly dostatečně významné, a které by se vztahovaly ke specifické skupině osob. Je také podstatné, kdo bude naše cíle sdílet a pro koho budou zajímavé. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 62)

Pro náš výzkum jsme zvolili organizaci Sociální služby Uherské Hradiště proto, že patří ve Zlínském kraji k největším poskytovatelům pobytových sociálních služeb, a i v rámci České republiky se řadí k největším institucím v sociální oblasti. V současnosti tato organizace poskytuje 5 služeb chráněného bydlení, nejnovější je registrováno od 1. listopadu 2017 v Kroměříži (není zahrnuto do výzkumu). V průběhu příštího roku plánuje vytvoření dalších šesti chráněných bydlení pro osoby s mentálním postižením, a to v Kunovicích, Uherském Hradišti, Starém Městě, Uherském Brodě, Bystřice pod Hostýnem a v Otrokovicích. Z tohoto důvodu usuzujeme, že má velké zkušenosti s poskytováním služby chráněného bydlení. Tato organizace byla přizvána k účasti na společném projektu s Trenčínským

samosprávným krajem *Spoločná cesta k novému domovu*, v rámci kterého, budou pracovníci Sociálních služeb Uherské Hradiště své zkušenosti předávat slovenským kolegům.

„Výzkumné otázky tvoří jádro každého výzkumného projektu. Plní dvě základní funkce: pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli, a ukazují také cestu, jak výzkum vést. Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíli i výzkumným problémem. Představují další zúžení a konkretizaci výzkumného problému.“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 69)

Stanovili jsme hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky, které vyjadřují kvalitu života uživatelů s mentálním postižením. Při definování kvality života jsme vycházeli z vymezení Chrise Hattona, jež specifikuje několik dimenzí kvality života.

K těmto oblastem patří:

- Emoční blaho.
- Materiální blaho.
- Tělesná pohoda.
- Mezilidské vztahy.
- Osobnostní rozvoj.
- Sebeurčení.
- Sociální začlenění.
- Práva. (Hatton, 1998, 105)

HVO: Jaké změny v kvalitě života přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 1: Jaké změny v oblasti emocí přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 2: Jaké změny v oblasti materiální přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 3: Jaké změny v oblasti tělesné pohody přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 4: Jaké změny v oblasti mezilidských vztahů přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 5: Jaké změny v oblasti osobnostního rozvoje přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 6: Jaké změny v oblasti sebeurčení přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 7: Jaké změny v oblasti sociálního začleňování přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

DVO 8: Jaké změny v oblasti práva přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

V této podkapitole jsme vymezili cíl výzkumu a definovali hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky, které vystihují podstatu našeho výzkumu.

4.2 Design výzkumu a výzkumní soubor

V předešlé podkapitole jsme specifikovali cíl výzkumu, hlavní a dílčí výzkumné otázky. Na základě výzkumných otázek vymezíme v této podkapitole, výzkumný přístup a výzkumný soubor.

Pojmem kvalitativní výzkum chápeme výzkum, u něhož neaplikujeme statistické metody. Využíváme však jiné postupy, které se zaměřují na život lidí, jejich příběhy, chování a vztahy. S kvalitativním přístupem jsou většinou spojovány techniky rozhovoru a pozorování. Nejen tyto techniky je možné u tohoto přístupu použít. Je možné studovat dokumenty, knihy a jiné údaje. Volíme si tuto výzkumnou strategii, pokud se pokoušíme odhalit podstatu zkoumaných problémů nebo podstatu něčí zkušenosti s určitým jevem. Dále v případě, že chceme porozumět jevům, o kterých toho ještě moc nevíme. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10 - 11)

Kvalitativní přístup je založen na zkoumání jevů v autentickém prostředí, a proto jsme tuto strategii zvolili. Vycházíme dále z cíle výzkumu a výzkumných otázek. Chceme porozumět konkrétní skupině osob. Touto skupinou jsou uživatelé s mentálním postižením žijící v chráněném bydlení. Chceme porozumět tomu, jak uživatelé vnímají a prožívají sociální realitu chráněného bydlení, co pocítují v novém prostředí, jak vnímají změnu, která je výsledkem procesu transformace pobytových sociálních služeb.

K zajištění validity a kvality dat kombinujeme tři různé způsoby zjišťování dat, tak zvanou triangulaci. Triangulace je kombinování různých metod, různých výzkumníků, zkoumaných

osob a teoretických perspektiv, které se aplikují při výzkumu určitého jevu (Hendl, 2005, s. 149). V rámci triangulace aplikujeme rozhovor s uživateli chráněného bydlení, rozhovor s pracovníky a studium dokumentace, především individuálních plánů. Rozhovor s uživateli je stěžejní pro náš výzkum. Rozhovor s pracovníky a studium dokumentů nám zajistí důvěryhodnost a objektivnost.

Cílem výběru vzorku v kvalitativním přístupu není to, aby splňoval podmínky reprezentativnosti, ale je zaměřen na určitý problém. S ohledem na výzkumný problém vytváříme vzorek teoretický – záměrný. Výběr případů odvozujeme na základě stanoveného cíle a výzkumných otázek. Výzkumník usiluje o zajištění případů, které by mu přinesly nové informace až k dosažení nasycenosti dat. (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 72 - 73)

Výzkumný soubor členíme na skupinu uživatelů a skupinu pracovníků chráněného bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště. Soubor uživatelů jsme zúžili dle následujících kritérií (věk 35 – 40 let, alespoň základní vzdělání, schopnost uživatele pravdivě odpovídat na otevřené otázky tak, aby odpovědi mohly být v kvalitativním výzkumu použity). Stanovená kritéria byla konzultována s pracovníky daného chráněného bydlení. Tato kritéria jsme zvolili proto, že tito uživatelé jsou v produktivním věku a mají větší možnost pracovního uplatnění. U pracovníků jsme soubor zúžili na sociální pracovníky chráněného bydlení.

Důraz na užitečnost a praktičnost se odráží také v etické stránce. Na tom záleží i míra zasahování výzkumníka do soukromí dotazovaných. Nároky jsou kladeny na odůvodnění narušení soukromí ve vztahu k přínosům výzkumu. Obdobná situace nastává i ve sféře informovaného souhlasu. (Miovský, 2006, s. 76 - 77)

V praktické části naší práce zohledňujeme i lidskou stránku výzkumu při shromažďování a zpracování dat. Z důvodu zachování anonymity neuvádíme žádné údaje, které by vedly k identifikaci osob, jež se na výzkumu podílely, a to jak pracovníků, tak i uživatelů chráněného bydlení. Dotazovaní jsou označeni písmenem, které vyjadřuje pořadí. Zejména u klientů s mentálním postižením chceme ochránit jejich osobní údaje, jelikož někteří již na počátku rozhovoru projeví strach před zveřejněním v tisku. Vzor informovaného souhlasu s rozhovorem a s nahlížením do dokumentace klientů i pracovníků je uveden v příloze PIV.

V této podkapitole jsme objasnili design výzkumu a specifikovali jsme výzkumný soubor. V následující části vymežíme výzkumnou techniku a způsob zpracování dat.

4.3 Výzkumná technika a způsob zpracování dat

V předešlé podkapitole jsme vymezili design výzkumu a definovali výzkumný vzorek. Cílem této podkapitoly je popsat výzkumnou techniku, kterou jsme použili v našem výzkumu a definovat způsob zpracování dat.

Polostrukturovaný rozhovor patří k nejrozšířenější metodě rozhovoru, především proto, že odstraňuje nevýhody nestrukturovaného a plně strukturovaného interview. Tazatel si vytváří určité okruhy otázek, které jsou pro něj důležité, a bude se na ně účastníků ptát. Tazatel nevyžaduje striktní pořadí otázek. (Miovský, 2006, s. 159 - 160)

V rámci kvalitativního přístupu jsme zvolili techniku polostrukturovaného rozhovoru. Oblasti otázek se flexibilně měnily dle konkrétního dotazujícího. Otázky pro sociální pracovníky v chráněném bydlení byly směřovány do obdobného okruhu.

„Kvalitativní metody jsou svým založením a možnostmi přímo ideální alternativou pro pilotní studie a orientační výzkum. Může jít také o možnost ověřit, zda navržené metody a postupy přinášejí očekávanou kvalitu dat“ (Miovský, 2006, s. 29). Na základě předvýzkumu došlo k redukci počtu otázek v rozhovoru tak, aby dotazovaní mohli volně odpovídat a byl jim vytvořen dostatečný prostor pro vyjádření vlastních pocitů. Otázky v rozhovoru byly sestaveny tak, aby poskytl odpovědi na výzkumné otázky.

Stěžejní okruhy otázek v polostrukturovaném rozhovoru:

- **Můžete mi říci, jaký je váš život v chráněném bydlení?**
- **Jaký byl váš život v domově pro osoby se zdravotním postižením?**
- **Co vám přinesl nebo vzal život v chráněném bydlení? V čem vidíte změnu? Jaké máte pocity?**
- **Litujete toho, že jste se přestěhoval/la do chráněného bydlení?**
- **Můžete popsat, jak trávíte den, svůj volný čas v chráněném bydlení? A jaké to bylo dříve v domově pro osoby se zdravotním postižením?**
- **Co vás trápí? Máte nějaké starosti? Obavy?**
- **Kde jste byl/la více spokojená/ý? Co se vám líbilo a nelíbilo v chráněném bydlení nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením?**
- **Co se vám líbí/ nelíbí na vašem současném životě?**
- **Co vás nejvíce překvapilo? Někaké dojmy z celého procesu transformace?**

Byly realizovány rozhovory s uživateli a sociálními pracovníky chráněného bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště. Pro zachování metody triangulace jsme doplnili výzkum o studium dokumentace klientů, zejména individuálních plánů. Pro snazší pochopení vzniku individuálních plánů v procesu transformace se pokusíme objasnit stanovený postup. V domově pro osoby se zdravotním postižením uživatelé vyplňují dotazníky, které se týkají míry podpory v různých oblastech života. Konkrétní uživatel si stanoví oblast podpory, ve které by se chtěl zlepšit, co by chtěl dosáhnout, zvládnout, naučit, aby byl připraven na přechod do chráněného bydlení. Klient, který se přestěhuje do chráněného bydlení má i zde stanovený individuální plán, který se snaží naplňovat. Proto považujeme za důležité studium těchto dokumentů, které nám pomohou, ověřit si reálnost odpovědí uživatelů s mentálním postižením.

Tab. 2. Harmonogram rozhovorů

datum	polostrukurovaný rozhovor
6. 11. 2017	předvýzkum
7. 11. 2017	předvýzkum
23. 11. 2017	A
27. 11. 2017	E
28. 11. 2017	B, C, F
1. 12. 2017	D, G

Zdroj: Vlastní zdroj

Předvýzkum probíhal dne 6. 11. 2017 a 7. 11. 2017 ve dvou zařízeních chráněného bydlení Sociálních služeb Uherské Hradiště. Byly uskutečněny tři rozhovory v kanceláři sociální pracovnice. Na základě těchto rozhovorů došlo k zásadní redukci otázek a k přidání dalšího kritéria pro výběr uživatelů vhodných pro náš výzkum.

V měsíci listopadu a prosinci 2017 byla získávána data individuálními rozhovory s klienty i sociálními pracovníky chráněných bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště. K těmto zařízením patří Chráněné bydlení - Rostislavova, Staré Město, Uherský Brod a Luhačovice.

Před každým rozhovorem byl dotazovaným nastíněn smysl a průběh výzkumu. Dotazovaný nebo jeho opatrovník podepsal informovaný souhlas s rozhovorem a se studiem dokumentů. Dále došlo k představení obou stran a dotazovaný souhlasil s nahráváním rozhovoru.

Uživatelé i pracovníci byli ujištěni o anonymitě. Jelikož v organizaci působím již sedm let, tak se osobně znám s pracovníky i některými uživateli. Z tohoto důvodu proběhly některé rozhovory v rovině tykání. Rozhovor probíhal buď v kanceláři sociální pracovnice, nebo přímo na pokoji konkrétního uživatele. Samozřejmostí bylo pozvání, ze strany uživatelů, k mému vstupu do jejich pokoje.

Rozhovory byly zaznamenány na mobilní telefon a následně byl uskutečněn proces transkripce, což představuje doslovný přepis rozhovorů do písemné podoby. Z důvodu zachování anonymity jsme nahradili jména dotazovaných a jména v rozhovoru nic neříkajícími písmeny. Po ukončení rozhovoru následovalo poděkování a rozloučení s dotazovaným.

Účelem rozboru dokumentů je zpracování materiálu, jež nemusí být vytvořen výzkumníkem, ale který již existuje. Výzkumník podle svého výzkumného cíle, výzkumných otázek provádí selekci tohoto materiálu, který může pomoci vysvětlit lidské jednání. (Miovský, 2006, s. 99)

Studium dokumentace, individuálních plánů uživatelů, jsme realizovali po ukončení rozhovorů tak, abychom si ověřili a lépe pochopili data získaná z rozhovoru s uživatelem. Individuální plány konkrétních dotazovaných nám byly předloženy sociálním pracovníkem k nahlédnutí. Individuální plány patří k osobním údajům klientů, a proto jsme si udělali pouze několik málo poznámek, které objektivizují odpovědi uživatelů. Prostudovali jsme pouze zápisy, jež se vztahují k výzkumným otázkám. Respektujeme soukromí uživatelů a tyto poznámky nám pouze dokreslují celkový dojem z rozhovorů.

Velmi stručný popis dotazovaných: (z důvodu zachování anonymity jsou dotazovaní označeni pouze písmenem, konkrétní jméno k dispozici pouze u výzkumníka)

A - Velmi motivovaný, má rád změny, nadšený pro vše, pozitivní přístup.

B - Už aby měl rozhovor za sebou a mohl jít k obědu.

C - Ne příliš optimistická, starosti ve vztahu, obavy před zveřejněním v novinách, ráda si povídá.

D - Realistický pohled na život, přizpůsobivý, tykání, sebemotivovaný, má určitý nadhled, už ví, o čem je život.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V předchozí kapitole jsme definovali metodologii výzkumu. Popsali jsme cíl výzkumu a výzkumné otázky. Vymezili jsme design výzkumu, výzkumný soubor, výzkumnou techniku a způsob zpracování dat.

V páté kapitole se snažíme popsat výsledky našeho výzkumu. Data byla sbírána tak dlouho, dokud nebylo dosaženo nasycenosti dat. Musí být zodpovězeny všechny naše výzkumné otázky, které jsme si stanovili v kvalitativní výzkumné strategii.

V první části se zaměřujeme na definování modelu zakotvené teorie, který jsme zvolili jako nejvhodnější způsob analýzy získaných dat. Tento model se skládá ze tří variant kódování, a to kódování otevřeného, axiálního a selektivního. Otevřené kódování je základní technika, prostřednictvím níž jsou vybrány jednotky, které jsou pro nás důležité. Současně jsou vytvářeny kategorie skládající se z významově podobných kódů. Po fázi otevřeného kódování následuje etapa axiálního kódování, ve které jsou nalezeny vazby mezi kategoriemi a subkategoriemi. Poslední etapou kódování je selektivní kódování. V této fázi vyzvedneme centrální kategorii, ke které se vztahují všechny ostatní kategorie.

Ve druhé části kapitoly usilujeme o prezentaci dat získaných výzkumem, především se zaměřujeme na vymezení jednotlivých kategorií. Tato fáze se člení na čtyři části. Na část zabývající se výzkumem uživatelů chráněného bydlení, část zabývající se výzkumem sociálních pracovníků, část vymezující studium dokumentace a část, jež je věnována interpretaci výzkumných dat vzhledem k výzkumným otázkám. Při členění interpretace dat vycházíme z fází, které jsme si stanovili v rámci triangulace.

V závěrečném oddílu popisujeme paradigmatický model v procesu axiálního kódování a relační model ve fázi selektivního kódování. K relačnímu modelu připojujeme analytickou verzi příběhu.

5.1 Analýza a interpretace dat

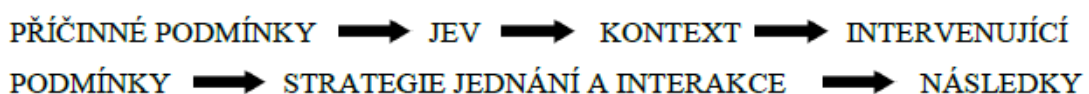
Cílem této podkapitoly je vymežit model zakotvené teorie, kterou jsme zvolili jako nejvhodnější variantu analýzy získaných dat. „Zakotvená teorie představuje sadu systematických induktivních postupů pro vedení kvalitativního výzkumu zaměřeného na vytváření teorie“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 84). Jak uvádí Švaříček a Šed'ová, přiklonili jsme se k této analýze, abychom mohli vytvořit zcela novou teorii v oblasti kvality života uživatelů chráněného bydlení s mentálním postižením.

Zakotvená teorie je odvozená ze zkoumání jevu, který představuje. Je odhalena, vytvořena a ověřena systematickým shromažďováním dat o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Proto se shromažďování údajů, jejich analýza a teorie vzájemně doplňují. Začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať vyjde na povrch to, co je v této oblasti zásadní.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14)

Následně byly přeepsané rozhovory podrobeny technice kódování, a to kódování otevřenému, axiálnímu a selektivnímu. Nejprve jsme podrobili přeepsaný rozhovor otevřenému kódování. Jak uvádí Miovský, jedná se o první fázi procesu kódování, kdy „významové jednotky jsou složeny z pojmů, které označují jednotlivé události (jevy, pocity, soudy apod.). Kategorie je třída pojmů, která vzniká tím, že vzájemně porovnáme a třídíme významové jednotky a v nich obsažené pojmy. Snažíme se zjistit, zda náleží jinému podobnému jevu, nebo jinému jevu nenáleží, a tvoří tedy samostatný odlišitelný celek. Tímto způsobem jsou pojmy seskupovány do vyššího řádu – do abstraktnějšího pojmu, který nazýváme kategorie. Tento proces se nazývá kategorizace. Dimenze je umístění takové vlastnosti na nějaké škále.“ (Miovský, 2006, s. 228 - 229)

Do přílohy PV přikládáme ukázkou přepisu rozhovoru a způsobu aplikace kódů. Zvolili jsme rozhovor se sociálním pracovníkem, a to z důvodu ochrany osobních výpovědí uživatelů. K otevřenému kódování jsme použili číslování odpovědí, kódů a barevné odlišení jednotlivých kódů. Podrobnější popis postupu otevřeného kódování vymežeme v následující podkapitole.

Druhou částí interpretace dat je axiální kódování. V této fázi u získaných dat vytváříme vazbu mezi kategoriemi a subkategoriemi. „Axiální kódování tyto údaje zase novým způsobem skládá dohromady. Ačkoliv otevřené a axiální kódování jsou odlišné analytické postupy, badatel se při reálné analýze neustále pohybuje mezi oběma typy kódů. V axiálním kódování jsou subkategorie vztahovány ke svým kategoriím pomocí něčeho, čemu říkáme paradigmatický model.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 71 - 72) Tento paradigmatický model v odborné literatuře popisuje Strauss, Corbinová, viz schéma níže.

Obr. 8. Paradigmatický model

Zdroj: *Základy kvalitativního výzkumu* (Strauss, Corbinová, 1999, s. 72)

Závěrečná fáze procesu kódování je selektivní kódování, jež navazuje na axiální kódování. „Selektivní kódování je proces, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují a kategorie, u nichž je to třeba, se dále zdokonalují a rozvíjejí. Centrální kategorie je ústřední jev, kolem kterého se integrují všechny ostatní kategorie.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 86) Selektivního kódování dosáhneme pomocí několika fází. K těmto fázím patří vytvoření kostry příběhu, vytvoření vztahu jednotlivých kategorií k centrální kategorii, vytvoření dimenzionální úrovně a doplnění kategorií.

V této podkapitole jsme definovali způsob analýzy získaných dat v obecné rovině. Konkrétní postupy popíšeme v podkapitole interpretace výsledků. V následující podkapitole také vymežíme jednotlivé kategorie

5.2 Interpretace výsledků a vymezení konkrétních kategorií

Cílem této části je prezentace výsledků výzkumu a definování jednotlivých kategorií, které vznikly z již vytvořených kódů. Kapitulu členíme na část interpretace výsledků uživatelů chráněného bydlení, část interpretace výsledků sociálních pracovníků v chráněném bydlení, shrnutí studia dokumentace a v závěru prezentujeme výsledky vzhledem k výzkumným otázkám.

„Kategorie je třída pojmů. Tato třída je objevena, když se při vzájemném porovnání pojmů zdá, že náleží podobnému jevu. Takto jsou pojmy seskupovány do vyššího řádu – pod abstraktnější pojem nazývaný kategorie.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 42)

V první fázi otevřeného kódování jsme si nejprve stanovili, jakým způsobem budeme přistupovat ke značení kódů. Jelikož jsme nepoužili počítačový program, ale zároveň jsme chtěli, co nejpřesněji určit místo citace v rozhovorech, stanovili jsme následující způsob značení. První část označení určuje fiktivní písmeno dotazovaného a číslo jeho odpovědi. Za pomlčkou následuje již konkrétní kód, který se může vícekrát opakovat u různých dotazovaných a různých odpovědích. Příklad: E2-45, dotazovaný označený fiktivním písmenem E, jeho odpověď druhá v pořadí a kód číslo 45. Jednotlivý kód může být použit vícekrát, pak se číslo kódu nezmění, například G4-45. Jedná se o stejný kód, jen je označen u jiného dotazovaného.

V první části interpretace výsledků přinášíme data získaná z rozhovorů s uživateli chráněného bydlení. Bylo nejprve vytvořeno 39 kódů, které byly následně redukovány na 38 kódů. Vytvořili jsme 10 kategorií.

❖ **Kategorie- uživatelé:**

- Aktivní péče o sebe.
- Fenomén ústavu.
- Je to moje rozhodnutí.
- Kdo nehoří, nemůže zapálit.
- Koření života.
- Kvalita vztahových struktur.
- Možnosti změn a očekávání.
- Obtíže života.
- Potenciality k rozvoji.
- Přínos změny.

Aktivní péče o sebe

Tab. 3. Aktivní péče o sebe

Kategorie	Kódy
Aktivní péče o sebe	70-Rozvoj sebeobsluhy
	77-Příprava jídla a stravování
	93-Aktivní nakupování

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **70 rozvoj sebeobsluhy**, umístění kódu (A2, B2, B4, C5, C7, D6), **77 příprava jídla a stravování**, umístění kódu (A2, C5) a **93 aktivní nakupování**, umístění kódu (A2, B6, D2).

Dotazovaní uživatelé chráněného bydlení prošli zásadní změnou ve svém životě, která souvisí s odchodem z pobytové sociální služby do nového bydlení. V chráněném bydlení jsou jiné zásady poskytování služby. Jednou z nich je i aktivita ze strany uživatelů. V této kategorii jsou shrnuty činnosti, které vykonávají uživatelé k posunu v péči o sebe sama.

Uživatelé často zmiňovali, jaké aktivity mohou v chráněném bydlení vykonávat (A2-70) „*tady můžeš prát, žehlit, vařit.*“ Uživatelka C také hovoří o péči o své oblečení. (C7-70) „*Sama se o sebe starám, sama si vybírám oblečení, sama se oblékám a pečuji o sebe.*“ Nemůže být opomenuta ani osobní hygiena. „*Spíš tady se hodně dodržuje hygiena, jako koupel a takové, co musí každá žena, každý chlap, bez toho to nejde, žéé? Zuby každý ráno, to je samo o sobě. Uklízet, jako vytírat, zametat a jinak já se o sebe postarám úplně sama.*“ Nemalou pozornost uživatelé věnují úklidu a vaření, které jsou novinkou v porovnání se životem v domově. (B2-70) „*A já si vařím, já si vařím, většinou o víkendu si vařím. Přes týden, hm, si obědy objednáváme a další si chystáme sami.*“ „*Sám, úplně sám, o víkendu si vařím sám. Naplánuju si, co bych chtěl a koupím si, pak si uvařím. Mám tam ještě těsto a pak si udělám ten štrůdl, ale masový.*“ (B4-70) „*Musím si tu uklízet sám pokoj a ostatní. Když mám službu. Já mám dneska štěstí, já jsem měl už dvakrát službu. Když je potřeba, tak si to nějak vyměníme. Naučil jsem se tady i prát v pračce, to zvládám.*“ Někteří uživatelé se ještě musí v určitých činnostech zdokonalovat. (C5-70) „*Uklízím si sama svůj pokoj a také společné prostory. Praní mě nejde. Praní s tím mám problémy, nachystám si to sama, ale mám problémy se zapnutím pračky.*“ (D6-70) „*Všechno si sám uklízím, mám byt sám pro sebe. Peru si a žehlím si sám.*“ Rozvoj sebeobsluhy přispívá k rozvoji každého člověka.

Uživatelé v chráněném bydlení si sami připravují jídlo, zejména snídaně a večeře. Obědy jsou většinou dodávány externím dodavatelem. Uvádí to i klientka C. (C5-77) „*Obědy nám sem vozí a sama si vyberu jídlo. Sestry to přečtou a my řekneme třeba trojku nebo čtverku, snídaně a večeře si připravujeme sami. Nákup a přípravu jídla dělám společně se sestřičkou.*“ Uživatel A uvádí, že zeleninu vypěstovanou na zahradě chráněného bydlení spotřebovávají na vaření. (A2-77) „*Staráme se a pak uděláme z toho třeba tú buchtu aj třeba.. do polévky...*“

K přípravě jídla je nutné, aby si uživatelé nakoupili potřebné potraviny. Uživatel A zvládá i nakupování ve velkých prodejnách. (A6-93) „*...chodím nakupovat třeba Kaufland, penny a lídl.*“ Nejen potraviny, ale i oděvy si nakupují. Uživatelka C však většinou s podporou personálu. (C2-93) „*V nedělu sem byla nakupovat v Brodě, tady tyto boty mám nové a bundu mám novou.*“

Fenomén ústavu

Tab. 4. Fenomén ústavu

Kategorie	Kódy
Fenomén ústavu	75-Jaké to bylo v domově
	82-V domově nebyl klid
	83-Udržování minulých kontaktů
	99-Ústavní život
	100-Naplánované aktivity
	106-Ústav nám všechno zajistil

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **75 jaké to bylo v domově**, umístění kódu (A2, B6, C3, C5, C7, D3), **82 v domově nebyl klid**, umístění kódu (A3, D2), **83 udržování minulých kontaktů**, umístění kódu (A3, B2, B3, C3, C4, D3), **99 ústavní život**, umístění kódu (B3, C4, D3, D8), **100 naplánované aktivity**, umístění kódu (B3, C4, D9) a **106 ústav nám všechno zajistil**, umístění kódu (D6, D7).

Fenomén ústavu zahrnuje pocity uživatelů, jež vnímali, když ještě bydleli v domově. Uživatel B hovoří o tom, že nemohl v pobytové službě chodit ven bez doprovodu. (B6-75) *V Brodě to také bylo, ale nemohl sem chodit vůbec ven.*“ Někdy uživatelé pomáhali pracovníkům, za což jim byla poskytnuta drobná odměna. (A2-75) *„V domově v Brodě třeba bylo, že nějaký uživatel měl zdravotní problém, tak mě zavolala ta vychovatelka a já sem musel jít pomoci. A oni mě za to, to..poděkovali. Když bylo potřeba tak jsem, tak já jsem rád pomáhal.. a oni mě zas uvařili to kafičko, ale až ten druhý den, protože to bys v noci už nespal.“* Uživatelé z Velehradu měli služby nadosah ruky a zařízení mohli opouštět sami. (C7-75) *„Na Velehradě jsem, jsme měli doktora přímo v ústavě... Úřad jsme měli také na Velehradě, chodila jsem tam pravidelně za opatrovníci.“* (C5-75) *„I na Velehradě sem chodila sama.“* Uživatelka C nedocházela do zaměstnání, ale pracovala v kuchyni domova. (C3-75) *„Na Velehradě jsem měla více času, ale nechodila jsem do práce. No do práce jsem chodila, ale neplatili mi to, pomáhala jsem v kuchyni. Hm, oni to brali jako terapii...“* Krušná byla zkušenost klienta D, který před příchod do pobytové služby na Velehrad zažil život v opravdu uzavřeném ústavu. (D3-75) *„Docela dobré to bylo, mně se tam líbilo, byla tam aj pohoda a věci, všeci se znali. Když jsem došel na Velehrad v sedmdesátem devátem z Vysočiny z Křižanova, tam to bylo uzavřené a na Velehradě v domově to už bylo volné.“*

A to byl pro mě velký šok, protože to já jsem si myslel, když jsem tam byl, že všechny ústavy jsou takové, uzavřené. Takže už v domově na Velehradě to bylo o hodně lepší.“ Možná i proto měl pocit klidu v pobytové službě na Velehradě. *„Na Velehradě, tam to bylo klidnější, bezpečnější, že nebylo takové rušno, jak tady ve městě. Bylo tam víc pracovníků, a tak jsem poznal lidi z Velehradu, Modré i ze Salašu. A tady je to jiné.“* Pozitivem shledává i fakt, že zde poznal spoustu lidí z okolních vesnic.

Často zmiňovaným negativem ústavního života je určitý neklid a ruch v tomto zařízení, který je způsobený množstvím lidí. (A3-82) *„V domově to bylo dříve, bylo tam ...rušno,... Protože tam bylo více lidí..a tam byl samý ten..humbuk.“* Opět zde nastává situace, kdy uživatel pomáhá s činnostmi, která přísluší pracovníkům. *„Třeba.. hm, to bylo, třeba tam bylo, třeba ta..havárie..třeba ve zdi, třeba prasklo to potrubí, tak se musela zavolat to firma. A já sem jim musel to pomáhat. Vytírat tu vodu. Nebylo, bylo třeba ucpaný záchod, tak jsem musel taky pomáhat.“* Množství uživatelů na pokojích nepřispívalo ke klidu. (D2-82) *„Tam to bylo horší na ústavě. Stěny tenké, a když sis pustil televizi tak, to druhého rušilo.“*

Někteří klienti stále udržují kontakty s pracovníky nebo uživateli pobytové služby. (A3-83) *„Do domova chodím na návštěvy, telefonuju si s přáteli.“* (B2-83) *„Do chráněného bydlení jsem se přestěhoval z domova z Brodu.“* Ale jsou i tací, kteří nemají moc pozitivní postoj k minulosti. (B3-83) *„Chodil sem tam na návštěvy, teď už dlou..dlouho sem nebyl. Párkrát mě tam něco řekli vychovatelé, jako škaredého, tak tam nechcu jezdit. Do konce roku tam nepojedu, protože nemám čas, pořád něco mám.“* Většinou uživatelé rádi uvidí pracovníky, se kterými vycházeli, a kteří je měli rádi. (C3-83) *„...že pojedu na Velehrad, že pojedu za kamarádkama a za sestřičkou, jednou a za kuchařkama, které mě měly rády.“* (C4-83) *„Chci jet na Vincentin, a k jedné paní, u které bych mohla přespát, té zavolám až pozdějc.....Na Vincentumu uvidím jen někoho ráda.“* (D3-83) *„S některýma lidma z Velehradu jsem stále v kontaktu.“* Z výše uvedeného vyplývá, že kontakty jsou různé jak pozitivní, tak negativní.

Kód „ústavní život“ představuje výčet prvků ústavnosti v pobytové sociální službě. Uživatel B má zkušenosti s uzavřeností domova, ve kterém bydlel. (B3-99) *„V domově v Brodě to bylo těžké, hodně těžké. Takže jsem rád, že jsem tady. Tam jsem byl furt zavřený, furt. Ne.měli mě pouštět, byl jsem tam zavřený pořád. Nemohl jsem chodit ven.“* Klientka C procházela od malička ústavním systémem. (C4-99) *„...tam to nebylo moc dobré. Já vám řeknu jedno, já žiju vlastně od malička ústavama, já jsem nebyla u rodičů vůbec. Když jsem se narodila, tak co bylo, tak mě mamka strčila do kojeneckého ústavu. A to bylo pro mě nejhorší, co mohlo být. A tím, že mě strkla do kojeneckého ústavu, tak od té doby žiju z ústavama.....Když*

byla karanténa, taks nemohlas nikde ven, bylas tam zavřená, do kostela nemohlas jít, prostě nikde.“ Uživatel D vzpomíná na to, že pomáhal pracovníkům s péčí o druhé uživatele. (D3-99) „V domově byl režim dne. Proto, když, když potřebovali pomoc s děckama, tak jsem pomáhal. Potom jsem pomáhal na údržbě.“ Někdy následoval i trest, jak uvádí (D8-99) „To víš, když někdo zlobil, tak mosí být nějak potrestaný. Tak jinak se to nedá.“

Volnočasové aktivity byly v domově vždy naplánované. (C4-100) „V domově muselas chodit na různé činnosti, tam to bylo jakoby dané.“ A činnosti, které zde uživatelé vykonávali, byly v rámci určitého rozvrhu a bez odměny. (D9-100) „Na Velehradě jsem pomáhal v rámci dne, taková jako když pomocná rehabilitace.“ Klient B hodnotí jako negativum to, že v ústavu pracoval jen na zahradě. Na chráněném bydlení také pracuje na zahradě. (B3-100) „Tam jsem ani nic moc nedělal, jen na zahradě, tam jsem pomáhal, na zahradě. Tady také máme zahradu, kde pomáhám a baví mě to. V domě se dělalo to, co se domluvilo a ne to, co jsem chtěl třeba já. Bylo to tam těžké.“ Dá se říci, že v pobytové službě měli uživatelé činnosti předem dané.

Uživatel D shrnuje, že v domově se klienti o nic nemuseli starat, všechno bylo zajištěné. (D6-106) „Na Velehradě bylo všechno zajištěné, tam všechno zařídili za nás, tak jsme se o nic nestarali.“ (D7-106) „Na Velehradě jsem neměl žádné starosti, tam to bylo všechno zajištěné. Ústav všechno zajišťoval, že sme se nemuseli starat o nic. Ani o praní, ani o vaření, o nic. Toto měl všechno ústav zajištěné.“

Je to moje rozhodnutí

Tab. 5. Je to moje rozhodnutí

Kategorie	Kódy
Je to moje rozhodnutí	76-Co všechno dělám
	73-Organizace dne
	98-Služby v komunitě

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **76 co všechno dělám**, umístění kódu (A2, A6), **73 organizace dne**, umístění kódu (A2, A6, C5) a **98 služby v komunitě**, umístění kódu (B2, B6, D6).

V chráněném bydlení je rozhodnutí na klientech, co budou během dne dělat. K aktivitám uváděným v rozhovorech patří nejen sebeobsluha a práce na zahradě. (A2-76) „*Tady se starám sám o sebe, peru, suším, připravuju si jídlo, uklízím si pokoj. Máme tu aj tu zahradu a tam pracujeme. Třeba hrabeme to listí, seču tu trávu.. sekačkou. Staráme se o tůje. Sadíme aj různou zeleninu a ovoce...*“ Ale i pracovní aktivity (A6-76) „*Když k nám přijedete tak dodávka s tyma letákama, tak druhý den to už vozíme.*“

Nejen o aktivitách si mohou klienti chráněného bydlení rozhodnout sami, ale i svůj den si zorganizují dle svého. (A2-73) „*Den si tady zařídím podle sebe.*“ Klient A popsál, jak u něj vypadá jeden konkrétní den v týdnu. (A6-73) „*Tak v pondělí jo vstanu. Jo. Umyju si zuby. Pak se dám.. to obleču, pak si dám.. uvařit kafé. Posnídám a potom du do dílny. V dílni se mo, se mě to moc líbí tam. Takže to tam je fajn, protože dílna pro nás dělá úplně všechno. Tak su rád, že tam je ... Právě tu, zpátky na oběd, pojím...*“ A uživatelka A zmiňuje, že po práci potřebuje i oddech. (C5-73) „*já dojdou z práce, než pojím, tak se jdu chvílu natáhnout...*“

V rámci vlastních rozhodnutí uživatelé chráněného bydlení využívají služeb v komunitě. (B2-98) „*Ještě někdy chodím do hospody na oběd.*“ (B6-98) „*už jsem se objednal ke kadeřnici a chodím k němu sám.*“ (D6-98) „*Třeba tady chodím k lékaři sám...*“ „*Ke kadeřníkovi chodím sám, když potřebuju.*“ Z výpovědí dotazovaných klientů vyplývá, že navštěvují kadeřníka, lékaře v běžné komunitě.

Kdo nehoří, nemůže zapálit

Tab. 6. *Kdo nehoří, nemůže zapálit*

Kategorie	Kódy
Kdo nehoří, nemůže zapálit	78-Podpora pracovníka
	71-Spokojenost s pracovníky

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasyčena následujícími kódy: **78 podpora pracovníka**, umístění kódu (A2, A4, A8, B2, B4, B7, C2, C7, D2, D6, D8), **71 spokojenost s pracovníky**, umístění kódu (A2, A8, D8).

Kategorie „kdo nehoří, nemůže zapálit“ představuje aktivní podporu a pomoc pracovníka, kterou poskytuje uživatelům. Jedná se o podporu s pozitivní motivací a nadšením. Tato

podpora je důležitá i pro samotnou motivaci klientů. Někteří uživatelé pracovnice oslovují „vychovatelka, sestřička“, jelikož tak byli zvyklí v domově. (A2-78) „*Když jsem třeba to nemocný, tak jde se mnou ta vychovatelka, sám ne.*“ (B2-78) „*V tom mi také pomáhá moje sestřička.*“ Klienti se často na pracovníky obrací s prosbou o radu. (A4-78) „*Když je nějaký problém, tak poprosím tu vychovatelku a ta mi poradí.*“ (D2-78) „*... i se poradím s pracovníkem, kterého mám.*“ (D8-78) „*...když něco nevím, tak se poradím s pracovníkem.*“ Pracovník doprovází klienty při vyřizování osobních záležitostí. (B4-78) „*...musím s mojí sestřičkou... mojou klíčovou, jít vše vyřídit, k doktorovi, nakoupit. Ona mi poradí, když nevím.*“ (C2-78) „*Byla jsem nakupovat se sestřičkou, sama bych to nezvládla, protože já nevím velikost.*“ (C7-78) „*...Když si potřebuji něco vyřídit, tak chodím se sestrou.*“ (D6-78) „*...máme ho tady, na úřad ještě s pracovníkem.*“ Jedna pracovnice společně s uživatelem A chodí běhat, a tím ho podporuje v účasti na půlmaratonovém běhu. (A8-78) „*díky XXX, s ní pěkně chodím trénovat. Z Brodu až k té pivnici. Tam, kde se vyrábí džus, Heloo. V Nivnici.*“ Další klient kladně hodnotí to, že se mu v chráněném bydlení plní přání, že může chodit ven, věnuje se koníčkům, chodí do práce a má zde klid. (B7-78) „*Tady se mi plní moje přání. Mám tu přítelkyni a můžu chodit ven. Tady mám čas na hudbu, rád hraju na klávesy a opravuju si nábytek a chodím do práce. Je tu volnost a klid.*“

Klienti chráněného bydlení jsou spokojeni s přístupem pracovníků. (A2-71) „*Vychovatelé jsou úplně to..hodní.*“ (A8-71) „*A to bylo taky díky XXX, musím ju pochválit i taky ty vychovatele.*“ Uživatel D shledává, že i v domově to bylo dobré. (D8-71) „*I v domově to bylo dobré s pracovníkama. Rozuměli jsme si, protože nic jiného nezbyvalo.*“

Koření života

Tab. 7. Koření života

Kategorie	Kódy
Koření života	81-Partnerský život
	85-Naplnění volného času
	88-Vnímání přání a potřeb

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **81 partnerský život**, umístění kódu (A2), **85 naplnění volného času**, umístění kódu (A4, A5, B2, B6, C3, D2, D3) a **88 vnímání přání a potřeb**, umístění kódu (A5, B8, C4, D4)

Vyplnění volného času je pro každého člověka důležité. Zejména pokud uživatelé mají více času než ostatní. Za kořeni života považujeme i partnerské vztahy, které dříve v ústavu spíše nebyly podporovány. Uživatel A vypovídá o opaku. (A2-81) „*Mám tu aj tu přítelkyni, tu už jsem měl aj předtím.*“ „*aj s mojou chodím. Párkrát jsme byli, párkrát na kolonádě, sednout a povykládat si. Chodíme sami. Já jsem takový samotář, jsem radši sám. Akorát mám tu přítelkyni.*“ Jak vypovídá předešlá odpověď, i klient, který se považuje za „samotáře“, je rád, když v ho životě provází partnerka.

Volný čas klienti vyplňují různým způsobem. „*Běhám a.. maluji ty obrázky... koupelnu tam hen, plavu.*“ (B6-85) „*Chodím na zábavy, na divadlo, na divadle jsem už byl dvakrát. Tady v Luhačovicích. Ted' jsem byl v Brodě na jarmarku s mojí přítelkyní a vychovatelkou jsem byl v Brodě.*“ (A5-85) „*Mám čas na své koníčky, mám tady aj víc času než dřív.*“ Klienti tráví volný čas i na zahradě. (B2-85) „*Máme tady také zahradu, a když něco vypěstujeme, tak si to rozdělíme a spotřebujeme to na vaření.*“ Uživatelka C uvádí, že má velmi málo volného času, jelikož dochází každý den do práce. (C3-85) „*Máme tady různé aktivity a akce, na které bych chodila, ale my toho máme v té práci hodně před tyma svátkama. Chtěla jsem jet na nějakou akci do Zlína a v práci nejsou moc spokojeni.....Máme tu i zahradu, ale to mě nebaví, já spíš v té kuchyni. Su naučená od malička v té kuchyni.*“ Uživatel pozitivně hodnotí aktivity a akce, které pro ně pracovnice připravuje. (A4-85) „*Musím pochválit XXX, ehm, protože ona aj pro nás přichystává různé ty akce, výlety a takové ty, tyhle ty plány.*“ Klient D uvádí. (D2-85) „*...navštěvuju různé akce, třeba chodím na vánoční trhy. S ostatníma jsme tady byli na Tesáku. To je tady, jak se jede na Hostýnek, není to daleko. Tak tam jezdíme v lednu, v únoru lyžovat. Ale když se oteplí, tak tam do třech dní sleze sních.*“ A (D3-85) „*Na Velehradě jsem se cítil potřebný, mě se dělalo se XXX na údržbě dobře. Tam člověk alespoň...ale máš, ... ale tady máš už, ...opravovat. Tam přišli a já jsem jim to opravil, když už údržbář byl doma.*“ Z čehož můžeme usuzovat, že i v domově byl v oblasti volného času spokojený, jelikož měl den naplněný pomocí druhým.

Uživatelé mají různé přání a potřeby, které se jim v chráněném bydlení plní. (A5-88) „*Plní se mi tady moje přání. I v domově se mi plnily.*“ (D4-88) „*Dá se říct, že se mi zde plní moje přání, to, co bych chtěl. Je to tu lepší.*“ Některá přání jsou obvyklá. (B8-88) „*Tady se mi plní moje přání. Mám tu přítelkyni a můžu chodit ven. Tady mám čas na hudbu, rád hraju na klávesy a opravuju si nábytek a chodím do práce. Je tu volnost a klid.*“ A některé cíle jsou velké. (C4-88) „*Tak sem tam chodívala a malou jsem si chovávala. Já hrozně miluju malé miminka, ale svoje bych nechtěla, protože vím, jaká je to dřina a jaká je to trpělivost,*

že se tá maminka ani v noci nevyspí, že musí létat kolem dítěte, že kolem ho bolí zoubky nebo ho bolí břicho, musí chodit do špitála nebo má teplotku, takové prostě problémy. Já bych ho chtěla, ale tady to nechci.“ Poslední odpověď vyjadřuje běžnou ženskou potřebu naplnit svůj život péčí o dítě.

Kvalita vztahových struktur

Tab. 8. Kvalita vztahových struktur

Kategorie	Kódy
Kvalita vztahových struktur	90-Panuje tu důvěra
	101-Rodina a já
	103-Kontakty s kamarády
	105-Vnímání sebe

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **90 panuje tu důvěra**, umístění kódu (A5, B7, C9, D8), **101 rodina a já**, umístění kódu (B7, C3, D3), **103 kontakty s kamarády**, umístění kódu (C2, C3, C4), **105 vnímání sebe**, umístění kódu (C8).

Mezilidské kontakty nám pomáhají jak v období štěstí, tak i v době smutku. Když člověk může sdílet své prožívání s druhými lidmi, tak mu to pomáhá tyto situace přijmout. K jednomu z důležitých kontaktů patří setkávání se s rodinou. (D3-101) *„Na vánoce, k narozeninám pošlu přání, na koho mám číslo, tak zavolám. Jezdím aj za mamkú. No, moc často tam nejezdím, ale když potřebuje, tak dojedu.“* Zbývající část dotazovaných nemá kontakt se svou rodinou. (C3-101) *„S rodinou se nestýkám ani tady, protože já žádnou nemám. Jediné, co mám, tak je brácha a ten tu včera byl, a to sem byla rada. A su rada, že mám aspoň toho bráchu, eště mám dvě sestry, ale ty vůbec nemají zájem. Zatím ho neprojevíly, teda.“* Nebo nemá zájem s nimi komunikovat, což může být způsobeno křivdami z minulosti. (B7-101) *„S rodinou se nebavím a ani nechcu.“*

Každého jedince utváří i to, jak vidí sám sebe a jak chce, aby byl vnímán okolím. Uživatelka to vnímá takto. (C8-105) *„Byli tam lidi, kteří mě měli rádi, lidi, kteří mě neměli rádi, ale su zase rada, že su tady. Tady mě má hodně lidí rádo a věřím tomu, že jak tu budu delší dobu, tak ti lidi poznají, jaká su ve skutečnosti.“*

V našem výzkumu uváděli uživatelé v chráněném bydlení, že důvěřují pracovníkům. (D8-90) „*Jsem tady spokojený. S pracovníky vycházím dobře a mám k nim důvěru.*“ (B7-90) „*Pracovníkům tady věřím, poradí mi.*“ Uživatel A vnímal důvěru stejně v chráněném bydlení i v pobytové službě. (A5-90) „*Mám důvěru k pracovníkům, i v domově byla.*“ Dotazovaná klientka C nebyla spokojená se svou první klíčovou pracovnící. (C9-90) „*Krom té jedné pracovnice vycházím se sestřičkami dobře, důvěru mám jen k některým.*“ Sociální pracovnice však situaci vyřešila změnou této klíčové pracovnice.

Možnost rozhovoru s přáteli poskytuje klientům další kontakt s běžnou populací, a tím i podporu v integraci do intaktní společnosti. (C2-103) „*...s pomocí kamaradky, která je z Kunovic a je to velice dobrá přítelkyně. Pomáhá mi ve všeckém, darovala mi tady tu postel, jako vánoční darek. A řekla, že ju nepotřebuje, tak mi ju dala.*“ (C3-103) „*Hm, mám ještě tu kamarádku z Kunovic.*“ Uživatelka C udržuje kontakt, který navázala ještě v domově. (C4-103) „*A ona má malé děti. Já, když sem bývala na Velehradě, tak jsem chodívala za ní a oni ty děcka mě mají hrozně rádi, oni si semnou aj hráli, všecko. Já jsem za nima chodila, protože jsem neměla kam jít. Abych se trošku spravila a abych si spravila náladu, že sem, že mě někdo v ústavě naštvě.*“ Jak vidíme, kontakty s přáteli mimo zařízení pomáhají i ke zvládnutí negativních pocitů.

Možnosti změn a očekávání

Tab. 9. Možnosti změn a očekávání

Kategorie	Kódy
Možnosti změn a očekávání	79-Naše pravidla
	80-Obraz nudy a motivace
	84-Moje očekávání
	86-Něco o zvyku a přizpůsobení se

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **79 naše pravidla**, umístění kódu (A2, B6, D2), **80 obraz nudy a motivace**, umístění kódu (A2, A4, B2, C3, C5), **84 moje očekávání**, umístění kódu (A4, B4, C9, D4, D10), **86 něco o zvyku a přizpůsobení se**, umístění kódu (A4, C3, C8, D2, D3, D4).

V období před stěhováním z pobytové služby do chráněného bydlení měli uživatelé různá očekávání. Některá očekávání se naplnila. (A4-84) „Čekal jsem, že to tu bude takové. Bydli jsem připraveni na to, jak to tu bude fungovat. Už v domově v Brodě nám to říkali.“ (B4-84) „Těšil jsem se sem. Byl jsem se tady podívat, jak to bude vypadat, a říkali nám, jak to tady bude vypadat. To. Jo, byl jsem rád, no byl. V domově bylo všechno zařízené.“ Uživatelka uvádí, že je se životem v chráněném bydlení spokojená. (C9-84) „Určitě je tu lepší život než ve Vincentinu.“ A některá se nenaplnila. Uživateli D, zde schází zahrada. (D4-84) „Já jsem si myslel, že když se budeme stěhovat, že k tomu ještě něco bude, nějaká zahrada,“ Jelikož v chráněném bydlení žije v bytovém domě. (D10-84) „No překvapil mě ten byt, co jsem dostal první. Toto je druhý byt, protože potřebovali do toho prvního bytu přestěhovat uživatelky, které si pichají inzulín, aby to měli, aby ji měli pod kontrolou.“

Změna bydlení s sebou nese i nutnost přizpůsobení se novým situacím a změnu dosavadních zvyklostí, které byly zaužívané v pobytovém zařízení. Pro některé nebylo těžké se přizpůsobit novým situacím. (A4-86) „Nebylo pro mě těžké si zvyknout.“ Pro uživatele D to nebylo těžké. (D4-86) „Nic těžkého, jen je třeba, jen je potřeba si zvyknout. Na Velehradě, jestli projela rychlá jen sem tam, ale tady to slyšíš každý den. Takže chvíli trvá, než si zvykneš a přestaneš to vnímat.“ Podle něj je důležité přizpůsobit se dané situaci a nevyvolávat problémy. (D2-86) „Člověk se přizpůsobí, aby nerušil toho druhého. Třeba tady, aby ti nehučela, nehučela televize, aby nedošel soused, abych si to ztišil. To ne. Přizpůsobíš se tomu, abys nerušil druhé.“ „Člověk musí se přizpůsobit a dodržovat něco tak, aby neomezoval druhé.“ Ani se sousedy. „Se sousedy si myslím, že vycházím dobře. Snažím se vycházet. Problémy zatím nemám.“ Vnímá rozdíl mezi kontakty ve městě a na vesnici. (D3-86) „...seznamuji se tu s méně lidma. Je to město.“ Pro uživatelku C bylo přestěhování náročné. (C3-86) „Ty první dny byly dost těžké. Celkově to bylo těžké, hm hlavně, než jsme si na sebe zvykli. Těšila jsem se sem hrozně moc, hrozně moc, no. Nevěděla jsem, jaké to bude, neměla jsem očekávání. Ten začátek byl těžký pro všechny. Celý tento organismus to měl hodně těžké.“ Zejména proto, že v domově žila téměř celý život. (C8-86) „Těžké by, bylo odejít z ústavu, kde jsem byla zvyklá, byla jsem tam myslím patnáct, šestnáct roků a byla jsem tam zvyklá a znala jsem tam lidi.“ Každý člověk se se změnami vyrovnává jinak, někdo změny akceptuje a pro někoho tvoří nepřekonatelnou zábranu.

U kódu „obraz nudy a motivace“ představuje souhrn výpovědí klientů v oblasti naplnění volného času. (A2-80) „...já všechno dělám rád, je tu fajn.“ Uživatelé shodně uvádějí, že se v novém životě nenudí. (A4-80) „Nenudím se tu.“ (B2-80) „Tady se n..nudím, mám čas na

svoje koníčky, mám rád hudbu.“ Uživatelka C dochází každý den do zaměstnání, tak nemá moc volného času. (C3-80) *„Ted, když chodím do práce, tak vůbec.“* Dále uvádí, že ona sama má cíl pracovat, v čemž ji nemusí nikdo motivovat. (C5-80) *„...tady ne-nudím, tady nemám čas. Sama motivuji sebe, já sama chci pracovat.“* Na základě studia dokumentace, je nutné zmínit, že uživatelka chce pracovat, ale někdy je nutné ji motivovat, aby do práce vůbec šla.

I v chráněném bydlení je nutné, tak jako v běžné rodině, aby uživatelé dodržovali nějaká pravidla, především domovní řád. (A2-79) *„Musíme tu dodržovat pravidla...“* (B6-79) *„Máme doomovní řád, který dodržuju.“* Zejména dodržování nočního klidu by měli uživatelé respektovat. (D2-79) *„Tady je domovní řád, kolem desáté už by měl být klid v baráku. Všichni to tady dodržují. Máme domovníka, a když bysme to nedodržovali, ten by nám dal. V tomto domě bydlí majitelé domu, ti mají dva byty a v ostatních bydlíme my. Mosíme to dodržovat.“*

Obtíže života

Tab. 10. Obtíže života

Kategorie	Kódy
Obtíže života	94-Vliv starostí a obav
	97-Existence problémů a nespokojenosti

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **94 vliv starostí a obav**, umístění kódu (A7, B7,C8, D7), **97 existence problémů a nespokojenosti**, umístění kódu (B2, C9, C11, D4).

V chráněném bydlení zažívají uživatelé pozitivní změny, ale také strach, který může vznikat z různých příčin. Uživatelka C se obává toho, že delší společné soužití nemusí dopadnout dobře. (C8-94) *„...mám spíš strach z jedné věci. Já mám jet ke kamarádovi, příteli na vánoce. A mám strach, že když tam budu déle, že on bude jako naléhat, abych jela spíš dom, že třeba má rodinu, že rodina za ním dojede nebo někdo z blízkých lidí, jo? A z toho právě mám největší strach, že to prostě nevyjde.....tam dojedu a pak začne naléhat, že řekne: „tak sbal se a jedeš dom“, z toho mám právě strach.“* Naopak uživatel D řeší jen starosti s financemi. (D7-94) *„Jak vyjít se vším, s penězma.....Neobávám se ničeho, nemám strach z ničeho.“* Zbývající dotazovaní nevnímají žádné starosti, obavy nebo pocit nebezpečí. (A7-

94) „Všechno je úplně v pohodě. Byli jsme se tu..podívat..jak to tu bude. Ničeho se neobávám. Nemám žádné to starosti.“ (B7-94) „Ničeho se.. tady neobávám. Mám tady pocit bezpečí. S mojou se pořád hádáme, řešíme to mezi sebou...“ Uživatel B se také ničeho neobává, řeší jen vztahové problémy s přítelkyní. Ze studia individuálního plánu bylo zjištěno, že uživatel se s přítelkyní nehádá pořád, jen občas mezi nimi dojde k neshodám.

Uživatelé v novém bydlení mohou zažívat i pocity nespokojenosti. Uživatelka C uvádí, že nebyla spokojená s klíčovou pracovnící, se kterou si nesyly. (C11-97) „Nejvíc mě překvapilo, že jsem nečekala, že moje klíčová pracovnice bude XXX. To bylo jako nejhorší. Mluvila jsem o tom se sociální pracovní XXX a už je to v pořádku a od 1. 12. budu mít novou klíčovou, s tou su spokojená. S tou novou klíčovkou jsem byla v tu nedělu na tu ten nákupu a úplně su spokojená.“ Dále zažila situaci, že jí druhá uživatelka vzala bez dovolení kávu, ale situace byla vyřešena k její spokojenosti. (C9-97) „Jsem tady spokojená, ale jsou i problémy. No, hm, tak, nedávno mi jedna paní ukradla kávu a já jsem to řekla sestřičce a sestřička se ptala té paní, jestli je to pravda, že mně ukradla to kávu Ona řekla, ano, že je. Tak sestřička jí řekla, že z jejího kapesného koupí mně kávu.“ Další klienti neuvádějí žádné problémy. (B2-97) „Nemám tu žádné problémy, všechno je dobré.“ (D4-97) „Žádné problémy se tu neobjevily.“

Potenciality k rozvoji

Tab. 11. Potenciality k rozvoji

Kategorie	Kódy
Potenciality k rozvoji	72-Pracovní aktivity
	87-Chci něco víc
	89-Ve znamení svobody a volnosti
	96-Mám cíl
	102-Jako běžný život
	104-Odpovědnost za svá rozhodnutí
	107-Motto mého života

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **72 pracovní aktivity**, umístění kódu (A2, A4, A6, B2, C2, C3, C5, C10, D9), **87 chci něco víc**, umístění kódu (A4, A8, B5, C5, C10, D9), **89 ve znamení svobody a volnosti**, umístění kódu (A5, B2, B5, B6, C4, C5, D2, D3, D5, D8), **96 mám cíl**, umístění kódu (A8, C8, C10, D9), **102 jako běžný život**, umístění kódu (B9, C3, C4, C6, D6, D8), **104 odpovědnost za svá rozhodnutí**, umístění kódu (C3, D3, D9), **107 motto mého života**, umístění kódu (A5, B10, C10, D10).

Kategorie „potenciality k rozvoji“ zahrnuje různé oblasti života uživatelů, které je vedou k sebeurčení a seberealizaci. Zásadní oblastí rozvoje uživatelů v chráněném bydlení je bezpochyby zapojení do pracovního procesu. Uživatel A dochází do chráněné dílny, kde tvoří různé výrobky, jež se dále prodávají. (A4-72) „*Chodím do té dílny, dělám tam třeba koberce na rámu a různé výrobky.*“ Ještě má svůj rozvrh doplněn o rozvoz letáků. (A2-72) „*Tady můžu roznášet letáky a mám z toho nějaké peníze.*“ (A6-72) „*...rozvážím ty letáky aj mám takový ten vozík.*“ Klientka C velmi ráda hovořila o své práci. (C2-72) „*Byla jsem v práci, tu práci mám hrozně ráda, protože jsem si ju skoro našla sama.*“ (C5-72) „*...mám tu práci, miluju ji. Mám ju rada, su rada, že sem si ju našla, že mi v tom pomohli, že ju mám, nevyměnila bych ju za nic na světě, to říkám narovinu.*“ Detailně popisuje, jak probíhá její pracovní den v místní cukrárně. (C10-72) „*...že můžu chodit do skutečné práce. Cítím se v práci užitečná. Já tam dojdu, převleču se, vytáhnu si svačinu, dám si ju do ledničky, pítí si vytáhnu, pak jdu do kuchyně, řeknu „dobré ráno“, jako úplně s úsměvem, jako s láskou, všecko a jdu do kuchyně a začnu dělat nádobí. Když už mám nádobí hotové, tak pomáhám třeba s čokoládou, tak to vždycky vařím, potom třeba skládám do krabic linecké, co je potřeba. Dělán v cukrárně. A pět hodin v kuse dělám bez zastávky a mám za to zase peníze.....V té kuchyni je makačka, já v tom mám znalost, že? Jak sem došla nová do té do kuchyně, tak sem věděla, co mám dělat. Už sem to měla zecvičené, kde mám co dát. Zaučovali mě ještě trošku, ale už jsem věděla, kde jako mám jít.*“ Současně ale neopomene zmínit, že už se moc těší na dovolenou, jelikož již potřebuje oddych. (C3-72) „*...že potřebuji volno, odych, že čerpám už všechny síly, ale vydržím až do konce, až budu mít dovolenou. Potom v lednu mám mít dovolenou, tak to už se těším.*“ Klient B pracuje v technických službách v Luhačovicích. (B2-72) „*Prácu mám, prácu mám přes léto v těch technických službách.*“ Uživatel D pracuje ve firmě již více jak půl roku. (D9-72) „*Líbí se mi to, že chodím do práce. Chodím do Starého Města do Dekora štuk, tam se z molitanu vyřezávají takové tvary a dělá se taková fasádní omítka na to. Jak vidíš na starých barákách, tak ty, takové ty vzory.*“

Pracovní aktivity slouží nejen k rozvoji uživatelů, ale přispívají ke zvýšení finanční částky, za kterou si splní více svých přání a potřeb.

Hlavní myšlenkou chráněného bydlení je možnost svobodného rozhodování a volnosti. Všichni dotazovaní uživatelé pozitivně hodnotí možnost vlastní volby. (A5-89) „*Mám tu větší vol-nost, volnost než v domově.*“ Klient B si opět chválí skutečnost, že v chráněném bydlení může samostatně chodit mimo dům. (B2-89) „*Chodím ven, každý den jsem venku, od rána do večera jsem venku, někde.*“ (B6-89) „*Chodím do dílny a jsem venku. Když chcu jít ven, tak jdu, je to na mě. Není tu takový režim, jako byl v domově.*“ Kladně hodnotí i svobodu rozhodování. (B5-89) „*Dělám, co se rozhodnu sám. Rozhodnu se, co bude dělat a co né.*“ Uživatelka C připouští, že i v domově byla určitá volnost. (C4-89) „*Tam to bylo podobné, ale tams nemělas tolik volnosti, nemohlas tam chodit úplně sama nikde ven.*“ Ale se svým novým životem je spokojená. (C5-89) „*Za nic na světě bych neodešla s tadyma aj z několika důvodů a prostě budu pořád tady žít svým životem. O spánku a odpočinku si rozhoduju jen já.*“ Uživatel D uvádí, že když se rušila jeho pobytová služba, měl na výběr dvě možnosti. (D5-89) „*No, ono nebylo moc na výběr. Když nám říkali, co se děje, co se chystá, tak jsme dostali na výběr. Bud' chráněné bydlení ve Starém Městě, domky, nebo tyto byty. A já jsem si vybral radši byt. Tady to bylo zas o něco jiného než v ústavě, větší volnost. Šel bych do toho znova.*“ (D2-89) „*...sám se rozhodnu, že bych něco chtěl...*“ Přiznává, že v domově za něj rozhodovali jiní. (D3-89) „*Tady si organizuju života sám.....Na Velehradě spíš za nás rozhodovali zaměstnanci...*“ Jelikož bydlí v bytě sám, musí se o byt sám také postarat a rozhodovat, kdy co udělá. (D8-89) „*Tady se starám sám o sebe, o byt. Rozhoduju se sám...*“ Důležitou informací je, že krok spojený s odchodem do chráněného bydlení by zopakoval.

Se svobodou a volností souvisí i skutečnost, že za svá rozhodnutí musíme přijímat odpovědnost. Uživatelka C vnímá svobodu tak, že už spoléhá sama na sebe. (C3-104) „*Tady už nespoleháme na to, že sestřička půjde s nami tam, nebo tam a spoléháme sami na sebe.*“ Klient D uvádí. (D3-104) „*...tady si musí člověk rozhodovat sám za sebe. A není to špatné.*“ (D9-104) „*Když přecházíš křižovat nebo to abys dál přednost' ty. Někteří řidiči jsou bezohlední, já neříkám všecí, ale někteří jsou. Takže ve městě je to víc nebezpečné než v domově na vesnici.*“ Z jeho odpovědi vyplývá, že vnímá nebezpečí města spočívající v jeho rušném provozu.

Další oblastí seberozvoje jedince je usilování o zlepšení se. Uživatel A vnímá sociální pracovníci jako svůj vzor, jelikož velmi rád běhá a v běhu se účastní i soutěží. (A4-87) „*Já*

mám třeba to vzor v XXX, protože když ona třeba dělá ty účty, tak to dělám aj já. To mě moc baví. Baví mě čísla, mám rád nové věci. Například mám nový kávovar, tak se chcu to naučit ovládat. Podobný máme aj v té dílně, kam chodím. “ Zde jen nutné zmínit, že uživatel A není zcela objektivní u tvrzení, že dělá účty. V rámci studia dokumentace jsme zjistili, že účty pouze lepí a zakládá do šanonu. Jinak ale platí, že je uživatel nadšený a motivovaný pro každou aktivitu a rád se učí novým dovednostem. (A8-87) *„Chodíme běhat a pak sam měl aj půl maraton..půl maraton..tady v Brodě sem měl, to je dvacet jedna kilometrů. A to bylo, a to bylo, úplně pro mě velký zážitek.*“ Klient B vnímá svůj rozvoj v pracovním uplatnění. (B5-78) *„Mám tady práci. Chodím sem do technických služeb do Luhačovic.*“ Uživatelka C si přeje úplně běžný život a chápe, že svoboda přináší zodpovědnost za svá rozhodnutí. (C9-87) *„Život tady mně přinesl větší svobodu. Ale aj když je ta svoboda, musíš být zodpovědný sám za sebe.“* (C5-87) *„...změnil se mi tady život. Já se rozhoduju sama za sebe...“* (C10-87) *„Takže bych chtěla takový úplně obyčejný život.“*

V chráněném bydlení jsou vhodné podmínky pro to, aby uživatelé mohli dosahovat svých snů a cílů. Uživatel A jako svůj cíl zmiňuje další účast na olympiádě v běhu. (A8-96) *„A v září jsme byli v tom Šumperku.. na speciální olympiádě. To byla olympiáda v běhu na čtyři sta metrů. A to se to byl dvakrát první.“* Velkým cílem klientky C je žít společně s přítelem. (C10-96) *„Do budoucna bych chtěla žít s přítelem. To bych velice chtěla. To je můj veliký sen, žít s ním jako normálním životem, mít rodinu, prostě žít úplně normálně. Tady to nejde, tady je to chráněné.....Žili bysme s přítelem třeba u té jeho maminky, nevidilo by jí třeba, jeli bysme s přítelem ven, procházeli bysme se, našla bych si třeba novou práci, vydělávala bych další peníze, jo?“* Ale zároveň má i z tohoto kroku obavy. (C8-96) *„Že to prostě neklapne tak, jak chcu já nebo tak, jako to chce ten přítel. Jo, on se těší, já se také těším, to je pravda, ale já mám z toho strach,“* Cílem klienta D je jeho práce, která mu současně i zvyšuje částku financí. (D9-96) *„Baví mě to, až už tam chodím do poloviny května. Mám za to peníze.“*

K dalším cílům chráněného bydlení patří to, že zde mohou žít osoby s mentálním postižením tak, jako běžná společnost, tak jako jejich vrstevníci. (B9-102) *„Venku, normálně mám přátele. Když jsem bydlel v domově, tak jsem nemohl chodit ven. Tady mám i přítelkyni, tady jo. Tady je život lepší než v domově v Brodě.“* Uvádí uživatel, pro kterého je důležitá právě volnost pohybu. Přáním klientky C je žít jako normální člověk. (C3-102) *„...že se něco naučím, že změním zázemí, tak jak normální člověk.“* Postavit se na vlastní nohy bez podpory „sestřiček“ (C4-102) *„...chodit kde chceš, nikdo ti v pom nebrání, si spokojená, si ráda, že*

ses postavila na vlastní nohy. Žiješ si svým životem, jo? To se nedá porovnat.“ Již druhý uživatel uvádí, že by do toho šel znova. (C6-102) „Nelituju toho, šla bych do toho znova. Můžu se tu rozhodovat sama za sebe.“ Uživatel D se volném času věnuje jízdě na kole a dosáhl toho, že již byl skoro ve Zlíně. (D6-102) „No, jezdím tady aj na kole do práce. Na kole jezdím i přes léto, na vyjížděky, jen tak. Už sem byl aj skoro ve Zlíně na kole.“ Dalším jeho cílem bylo zvládat vaření bez podpory pracovníka, což se mu také podařilo. „Obědy si tady neobjednávám jako ostatní klienti. Ale já si vařím sám. Naplánuju si, co budu vařit, nakoupím si. Ze začátku jsem vařil s mojů pracovníců, ale pak jsem se do toho dal sám. Zkusil jsem to, něco uvařit sám, jestli sem to měl trochu dochucené nebo neměl, tak sem to snědl tak, jak jsem to udělal.“ Opět zmiňuje potřebu vstřícnosti ke spokojenému životu. (D8-102) „A když vychází jeden druhému vstříc, tak potom si rozumijů dobře.“

Tento kód přináší základní myšlenky uživatelů, které vystihují život v chráněném bydlení. Klient B vnímá chráněné bydlení jako rodinné prostředí, jako život v běžné rodině. (A5-107) „Tady se mám úplně líp, jak, jak v rodině. Rodný barák a ta zahrádka.“ Uživatel B jako největší pozitivum chráněného bydlení vidí volný pohyb. (B10-107) „To, že možu chodit ven.“ Klientka C usiluje o úplně normální život, žít svým životem. (C10-107) „Já bych jenom chtěla říct to, že pokud bych měla mít nějaký život, tak bych chtěla mít normálně obyčejný život, ale takový život, kde bych měla svou rodinu, kde bych mohla žít svým životem, nemusela bych spoléhat na sestry.“ (D10-107) „Mně změny nevadí. To je už takový trend, že se musíš přizpůsobit tomu, co přijde, abys nebyl až moc zaostalý.“ Dotazovaný uživatel D nemá problémy s učením se nových věcí. Ví, že je to podmínkou v současné hektickém životě.

Přínos změny

Tab. 12. Přínos změny

Kategorie	Kódy
Přínos změny	92-Orientace v komunitě
	69-Líbí se mi tu
	74-Mám tu klid
	95-Kontakt s komunitou

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **92 orientace v komunitě**, umístění kódu (A6, B5, C5, D4), **69 líbí se mi tu**, umístění kódu (A2, A5, A6, A9, B2, C3, C4, D4), **74 mám tu klid**, umístění kódu (A2, A3, D2, D3), **95 kontakt s komunitou**, umístění kódu (A8, B3, D9).

Závěrečná kategorie „přínos změny“ představuje oblasti, které se u klientů v chráněném bydlení zkvalitňují vlivem jejich snahy o zlepšení. Jednou z oblastí je schopnost orientovat se v místní komunitě. Uživatelé v pobytové sociální službě byli zvyklí na to, že většinou nikam nechodili sami. Pokud ano, tak jen v okolí domova. Uživatelé A, B a D se bez problémů naučili orientovat v novém bydlišti. (A6-92) „*Ve městě se vyznám...*“ (B5-92) „*Tady v Luhačovicích jsem si zvykl, chodím tu sám, vyznám se tu...*“ (D4-92) „*Musel jsem se naučit orientovat ve městě, teď už chodím sám všude.*“ Jen klientka C vidí, že je potřeba se v této oblasti ještě zlepšit. (C5-92) „*Přestěhování do Luhačovic nebylo jednoduché, musela jsem se tady zorientovat. Některé místa tu už znám, ale někdy potřebuju ještě doprovod, eště to není úplně vypilované, eště to není úplně ono.*“

Pokud se zde uživatelům líbí, přispívá do ke spokojenosti jejich života. Uživatel A uvádí, že je velmi spokojený, všechno je fajn a je to tu takové „domácí“. (A2-69) „*Je to tady suprové. Takové jiné. Domácí. Je to tu fajn. ...já musím chválit celé..to..celé chráněné bydlení.*“ (A5-69) „*Nelituji, těším se, těšil jsem se. Jsem tady spokojený.....Úplně je to tu suprové.*“ (A6-69) „*To se mi moc líbí, a tak tady taky moc chválím.*“ (A9-69) „*Všechno bylo fajn, suprové.*“ Klientům B a D se v chráněném bydlení líbí. (B2-69) „*Líbí se mi tu. Je to dobré.*“ (D4-69) „*Líbí se mi tu.*“ I uživatelce C se líbí v novém domově. (C3-69) „*Moc se mi tu líbí.*“ Ale ještě dodává, že se do chráněného bydlení dostala díky pomoci lidí z bývalého domova. (C4-69) „*A su ráda, že sem se sem dostala. Pomohli mi v tom od nás z Vincentina sociálka a moje klíčová a paní vedoucí. Cítím se tu bezpečněji než na Velehradě.*“

Klidné prostředí je významným pozitivem v životě uživatelů chráněného bydlení. Klid v chráněném bydlení způsobuje malé množství pracovníků na rozdíl od domova. Neklid v ústavu způsobovaly provozy, jako je stravovací a prádelenský, které v chráněném bydlení nejsou. (A2-74) „*Nikdo mě neruší při spánku, a když odpočívám.*“ (A3-74) „*...ale tady je to úplně...klid, lážo plážo...*“ Klid a rozdíl od ústavu uvádí také klient D. (D2-74) „*Tady mě nikdo neruší. Tady to není takové, jak to bylo na Velehradě. v ústavě.*“ (D3-74) „*Tady se starám jen o sebe a o ten byt, abych tu měl to, co potřebuju.*“

Neméně důležitou složkou v rozvoji klientů chráněného bydlení je i kontakt s běžnou komunitou. (A8-95) „...*chodíme to na různé ty akce. Tak třeba jezdíme do Brna na výlety.*“ (B3-95) „...*vyřizování ve městě, plno kamarádů a zajít za nimi a pokecat si s nimi.*“ (D9-95) „*Jinak jezdím i ven, se známýma do Francie.*“ Z výpovědí uživatelů je zřetelné, že opravdu každodenně opouští chráněné bydlení a odchází nebo odjíždí do okolí bydliště, ale i do zahraničí.

V rámci triangulace předkládáme také interpretaci výsledků výzkumu sociálních pracovníků (dále jen pracovníci) v chráněném bydlení. Tato část je zaměřena na vyjádření pracovníků, jak vnímají kvalitu života uživatelů v chráněném bydlení. V této části bylo nejprve vytvořeno 68 kódů, které byly následně redukovány na 65 kódů. Vytvořili jsme 16 kategorií.

❖ **Kategorie- sociální pracovníci:**

- Domov spokojenosti.
- Inspirace k aktivitě.
- Kontrola nad vlastním životem.
- Negativa transformace.
- Nové obavy.
- Očekávání náročného začátku.
- Peripetie lidských vztahů.
- Posun k samostatnosti.
- Potenciál ke zlepšení.
- Pozitivní přístup nade vše.
- Self.
- Schopnost vydělat peníze.
- Svět za branami.
- Ve znamení pocitů.
- Vítězství nad okolnostmi.
- Vnímání volného času.

Domov spokojenosti

Tab. 13. Domov spokojenosti

Kategorie	Kódy
Domov spokojenosti	33-Více času pro méně klientů
	43-Je to tu fajn
	61-Osobnější přístup jako v rodině

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **33 více času pro méně klientů**, umístění kódu (E5, F2), **43 je to tu fajn**, umístění kódu (E8, F2, F4, F7, G2, G5), **61 osobnější přístup jako v rodině**, umístění kódu (F2).

V chráněném bydlení je jen malý počet uživatelů a počet pracovníků odpovídá tomu, aby se klientům mohli věnovat individuálně. Samotní pracovníci vnímají, že je to ku prospěchu klientů. (E5-33) „Protože je tady méně lidí, člověk se jim může více věnovat.“ Pracovnice F upozorňuje na to, že to tak vnímají i klienti. (F2-33) „...že nebylo tolik času a prostoru se jim věnovat, nebo aspoň podle toho, co říkali.“

Kód „je to tu fajn“ představuje výčet výroků, které zachytili sociální pracovníci, kterými potvrzují spokojenost uživatelů. (E8-43) „...určitě se jim zde líbí, jako myslím si, že jsou zde spokojené.“ Pracovnice F vychází i z adaptačních plánů. (F2-43) „Podle adaptačních plánů i individuálních plánů jsou tady velice spokojení.“ (F4-43) „Oni obecně říkají, že tady mají víc soukromí, tak v tom je to určitě lepší a obecně říkají, že tady mají větší volnost. Jsou tady spokojenější. Ale to je od nich, ale čím je to dané, je těžko odpovědět.“ (F7-43) „Uživatelé říkají, že jsou tady spokojenější.“ Uživatelé se již do chráněného bydlení těšili. (G2-43) „...myslím, že dobré. Uživatelé se těšili na nové bydlení...“ (G5-43) „Říkají, že jsou tu spokojeni.“

Pracovnice F také dodává, že se zde snaží pro uživatele vytvářet rodinnou atmosféru. (F2-61) „...je to mnohem osobnější, že se tady cítí mnohem, tak rodiněji než na děztpěčku.“

Inspirace k aktivitě

Tab. 14. Inspirace k aktivitě

Kategorie	Kódy
Inspirace k aktivitě	30-Jak je to s motivací?
	54-A co nuda?

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **30 jak je to s motivací?**, umístění kódu (E4, F2), **54 a co nuda?**, umístění kódu (G6).

V pobytové službě uživatelé měli naplánovaný den i aktivity. Ale v chráněném bydlení by to mělo být jiné. Uživatelé by měli sami volit různé aktivity a naplnění volného času. A jak je to s tou motivací? Pracovnice E uvádí, že jen některé klientky jsou samy motivovány. (E4-30) „*Myslím si, že v chráněném bydlení jsou některé uživatelky motivovány samy, ale to je...málo z nich, že si tu aktivitu samy najdou, samy si jdou třeba ven, jdou ke známým, jdou si pozalévat...*“ (F2-30) „*A uživatele to hrozně baví. Mnoho z nich je samo velmi natěšených, že by chtěli něco dělat, tvořit, pracovat a jsou rádi za naši podporu. A jsou tací, které je třeba motivovat, podpořit a víc s nima pracovat, aby se k nám přidali. Samozřejmě nikoho nenutíme, ale snažíme se zapojit všechny, pokud budou chtít.*“ Nenutit uživatele k aktivitám je důležité.

Nudí se někdy klienti v chráněném bydlení? Pracovnice G si myslí, že mají spíše méně času než dříve. (G6-54) „*Myslím si, že se v chráněném bydlení nenudí. A dřív v dězpetěčku to určitě bylo. Takže teď těch aktivit mají mnohem více a jsou rádi, když mají chvilku klid. No, tady mají určitě víc času na to, co je baví. No, času možná relativně méně, ale mají větší nabídku, a to víc využívají. Je to na nich, nebo se jim udělá nabídka na tady tyto aktivity.*“ Mají ale mnohem větší nabídku využití volného času.

Kontrola nad vlastním životem

Tab. 15. Kontrola nad vlastním životem

Kategorie	Kódy
Kontrola nad vlastním životem	5-Svobodná volba a rozhodování
	17-Spolupráce a vzájemná pomoc
	18-Dodržování pravidel

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **5 svobodná volba a rozhodování**, umístění kódu (E2, E3, E4, E6, F2, G2, G4, G6, G9), **17 spolupráce a vzájemná pomoc**, umístění kódu (E2, E3, E4), **18 dodržování pravidel**, umístění kódu (E2, E8, F2, F6, G2).

Kategorie „kontrola nad vlastním životem“ představuje souhrn nových možností svobody, rozhodování, respektu, ale i dodržování pravidel. Pracovnice E hovoří o změně k samostatnosti a možnosti vybrat si samy. (E2-5) *„Změnil se jim život k lepšímu podle mě, protože jsou více samostatné, určitě se více rozhodují o svém životě.....Samy si vlastně naplánují, co chtějí....že si samy vyberou, na co mají chuť.“* (E3-5) *„Oni si vždy říkají, za kým by chtěly jít.“* Vnímá i větší volnost v rozhodování. (E4-5) *„Důležitou změnou je to, že si rozhodují samy o svých věcech.....Je zde větší volnost v rozhodování jak v dězpetěčku.“* Klientky se aktivně zajímají o různé akce v okolí. (E6-5) *„Režim dne takhle daný v chráněném bydlení není, záleží na nich, jak si ho ustanoví. Mají to samozřejmě dané tím, jak jezdí do těch návazných služeb, takže to mají opravdu na ten týden dané.....A ten režim dne si pak dělají fakt jako ony samy. Nemají dané, kdy půjdou spát, kdy budou odpočívat, hm, záleží vyloženě na nich.....vidí nějaký plakát, tak se zeptají, co je to za akci a řeknou nám, že tam chtějí jít. A jdou na tu akci buď samy...“* Dle pracovnice F jsou i v rozhodování jistá omezení a pak je potřeba zapojit i opatrovníka. (F2-5) *„...rozhodují o svých záležitostech sami. Ale samozřejmě, jsou věci, kde mají nějaké omezení to dle rozhodnutí soudu, tak to musíme řešit i s opatrovníkem. Ale rozhodnutí je na nich.“* Klienti se rozhodují sami a jejich aktivity jsou velmi individuální. (G2-5) *„V chráněném bydlení si uživatelé rozhodují o svých záležitostech, mají zde větší volnost, plánují si své aktivity. Někdo to úplně nezvládne naplánovat, a tak se mu udělá nabídka.“* Jsou uživatelé, kteří potřebují podporu nebo připomenutí. (G4-5) *„Ale vždy jde o rozhodnutí uživatele, vždy jsou toho účastní....V chráněném bydlení si uživatelé rozhodují sami o věcech, které se jich týkají. Ale je to hodně individuální, někdo to zvládá úplně bez problémů, někdo opravdu v tom potřebuje podporu, připomenutí. Mají zde určitě větší volnost. Plánují si, někdo to úplně nezvládne naplánovat, a tak se mu udělá nabídka.“* Přinosem je i zodpovědnost za svůj život. (G6-5) *„O režimu dne si rozhodují sami.....Už na sebe berou větší zodpovědnost za svůj život...“* V chráněném bydlení se vytváří partnerské vztahy a chtějí i společně bydlet. (G9-5) *„...jsou tady spolu čerstvě sestěhovaní. Je možnost, aby bydleli spolu, ale obnáší to vykomunikovat to s ostatními, zda budou souhlasit s přestěhováním.“* Společné bydlení je možné, ale musí s tím souhlasit i spolubydlíci.

V chráněném bydlení klienti dospěli k tomu, že si vzájemně pomáhají a podporují. (E2-17) „...se domluví dvě nebo tři a jdou se tam ostríhat.“ (E3-17) „...je tam někdo, kdo je taková vůdčí osobnost, dovede, která prostě zvládne ten autobus lépe, jak ti ostatní a jezdí spolu tady ty skupinky, aby opravdu se jim nic nepříhodilo, aby to prostě zvládli v pohodě.....nebo stačí, pokud je podpoří jiný uživatel. Že jsou třeba dvě sestry spolu.“ Také se dokáží domluvit a rozvrhnout si třeba úklid. (E4-17) „...holky uklízí, jak chtějí, jak se domluví. Je tam jedna, která strašně ráda vytírá, takže vytírá. Je tam jedna, která ráda umývá vanu, takže tá umývá vanu. Takže tam je to rozdělené trošku jinak.“

I v běžné domácnosti je potřeba, aby byla respektována určitá pravidla. I v chráněném bydlení. (E2-18) „...máme dané pravidla a holky jsou s nimi seznámené.“ Občas je zapotřebí tato pravidla zopakovat společně s klienty. (E8-18) „...zopakujeme si ty pravidla a tady ty věci, které by měly dodržovat, a že se mají k sobě chovat slušně.“ Nebo zdůraznit to, to na co se často pozapomíná. (F2-18) „My na chráněnkou máme přímo pravidla služby a klienti je dodržují. Při nastavení služby je jsme to s nima probírali. Aby tomu rozuměli, tak zjednodušenou formou, ale pravda je, že jsme říkali, že bysme to měli častěji opakovat, že uděláme revizi a některé věci znovu zdůrazníme.“ Pracovnice F dodává, že se jedná spíše o doporučení. (F6-18) „...máme pravidla služby, které musí dodržovat. Režim dne tu nemáme, spíš nějaké doporučení. Jak v každé domácnosti, od desíti do šesti je noční klid...“ (G2-18) „Máme stanovené pravidla služby. Uživatelé se je snaží dodržovat, ale někomu se to nedaří. Například větrání, přetápění.“ Z výše uvedeného vyplývá, že to mohou být opravdu běžné věci.

Negativa transformace

Tab. 16. Negativa transformace

Kategorie	Kódy
Negativa transformace	42-Nespokojenost se službou
	62-Nevhodný výběr uživatelů
	63-Chtějí být někde jinde
	40-Problémy v komunikaci a konflikty

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **42 nespokojenost se službou**, umístění kódu (E7, E8), **62 nevhodný výběr uživatelů**, umístění kódu (F3), **63 chtějí být někde jinde**,

umístění kódu (F3), **40 problémy v komunikaci a konflikty**, umístění kódu (E7, E8, F2, G8).

Proces transformace s sebou přináší i obtíže, negativa a nespokojenost. I uživatelé mohou být nespokojení. Pouze pracovnice E se vyjádřila k této nespokojenosti. Vyskytl se případ, že jedna uživatelka chce opustit chráněné bydlení, jelikož chce bydlet blíže své matky. (E7-42) „...je zde jedna uživatelka, která chce chráněné bydlení opustit.“ (E8-42) „...byla podána i stížnost s nespokojeností se službou a návrh na soud, že by chtěla toto zařízení opustit. Chce bydlet poblíž svojí matky.“

Z každodenní praxe v chráněném bydlení vyplývá, že již na počátku procesu transformace došlo k chybám. Pracovnice F vnímá jako nevhodný výběr klientky do chráněného bydlení. Z tohoto důvodu se chce klientka odstěhovat do Kroměříže a ne žít v Luhačovicích. (F3-62) „...máme některé problémy, které řešíme do dneška. Ono to bylo už v souvislosti s výběrem klientů, protože jsme je nevybírali přímo my, klienty. Bylo to v rámci transformace, bylo to vybírané těma vedoucíma a sociálníma pracovníkama v dězpetěčku.....Pak je tady uživatelka z Velehradu, která od začátku chce jít do Kroměříže, ale oni jí vybrali sem s tím, že jí řekli, že je to jen na chvíli, takže ona s tím tak nějak počítala.“ Klientka nepočítala s tím, že by zde měla zůstat nastálo.

Pracovnice F uvádí další příklad, kdy klientka byla přestěhována od svého přítele a ona uvažuje o návratu do pobytové služby, což v rámci procesu transformace nelze. (F3-63) „...řešíme problém s jednou užívatelkou, která byla odtrhnutá od svého přítele. Tak ta uvažuje pořád o návratu do svého původního zařízení. Ale pracovníci jí řekli, že se už vrátit nemůže, protože má míru podpory mnohem menší, než se poskytuje v dězpetěčku. Tak teď tuto věc řešíme s opatrovníkem, jak to udělat, aby byla spokojenější. Ona tady, ona tady je spokojená, ale chybí jí ten přítel. Je fakt, že za ní dojíždí, my za ním taky pojedeme, ale on má vyšší míru podpory.....té užívatelky, která má toho přítele. Ona nám řekla, že toho lituje, že ten krok udělala, že se jí tady velice líbí, ale chtěla by bydlet s tím přítelem. Takže ta by se vrátila k tomu příteli zpátky.“ Proto je nutné se vždy zamýšlet nad konkrétním případem a zvážit, zda přínos změny převáží nad negativy pro klienta. Dále se pracovnice vrací k užívatelce, která chce bydlet v Kroměříži. „Ona má maminku, která má devadesát let a tak by jí chtěla doopatrovat. Tak se jí snažíme sehnat místo v nějakém jiném zařízení v rámci Kroměříže. I ona je tady spokojená, ale není to její přání být v Luhačovicích, její přání je být v Kroměříži. A to bylo podle mě špatně nastavené již od začátku z Velehradu.“

I když jsou obě uživatelky spokojené v daném chráněném bydlení, je jejich přáním žít někde jinde.

Pokud ve společné domácnosti žije více členů, může docházet ke konfliktům. Ani chráněnému bydlení si konflikty nevyhýbají. Pracovnice E vidí problém v komunikaci, především u jedné klientky. (E8-40) „...*dochází problémům v komunikaci mezi užívatelkami. Tak řekla bych, že na jednom domku je to mnohem lepší, tam jsou ty starší dámy....Ale na druhém domku je to takové horší, vzhledem k tomu, že je tam taková jedna užívatelka, která tam již nechce být.....Takže to se tam často řeší a ona díky tomuto, teda potom slovně napadá jiné užívatelky. V případě konfliktu si to holky pořeší mezi sebou, co potřebují, ale přijdou i pro pracovníka. Postěžují si, pak si sedneme a snažíme se to vyřešit ústní domluvou.*“ Užívatelka umí využít určité své výhody oproti ostatním. (E7-40) „...*tam jsou takové docela časté konflikty, kdy ona je ráda popíchne a dá jim to prostě znát, že o ni se maminka zajímá a o ně se nezajímá. Na počátku jsme se v chráněném bydlení potýkali s problémy, a to byly takové ty drobnosti, že si například braly jídlo mezi s sebou...*“ I jídlo může být zdrojem zájisti. Konflikty se řeší s podporou pracovníka. (F2-40) „...*tak tu k nějakým nedorozuměním docházelo. Ale díky pracovníkům, kteří je umí zklidnit, tak je to v pořádku. V této chvíli bych řekla, že je to hodně vyrovnané, tak že už nedochází k větším roztržkám mezi nimi. Řeší si je mezi sebou...*“ Nebo si spory vyřeší uživatelé mezi sebou. (G8-40) „*I nyní jsou mezi nimi občas nějaké hádky nebo spíš nesrovnalosti kvůli nějakým drobnostem, ale vše je to v normální míře.*“ Jinde jsou jen běžné konflikty.

Nové obavy

Tab. 17. Nové obavy

Kategorie	Kódy
Nové obavy	37-Strach z okolí
	38-Obavy z ovládnání spotřebičů
	39-Starosti a obavy
	66-Strach z návratu do domova

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **37 strach z okolí**, umístění kódu (E7), **38 obavy z ovládnání spotřebičů**, umístění kódu (E7), **39 starosti a obavy**, umístění kódu (E7, F2), **66 strach z návratu do domova**, umístění kódu (F8).

Uživatelé v souvislosti se změnou bydlení mohou pociťovat nové obavy, starosti a strach. Některé klientky se obávají lidí bez přístřeší. (E7-37) „*Některé se bojí cestovat, bojí se chodit samy po městě, ale to je individuální. Když chce s nimi mluvit cizí člověk, tak jeto těžké, protože se bojí lidí bez přístřeší, nevím proč. Bojí se, že je bude někdo sledovat, že jim někdo něco udělá, někdo něco ukradne. To vím, že si na toto stěžují.*“ Možným důvodem může být výzor bezdomovců, jelikož se s nimi dříve nedostávaly do kontaktu. Některé klientky se obávají spotřebičů v domácnosti, a to na základě negativní zkušenosti. (E7-38) „*Někdy mají strach ovládat sklokeramickou desku, aby něco nevyhořelo. Nebo takhle už se nám stalo, že nám i začala hořet mikrovlnka, takže jenom v tomto ohledu.*“ Další obavy uživatelů mohou souviset s rodinou. (F2-39) „*Problémy, vážné problémy, problémy s rodinou, tak se nám svěřují a je to i jedna z věcí, které potřebují řešit a pomoci v tom.*“ Nebo se jejich starosti zaměřují i na jídlo. (E7-39) „*Jejich starosti se týkají hlavně jídla, to je jejich hlavní starost. Ale jinak mají i starosti s rodinou. Hm, já nevím, závidí si vzájemně, že tady té jedné uživatelce se matka ozvala.*“ Zcela výjimečný strach mohou vnímat v souvislosti se zkušební dobou, která je uvedena ve smlouvě o poskytování služby v chráněném bydlení. (F8-66) „*Nejčastější věc, o které říkají, že se bojí, je ta, že se budou muset vrátit do děztpěčka. Oni vědí, že mají zkušební dobu půl roku, která jim teďka bude končit a tady v tom byla trochu nejistota, zda budou muset skončit. Říkají, že se tu cítí mnohem líp než v domově.*“ I z toho vyplývá, že jsou zde spokojeni a nechtěli by se vrátit do domova.

Očekávání náročného začátku

Tab. 18. Očekávání náročného začátku

Kategorie	Kódy
Očekávání náročného začátku	1-Náročný začátek
	3-Věděli, do čeho jdou?
	50-Nenasilný přechod

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **1 náročný začátek**, umístění kódu (E2, F2, G2, G8), **3 věděli, do čeho jdou?**, umístění kódu (E2, E10, F2, G2), **50 nenásilný přechod**, umístění kódu (G3).

Každá změna s sebou nese jak pozitiva, tak i negativa. Pracovníci obvykle vzpomínají na náročné začátky v chráněném bydlení. (G2-1) „Z počátku bylo všechno velmi hektické...“ (E2-1) „Po přestěhování si uživatelé museli zvykat vlastně na nový režim, museli se první zaběhnout, všechno si přestěhovat, předělat. Určitě to bylo náročné, no byly to takové náročné dny....bylo také dost těžké, protože se ocitli úplně někde jinde.“ Pracovnice F uvádí, že nové pracovnice neměly žádné zkušenosti se sociální službou. To však nemuselo být na překážku, jelikož si v sobě nepřinesly nějaké předsudky. (F2-1) „...první dny byly hrozně náročné, protože služba byla schválena 18., 8. června a 12. se sem stěhovali zaměstnanci a 14. první klienti a tady nebyl žádný nábytek, nic. Ta služba byla velice náročná a ta děvčata nebyla vůbec sociálně vzdělaná, hm, čtyři ze sedmi. A takže vůbec nevěděly, jak má služba fungovat, takže to bylo takové hektické, to nastavovat. No a do toho ještě stěhování klientů včetně nábytku a všeho, každý z jiného zařízení....Akorát si na sebe museli zvykat, protože jsou z různých zařízení a z toho mělo hodně lidí obavy...“ Po přestěhování docházelo i ke konfliktům, především proto, že se uživatelé neznali a museli si na sebe zvykat. (G8-1) „...po přestěhování vznikly nějaké konflikty...“

Uživatelé se před přestěhováním jezdili dívat do chráněného bydlení. Věděli, jak to bude vypadat. (E2-3) „...předtím jezdily dívat, věděly, kam se budou stěhovat...“ (F2-3) „Uživatelé byli natěšení, hm, protože oni to tu už realizovali, týdenní pobyt v rámci seznamování se, někdy, někdy v zimě.“ Byli natěšení, ale i byli nejistí. (E10-3) „Když se stavily naše domky, také se chodily dívat, ale byly nejisté, jak tady bude všechno probíhat. A potřebovaly takové to ujištění. Chtěly vědět, že tam s nimi budeme, kdykoliv poradíme, pomůžeme.“ I když věděli, jak to bude vypadat, neuměli do uchopit. (G2-3) „...nevěděli, do čeho jdou. Měli nějaké očekávání, ale neuměli to uchopit. I když se tady byli předtím podívat, ještě než jsme to chráněné bydlení...“

Především v Domově pro osoby se zdravotním postižením Velehrad – Salašská byli uživatelé systematicky připravováni na odchod do chráněného bydlení. (G3-50) „...my jsme byli takové specifické děztpéčko, takže my jsme se na to už dva roky připravovali, na tady ten přesun a přestěhování. Uživatelé už na děztpéčku dojížděli do návazných služeb. Z části byli seznámeni i s městem, chodívali sami ven, kdo to zvládal, sami cestovali, jídlo si už připravovali, snídaně a večere, odebírali... odebírali jen obědy. Hm. Takže to pro ně byl úplně takový, takže to vlastně pro ně nebyl úplně takový násilný přechod, opravdu už část věcí věděli, jak to tady bude fungovat.“ Uživatelé nevěděli všechno, ale určitou představu měli.

Peripetie lidských vztahů

Tab. 19. Peripetie lidských vztahů

Kategorie	Kódy
Peripetie lidských vztahů	4-Kontakt s běžnou populací
	8-Kontakt s rodinou
	16-Využívání služeb v komunitě
	19-Respekt k ostatním
	22-Kontakt s minulostí
	26-Partnerské vztahy
	31-Vztahy k sousedům

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **4 kontakt s běžnou populací**, umístění kódu (E2, E3, E6, F2, F6, F8, G4, G6), **8 kontakt s rodinou**, umístění kódu (E2, E6, F2, G4), **16 využívání služeb v komunitě**, umístění kódu (E2, F2, G2), **19 respekt k ostatním**, umístění kódu (E2, E8, F6), **22 kontakt s minulostí**, umístění kódu (E2, F2, G3), **26 partnerské vztahy**, umístění kódu (E4, F2, F7, G5, G9), **31 vztahy k sousedům**, umístění kódu (E4, F2, G2).

V rámci nového života se klienti chráněného bydlení seznamují se svým okolím, s běžnou populací. (E2-4) „...poznat vlastně kolem všechny lidi. Seznamují se postupně a navazují kontakty, hm, s běžnou populací.....Ale i kontakt s ostatními se jim změnil. Našli si zde mnoho nových přátel, si myslím, a to i z běžné populace. I v rámci těch návazných služeb, kde dochází, tam tak se seznámily s novými lidmi.“ Jak uvádí pracovnice E, dříve domov moc neopouštěli. (E3-4) „Ted' aspoň opustí a jedou, hm, tak se přibližují běžné společnosti.....vidí se rádi, mají už tam své známé, přátele...“ Navštěvují akce v rámci místní komunity. (E6-4) „A jsou to akce takové, že je to přímo ve Starém Městě nebo v nedalekém městě.“ (G6-4) „Různé jiné akce jako koncerty, vystoupení na náměstí, filmová škola, ted' třeba byli na husích hodech, zašli si na husu na oběd.“ Pracovnice F vnímá velmi dobré vztahy s veřejností. (F2-4) „Ty vztahy máme velice dobré, bych řekla s tou veřejností.“ (F6-4) „...mají navázané kontakty s běžnou komunitou, tak i s nima tráví svůj volný čas. Chodí i na zábavy v rámci tady Luhačovic. Tak jak každý člověk, co jim vyhovuje.“ Velmi kladně hodnotí i vztahy se zaměstnavateli. (F8-4) „Veřejnost nás vnímá velice dobře, byli jsme přijati líp, než jsme čekali. Máme velice dobré vztahy se zaměstnavateli, ale to je i tím, že

s nima hodně komunikuje a spolupracujeme. “ Dost záleží na správné komunikaci. (G4-4) „ ...tady poznali nové lidi. Třeba jedna uživatelka si našla známou, která ji tady navštěvuje. “

Do důležitých mezilidských vztahů můžeme zahrnout vztahy rodinné. Některým uživatelům se v chráněném bydlení vztahy v rámci rodiny zlepšily. (E2-8) *„S rodinou se jim kontakt také určitě změnil, protože třeba jednu klientku začala navštěvovat matka až po přestěhování do chráněného bydlení. Předtím vlastně s ní kontakt neměla. Uživatelka jezdí k ní domu i na pár dní, takže, takže tam se to jako velice vydařilo. “ (G4-8) „Nestalo se, že by třeba rodina ten kontakt omezila, u někoho je to spíš častější, protože rodina je v Hradišti, tak se více stýkají, nebo se tady zastaví na káfé. “* Pracovnice F velmi podrobně popisuje jak zlepšení kontaktů, tak neměnný stav. (F2-8) *„Uživatelům se změnil i kontakt s rodinou. U každého je to jinak, ale třeba mě tady jeden uživatel to má tak, že s ním rodina nebyla vůbec v kontaktu, že na něho zanevřeli a dokázali jsme obnovit ten kontakt s maminkou i se sestrou, už je navštěvuje i doma, a to ho několik let nechtěli ani vidět. Na kontaktech se snažíme hodně pracovat. Máme tu i uživatelku, která je špatná z toho, že ji rodina nenavštívila, vlastně v podstatě dvě uživatelky. A ten důvod byl ten, že šly na chráněné bydlení. Po odchodu na chráněné bydlení ten kontakt s nimi opravdu pře-přerušili. A, ale tam je to složitější, tam je to zřejmě z nějakých finančních důvodů, že si ta rodina myslí, že pobyt bude finančně nákladnější a souvisí to asi s nějakým dědictvím. Je fakt, že jsme tu jednu rodinu navštívili. Ne tu sestru, která přestala jezdit, ale ty zbývající, tu zbývající část rodiny. Dokázali jsme navázat kontakty s rodinou, kterou uživatelka dlouho neviděla a už tam bude jezdit na dovolenou. Na týden se tam chystá. “* Opravdu se snaží na kontaktech s příbuznými pracovat, především vhodnou komunikací. Z výše uvedeného vyplývá, že rodinu může zajímat uživatel z pohledu majetku. Pracovnice E uvádí, že si rodiče nepřejí, aby klientka docházela do navazujících služeb. (E6-8) *„ ...si to nepřejí rodiče, protože si ji velmi často berou domů. “*

Smyslem chráněného bydlení je běžný život. K normálnímu životu patří i využívání služeb v komunitě. (G2-16) *„Uživatelé navštěvují běžné služby ve městě. “* Klienti ve městě využívají zejména služby kadeřníka. (E2-16) *„Uživatelky také navštěvují kadeřníka. Dřív dojížděly i do města a teď si našly tady kadeřníka ve Starém Městě... “ (F2-16) „Snažíme se uživatele motivovat, aby docházeli na různé služby spíš ve městě. Kadeřníka někdo využívá tady v rámci Luhačovic anebo může využívat naše pracovnice. Někteří zvládají se na tyto služby objednat sami. “*

Jelikož v chráněném bydlení žije v jedné domácnosti více klientů, je důležité dodržování respektování soukromí ostatních. (E2-19) *„Jde hlavně o to, aby neporušovaly svoje*

soukromí. Stane se, že někdy opravdu nezaťukají na dveře. Ale ony už samy dojdou říct, ta a ta šla a nezaklepala na dveře, mluví se o tom dokola, aby si to zapamatovaly a nedělaly tyto věci. To, co je domluvené nebo stanovené většinou dodržují.“ Pokud se vyskytne s dodržováním soukromí nějaký problém, tak je řešen domluvou. (E8-19) *„V klidu se domluví, takže tam bych řekla, že není takový nějaký výrazný problém.“* V chráněném bydlení se uživatelé učí nerušit klid ostatních. (F6-19) *„...chodit potichu, když jdou někam ven, aby nerušili klid těch ostatních.“*

Tento kód představuje současný vztah uživatelů chráněného bydlení k pracovníkům či uživatelům z pobytové služby. Někteří uživatelé rádi kontaktují bývalé pracovníky a spolubydlící. (E2-22) *„...navštěvují bývalé pracovníky i bývalé uživatele dězpeté.“* U jiných je to zcela individuální. Někteří kontakt vyhledávají a u některých již zájem opadá. (F2-22) *„Ba naopak většina z nich chodí do dězpetěčka na návštěvy.....kontaktují své přátele z dězpetěčka.....ale z těch dězpetěček sem dojíždí, nebo aspoň jednou za měsíc se snaží dojet sem. Ale my tam plánuje zajet, a pokud mají uživatelé zájem. Ale je fakt, že je toho zájmu čím dál méně. A často nám říkají, že už tam vůbec nechťejí jet.“* (G3-22) *„Dězpeté Salašská je vlastně zrušena. Uživatelé, kteří odešli do jiných zařízeních, se s našima stýkají, jsou třeba na jiném chráněném bydlení, někdo se chce jet podívat tam, kde bydlel a někdo ne, ale z větší části ano.“*

V rozvoji osobnosti klientů hraje důležitou úlohu i spokojenost v partnerském životě či již pouhá existence partnera. (E4-26) *„Mají také partnerské vztahy. Partneři je tady jako přímo nenavštěvují, ale jedna uživatelka teda říká, že má přítele, i když je to spíše taková platonická láska. On je vlastně z Kyjova z domova, jenom si občas, velmi zřídka zatelefonují nebo si napíší nějaký dopis, ale to je opravdu jen taková platonická láska.“* Pracovnice F velmi kladně hodnotí existenci partnerských vztahů. (F2-26) *„...jedna uživatelka má přítele v tom dězpetěčku odkud se sem přistěhovala, ale to je vzdálené 100 kilometrů. Snažíme se ty vztahy udržovat...“* Partneři projevují přání společného bydlení přímo na chráněném bydlení. (F7-26) *„...uživatelé mají přání, trávit čas se svými partnery, které buď již měli, nebo si je našli až tady. Ač to na chráněnkách nebývá až tak velkým zvykem, ze zkušenosti jiných chráněných bydlení, tak u nás se hodně vztahů vytváří přímo tady na chráněnkou. Máme tady pár, který už přišel jako pár, pak tady máme pár, který se tu vytvořil a vypadá to na dlouhodobý pár, který si spolu rozumí a mají i přání do budoucna spolu bydlet. Ale není to tak jednoduché v rámci transformace. Snažíme se to řešit v rámci možností. A pak tady máme ještě třetí pár, který je spolu si dva, dva měsíce, tak to uvidíme, jak se to bude dál vyvíjet, ale ty páry nám*

tu, nám tu hodně tvoří.“ Jak uvádí pracovnice G, mají klienti v této oblasti velké cíle. (G5-26) „...chtěli by bydlet s partnerem, některé uživatelky se chtějí vdávat. Cíle u některých jsou velké.“ Některé páry se utvořily již v pobytové službě. (G9-26) „Mají zde možnosti partnerských vztahů, v čemž je podporujeme. Máme tady vlastně tři páry. Jeden pár už přišel ze Zborovic, dva nám tady nové vznikly....to bylo jednoduché, protože děvčata bydlela spolu, co si ty partnery našla. Takže bylo o něco jednodušší. A jedna slečna má partnera, ale v jiném chráněném bydlení.“ Někdy je náročné zorganizovat sestěhování těchto partnerských párů během trvání služby.

Chráněná bydlení mají podobu bytového domu, jež je situován v běžné bytové zástavbě. Proto se uživatelé nově dostávají do kontaktu se sousedy. Může docházet k tomu, že sousedé mají negativní postoj, zejména z důvodu neznalosti a obav z nové situace. (G2-31) „Z počátku jsme měli takový negativní vztah se sousedy, protože uživatelé jsou někdy hlučnější, tak se to paní nelíbilo. Snažíme se o tom mluvit, aby se tyto situace zlepšily, a už je to mnohem lepší.“ Zbývající pracovníci zmiňují velmi kladný vztah ze strany sousedů. (E4-31) „...uživatelky nově poznávají, co jsou to sousedské vztahy. A já bych řekla, že u nás je to úplně v pohodě, protože v sousedství jsou dvě větší bytovky, kde je spousta lidí a holky se chodí za sousedy i sednout, nebo když jdou kolem, tak na sebe povolávají, ptají se, jak se jim daří, chvíli si posedí společně, hm... Myslím si, že ty vztahy jsou dobré. To samé platí i k dětem sousedů, jedna naše uživatelka si s nimi hraje begbinton. Tak už jsou děti zvyklé a chtějí si pohrát, hlavně přes to léto, kdy jsme hodně venku.“ (F2-31) „Zpočátku jsme měli obavy, jak budeme vycházet se sousedy, že tady bude nedůvěra, protože tady v Luhačovicích žádná taková služba není....snaží se nám hodně vycházet vstříc a oslovují nás sami a ptají se. Byli se tu i podívat v zařízení a darovali nám i nějaký nábytek úplně sami od sebe.“ Lidé v sousedství chráněného bydlení možná pocítují jisté obavy, ale k odstranění těchto obav přispívá i fakt, že uživatelé žijí úplně stejný život jako oni.

Posun k samostatnosti

Tab. 20. Posun k samostatnosti

Kategorie	Kódy
Posun k samostatnosti	2-Přizpůsobení se novému životu
	9-Péče o sebe
	11-Výběr jídla a objednání
	12-Samostatná příprava jídla
	13-Nákup potravin
	15-Praní a sušení
	25-Orientace ve městě
	29-Uklízení si

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **2 přizpůsobení se novému životu**, umístění kódu (E2, E3, E4, E7, E8, F2, G2, G3, G8, G10), **9 péče o sebe**, umístění kódu (E2, F2), **11 výběr jídla a objednání**, umístění kódu (E2, F2, G4), **12 samostatná příprava jídla**, umístění kódu (E2, F2, G4), **13 nákup potravin**, umístění kódu (E2, E3, G4), **15 praní a sušení**, umístění kódu (E2, F2), **25 orientace ve městě**, umístění kódu (E3), **29 uklízení si**, umístění kódu (E4, E6, F2, G4).

Kategorie „posun k samostatnosti“ představuje souhrn aktivit, kterými se uživatelé chráněného bydlení posouvají vpřed. Z počátku, po přestěhování se do chráněného bydlení, bylo pro uživatele náročné zvyknout si na nový život. Náročné bylo zvládnout orientaci v okolí svého nového bydliště. (E2-2) „*Nejtěžší pro ně bylo asi si zvyknout. Musely se naučit vlastně poznat své okolí....musely se naučit vlastně tady ty trasy, kde budou chodit nakupovat, kde budou chodit ke kadeřníkovi, do obchodu...*“ (E8-2) „*I když už se naučily trasy z města pěšky, pro případ, že jim ujede autobus, tak to už opravdu zvládnou.*“ Uživatelé se museli naučit trasy do obchodů a návazných služeb. (G10-2) „*To, že se uživatelé velmi rychle zadaptovali, velmi rychle se naučili trasy, které potřebovali chodit, to jsou obchody, návazné služby.*“ (G2-2) „*...uživatelé neznali místo, museli se učit chodit do obchodů, orientovat se v okolí, zvyknout si na jiný styl života.....si to tady byli předtím připravovat, uklízeli si, ale úplně tu představu o tom život tady neměli.*“ Nově se naučili cestovat. (E3-2) „*V oblasti cestování jsou určité rozdíly, že se opravdu naučili.*“ To, že se jedna klientka naučila pracovat s mobilním telefonem je velký přínos. (E4-2) „*Jedna uživatelka třeba už*

zvládá, má svůj mobil a naučila se s ním pracovat, tak třeba se jí zavolá, aby věděly, že mají vyrazit, že už se mají chystat na ten autobus.“ Pracovnice G uvádí, že i v oblasti aktivit se uživatelé museli přizpůsobit novým podmínkám. (G3-2) *„jak těch aktivit mají hodně, tak ..oni opravdu odchází téměř každý den, tak už to mají takové hodně naplněné, ten čas.“* V oblasti kontaktů a komunikace se museli uživatelé přizpůsobit a zvyknout si na nové spolubydlící. (F2-2) *„Náročné pro uživatele bylo, aby si na sebe zvykli. Tak, teď už je to dobré. Ale ze začátku tu byly občas neshody. Protože uživatelé jsou z různých zařízení, neznali se, mají různé zvyky a než si na sebe zvykli...“* (G8-2) *„...že si zvykli velmi dobře tady. Myslím si, že uživatelé mezi sebou vychází docela dobře...“*

V chráněném bydlení se uživatelé rozvíjejí i v oblasti péče o sebe. (E2-9) *„V chráněném bydlení se uživatelé starají o své potřeby sami. Jedná se například o péči o vlastní osobu.....jinak to zvládnou. Obléknout, svléci se, vejít do vany, přichystá se jim tedy vana, ale jinak ostatní to zvládají samy.“* Dle pracovnice F je to s hygienou těžší. (F2-9) *„Hygiena a péče o vlastní osobu, to je trošku složitější.“*

V pobytové službě měli klienti stravu zajištěnou. V chráněném bydlení mají uživatelé možnost objednávat si obědy od externího dodavatele. (G4-11) *„Velké změny jsou v oblasti stravování. Obědy si vybírají z jídelničky od externí firmy.“* Snídaně a večeře si připravují sami. (E2-11) *„Dále v oblasti stravování u uživatelů nastaly změny. Takže obědy si objednávají samy, rozhodují se, vybírají si ze sedmi druhů jídel....holky si to vyberou. Je to vždycky na celý týden, soboty a neděle, tam není výběr, je tam jedno jídlo, ale to si třeba ohlásí...“* Pracovnice F podotýká, že si uživatelé jídlo i plánují dopředu. (F2-11) *„...jídlo si plánují sami. Děláme to tak, že obědy mají od externího dodavatele, mají tam na výběr 4 druhy jídla včetně dietního, takže si vybírají tady z toho. A pokud by někdo ten oběd nechtěl, tak si může uvařit za pomoci pracovníka svůj oběd, ale to musí dopředu naplánovat, aby ten pracovník byl ve městě.“*

Jak jsme již uvedli, uživatelé v chráněném bydlení si jídlo připravují sami. (E2-12) *„...odhlásí a vaří se. Jako že se domluví a vaří si samy.“* V novém bydlení klienti nerealizují hromadné vaření. (F2-12) *„Jídlo si připravují úplně samy, některé už se naučily dělat nějakou pomazánku samy, nebo nějaké jednoduchá jídla a ohřát si klobásu nebo párek.....Máme to natavení tak, že si vaří se svým klíčovým pracovníkem. Snídaně a večeře máme tak, že vůbec nemáme skupinové, hromadné vaření. A to je jenom vtom případě, že by celá domácnost měla o to zájem, a to spíš společně pečou. Ale jinak má každý svoje stravování, které si naplánuje sám. Co bude mít k jídlu a za pomoci pracovníka si to připraví.“*

Takže snídaně, večeře sami a obědy většinou dodávané externím dodavatelem. I když někteří si oběd občas vynechají a uvaří si o víkendech...“ (G4-12) „...jídlo při si připravují všichni sami, snídaně, večeře si připravují vždycky sami, to je například namazání chleba, to zvládnou úplně všichni. Pokud chtějí pomoci například udělat vajíčka, topinky, špagety, tak to někdo zvládne sám a kdo potřebuje, tak jim s tím pomůže pracovník.“ Dle vyjádření pracovníce G, je i zde potřebná podpora pracovníka, ale je to opět zcela individuální.

Aby si mohli uživatelé připravovat jídlo, musí si nejprve nakoupit potraviny. Tato aktivita je součástí nového způsobu života. (E2-13) „*Snídaně, večeře si chodí nakupovat samy do obchodu, tady do toho nedalekého, nebo dělají nákup ve větším obchodě.*“ I zde je u některých klientů potřebná podpora pracovníka při nákupu surovin. (G4-13) „*Snídaně a večeře fungují tak, že si jdou nakoupit, buď si napíší sami seznam nebo je to zcela individuální podle dovedností, buď se rozhodnou, co chtějí a napíše se seznam a jdou si to sami nakoupit, nebo se napíše seznam a jdou si nakoupit.*“ Pracovnice E dodává, že některé uživatelky neumí hospodařit s penězi. (E3-13) „*V domově se také naučili chodit do nedalekého obchodu a už byli zvyklí na to, že neumí počítat, neumí hospodařit s penězi. Takže byly zvyklí na to, že jim prodavačka přesně vrátí, pokud jim peníze chybí, tak prostě zaběhnou do domova a vrátí se s tou částkou. To samé je tady v chábě, kde si našly blízky obchod, který je nedaleko a paní je velmi vstřícná, snaží se jim také poradit. Holky třeba chtějí chodit samy do tohoto obchodu, takže tam chodí bez doprovodu, mají určitou částku peněz a koupí si, potřebují nebo co chtějí a paní jim poradí a je sdílná.*“ Proto potřebují pomoc pracovníka s hospodařením, nebo jim pomůže prodavač.

Nový život umožnil uživatelům obsluhovat pračku a sušičku. (E2-15) „*...praní...s tím se neustále pracuje... většinou dávají věci do sušičky. Takže se učí spíše pracovat se sušičkou.*“ (F2-15) „*Mají ale problémy s praním prádla. V této chvíli oni zvládají roztřídit prádlo podle barev, ale většina má ještě problém samostatně pračku zapnout.*“ Z výpovědí pracovníků vyplývá, že se na zdokonalení v této oblasti stále pracuje.

Klienti se naučili vyznat se v okolí a ve městě, kde žijí. (E3-25) „*Ale orientují se...ve Starém Městě orientují.*“

Podílet se na úklidu společných prostor a především sám si uklízet svůj pokoj či byt, je základní pravidlo v chráněném bydlení. (F2-29) „*K důležitému pravidlu patří, že si uklízí pokoj, svůj pokoj, a to v maximální míře. To většina zvládá sama.*“ V různých chráněných bydleních to funguje různě. (E4-29) „*Takže my tu máme dva domky a v každém domku úklid*

funguje trochu jinak. Ale každá si uklidí svůj pokoj, to si uklidí samostatně nebo s podporou perzonálu. Většinou se takový větší úklid dělá v sobotu. V pátek nebo v sobotu, no jak holky samy chtějí. Někdy si uklidí během týdne, takový ten běžný úklid a společné prostory. Teda na jednom domku je to rozvržené tak, je jich tam vlastně šest, že od pondělí do soboty uklízí každý den dvě a mají rozdělenou kuchyň a chodbu s koupelnou, a o to se starají. Je na to teda udělaný rozpis, který se pravidelně opakuje.“ Není nutné, aby si pokoj uklidily v určitý čas. (E6-29) „Uživatelky by se zde měly podílet na úklidu, ale někdy se stane, že se jim nechce a neuklidí to, to je jejich rozhodnutí. Většinou to pak ale uklidí na druhý den.“ Pracovnice G dodává, že mají určitý harmonogram úklidu. (G4-29) „Měli by se také podílet na úklidu. V bytech si uklízí každý sám, když bydlí dva v bytě, tak se střídají....schodiště, společné prostory, na to máme nějaký takový harmonogram. Každý týden má někdo tyto společné prostory na starosti.“

Potenciál ke zlepšení

Tab. 21. Potenciál ke zlepšení

Kategorie	Kódy
Potenciál ke zlepšení	41-Respekt k soukromí
	32-Dojmy z transformace
	14-Umět si rozplánovat jídlo
	23-Vyřizování si osobních záležitostí
	67-Stabilní zázemí

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **41 respekt k soukromí**, umístění kódu (E7), **32 dojmy z transformace**, umístění kódu (E5, E10, F4, F9), **14 umět si rozplánovat jídlo**, umístění kódu (E2), **23 vyřizování si osobních záležitostí**, umístění kódu (E3, F2, G4), **67 stabilní zázemí**, umístění kódu (F8).

V této kategorii jsou zahrnuty možnosti ke zlepšení klientů. Pracovnice E podotýká, že je potřeba zlepšit dodržování soukromí. (E7-41) „...neřukaly na dveře, nedodržovaly svůj intimní prostor tady, chodily si do sprchy, takže se musely naučit zamykat.“

Názory pracovníků na proces transformace také přináší podněty k zamyšlení. Pracovnice E hodnotí kladně transformaci. (E5-32) „Tak, myslím si, že život v chráněném bydlení je určitě

lepší než život v ústavu. “ Dále shledává, že problémy mohou mít spíše zaměstnanci. (E10-32) „...já vnímám proces transformace velmi dobře, kladně. Já jsem pro transformaci a vnímám to jako přínos. Problémy jsou spíš z řad zaměstnanců, že se teda jako bojí, co bude. To samé je i u klientů, taky si nedokáží představit, co bude, jak bude, a tak se chodí dívat na to nové zařízení.“ Pracovníci F trápí, že chráněné bydlení je poskytováno v nájemních bytech a není zde pro uživatele jakási jistota do budoucna. (F9-32) „...já osobně si myslím, že chráněná bydlení jsou přínosná. Z mého pohledu chráněné bydlení v nájemních bytech není úplně šťastné řešení. Já si myslím, že je to nějaká nejistota do budoucna, když je ten nájem na určitý počet let, tak se neví, co bude dál. Já bych byla pro to, aby byla možnost stavět jim vlastní, vlastní budovy těch služeb, aby ti lidi měli větší istotu. Chráněné bydlení je nová věc, která ještě není úplně uchopená. Tak třeba, když člověk hledá informace v rámci zákona, jak by ta služba měla fungovat, tak to moc, moc nejde, jsou věci, které se těžko nastavují, a člověk nemá úplně v tomto oporu.“ Ale zároveň vnímá rozdíl od pobytové služby. (F4-32) „...je to pro ně lepší, aspoň to vnímám, tady, tady v Luhačovicích. Konzultovala jsem to s kolegyňkama, jestli je to tím přístupem pracovníků, nebo tím individuálnějším bydlením.“ Zamýšlí se nad tím, čím je způsobena spokojenost uživatelů. Zda přístupem pracovníků či individuálnějším bydlením.

Pracovnice E zmiňuje, že uživatelé mohou mít problém rozplánovat si jídlo, aby si vše nesnědli hned, co jej nakoupí. (E2-14) *„Bylo třeba, že jedna uživatelka si brzo snědla svoje potraviny, které si nakoupila,....Někdy si to snědla někdy nesnědla, záleželo na tom. Hm. Ale vždycky mají máslo, nebo něco.....že s tím docela bojují, že si to neumí rozvrhnout, tam je docela problém. Ale pořád mají to máslo v zásobě, takže když si něco snědí hned, tak něco mají.“*

Uživatelé se mohou zdokonalit i ve vyřizování osobních záležitostí. (G4-23) *„Nově si vyřizují své osobní záležitosti.“* Některé záležitosti si zvládnout vyřídit sami a s některými potřebují podporu pracovníka. (E3-23) *„... tady už aj na úřady, podle toho jak na který. Třeba za tím opatrovníkem zvládnou dojít některé samy, takže některé jdou, když potřebují něco vyřídit. To samé k lékaři, je tady jejich obvodní lékař, tak se tam naučily chodit opravdu pěšky samy, to samé do lékárny vyzvednout léky si.“* Pracovnice F dodává, že také spolupracují s opatrovníkem. (F2-23) *„Osobní záležitosti si vyřizují spíše s podporou, hm, některé má na starosti opatrovník a ty řeší on. Anebo spolupracujeme s opatrovníkem.“*

Jak uvádí pracovnice F, uživatelé s mentálním postižením jsou náchylní ke změnám, jež se dotýkají jejich nejbližšího okolí. (F8-67) *„...jsou na jakoukoliv změnu velice náchylní,*

hrozně citlivě reagují a jakákoliv změna pracovníka nebo odchod pracovníka by tady pro ně asi znamenala nejistotu. Byla situace, kdy se mluvilo o nějaké změně pracovníka v minulosti, což nebyla pravda, a reagovali tak, že téměř všichni chtěli ukončit smlouvu. Tak jsme udělali schůzku, kde se jim objasnilo, že to není pravda a až pak se uklidnili. Pro uživatele je to zázemí hrozně důležité.“ Což se týká i změn pracovníků chráněného bydlení.

Pozitivní přístup nade vše

Tab. 22. Pozitivní přístup nade vše

Kategorie	Kódy
Pozitivní přístup nade vše	10-Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
	68-Pozitivní přístup pracovníků

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **10 snaha o zlepšení s podporou pracovníka** umístění kódu (E2, E3, E4, E6, E7, F2, G2, G4, G8), **68 pozitivní přístup pracovníků**, umístění kódu (F9).

Mnohdy uživatelé potřebují podporu pracovníka v určitých činnostech. Je přínosné, pokud pracovníci svým pozitivním přístupem motivují klienty. Pracovnice E předkládá situace, kdy je nutné uživatele podpořit. Většinou se jedná o doprovod klientů různě po okolí, podpora při koupeli, odívání, zapnutí spotřebičů, kontrole trvanlivosti jídla a mnohé další. (E2-10) „...někdy potřebují slovní podporu pracovníka, ale jinak to zvládají sami. Jsou zde pouze dvě uživatelky, kterým se pomáhá při koupeli, jen intimní partie.“ „Někdy se, je jim potřeba připomenout, aby si vzaly třeba mýdlo, to se někdy stane, že zapomenou, že se umyjí jen vodou. Někdy je potřeba připomenout vyčištění zubů, učesání, a takové ty běžné činnosti. Ještě je někdy problém s odíváním, že si dají na sebe i nějaký špinavý oděv nebo, že by někdy nosily i oblečení celý týden stejné, tak je potřeba jim říci, že si mají dát čisté, jen upozornit.....personál jim to samozřejmě musí přečíst.....tak se s ní pracovalo na tom, že si dělala rozpis na týden, snídane, večeře, aby se docílilo toho, hm, aby jí to vydrželo.....Někdy potřebuje podporu alespoň při zapnutí šporáku.....Je potřeba jenom dohlížet někdy nejedly, aby nejedly staré jídlo, dohlídnout na dobu trvanlivosti, s tím potřebují poradit.....ostatní potřebují ještě slovní dopomoc při roztrídění prádla, při zapnutí pračky, při vhození.....tam trefí samy nebo s podporou perzonálu.....Nachystá se jim přesná částka a termín se jim musí teda domluvit, ten většinou domlouvá perzonál přes telefon.“ (E3-10) „...ke kadeřnici se již

učily cestovat a docházely do jedné sociálně terapeutické dílny v Hradišti, kde chodí doposud. Takže se připravovaly a připravují se na zaměstnání.....Ale zase je to jen část uživatelů a část potřebuje podporu toho personálu.....jdou samy a personál jde kousek za nimi, domluví se, kde se setkají.“ (E4-10) „...někdy si přijdou poradit, třeba do jakých návazných služeb budou chodit. Rozhodují se, kde by chtěly chodit a jak často budou chodit.....Jen se jim musí připomenout čas, protože uživatelky nepoznají hodiny, takže v tomto potřebují velkou podporu. To samé je i u cestování a jakékoliv aktivitě, ten čas se musí hlídat, hm, musí se domlouvat, i pokud samy někam jedou, samy navštěvují na Velehradě svoje známé, chodí na chráněném bydlení nebo do děztpé, tak se předem domluví, zavolá se tam, aby je zpět pracovníci poslali na autobus.....Ale některé k tomu potřebují toho pracovníka, přijdou se zeptat, třeba co můžou, co mají dělat nebo prostě nic nechtějí a nic nedělají.“ Je možné využít způsob, kdy přijdou na akci společně a pak si jde každý dle svých zájmů. (E6-10) „...si vyžádají doprovod, tak jde s nimi pracovník, ale tam už se třeba rozdělíme a každý si jde svou cestou.“ I zde je nezbytné dodat, že podpora je poskytována pouze těm uživatelům, kteří ji nutně potřebují. Uživatelé někdy chtějí být opečovávaní. (E7-10) „...pořád ještě hledají tu podporu pracovníka. Někdy bych řekla, že ji vyžadují až nad míru.“ Pracovnice F uvádí výčet aktivit, při kterých je potřebná pomoc pracovníka. (F2-10) „...asi tři to úplně sami nezvládají, tak jdou s pracovníkem nebo s jiným uživatelem, se kterým kamarádí. Když to nezvládají sami, tak jdou společně.....k lékaři zatím uživatele doprovázíme my, ale v rámci adaptace teď už řešíme, že by mohli chodit někteří z nich už sami s tím, že samozřejmě mají možnost podpory na telefonu pracovníka.....jsou tady takoví, kteří potřebují přímou fyzickou pomoc, protože mají trošičku vyšší míru podpory, nebo když bývají nemocní. Ale spíše potřebují slovní nápomoc nebo podporu. Áá, občas i upozornění, že by bylo vhodné, kdyby se převlékli, když mají něco špinavého, že si to ani sami neuvědomují. Ale nemáme problém s tím, že by to nechtěli dodržovat.....nás volají, že je nachystané prádlo, mají nachystané a my to jdeme zkontrolovat a pomůžeme jim to zapnout nebo je navádíme, jak to mají udělat sami.....když neví, tak přizvou pracovníka. Á někdy se stalo, že zasáhl i třetí uživatel...“ Jedná se o doprovod k lékaři, na různé akce, pomoc při zapnutí pračky a také může být pracovník v roli kouče při sporech. Pracovnice G doplňuje, že je podpora poskytována jen těm uživatelům, kteří pomoc potřebují a vychází se z individuálních schopností každého uživatele. (G2-10) „...nebo s doprovodem dle jejich potřeby.“ (G4-10) „Většina uživatelů potřebuje podporu pracovníka na vyřizování si tady těch osobních záležitostí, ale máme tady i takové uživatele, kteří si zvládnou zajít k tomu

lékaři sami. Je to také zcela individuální podle jejich dovedností.....Kdo umí číst, tak si to vybere sám, nebo jim s tím pomůže pracovník, že jim to přečte, vysvětlí nabídku.“ (G8-10)
„Většinou se buď se sami dohodnou, nebo k tomu potřebují kouče, který to s nimi probere a srovná věci do pořádku, poradí jim.“ I zde uvádí pracovnice, že pracovníci řeší konflikty klientů.

Pracovnice F uvádí příklad pozitivního přístupu pracovníků. (F9-68) *„...mě nejvíc překvapila pracovitost holek, které pracovaly v děztopéčce, že nemají žádné stereotypy z bývalého zařazení a pracují tady opravdu naplno, ve srovnání s tím, jakou mám samostatnost, jejich posun.“*

Self

Tab. 23. Self

Kategorie	Kódy
Self	58-Rychlý a velký posun
	28-Náboženské přesvědčení
	55-Pocit vlastní důležitosti
	51-Takový normální život
	52-Chtějí něco víc
	56-Chyby je posouvají dál
	57-Smyl života
	59-Svoboda přináší i rizika
	60-Posun v kvalitě života

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **58 rychlý a velký posun**, umístění kódu (F9, G10), **28 náboženské přesvědčení**, umístění kódu (E4, F6), **55 pocit vlastní důležitosti**, umístění kódu (F7, G4, G6), **51 takový normální život**, umístění kódu (F2, G4, G7), **52 chtějí něco víc**, umístění kódu (G5), **56 chyby je posouvají dál**, umístění kódu (G8), **57 smyl života**, umístění kódu (G9), **59 svoboda přináší i rizika**, umístění kódu (G10), **60 posun v kvalitě života**, umístění kódu (G10).

Cílem chráněného bydlení je vypěstovat u klientů rozvoj sebeurčení a seberealizace. Do této kategorie jsme shrnuli kódy, jež „self“ sytí. Pracovníci F překvapilo nejen nadšení uživatelů, a především rychlý posun v kvalitě jejich života. (F9-58) „...*co se týká uživatelů, jejich nadšení, elán a velký posud během chvíličky. Až tak velký posun bych nečekala, máme čtyři zaměstnané uživatele, a to jezdí až do Hradiště. Překvapila mě jejich samostatnost v tomto, že jsou schopni samostatně fungovat, jezdit do Hradiště, a to přišli vlastně z dězpetčeka, kde ten režim je v tomto omezoval. Takže ta jejich samostatnost, jejich posun.*“ Pracovnice G doplňuje, že transformaci vnímá jako krok správným směrem. (G10-58) „...*že ten posun byl hodně rychlý, to mě velmi překvapilo. Toto bylo fajn. Rozhodně si myslím, že je život v chráněném bydlení pro uživatele s mentálním postižením lepší než v dězpetě. Já proces transformace vnímám jako velký krok...*“

Uspokojení duchovních potřeb můžeme také zahrnout do sebeurčení. (F6-28) „*Sami chodí do kostela...*“ Pracovnice E dodává, že klientky chodí společně do kostela, a tím se vzájemně podporují. (E4-28) „*Úplně samy chodí do kostela. Hm. To je taková jejich pravidelná nedělní aktivita, že nejméně tři, někdy jde i deset. Ale ty tři, čtyři jdou pravidelně do kostela, kde jsou úplně samy.*“ Takže pak nepotřebují podporu pracovníka.

V chráněném bydlení je podporováno, aby si uživatelé uvědomili vlastní potřebnost a důležitost. Pracovnice F uvádí, že podpora klientů v této oblasti souvisí se smyslem jejich práce. (F7-55) „*Pro uživatele je hrozně důležité, aby cítili, že jsou, že jsou potřební a užiteční. Na tom se snažíme nejvíc pracovat, že pro každé člověka obecně ta potřeba se cítit potřebným je jedna z těch nedůležitějších v životě. Pokud to nemají, tak by ta práce ani neměla takový smysl.*“ Pokud se uživatelé realizují v práci, přispívá to k uvědomění si vlastní důležitosti a zvyšuje to jejich sebevědomí. (G4-55) „*Pro pocit důležitosti, chodí do práce nebo do návazných služeb.*“ (G6-55) „...*uživatelé se nejen v chráněném bydlení cítí potřební a užiteční, ale ta jejich potřebnost, ta důležitost, takové to jejich sebevědomí jim dodává i ta práce.....toto jim určitě přináší zvýšený pocit důležitosti a sebevědomí.*“

Důležité pro klienty chráněného bydlení je, aby žili běžný život svých vrstevníků. (G4-51) „*Žijí, jak běžná společnost.....Den mají rozvržený stejně jako běžná populace. Takže mají ten de- strukturovaný a vlastně i v návazných službách nebo všude. A vlastně i v návazných službách nebo všude kde přijdou, už se setkávají s jinými lidmi.*“ Pracovnice G doplňuje, že mají takové starosti jako ostatní lidé. (G7-51) „*Mají takové běžné starosti jako my všichni ostatní.*“ I práce na zahradě patří k běžným činnostem. (F2-51) „*Uživatelé rádi pracují na zahradě. Zahradu jsme založili hned na začátku chráněnka. Nebylo tu nic, tak jsme si ji*

poryli a založili záhonky a stihli jsme i úrodu sklídit. Uživatelé byli nadšení a prožívali tu práci na zahradě. I sousedé se divili, protože říkali, že tady není nic moc úrodná půda. Vypěstovanou zeleninu jsme pak různě zpracovávali a i bylinky, ze kterých jsme dělali různé sirupy.“ Uživatelům přináší uspokojení, když si mohou vypěstovat suroviny a dále je zpracovat.

K rozvoji sebeaktualizace přispívá i to, že uživatelé chtějí něco víc dosáhnout ve svém životě, že mají smysl života a dosáhnout posunu v kvalitě života. I chyby je posouvají dál a současně i svoboda přináší rizika. Pracovnice G vnímá, že někteří uživatelé chtějí bydlet samostatně. (G5-52) „Někteří usilují o to, aby mohli opustit chráněné bydlení. Chtějí bydlet v podpoře samostatného bydlení...“ Nezbytnou součástí života jsou i chyby. (G8-56) „K negativům patří problémy, které jsou vždycky, a to je i učí a je to i běžné. Z chyb se každý učíme, takže i toto je někam posouvá.“ (G10-59) „...i nějaká rizika, že jsou to lidé, kteří jsou zneužitelní. Takže se nám stává, že je někdo osloví a oni uzavřou nějakou nevýhodnou smlouvu na sebe. Někdo od nich může vytáhnout peníze, moc se nám to nestává. Ale i ta volnost pro ně nese i ty rizika, že oni sami tyto akty konají. Někaké soutěže v televizi, nějaké pojištění, uživatel to uvidí a zavolá, objedná si nějakou kartu nebo si sjedná nějaké pojištění, potom to musí pracovník zrušit. Takže dělají i tyto kroky, které jsou pro ně nevýhodné, ale to je život.“ Práce jim dává smysl. (G9-57) „...a to jim dává jakýsi smysl života.“ (G10-60) „Pokud bych měla jednou větou vystihnout přínos chráněného bydlení, tak je to růst nebo spíše posun těch uživatelů v kvalitě jejich života.“ V závěru dodává, že dle jejího názoru, spočívá přínos chráněného bydlení v kvalitě života klientů.

Schopnost vydělat peníze

Tab. 24. Schopnost vydělat peníze

Kategorie	Kódy
Schopnost vydělat peníze	6-Pracovní uplatnění
	64-Zdravotní omezení snižuje zaměstnatelnost
	65-S financemi souvisí větší volnost

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **6 pracovní uplatnění**, umístění kódu (E2, E6, F6, F7, G9), **64 zdravotní omezení snižuje zaměstnatelnost**, umístění kódu (F6, F7), **65 s financemi souvisí větší volnost**, umístění kódu (F7, G10).

Realizace v práci patří k nejzákladnějším principům chráněného bydlení. Pracovnice E zmiňuje svoje postřehy týkající se pracovních aktivit. V jejich chráněném bydlení nikdo nepracuje, ale klientky dochází do návazných služeb. (E2-6) „...pracovně se uplatňují, ale jenom v návazných službách. Takže dochází. Dá se říct, že některé skoro každý den opouští chráněné bydlení a jezdí do návazných služeb... Uživatelky v chráněném bydlení docházejí jen do sociálně terapeutické dílny. Takže tady ty návazné služby, kterých mají několik, využívají jen v Hradišti, kde dojíždí. Do zaměstnání nedochází žádná.“ Uvádí i zdravotní omezení, které brání některým uživatelkám v docházení do návazných služeb. (E6-6) „Někdo jezdí jen 3x týdně, někdo jezdí 5x týdně. Jsou tu teda i dvě uživatelky, které nikde nejezdí, a to z důvodu, že jedna je nemocná se srdcem a ukončila se jí ta návazná na doporučení lékaře, že se nemá zatěžovat.“ V dalším chráněném bydlení dosahují, za velmi krátkou dobu, zaměstnanost téměř poloviny uživatelů. (F6-6) „...se je snažíme zapojit do aktivit přímo tady, tak, aby byli do budoucna samostatní a jakoby lépe se zapojili do práce.....čtyři uživatelé chodí do zaměstnání, dva jezdí do Hradiště a dva pracují tady a pátý uživatel má rozjednané zaměstnání.....V dézertě z našich uživatelů měla zaměstnání jedna uživatelka z jedenácti. Pracovní dílny tu žádné nejsou, chybí tady návazné služby.“ A dále se snaží uplatnit další klienty na trhu práce. U návazných služeb narážejí na obtíže. (F7-6) „...z těch individuálních plánů, přechodových plánů víme, že hodně z nich chce pracovat a tady je trošku problém v návazných službách, že tady není sociální rehabilitace ani terapeutická dílna, takže v tomto máme omezené možnosti. Nejbližší dílna je v Uherském Brodě, která je úplně, úplně plná, takže tam nemáme šanci je dostat.“ V dalším chráněném bydlení téměř všichni chodí do práce a jen málo z nich do návazných služeb. (G9-6) „...většinou ten režim dne jim udává jejich práce, protože téměř všichni chodí do návazných služeb nebo do práce. Takže režim dne se jim řídí dle jejich pracovní povinností.....Téměř všichni chodí do zaměstnání nebo do pracovních aktivit, jako jsou návazné služby. Do návazných služeb jich chodilo opravdu jenom minimum, protože v té době ještě nebyla taková nabídka...“ Zde je nutné podotknout, že posledně zmíněné chráněné bydlení patří k nejstarším, takže na zaměstnání klientů mělo nejvíce času.

Pracovníci F mrzí, že je těžké nalézt vhodné zaměstnání uživatelům, jelikož užívají různé léky, které je tlumí. (F7-64) „Ale práce, byla asi pro ně zásadní, a to se snažíme naplňovat,

jednáme s těma zaměstnavatelama. Oni se nám snaží vycházet vstříc, ale uživatelé mají třeba nějaké léky, které je tlumí a tím třeba nestíhají dané pracovní tempo. Tak se snažíme najít něco, co by jim vyhovovalo.“ O to více je frustrující, když zaměstnavatelé mají zájem, i uživatelé. (F6-64) „...si to mohli vyzkoušet, ale tam byl ten problém s tím, že je to práce u stroje a byla to pravidelná rychlá činnost a ani jeden uživatel to nezvládl. A ta snaha zaměstnavatelů byla velká, že se je snažili zaměstnat, ale bohužel zdravotní, zdravotní stav jim to neumožnil.“ Ale to zdravotní omezení tu je.

Finance jsou pro každé člověka důležité. Někteří uživatelé mají problém vyjít s penězi. (G10-65) „...pořád zápolíme s hospodařením, jejich hospodaření s penězi.“ Pořád na tom pracují, teprve se to učí. S pracovním uplatněním souvisí i větší možnost seberealizace v různých aktivitách. (F7-65) „To je pro ně stěžejní, protože s tím souvisí i to množství peněz a pak mají i větší možnosti se seberealizovat, koupit si, co chtějí zajít si do kavárny, a to je pro většinu z nich hodně, hodně důležité.“

Svět za branami

Tab. 25. Svět za branami

Kategorie	Kódy
Svět za branami	20-Organizace života uživatelům
	21-Uzavřenost domova

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **20 organizace života uživatelům**, umístění kódu (E3, F3, G3, G4), **21 uzavřenost domova**, umístění kódu (E3, F3, G9).

Kategorie „svět za branami“ zahrnuje způsob života v ústavu. Život klientů v pobytové službě byl naplánován. (E3-20) „...ty aktivity měly v dězpetěčku dané, jen to bylo v rámci dězpeté...režim dne, asi ty snídaně, večeře, obědy tam byly dané, v daný čas, kdy musely jít jíst.....V dězpetěčku chodili uživatelky vyřizovat osobní záležitosti s perzonálem.“ V pobytové službě pracovníci pečovali o velké množství uživatelů a na individuální aktivity nezbývalo mnoho času. (F3-20) „...určitý režim, aktivity měli naplánované. Na individuální aktivity bylo málo pracovníků, kteří se spíš museli věnovat uživatelům s vyšší mírou podpory.“ Pracovnice G uvádí, že k hlavním rysům ústavu patří režim dne. (G3-20) „V dězpetěčku byl nějaký ten režim dne, který se točil hlavně kolem těch jídel. Pak u nás

v déztpěčku třídili plasty, měli tam nějaké aktivity, takové dílničky. Bylo to takové poklidné, když byla někdy nějaké akce, tak to byla pro ně taková vítaná změna.“ A aktivity byly jasně dané pro všechny. (G4-20) „V déztpě to bylo jasně dané, musel je vždycky někdo doprovodit.“

K prvkům ústavnosti náleží i uzavřenost domova. Zařízení klienti moc neopouštěli, aktivity se realizovali přímo v zařízení. (E3-21) „...takže nikam nedojížděly, do města, neopouštěli vlastně to zařízení.....V déztpěčku holky nechodily nikam do zaměstnání, chodily jen do aktivit v rámci déztpě.....sice cestovaly, ale ne takhle úplně samy.“ (G9-21) „V déztpě to bylo tak jen zčásti, byli omezení nějakým řádem, nějakýma vycházkama, nějakým tím harmonogramem toho domova.“ Často měli uživatelé různé zakazy a omezení. (F3-21) „...oni mají různé historky z déztpěček, které mě překvapovaly. Že měli zákaz vycházek, že nemohli chodit sami ven, což je nepochopitelné, za něco, ale jak to bylo ve skutečnosti, těžko říct, no. Říkají, že měli režim, kdy mohli anebo nemohli, měli zakazy.“

Ve znamení pocitů

Tab. 26. Ve znamení pocitů

Kategorie	Kódy
Ve znamení pocitů	27-Pro pocit užitečnosti
	36-Pocit jistoty a bezpečí
	44-Role přání a potřeb

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **27 pro pocit užitečnosti**, umístění kódu (E4, E9), **36 pocit jistoty a bezpečí**, umístění kódu (E7), **44 role přání a potřeb**, umístění kódu (E8, F7, G9).

Na základě pocitů, splněných přání a potřeb můžeme usuzovat na spokojenost či nespokojenost uživatelů. Tím, že uživatelky pracují, naplňují svůj život a cítí se být užitečné. (E4-27) „V chráněném bydlení také máme velikou zahradu, máme tam jak okrasnou zahradu, tak ovocnou, na zeleninu zahradu. Jsou uživatelky, které to baví a jsou uživatelky, které to nebaví. Takže ty, co je to baví, prostě se tomuto věnují, nakoupí si svoji zeleninu, koupí si svoje přísady a o ty se vlastně během roku starají, hm, od rytí až po okopávání se snaží. Pak zalévání, to je činnost, která všechny velmi baví...“ (E9-27) „Holky se snaží být

užitečné, některé. Třeba uklízí kolem domu a připadají si důležité. Je to jejich, jakože práce, že pozametají, pohrabou listí, ostríhají květiny, to jim přijde, že je to důležité a potřebné. Klientky se cítí být užitečné i v rámci své komunity.

Pracovnice E dodává, že se v chráněném bydlení uživatelé cítí bezpečně. (E7-36) „...v domově měly takový ten pocit bezpečí a jistoty určitě.“

Neméně důležité je, zda se klientům plní jejich přání a potřeby. (E8-44) „*Ke spokojenosti je důležité, aby se uživatelkám plnily jejich přání, a ty určitě nejsou přehlíženy. Například jedna uživatelka chce častěji navštěvovat svoji sestru, takže si to snaží opravdu plnit. Další uživatelka chodí ráda plavat, a tak se naučila chodit na koupaliště, už tam chodí sama.*“

I pracovnice G usuzuje na důležitost této stránky života. (G9-44) „...že je pro ně důležité, že usilujeme o to, aby si plnili svá přání.“ Plnění přání lze zjistit i z individuálních plánů. (F7-44) „*Usuzujeme tak i podle vyhodnocovaných individuálních plánů a snažíme ty jejich potřeby naplňovat.*“

Vítězství nad okolnostmi

Tab. 27. Vítězství nad okolnostmi

Kategorie	Kódy
Vítězství nad okolnostmi	35-Těšili se a chtěli změnu
	47-Adaptace na změnu
	53-Změny nelitují
	34-Integrace má smysl

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **35 těšili se a chtěli změnu**, umístění kódu (E5, F2), **47 adaptace na změnu**, umístění kódu (E9, G2), **53 změny nelitují**, umístění kódu (G5), **34 integrace má smysl**, umístění kódu (E5, F2, G10),

Vítězství nad okolnostmi definuje to, že uživatelé museli překonat určité obtíže k dosažení změny. Uživatelé se těšili na nový život. (E5-35) „*Uživatelky se sem těšily se, těšily se na tu změnu. Byla to pro ně velká změna, ale byly natěšené.*“ (F2-35) „...těšili se na to, že budou samostatnější, že budou mít větší volnost, to nám říkali. Takže to je vlastně motivovalo a oni byli nadšení.“

Důležité pro uživatele bylo, zejména na počátku, aklimatizovat se a zvyknout si na změnu. Někteří uživatelé akceptují změny, někteří je vyhledávají, je to velmi individuální. (E9-47) „*Někdo má rád změny, někdo má rád, když se něco děje, že je tam ta aktivita a jde něco dělat ale někdo ne. Někdo má rád svůj režim, ten svůj klid prostě zaběhlý a nějaké změny mu trvají, než si na ně zvykne, potřebuje se přizpůsobit, anebo je ani nevyhledává.*“ (G2-47) „*...to pro ně byla změna a každý z nich se s novými situacemi vyrovnává jinak. Většinou to chvíli trvá, než tu změnu uživatel přijme, nebo k ní přistupuje s obavami, ale i tím, že ostatní to přijímají a jsou rádi za tu změnu, tak to také přijmou, jdou s davem.*“ Můžeme usuzovat, že nikdo z klientů chráněného bydlení zásadně změny neodmítá, jelikož jinak by zřejmě nebyli v chráněném bydlení.

Pracovnice G doplňuje, že by uživatelé tento zásadní krok zopakovali. (G5-53) „*Určitě by šlo, šli do toho znova.*“

Nedílnou součástí procesu transformace je začleňování osob s mentálním postižením do intaktní společnosti. Dříve bylo běžné potkat velkou skupinu uživatelů s handicapem. Dnešním trendem jsou velmi malé skupinky, nejlépe sám uživatel. (E5-34) „*...celé to začlenění do společnosti je dobré, nejsou to takové velké skupiny lidí, které jdou. Když chodí samostatně po dvou, po třech tak, dobře zapadnou do té společnosti ani nikdo nepozná, jejich handicap.*“ Pracovnice F si myslí, že kladné přijetí sousedy, bylo způsobeno i nadšením klientů. (F2-34) „*...když viděli, jak fungujem, a myslím si, že tady sehrála velkou roli i ta zahrádka. A když oni viděli, jak tam pracujeme všichni i uživatelé, a to jejich nadšení, tak nás hodně, hodně dobře a brzy přijali.*“ Možnost začlenit se do společnosti a rozvinout se přispívá ke kvalitě života. (G10-34) „*...když ti lidi opravdu můžou rozvinout svůj potenciál, získat nové dovednosti, začlenit se. Myslím si, že se jim hrozně zlepšila kvalita života, nejsou omezováni...*“

Vnímání volného času

Tab. 28. Vnímání volného času

Kategorie	Kódy
Vnímání volného času	24-Aktivity ve volném čase
	45-Aktivity pro zdraví
	49-Organizace svého času

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: **24 aktivity ve volném čase**, umístění kódu (E3, E6, E8, F2, F6, G6, G9), **45 aktivity pro zdraví**, umístění kódu (E8), **49 organizace svého času**, umístění kódu (F6, G2, G3).

Kategorie „vnímání volného času“ zahrnuje různé volnočasové aktivity i schopnost zorganizovat svůj čas. Pracovnice E uvádí, že i v pobytové službě klientky navštěvovaly hodně aktivit. (E3-24) „...i v děztpé navštěvovali hodně tech aktivit, to samé je tady na chráněném bydlení, nějaké aktivity jim zůstaly stejné. A to je třeba tady ty víkendové pobyty, které měly v děztpé i tady, na které se velice těší. To samé je to s táborem, dojíždí na tábory, kde se vlastně shlukují se všemi těmi ostatními.“ Současně pracovnice dodává, že je zajímaví pořád stejné aktivity. (E6-24) „Uživatelky navštěvují různé aktivity.....Ony samy se rády dívají na televizi, rády sledují nějaké pohádky, rády poslouchají nějakou muziku, od malování až třeba po práci na počítači, velice rády fotí. Myslím si, že ten čas mají vyplněný a že se tady nenudí.“ (E8-24) „Kino. Kino, navštěvují s podporou, tam tedy samy nechtějí a je tam problém, že večer je tma a nejezdí autobusy, protože do kina musí jezdit až do vedlejšího města a tam oni vidí potřebu, že chtějí mít tu podporu toho perzonálu.....holky, které vždycky měly rády muziku, a tu muziku poslouchaly jak v děztpé, tak i tady. To samé vyšívání, šití. Ty, co je to bavilo v děztpé, tak je to baví i na chráněném bydlení. Ale je pravda, že jim byla nabídnuta i spousta nových věcí, a to je třeba od té zahrádky, kterou teda v děztpé neměly, po tady to samotné chození na koupaliště, to taky v děztpé nebylo.“ Samozřejmě v chráněném bydlení mají klientky mnohem větší možnost využití volného času, než tomu bylo v domově. Pracovnice F zmiňuje, že je důležité, aby uživatelé neseděli doma, ale měli se možnost rozvíjet. Chodí na různé akce a také si ty akce plánují. (F2-24) „Snažíme se je v každém případě podpořit v tom, aby nezůstali sedět doma u televize, ale aby měli možnost rozvíjet to, co je, co je baví. Snad, snad se nám to podaří. Chodíme, chodí s náma například na hřiby, vytváříme tady různé výrobky, někteří velmi rádi něco tvoří. I na ty volnočasové aktivity je doprovázíme. Pokud někam chtějí, hm, jako je divadlo, koupaliště. Udržovat zájmy, to je velmi, velmi důležité.....Také si plánují aktivity, které budou dělat, ale pokud vidíme, že nevědí, tak se jim snažíme i nějaké nabídnout. Oni sami jsou hrozně rádi za tu nabídku. Třeba někteří z nich nám říkají, že by šli někam na výlet, tak se o to snažíme naplánovat, ale je to je to na základě jejich různých námětů, co by rádi.“ Baví se úplně běžně jako jejich vrstevníci. (F6-24) „...nabízí, že se můžou naši klienti účastnit různých akcí. Ted' tam chodí na promítání kina každý týden, ten, kdo má zájem. Dále mají možnost jezdit na výlety, ted' na svatý Antoníček.....chodí i na diskotéky. A zase podle toho, co je baví, do

kina, na divadle tady byli. Prostě co je baví, to dělají.....aby se i zabavili, tak děláme různé tvořivé aktivity tady. Holky umí uvařit téměř všechno.“ Pracovnice G také poskytuje souhrn různých aktivit uživatelů chráněného bydlení. (G6-24) „...jinak třeba to nakupování, ten jejich volný čas si opravdu organizují sami. Během dne provozují různé aktivity. No, tak jeden pán nám tady chodí na stolní tenis, aktivity jsou orientovány do běžné komunity, chodí tady do Sokola, XXX chodí zpívat do kostela do sboru. Když chtějí, tak si zajdou do kina buď jdou sami...“ Je ale velmi důležité, pokud uživatelé odchází ven, aby s tím seznámili personál. (G9-24) „...v podstatě, když jdou do kina, řeknou nám, kdy se vrátí, jestli přijdou v deset, nebo si zajdou na diskotéku, jako tady s tím není problém.“ Tak jako v každé rodině je důležité uvést, kdy se z akce vrátí.

Některé uživatelky dělají něco pro své zdraví. (E8-45) „...tak chodí a říkají, že sportují, že je to zdravé, takže někdy v pátek si dají procházku jenom tak, i kdy by nemusely, i když jim ten autobus jede, což je taky od nich hezké, že tak pečují o své zdraví.“

Uživatelé mají v chráněném bydlení nově možnost naplánovat si den podle sebe. Pracovnice F hovoří o tom, že to, co dělají ve volném času, je jen na nich. (F6-49) „...měli režim, že by někam nemohli, hm, tak, tak to vůbec ne. Každý podle toho, co zvládá, rizika má nastavené, tak si může vlastně dělat, co chce. A pokud někam odchází, tak nám to oznámí, abychom věděli, že je v pořádku. Uživatelé navštěvují různé akce, ale i to je to individuální. Jak kdo, podle jeho zájmů a potřeb. Jezdí za rodinou a slaví s nimi různé oslavy.“ Pracovnice G udává, že pro uživatele bylo z počátku těžké umět si den rozvrhnout. (G2-49) „Na začátku se objevily problémy, s tím, že si neuměli moc organizovat čas, s tímto měli problém. Pokud měli jít nakupovat a do toho měli ještě jít někam, třeba do práce, hm, tak už měli pocit, že ten den nic nestihnou. To byl jejich největší problém, tady s tím časem. Dělat víc činností zároveň.“ Zdálo se jim, že nic nestíhají. Dnes už ale ví, co je potřeba zvládnout. (G3-49) „...přijdou z práce, obědvají a už si musí myslet na to, že si musí vyprat, uklidit, zajít nakoupit, popřípadě si jdou někam na vycházku, na kávu, navštívit známé.“ A zůstane jim i čas pro sebe.

❖ Studium dokumentace

Studium dokumentace nám pomohlo odhalit, zda uživatelé či pracovníci odpovídají v souladu se záznamy v individuálních plánech daných uživatelů. Můžeme potvrdit, že odpovědi pracovníků jsou v souladu se záznamy. U uživatelů se objevily malé nesrovnalosti

při porovnání jejich odpovědí se záznamy v jejich dokumentaci. Tyto odchylky jsme již zahrnuli do interpretace jednotlivých kategorií.

❖ Interpretace výsledků výzkumu vzhledem k výzkumným otázkám

DVO 1: Jaké změny v oblasti emocí přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Oblast emocí zahrnuje pocit jistoty a bezpečí, starosti a obavy, také spokojenost uživatelů. Uživatel D uvádí, že se v pobytové službě cítil bezpečněji než tomu je nyní, kdy bydlí ve městě. (D3-75), „*Na Velehradě, tam to bylo klidnější, bezpečnější, že nebylo takové rušno, jak tady ve městě.* Naproti tomu uživatelka C je ráda, že je nyní v chráněném bydlení. (C4-69) „*A su ráda, že sem se sem dostala. Pomohli mi v tom od nás z Vincentina sociálka a moje klíčová a paní vedoucí. Cítím se tu bezpečněji než na Velehradě.*“ Klient A je v chráněném bydlení spokojen. (A7-94) „*Všetchno je úplně v pohodě. Byli jsme se tu..podívat..jak to tu bude. Ničeho se neobávám. Nemám žádné to starosti.*“ Stejně jako další uživatelé, kterým se v novém bydlení líbí. (B2-69) „*Líbí se mi tu. Je to dobré.*“ (A2-69) „*Je to tady suprové. Takové jiné. Domáci. Je to tu fajn...já musím chválit celé..to..celé chráněné bydlení.*“

Pracovnice E dodává, že se v chráněném bydlení uživatelé cítí bezpečně. (E7-36) „*...v domově měly takový ten pocit bezpečí a jistoty určitě.*“ Další dvě pracovnice uvádějí, že jsou v chráněném bydlení klienti spokojenější. (E8-46) „*...ke spokojenosti uživatelůk přispívá i dobrý vztah k pracovníkům. Holky dojdou a řeknou si, co potřebují i takové důvěrné věci...*“ (F7-43) „*Uživatelé říkají, že jsou tady spokojenější.*“ Existují i uživatelé, kteří zde nechtějí být. (E8-40) „*...je tam taková jedna uživatelka, která tam již nechce být.....*“

DVO 2: Jaké změny v oblasti materiální přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Do sféry materiální můžeme zahrnout finance, bydlení a stravování. V domově bylo všechno zajištěno, včetně stravy. (D7-106) „*Ústav všechno zajišťoval, že sme se nemuseli starat o nic. Ani o praní, ani o vaření, o nic. Toto měl všechno ústav zajištěné.*“ V oblasti přípravy stravy musí být klienti chráněného bydlení aktivnější a stravu si objednávat či připravovat. (C5-77) „*Obědy nám sem vozí a sama si vyberu jídlo. Sestry to přečtou a my řekneme třeba*

trojku nebo čtverku, snídaně a večeře si připravujeme sami. Nákup a přípravu jídla dělám společně se sestřičkou.“ Bydlení je jiné, než bylo v domově. (D10-84) „*No překvapil mě ten byt, co jsem dostal první.*“ Uživatel D řeší v chráněném bydlení starosti s financemi. (D7-94) „*Jak vyjít se vším, s penězma...*“ Ale díky zaměstnání si množství financí zvýší. (D9-96) „*Baví mě to, až už tam chodím do poloviny května. Mám za to peníze.*“

Pracovníci potvrzují, že pracující klienti mají vyšší finanční částku pro svou potřebu. (F7-65) „*To je pro ně stěžejní, protože s tím souvisí i to množství peněz a pak mají i větší možnosti se seberealizovat, koupit si, co chtějí zajít si do kavárny, a to je pro většinu z nich hodně, hodně důležité.*“ Pracovnice D doplňuje, že tu je potenciál ke zlepšení. (G10-65) „*...pořád zápolíme s hospodařením, jejich hospodaření s penězi.*“

DVO 3: Jaké změny v oblasti tělesné pohody přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

K tělesné pohodě přispívá zejména sport, ale i zdravý a klidný spánek. Vzhledem k tomu, že v pobytové službě uživatelé nemohli sami chodit mimo zařízení. „*V Brodě to také bylo, ale nemohl sem chodit vůbec ven.*“ Vyvozujeme, že nebylo možné ani pěstovat pohybové aktivity mimo zařízení. Naproti tomu v chráněném bydlení se věnují různým sportovním aktivitám. (A4-85) „*Běhám a.. maluji ty obrázky... koupelnu tam hen, plavu.*“ (D6-102) „*No, jezdím tady aj na kole do práce. Na kole jezdím i přes léto, na vyjížd'ky, jen tak. Už sem byl aj skoro ve Zlíně na kole.*“ V oblasti klidného spánku to v pobytové službě bylo složitější. (D2-82) „*Tam to bylo horší na ústavě. Stěny tenké, a když sis pustil televizi tak, to druhého rušilo.*“ O klidu v chráněném bydlení vypovídá například uživatel A. (A2-74) „*Nikdo mě neruší při spánku, a když odpočívám.*“

Pracovníci potvrzují klady chráněného bydlení pro uživatele v oblasti klidného spánku. (F6-19) „*...chodit potichu, když jdou někam ven, aby nerušili klid těch ostatních.*“ A také zdravého pohybu. (E8-45) „*...tak chodí a říkají, že sportují, že je to zdravé, takže někdy v pátek si dají procházku jenom tak, i kdy by nemusely, i když jim ten autobus jede, což je taky od nich hezké, že tak pečují o své zdraví.*“

DVO 4: Jaké změny v oblasti mezilidských vztahů přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Do mezilidských vztahů můžeme zahrnout kontakty s přáteli, rodinou, komunitou i partnerské vztahy. Některým uživatelům se kontakty nezměnily. (A2-81) „*Mám tu aj tu přítelkyni, tu už jsem měl aj předtím.*“ Někteří uživatelé udržují kontakty s pracovníky nebo

uživateli z pobytové služby. (A3-83) „*Do domova chodím na návštěvy, telefonuju si s přáteli.*“ Ale uživatel B již nemá zájem. (B3-83) „*Chodil sem tam na návštěvy, teď už dlou..dlouho sem nebyl. Párkrát mě tam něco řekli vychovatelé, jako škaredého, tak tam nechcu jezdit.*“ Uživatelka C udržuje kontakt, který navázala ještě v domově. (C4-103) „*A ona má malé děti. Já, když sem bývala na Velehradě, tak jsem chodívala za ní a oni ty děcka mě mají hrozně rádi, oni si semnou aj hráli, všecho. Já jsem za nima chodila, protože jsem neměla kam jít. Abych se trošku spravila a abych si spravila náladu, že sem, že mě někdo v ústavě naštvě.*“ Spíše si kontakty mohli rozšířit, v rámci nových aktivit, ale je to zcela individuální.

Pracovníci dokládají zkvalitnění mezilidských kontaktů., zejména partnerských vztahů. (G5-26) „*...chtěli by bydlet s partnerem, některé uživatelky se chtějí vdávat. Cíle u některých jsou velké.*“ Pracovnice F doplňuje, že kontakty s běžnou komunitou se rozvíjí. (F6-4) „*...mají navázané kontakty s běžnou komunitou, tak i s nima tráví svůj volný čas. Chodí i na zábavy v rámci tady Luhačovic. Tak jak každý člověk, co jim vyhovuje.*“

DVO 5: Jaké změny v oblasti osobnostního rozvoje přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Do osobnostního rozvoje můžeme zahrnout rozvoj samostatnosti a plnění přání a potřeb. Uživateli A se zdá, že se mu přání plní stejně jako v domově. (A5-88) „*Plní se mi tady moje přání. I v domově se mi plnily.*“ Další uvádí, že je to v chráněném bydlení lepší. (D4-88) „*Dá se říct, že se mi zde plní moje přání, to, co bych chtěl. Je to tu lepší.*“ Jiný se i domově zdokonaloval v činnostech, které mu nepříslušely. (D3-99) „*V domově byl režim dne. Proto, když, když potřebovali pomoc s děckama, tak jsem pomáhal. Potom jsem pomáhal na údržbě.*“ Klientka C se vyjadřuje k samostatnosti. (C3-104) „*Tady už nespoleháme na to, že sestřička půjde s nami tam, nebo tam a spoleháme sami na sebe.*“

Tvrzení uživatelů, že se jim plní přání a potřeby, a že jsou více samostatní, potvrzují i pracovníci. (F9-58) „*...co se týká uživatelů, jejich nadšení, elán a velký posud během chvíličky. Až tak velký posun bych nečekala, máme čtyři zaměstnané uživatele, a to jezdí až do Hradiště. Překvapila mě jejich samostatnost v tomto, že jsou schopni samostatně fungovat, jezdit do Hradiště, a to přišli vlastně z děztpěčka, kde ten režim je v tomto omezoval. Takže ta jejich samostatnost, jejich posun.*“ Nejen velký posun v samostatnosti, ale i to, že si uživatelé plní své přání a potřeby. (G9-44) „*...že je pro ně důležité, že usilujeme o to, aby si plnili svá přání.*“

DVO 6: Jaké změny v oblasti seburčení přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Do oblasti seburčení můžeme zahrnout pracovní a duchovní aktivity. V domově pracovní aktivity byly na bázi terapie v rámci zařízení. (C4-99) „*Když byla karanténa, taks nemohlas nikde ven, bylas tam zavřená, do kostela nemohlas jít, prostě nikde.*“ (C3-75) „*Na Velehradě jsem měla více času, ale nechodila jsem do práce. No do práce jsem chodila, ale neplatili mi to, pomáhala jsem v kuchyni. Hm, oni to brali jako terapii...*“ V chráněném bydlení mají uživatelé skutečnou práci, za kterou dostávají mzdu. (A4-72) „*Chodím do té dílny, dělám tam třeba koberce na rámu a různé výrobky.*“ (C2-72) „*Byla jsem v práci, tu práci mám hrozně ráda, protože jsem si ju skoro našla sama.*“

Pracovníci doplňují odpovědi uživatelů. V chráněném bydlení uživatelé chodí sami do kostela. (E4-28) „*Úplně samy chodí do kostela. Hm. To je taková jejich pravidelná nedělní aktivita, že nejméně tři, někdy jde i deset. Ale ty tři, čtyři jdou pravidelně do kostela, kde jsou úplně samy.*“ Nově uživatelé navštěvují i spolky v rámci běžné komunity. (G6-24) „*...jinak třeba to nakupování, ten jejich volný čas si opravdu organizují sami. Během dne provozují různé aktivity. No, tak jeden pán nám tady chodí na stolní tenis, aktivity jsou orientovány do běžné komunity, chodí tady do Sokola, XXX chodí zpívat do kostela do sboru. Když chcou, tak si zajdou do kina buď jdou sami...*“ Pracovnice E uvádí pocit užitečnosti u klientů. (E9-27) „*Holky se snaží být užitečné, některé. Třeba uklízí kolem domu a připadají si důležité. Je to jejich, jakože práce, že pozametají, pohrabou listí, ostríhají květiny, to jim přijde, že je to důležité a potřebné.*“ Zásadním cílem v chráněném bydlení je pracovní uplatnitelnost. (F7-64) „*Ale práce, byla asi pro ně zásadní, a to se snažíme naplňovat, jednáme s těma zaměstnavatelama....*“ Pracovnice F vnímá potřebu cítit se potřebným jako jednu z nejdůležitějších a vidí v ní i smysl své práce. (F7-55) „*Pro uživatele je hrozně důležité, aby cítili, že jsou, že jsou potřební a užiteční. Na tom se snažíme nejvíc pracovat, že pro každé člověka obecně ta potřeba se cítit potřebným je jedna z těch nedůležitějších v životě. Pokud to nemají, tak by ta práce ani neměla takový smysl.*“

DVO 7: Jaké změny v oblasti sociálního začleňování přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Integrace je proces, který je spojen s transformací. K integraci přispívá kontakt s běžnou populací, využívání služeb a aktivit v komunitě. Klientka C uvádí, že v pobytové službě nebylo možné vždy odcházet mimo. (C4-99) „*Když byla karanténa, taks nemohlas nikde*

ven, bylas tam zavřená, do kostela nemohlas jít, prostě nikde.“ V chráněném bydlení uživatelé vždy mohou bydlení opouštět, vyřizovat si své záležitosti a naplňovat aktivity. (C2-93) „V nedělu sem byla nakupovat v Brodě, tady tyto boty mám nové a bundu mám novou.“ (A6-76) „Když k nám přijedete tak dodávka s tymba letákama, tak druhý den to už vozíme.“ (B2-98) „Ještě někdy chodím do hospody na oběd.“ (D6-98) „Třeba tady chodím k lékaři sám...“ „Ke kadeřníkovi chodím sám, když potřebuju.“

Výroky pracovníků potvrzují zásadní změny v oblasti integrace. Pracovnice G vnímá zlepšení kvality života uživatelů. (G10-34) „...když ti lidi opravdu můžou rozvinout svůj potenciál, získat nové dovednosti, začlenit se. Myslím si, že se jim hrozně zlepšila kvalita života, nejsou omezováni...“ V procesu integrace ustupuje do pozadí vnímání handicapu klientů. (E5-34) „...celé to začlenění do společnosti je dobré, nejsou to takové velké skupiny lidí, které jdou. Když chodí samostatně po dvou, po třech tak, dobře zapadnou do té společnosti ani nikdo nepozná, jejich handicap.“ Pracovnice E potvrzuje, že uživatelé v chráněném bydlení navázali nové kontakty. (E2-4) „Ale i kontakt s ostatními se jim změnil. Našli si zde mnoho nových přátel, si myslím, a to i z běžné populace. I v rámci těch návazných služeb, kde dochází, tam tak se seznámily s novými lidmi.“

DVO 8: Jaké změny v oblasti práva přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Život v pobytové sociální službě uživatelům většinou neumožňoval svobodná rozhodnutí a volnost při rozhodování. Aktivity v domově byly naplánované a uživatelé je navštěvovali, i když nebyli k dané činnosti motivováni. (C4-100) „V domově muselas chodit na různé činnosti, tam to bylo jakoby dané.“ (D3-100) „V domě se dělalo to, co se domluvilo a ne to, co jsem chtěl třeba já. Bylo to tam těžké.“ V oblasti volnosti pohybu byli uživatelé omezováni. (B3-99) „V domově v Brodě to bylo těžké, hodně těžké. Takže jsem rád, že jsem tady. Tam jsem byl furt zavřený, furt. Ne.měli mě pouštět, byl jsem tam zavřený pořád. Nemohl jsem chodit ven.“ (D3-104) „...tady si musí člověk rozhodovat sám za sebe. A není to špatné.“ V oblasti práva nastala změna u uživatelů chráněného bydlení především v možnosti svobodného rozhodování o svém životě, a s tím je spojena odpovědnost nést následky za svá rozhodnutí a dále mnohem větší volnost. Uživatelé si vyplní den dle svého rozhodnutí. (A2-73) „Den si tady zařídím podle sebe.“

Uživatelé mají možnost volného pohybu v rámci komunity, a pokud to zvládnou samotní, tak i mimo komunitu. (B6-85) „Chodím na zábavy, na divadlo, na divadle jsem už byl

dvakrát. Tady v Luhačovicích.“ (D2-85) „...navštěvuju různé akce, třeba chodím na vánoční trhy. S ostatníma jsme tady byli na Tesáku.“ Ve větší míře uživatelé chráněného bydlení nakupují potraviny pro svou potřebu a také využívají různé služby v běžné společnosti. (A6-93) „...chodím nakupovat třeba Kaufland, penny a lídl.“ (B6-98) „už jsem se objednal ke kadeřnici a chodím k němu sám.“ Uživatelka C dodává. (C9-87) „Život tady mně přinesl větší svobodu. Ale aj když je ta svoboda, musíš být zodpovědný sám za sebe.“

Důležitou změnu v rozhodování, kterou přináší chráněné bydlení, potvrzují také pracovníci. (E2-5) „Změnil se jim život k lepšímu podle mě, protože jsou více samostatné, určitě se více rozhodují o svém životě.“ Pracovnice F vnímá to, že se uživatelé na tuto změnu těšili. (F2-35) „...těšili se na to, že budou samostatnější, že budou mít větší volnost, to nám říkali. Takže to je vlastně motivovalo a oni byli nadšení.“ Nezbytnou součástí života jsou i chyby. (G8-56) „K negativům patří problémy, které jsou vždycky, a to je i učí a je to i běžné. Z chyb se každý učíme, takže i toto je někam posouvá.“

HVO: Jaké změny v kvalitě života přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby?

Odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná. Jak v pobytové službě, tak i v chráněném bydlení dotazovaní uživatelé uváděli pozitiva i negativa.

V pobytové sociální službě byly situace, zákazy a pravidla, které uživatele omezovaly, ale současně jim pobytová služba poskytovala zajištění všech potřeb a klienti se nemuseli o nic starat. Byli opečovávaní. Byl to trend minulých let, a pro některé uživatele je složitější se s tím vyrovnat. Vždy ale každá změna s sebou nese změnu zvyklostí a učení se novým věcem. Ne pro každého to může být jednoduché.

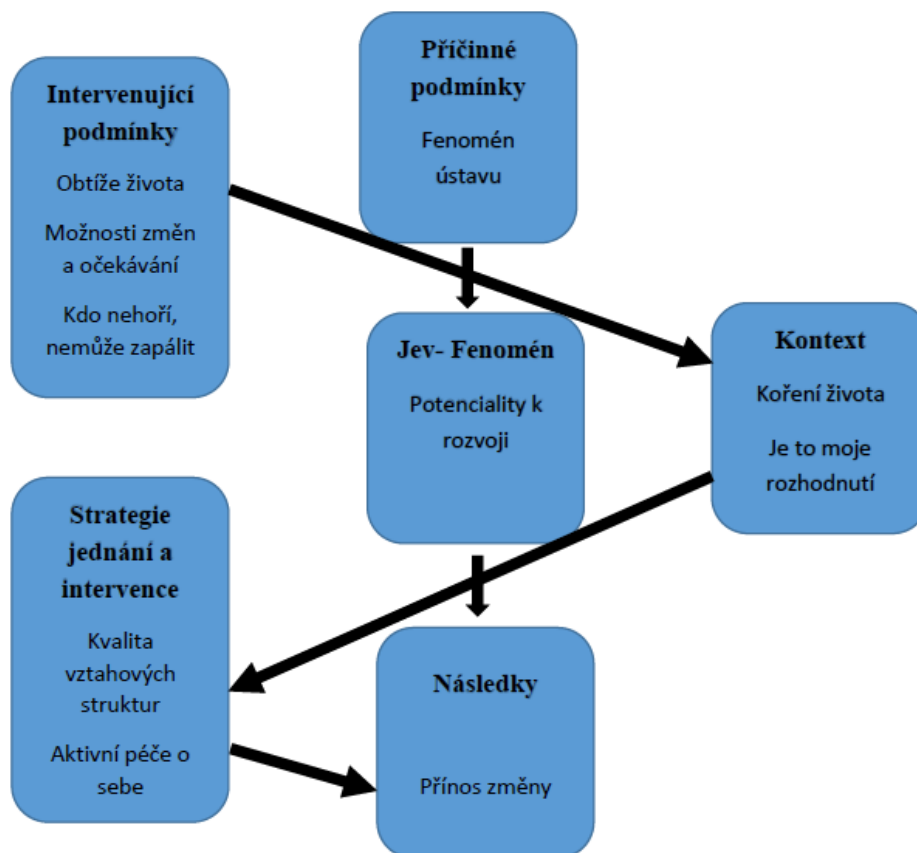
V chráněném bydlení existují nové možnosti, aktivity, uplatnění, možnost realizace, které je posunují dále. Ale na druhé straně s touto volností, nezávislostí a svobodou souvisí i odpovědnost za vlastní rozhodnutí a rizika. K této situaci docházelo, zejména zpočátku, po přestěhování. Bylo to pro uživatele jistě náročné období.

Ve výpovědích dotazovaných uživatelů však výrazně převažují pozitiva chráněného bydlení, a to jak z výpovědí uživatelů, tak z odpovědí pracovníků. Z čehož můžeme usuzovat, že v chráněném bydlení dochází k výraznému zlepšení kvality života dotazovaných uživatelů.

5.3 Modely axiálního a selektivního kódování

Na základě vztahů mezi kategoriemi jsme vytvořili paradigmatický model, viz níže. Kategorie jsou uváděny do vztahu k fenoménu „**potenciality k rozvoji**“. Tyto kategorie vznikly v otevřeném kódování.

❖ Model axiálního kódování

Obr. 9. Paradigmatický model axiálního kódování

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Na počátku existuje příčinná podmínka „**fenomén ústavu**“. Uživatelé, osoby s mentálním postižením, nejprve bydleli v pobytové sociální službě, než se přestěhovali do chráněného bydlení. Jednalo se o domovy pro osoby se zdravotním postižením. Především dříve byla tato zařízení označována jako ústavy. V zařízení pobytové služby měli uživatelé omezený pohyb, sami většinou nemohli domov opouštět. Často klienti pociťovali neklid, ruch

a pomáhali s prací, která příslušela personálu. Stávalo se, že měli zákaz vycházek. Aktivita v domově byly naplánované a účast na nich byla hromadná.

Fenomén - jev představuje ústřední myšlenku „**potenciality k rozvoji**“. Jedná se o možnosti, které stojí před uživateli a poskytují jim příslib rozvoje. V chráněném bydlení se mohou uživatelé rozvíjet v pracovních aktivitách, a to v zaměstnání nebo v návazných službách. Mají zde volnost, především volnost pohybu v komunitě. Uživatelé chtějí žít takový úplně obyčejný život a spoléhat se jen na sebe. Usilují o dosažení svých cílů, postavit se na vlastní nohy a posunout se blíže svým cílům.

Reakce na možnosti rozvoje uživatelů spočívá v „**přínosu změny**“, což představuje následky. V chráněném bydlení se již uživatelé orientují v místní komunitě, znají polohu obchodů a úřadů. Výsledkem procesu transformace je spokojenost klientů v novém životě. Díky vzájemnému respektu pociťují uživatelé chráněného bydlení klidné prostředí. Uživatelé navazují kontakty s běžnou populací.

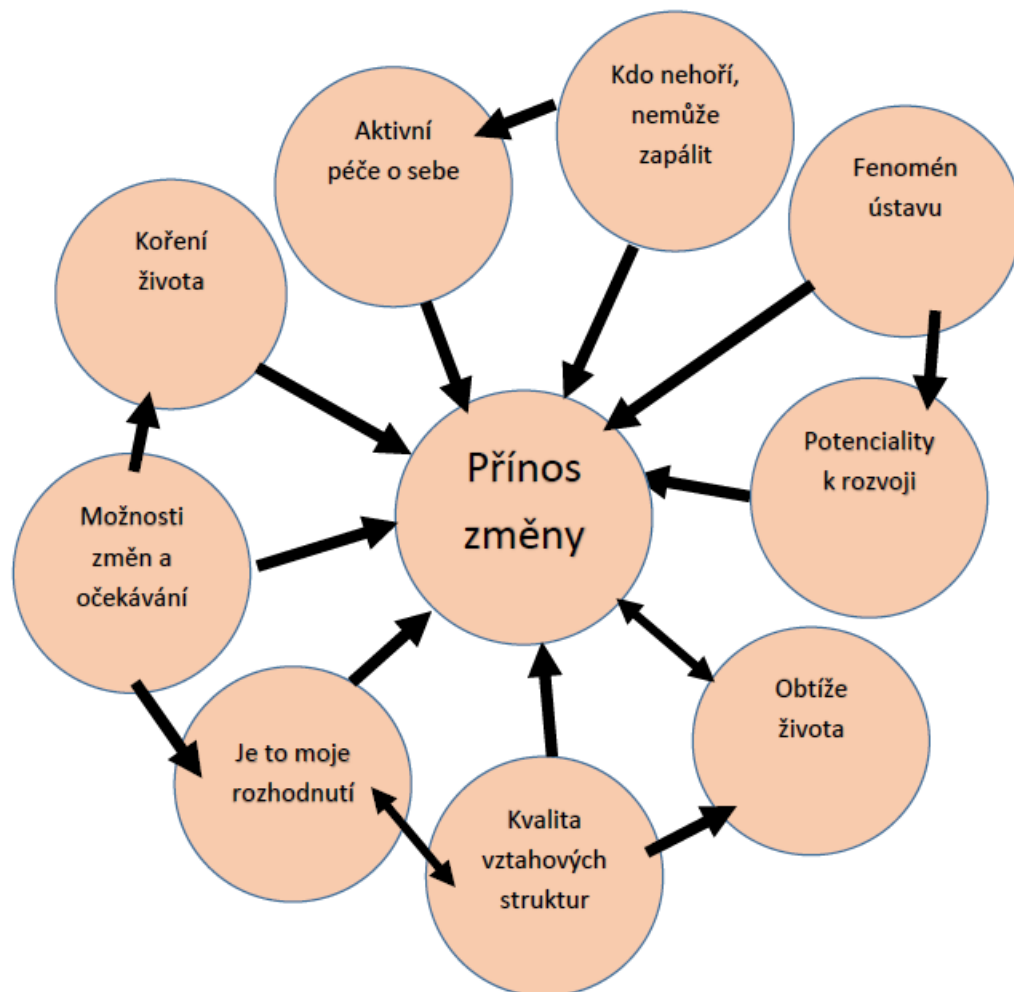
K dalším okolnostem, v rámci paradigmatického modelu, patří intervenující podmínky. Do intervenujících podmínek jsme zahrnuli „**obtíže života**“, „**možnosti změn a očekávání**“ a „**kdo nehoří, nemůže zapálit**“. Ačkoliv je chráněné bydlení spojeno s pozitivní změnou, mohou uživatelé pociťovat obavy z partnerských vztahů nebo starost, zda jim vystačí peníze na dané období. Uživatelé přišli do chráněného bydlení s různými očekáváními a předpokládali, jak to zde bude vypadat. Museli se přizpůsobit novým situacím, podmínkám a okolnostem v chráněném bydlení. Při uvykání na nový život jim pomáhali a pomáhají pracovníci, především svým pozitivním přístupem.

Kontext představuje specifické okolnosti motivace uživatelů chráněného bydlení. Jsou to kategorie „**koření života**“ a „**je to moje rozhodnutí**“. Motivace uživatelů může být ovlivněna snahou o naplnění volného času různými volnočasovými aktivitami a snahou o uspokojení svých přání a potřeb. Nedílnou součástí je i snaha o přítomnost partnera v jejich životě. Uživatelé reagují na možnost rozvoje různou pracovní aktivitou, organizací dne a využíváním služeb v místní komunitě.

Jednání a intervenující podmínky jsou reakce na rozvoj uživatelů. Do těchto podmínek jsme zahrnuli kategorie „**kvalita vztahových struktur**“ a „**aktivní péče o sebe**“. Pro uživatele je důležité rozvíjení kontaktů ve svém okolí. Jedná se o kontakty s rodinou, kamarády a pracovníky. V chráněném bydlení klienti usilují o co největší samostatnost v oblasti stravování a nakupování. K rozvoji uživatelů dochází i v péči o sebe sama.

❖ Model selektivního kódování

V rámci selektivního kódování jsme zvolili centrální kategorii „**přínos změny**“ a tuto kategorii uvádíme do vztahu k ostatním kategoriím. Centrální kategorie tvoří podstatu analytického příběhu a je závěrečnou fází výzkumu. „Výsledný kauzální model – vychází z analytického příběhu – zachycuje následující schéma:“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 235)

Obr. 10. Kauzální model selektivního kódování

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

Analytická verze příběhu

V rámci procesu transformace dochází k přestěhování uživatelů z pobytové sociální služby do chráněného bydlení. Se změnou bydlení nastává i důležitá změna života a mění se i

kvalita jejich života. Spokojenost uživatelů, klidné prostředí, kontakt a orientace v komunitě jsou důsledkem této změny a procesu transformace. Klienti, osoby s mentálním postižením, se naučili orientovat v okolí svého nového bydliště tak, aby mohli navštěvovat různé aktivity, služby a docházet do zaměstnání. Klienti získávají nové kontakty v místní komunitě. Tato změna je pro uživatele pozitivní a jsou s ní spokojeni, znovu by tento krok zopakovali. Prostorové uspořádání a forma chráněného bydlení přináší uživatelům dosud nepoznaný klid rodinného prostředí.

Důvodem, proč chtěli uživatelé z pobytové služby odejít, byl omezený život v pobytové sociální službě. Nejen omezený život, ale i naplánované aktivity, které klienti navštěvovali v domově. Všechny činnosti probíhaly přímo v pobytové službě, uživatelé neodcházeli mimo zařízení. Pokud ano, tak pouze s doprovodem personálu. Služby byly také realizovány v zařízení. Někteří klienti měli zákaz vycházek mimo ústav. Uživatelé pracovali v domově, pomáhali pracovníkům, ale jen v rámci terapie, neměli za to žádnou mzdu. Někteří uživatelé mají zachovány kontakty s pobytovou službou, ale jiní již od těchto kontaktů ustupují. Negativem v ústavu byla také existence určitého neklidu, čímž docházelo k omezení soukromí klientů. Na druhou stranu jim pobytová služba všechno zařídila, nemuseli se o nic starat, ale tyto okolnosti by jim nikdy neumožnily změnu v kvalitě života.

Klienti měli určitá očekávání toho, jak to bude v chráněném bydlení vypadat. Byli se zde podívat, ale stále u nich převažovala určitá nejistota, jak tu jejich život bude skutečně probíhat. Náročné byly zejména ty první dny po přestěhování, než se všichni poznali a zvykli si na sebe. Podporu jim v tomto náročném období poskytovali pracovníci chráněného bydlení. Tak jako v každé rodině i zde mají stanoveny určité zásady společného života, které všichni dodržují. Většina uživatelů se zde nenudí. Ba naopak, když se začali pracovně realizovat, měli pocit, že nic nestihnou. Postupem času si zorganizovali svůj den a hojně využívají služeb a aktivit v místní komunitě. Věnují se různým aktivitám ve volném času.

Přestěhování do chráněného bydlení představovalo pro uživatele zásadní změnu v jejich životě. Uživatelům, v přizpůsobení se novým podmínkám, pomáhala velkou měrou pozitivní podpora pracovníků chráněného bydlení. Podporovali a nadále je podporují v oblasti soběstačnosti, především stravování, nakupování a přípravy jídla. Kladně naladěni pracovníci předávají svou pozitivní energii dál svým klientům, což jim dodává odvahu uskutečňovat své cíle, plány a přání.

Většině z nich naplňují den pracovní aktivitou, někteří zatím docházejí jen do návazných služeb a připravují se na skutečné zaměstnání. Jiní již zaměstnání našli. Tyto pracovní aktivity jim dodávají pocit důležitosti a přináší větší možnost realizace jejich cílů. Tak jako jejich vrstevníci chtějí žít běžný život. Zásadním přínosem chráněného bydlení pro uživatele je svoboda a volnost, která v pobytové službě nebyla. Uživatelé, osoby s mentálním postižením, velmi kvitují tato nová práva, ale zároveň si uvědomují i nutnost nést odpovědnost za svá rozhodnutí.

Aktivní vyplnění volného času je v chráněném bydlení velmi podporováno, stejně jako realizace přání a potřeb každého jednotlivého uživatele. V chráněném bydlení uživatelé vytvářejí partnerské vztahy a někteří bydlí společně. Naplnění intimního prožívání přispívá ke spokojenosti uživatelů. Nejen partnerské kontakty jsou rozvíjeny v novém životě klientů, ale i vztahy s rodinou, přáteli a spolubydlicími. Uživatelé dochází do zaměstnání, návazných služeb, navštěvují různé kulturní, společenské či sportovní akce, a tím navazují nové kontakty v běžné populaci.

Nejen pozitivní emoce vnímají uživatelé v chráněném bydlení. Mají různé starosti a obavy, ale s tím je spojen život každého člověka, který přijímá vlastní rozhodnutí a pečuje sám o sebe. Existují i případy nespokojenosti se službou chráněného bydlení, které však vycházejí z nevhodného výběru klientů do konkrétního chráněného bydlení.

Uživatelé chráněného bydlení vnímají jako největší přínos, po přestěhování do chráněného bydlení, především rodinné prostředí, které v pobytové službě nebylo, a ani za daných podmínek nemohlo být vytvořeno. Volnost pohybu v místní komunitě je dalším pozitivem nového života. Uživatelé se museli přizpůsobit novým podmínkám, a to je posunuje blíže k jejich cílům. A především chtějí žít úplně obyčejný život.

6 SHRNUTÍ VÝZKUMU (ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI)

Praktická část zkoumá, jaké změny v kvalitě života přináší pro uživatele chráněného bydlení změna typu sociální služby. Výzkumné šetření probíhalo v organizaci Sociální služby Uherské Hradiště a následný souhrn výsledků se vztahuje pouze ke konkrétním dotazovaným uživatelům a pracovníkům. Cílem shrnutí výzkumu je souhrnná interpretace dle výzkumných otázek v jednotlivých oblastech kvality života uživatelů.

Oblast emocí zahrnuje pocit jistoty a bezpečí, starosti a obavy, také spokojenosti uživatelů. Uživatelé se cítí v chráněném bydlení bezpečně a jistě, ničeho se neobávají. Jeden uživatel uvádí, že pocíťoval větší jistotu a bezpečí v pobytové službě, a to proto, že tam bydlel na vesnici a nyní bydlí ve městě, kde je rušněji. Všichni klienti v chráněném bydlení jsou spokojeni a líbí se jim zde. Pracovníci také vnímají větší spokojenost uživatelů v chráněném bydlení, což prý dříve vždy nebylo. Dle pracovníků se zde cítí bezpečněji a jistěji než v domově. Dále uvádějí, že existují tři klientky, které chtějí žít v jiné lokalitě. Dvě klientky chtějí bydlet poblíž své matky a třetí uživatelka se svým přítelem. Jedna pracovnice dodává, že se uživatelé cítili v pobytové službě určitě jistě a bezpečně.

Do sféry materiální můžeme zahrnout finance, bydlení a stravování. Uživatelé si sami rozhodují, co a kdy budou jíst. Sami si nakoupí, co potřebují. Bydlení zde se jim líbí. A práci si zvyšují množství financí. Jeden uživatel uvádí, že v pobytové službě měli všechno zajištěné a o nic se nemuseli starat, ale ani tato nová starost není špatná. Pracovníci podporují odpovědi klientů, že nyní si mohou svou práci vydělat další peníze, a tím získají větší možnosti k naplňování svých potřeb a přání. Ale je nutné zlepšit schopnost uživatelů hospodařit s penězi. Jelikož klienti byli zvyklí na to, že ústav jim vše zajistil a nyní se o vše musí starat sami.

K tělesné pohodě přispívá zejména sport, ale i zdravý a klidný spánek. Uživatelé v chráněném bydlení vyvíjí různé aktivity, které podporují tělesnou pohodu. Jezdí na kole, běhají, chodí do okolí a plavou. Z výroků uživatele, který uvádí nemožnost opouštět pobytové zařízení, vyvozujeme, že v ústavu byl pohyb značně omezen jen na aktivity v zařízení. V pobytové službě moc klidu uživatelé neměli, z důvodu existence různých provozů, které zajišťovali chod zařízení, a s tím spojené velké množství pracovníků. Je to rozdíl od chráněného bydlení, kde je podporován respekt k soukromí a ohled na každého jedince. Výše uvedené skutečnosti potvrzují i pracovníci. Uživatelé v chráněném bydlení

mají možnost z výběru velkého množství aktivit ve volném čase. Také je zde kladen respekt k přání každého jedince, zachovávání jeho soukromí a klidné prostředí.

Do mezilidských vztahů můžeme zahrnout kontakty s přáteli, s rodinou, komunitou i partnerské vztahy. Některým uživatelům kontakty nebyly v souvislosti s přestěhováním do chráněného bydlení a ještě přibyly nové. Jiní kontakty s pracovníky a uživateli z pobytové služby chtějí omezit a už je nechtějí navštěvovat. Partnerské vztahy někteří měli i v pobytové službě, ovšem v ojedinělých případech mohli žít společně. V chráněném bydlení jsou všechny tyto aktivity podporovány. Pracovníci dodávají, že klienti chráněného bydlení mají v partnerských vztazích velké cíle a uživatelky se chtějí vdávat. V oblasti mezilidských vztahů uživatelé poznávají nové lidi, jak v zaměstnání a návazných službách, tak v okolí nového bydliště.

Do osobnostního rozvoje můžeme zahrnout rozvoj samostatnosti, plnění přání a potřeb. V pobytové službě byl daný určitý režim dne, podle kterého probíhal život uživatelů. V chráněném bydlení si klienti organizují den podle sebe. Sami se rozhodnou, co budou dělat, co si nakoupí, co budou jíst. Uživatelé již nespolehají, že to za ně pracovník udělá. Omezenost a uzavřenost domova klientům neumožňoval plnění přání a potřeb tak, jako volný režim v chráněném bydlení. Sféra rozvoje samostatnosti a potřeb je v chráněném bydlení velmi podporována a v této oblasti nastal velký posun.

Do oblasti sebeurčení můžeme zahrnout pracovní a duchovní aktivity. Uzavřenost pobytové služby neumožňoval klientům pracovní aktivity mimo zařízení. Jen v rámci terapie v zařízení. Cílem chráněného bydlení je, aby byli všichni uživatelé zaměstnání nebo docházeli do návazných služeb. Uživatelé jsou motivováni k pracovním aktivitám i finanční částkou, kterou dostanou za svou práci. Mají pak větší možnosti a prostředky realizovat svoje plány, cíle, potřeby a přání. V chráněném bydlení uživatelé naplňují i potřeby duchovní. Pracovníci vnímají, že se uživatelé v chráněném bydlení snaží být užiteční a potřební. Pracovníci podporují uživatele v dosažení těchto cílů.

Integrace je proces, který je spojen s transformací. K integraci přispívá kontakt s běžnou populací, využívání služeb a aktivit v komunitě. Uživatelé v pobytové službě byli omezováni ve volném pohybu, a tím byl zhoršen kontakt s běžnou populací. V chráněném bydlení uživatelé opouští bydliště dle svých potřeb a přání. Uživatelé si chodí nakupovat i sami do obchodů podle toho, co potřebují. V rámci pracovních aktivit dochází k větší integraci. Mohou si zajít na oběd do restaurace tak, jako jejich vrstevníci. Dále navštěvují

služby v místní komunitě. Pracovníci uvádí, že se klientům v chráněném bydlení výrazně zvýšila kvalita života tím, že nejsou v ničem omezováni. I vnímání handicapu ustupuje do pozadí.

Život v pobytové sociální službě uživatelům většinou neumožňoval svobodná rozhodnutí a volnost při rozhodování. V pobytové službě bylo vše dané a předem naplánované. Pro uživatele jen malá možnost vybočení k individuálním přáním a aktivitám. Byla zde omezená možnost rozhodovat se sám za sebe. Uživatelé sami většinou nemohli odcházet mimo zařízení a měli i zákaz vycházek. V oblasti volného pohybu došlo v chráněném bydlení k velké změně. Klienti odchází do komunity dle možností a svého přání. Obstarávají si sami nákup, čímž uzavírají běžnou smlouvu s prodávajícím. Ale s větší svobodou a volností souvisí i odpovědnost a rizika. Pracovníci potvrzují výroky uživatelů v oblasti práva a uvádějí další příklady. Větší svoboda a volnost uživatele motivuje a oni se na tuto změnu těšili. Změnil se jim život k lepšímu. Možné negativum může představovat okolnost, že díky svobodě v rozhodování, mohou udělat různé chyby. Ale i chyby je posouvají dál.

Pokud shrneme změny v kvalitě života uživatelů po přestěhování do chráněného bydlení, můžeme zodpovědět hlavní výzkumnou otázku. Odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná. Jak v pobytové službě, tak i v chráněném bydlení dotazovaní uživatelé uváděli pozitiva i negativa. V pobytové sociální službě byly situace, zákazy a pravidla, které uživatele omezovali, ale současně jim pobytová služba poskytovala zajištění všech potřeb a klienti se nemuseli o nic starat, byli opečovávaní. Byl to trend minulých let, a pro některé uživatelé je složitější se s tím vyrovnat. Každá změna s sebou nese změnu zvyklostí a učení se novým věcem. Ne pro každého to může být jednoduché. V chráněném bydlení existují nové možnosti, aktivity, seberealizace, uplatnění, které klienty posouvají dále. Ale na druhé straně s touto volností, nezávislostí a svobodou souvisí i odpovědnost za vlastní rozhodnutí a určitá rizika. Zejména z počátku bylo pro uživatele náročné si na tuto odpovědnost zvyknout. Ve výpovědích dotazovaných uživatelů však výrazně převažují pozitiva chráněného bydlení, a to jak z výpovědí uživatelů, tak z odpovědí pracovníků. Z čehož můžeme usuzovat, že v chráněném bydlení dochází k výraznému zlepšení kvality života dotazovaných uživatelů.

V názvu naší diplomové práce jsou zmíněna pozitiva a negativa pro uživatele s mentálním postižením v Sociálních službách Uherské Hradiště. Proto se pokusíme v jednoduché tabulce vymezit hlavní přínosy a omezení v souvislosti se změnou bydlení u konkrétních dotazovaných uživatelů, viz (Tab. 29).

Tab. 29. Pozitiva a negativa

pozitiva	negativa
svoboda	nutnost přizpůsobení se a změna zvyklostí
klid a rodinné prostředí	nevhodný výběr uživatelů do chráněného bydlení
větší možnost v rozhodování	
větší samostatnost	
pracovní uplatnění	
posun v kvalitě života	

Zdroj: vlastní výzkum 2017-2018

7 DISKUZE

V diplomové práci se zamýšlíme nad tím, zda se změnila kvalita života uživatelů po přestěhování z pobytové sociální služby do chráněného bydlení. Výsledkem může být výčet pozitiv či negativ, které pociťují uživatelé v chráněném bydlení.

Johnová uvádí. „Změna kvality života se liší v různých typech bydlení. Přesun do domů v běžné zástavbě přináší větší zlepšení než skupinové domovy či rekonstruované ústavy. Ale samotné prostředí nestačí. Je vždy potřeba pozorně zohledňovat rozmanité potřeby klientů a zajistit, aby jejich potenciál byl plně využit a aby se aktivně účastnili života v obci. Zlepšení kvality je důležitým výstupem transformace ústavní péče a musí se zjišťovat. Změna kvality života je klíčovou hodnotou, kterou přináší přestěhování. Musíme se ptát, zda je kvalita života lepší, stejná nebo horší.“ (Johnová, 2008b, str. 7 - 8)

Pokusíme se diskutovat nad výsledky naší práce ve srovnání s jinými autory, jež se zabývali fenoménem kvality života osob s mentálním postižením žijícím v chráněném bydlení. Téma chráněného bydlení není v odborné literatuře příliš zastoupeno. Jedná se především o základní literaturu s poměrně starším datem vydání, která definuje základní myšlenky chráněného bydlení. V těchto publikacích nenalezneme informace o kvalitě života uživatelů, proto se v diskuzi zaměřujeme na strategické dokumenty nebo práce diplomové či bakalářské, jež se touto problematikou zabývaly.

Základní myšlenkou principu života uvnitř běžné společnosti je, že osoby mají mít přístup k životním podmínkám a každodenním činnostem, které jsou co nejvíce podobné životu běžných občanů. Klienti žijí běžný život, jsou součástí komunity, což vede k vytvoření nových kontaktů a k novým zkušenostem. Postupně si sami zorganizují den, rytmus stravování a vytvoří si čas pro volnočasové aktivity dle svých zájmů. Dojde k upravení kontaktů s přáteli a rodinou. Budou mít příležitost k pracovnímu uplatnění, v rámci kterého selepší integrace do běžné společnosti. (Grunewald, 2003, str. 4 -5)

V naší diplomové práci jsme se zabývali oblastmi života, které Grunewald zmiňuje. Patří k nim oblast emocí, do které zahrnujeme pocit jistoty a bezpečí, starosti a obavy, také spokojenost uživatelů. Sféra materiální, která představuje finance, bydlení a stravování. Dále tělesná pohoda, k níž přispívá zejména sport, ale i zdravý a klidný spánek. Nemůžeme opomenout mezilidské vztahy, k nimž můžeme zahrnout kontakty s přáteli, rodinou, komunitou i partnerské vztahy. Patří k nim oblast osobnostního rozvoje, kterou vystihuje rozvoj samostatnosti a plnění přání a potřeb. Oblast sebeurčení, do níž můžeme zahrnout

pracovní a duchovní aktivity. Integrace je proces, který je spojen s transformací. K integraci přispívá kontakt s běžnou populací, využívání služeb a aktivit v komunitě. Život v pobytové sociální službě uživatelům většinou neumožňoval svobodná rozhodnutí a volnost při rozhodování. Tyto oblasti v našem výzkumu vymezují kvalitu života.

I *Manuál transformace* vymezuje obdobné sféry, ve kterých by mělo docházet k rozvoji kvality života klientů po přestěhování do chráněného bydlení, což potvrzuje oblasti našeho výzkumu.

V nově zřizovaných sociálních službách by měla nastat změna v životě klientů. Aktivity se zde plánují dle potřeb a zájmů klientů, sami si organizují den a zapojují se do každodenních aktivit, jež jsou v běžné společnosti obvyklé. Důraz je kladen na integraci. V komunitních sociálních službách se rozvíjí samostatnost, dovednosti a znalosti uživatelů, které jsou potřebné v běžném prostředí. Dochází k rozvoji kontaktů a společenských vztahů. Uživatelé se aktivně účastní volnočasových aktivit a rozhodují se o svých záležitostech. Další velkou změnou je pro uživatele chráněného bydlení zapojení se na trhu práce. Důležitou oblastí rozvoje je podpora kontaktů s rodinou a blízkými osobami. Zapojení rodiny do procesu transformace pomáhá k pochopení smyslu chráněného bydlení u rodinných příslušníků. (MPSV, 2013a, str. 113)

Dokument *Společně pro změnu* uvádí, nejzávažnějších zjištěné problémy v naplňování práv lidí s postižením, kteří dosud žijí v ústavech. Jedná se o problémy v neexistenci kontaktů s rodinou a blízkými lidmi, neexistence stálé placené práce, soukromí a klidu, nespokojenost s bydlením, nemožnost o sobě rozhodovat, nedostatečnost v řešení zdravotních problémů a podpory individuálních plánů. (MPSV, 2011, str. 2 – 4) V porovnání s naším výzkumem zmiňujeme ty problémy, které chráněné bydlení v dané organizaci odstraňuje. Vycházíme přitom z odpovědí dotazovaných klientů. V chráněném bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště uživatelé pracují na zlepšení kontaktů s rodinou a blízkými lidmi. Jsou spokojeni s bydlením a samostatně se rozhodují. Většina klientů dochází do zaměstnání či návazných služeb. Ti, kteří dosud nedochází, jsou v chráněném bydlení teprve krátce a pracovní aktivity dosud nebyly plně navázány. V chráněném bydlení tito uživatelé pocítují klid, soukromí a také je zde podporováno plnění individuálních plánů.

Z našeho výzkumu vyplývá, že uživatelé jsou v chráněném bydlení spokojenější než v pobytové sociální službě. Pouze tři klientky, i když se jim v chráněném bydlení líbí, chtějí žít v jiné lokalitě. Uživatelé se aktivně podílí na přípravě jídla, nákupu a snaží se hospodařit

se svými financemi. V pobytové službě měli všechno zajištěné, nemuseli se o nic starat, ale i tyto běžné starosti jsou nyní pro ně přínosem. V oblasti tělesné pohody došlo ke zlepšení v souvislosti s přestěhováním. V domově bylo rušno a neměli uživatelé moc klidu. Volnočasové aktivity v chráněném bydlení nejsou omezeny tak, jak tomu bylo v domově pro osoby se zdravotním postižením. V chráněném bydlení uživatelé získávají nové kontakty s přáteli, rodinou či v komunitě. Zkvalitnili se jim i partnerské vztahy. Nově se klienti v chráněném bydlení rozvíjí v samostatnosti a je zde podporována motivace k plnění potřeb a přání. Velkou změnou a i přínosem jsou pro klienty pracovní aktivity. Zásluhou níž mají větší finanční obnos pro splnění svých přání. Uživatelé se mnohem více než v pobytové službě, integrují do běžné společnosti, navštěvují aktivity a využívají služby v místní komunitě. Zásadní změna u klientů nastala v oblastech svobodného rozhodování a volnosti, které v pobytové službě byly velmi omezené.

Naše výsledky odpovídají výzkumu Habartové, i když její práce je již staršího data. Pro uživatele přináší chráněné bydlení přínos v oblasti kontaktů, navázání nových přátelství i partnerství. Prostřednictvím práce se seberealizují a získávají nové kontakty. Uživatelé žijí běžný život, jsou zde spokojeni, mají životní přání, našli smysl života a hledí do předu. Posun nastal u klientů i v oblasti soběstačnosti a samostatnosti. (Habartová, 2009, str. 79)

Naopak ve své diplomové práci uvádí Fialová, že existuje věková hranice přijetí klienta do chráněného bydlení. Dále shrnuje, že klienti s mentálním postižením, dle jejího výzkumu, jsou natolik samostatní, že by se měli posunout do samostatného bydlení. V oblasti emocí uživatelé nenazvali chráněné bydlení domovem, ale „centrem, prací“. Neopomíjí ani úskalí počátečního stresu pro klienty. Jediné pozitivum vnímá v budování nových vztahů a rozvoji dovedností, jak v oblasti pracovního uplatnění, tak i samostatnosti. (Fialová, 2014, str. 71 - 72)

Z výše uvedeného vyplývá, že existují různá výzkumná zjištění v oblasti změny kvality života uživatelů chráněného bydlení po přestěhování z pobytové sociální služby.

Dále předkládáme výzkum Hájkové, která shledává velký posun ve výkonu praktických činností k zajištění chodu domácnosti, čímž se dle autorky zvyšuje kvalita života uživatelů. Volný čas tráví dle svých zájmů. Docházejí do zaměstnání, čímž se jim otevírají nové kontakty, což jim dodává pocit důležitosti. Klienti se účastní na společenském životě, vznikají zde kamarádství a dochází k vzájemné spolupráci. Uživatelé mají přání zůstat v chráněném bydlení, kde cítí ují jistotu a zázemí. (Hájková, 2013, str. 65- 66)

Smolková doplňuje o přínos v oblasti kvality bydlení, zaměstnání a volného času. Největší pozitivní rozdíly zaznamenala v přijetí svého pokoje, který nyní vnímají tak, jako jejich vrstevníci. Dále v oblasti inkluze a seberealizace prostřednictvím práce. (Smolková, 2011. str. 46 - 47)

Tyto dva další výzkumy přináší další pozitiva pro uživatele chráněného bydlení v porovnání s životem v pobytové sociální službě. V souhrnu se přikláníme ke zjištěným velkým přínosům chráněného bydlení v rámci procesu transformace.

V souvislosti s naším výzkumem nesmíme opomenout zmínit, že naše zjištěné výsledky vyplývají z rozhovorů s konkrétními uživateli. Jsou podpořené rozhovory s pracovníky a studiem dokumentace v chráněných bydleních v organizaci Sociální služby Uherské Hradiště. Z tohoto důvodu není možné naše zjištění zobecňovat, a proto se výzkumné výsledky vztahují pouze k dotazovaným klientům.

8 DOPORUČENÍ

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, zda se změnila kvalita života osob s mentálním postižením v souvislosti se změnou typu bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště. Naše téma souvisí spíše se sociální prací. A proto doporučení pro praxi pojmem z pohledu sociální práce. Sociální pedagogové se velmi často uplatňují jako sociální pracovníci v sociálních službách.

Dle pohledu významného německého pedagoga, Johannese Schillinga, sociální pedagogika a sociální práce jsou ve stejné praktické rovině. „Sociální pedagogiku a sociální práci můžeme spojit pojmem sociální služby.“ (Schilling, 1999, s. 140) Přikláníme se k názoru Schillinga, že sociální pedagogika a sociální práce jsou v praktické rovině stejné.

Cíl naší práce byl splněn. Zjistili jsme pozitiva i negativa života dotazovaných uživatelů v chráněném bydlení v dané organizaci. V chráněném bydlení výrazně převyšují pozitiva. Negativ je jen velmi malé množství. V rámci těchto negativ vymezujeme doporučení pro praxi sociálních pracovníků, jak v chráněných bydleních, tak i v pobytových službách v organizaci Sociální služby Uherské Hradiště.

Z výpovědí pracovníků vyplývá, že uživatelé mohou pociťovat nedostatek stabilního zázemí po přestěhování do chráněného bydlení. Tuto nestabilitu zřejmě způsobuje nejistota do budoucna, jelikož služba chráněného bydlení je poskytována v nájemních bytech a nájem je stanoven na určitý počet let. Řešení může spočívat v diskuzi s vedoucími pracovníky poskytovatele či zřizovatele o možnosti využívání vlastních prostor, čímž by se nejistota snížila.

K dalšímu problému patří obavy pracovníků, určitá nejistota v tom, jaké to bude po realizaci transformačního procesu. Zde můžeme doporučit kvalitní výběr nových pracovníků, kteří by projevovali pozitivní postoj v tomto procesu a určité nadšení, které by mohli dále předávat, a tím kladně motivovat uživatele. Důležitá je i dostatečná informovanost pracovníků. Pracovníci v chráněném bydlení by se měli ztotožňovat se zásadami a principy transformace a přechodu do chráněného bydlení. Pozitivní postoj by měli projevovat již pracovníci v pobytové sociální službě a vytvářet prostředí, kde by klienty neovlivňovaly stereotypy pobytové služby.

Vhodným výběrem uživatelů do chráněného bydlení se může předcházet následným konfliktům a nedorozuměním. Tyto konflikty mohou vznikat tím, že se uživatelé neznají,

jsou z různých zařízení, nebo tím, že sem byli přestěhováni klienti, jež zde nechtějí být. Doporučení je směřováno k pracovníkům, sociálním pracovníkům a vedoucím v pobytové službě, aby při výběru uživatelů do chráněného bydlení zohledňovali přání uživatele, kde chtějí žít. Dále zohlednění partnerských vztahů klientů, aby již vytvořené páry mohly společně bydlet a nenarušovaly se tyto důležité vazby. Pracovníci mohou dopředu naplánovat společenství klientů do chráněného bydlení, kteří se znají, respektují se a vzájemně kooperují.

Další doporučení směřuje zejména k sociálním pracovníkům v chráněném bydlení. Jedná se o problém neexistence návazných služeb či plná kapacita těchto služeb v okolí. Tím se snižuje možnost realizace uživatelů v pracovních aktivitách. Pracovníci mohou intervenovat rozšíření stávajících návazných služeb v rámci komunitního plánování či iniciovat vznik podpory samostatného bydlení v okolí chráněného bydlení, kde je kapacita nedostatečná či tato služba zcela absentuje.

Na základě rozhovorů se sociálními pracovníky bylo zjištěno, že se jim uživatelky svěřují s traumaty z minulého života, což dokazuje důvěru k pracovníkům. Jedná se o velmi intimní záležitosti, které jsou uloženy hluboko v jejich předvědomí, tudíž se klientkám vybavují a způsobují jim duševní otřesy. Zde můžeme doporučit podporu odborníka, psychologa.

Výše uvedená doporučení mohou být přínosem pro praxi sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách, v chráněných bydleních i domovech pro osoby se zdravotním postižením. Především mohou naše poznatky přispět ke zlepšení kvality života uživatelů v chráněném bydlení.

ZÁVĚR

Sociální služby stále procházejí procesem transformace a deinstitucionalizace, čímž usilují o poskytování kvalitních služeb. Diplomová práce se zaměřuje na zjištění změn v kvalitě života u osob s mentálním postižením, které prošli transformačním procesem a přestěhovali se z pobytové sociální služby do chráněného bydlení.

Teoretická část vymezuje základní pojmy a elementární literaturu v oblasti sociálních služeb, chráněného bydlení a otázek mentálního postižení. Za stěžejní považujeme definování pobytové sociální služby, popis individuálního plánování a vymezení chráněného bydlení. Teoretická část je uzavřena definováním kvality života a charakteristikou konkrétních chráněných bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště.

V praktické části jsme čerpali z poznatků prezentovaných v části teoretické. Cílem naší diplomové práce bylo zjistit, zda se změnila kvalita života osob s mentálním postižením v souvislosti se změnou typu bydlení. V rámci kvalitativní výzkumné strategie jsme zvolili polostrukturované rozhovory s uživateli a sociálními pracovníky chráněného bydlení a studium dokumentace konkrétních klientů v dané organizaci.

Z rozhovorů vyplývá, jaká byla kvalita života uživatelů před přestěhováním, v pobytové sociální službě a po přestěhování, v chráněném bydlení. Kvalitu života jsme vymezili konkrétními sférami života, které nám tuto kvalitu vyjadřují.

V pobytové službě uživatelé měli omezený pohyb tím, že samostatně nemohli opouštět zařízení. V domově pro osoby se zdravotním postižením bylo rušno, neustálý pohyb pracovníků a hluk z kuchyňského či prádelenského provozu. Tento pohyb velkého množství pracovníků nedával prostor pro respektování klidu a soukromí klientů. Nebylo zde místo pro samostatnost uživatelů, jelikož jim ústav vše zajišťoval. V rámci různých terapií uživatelé pracovali nebo pomáhali personálu, ale nedostávali za tuto činnost žádnou finanční odměnu. Volnočasové aktivity probíhali přímo v zařízení, což značně omezovalo kontakt s běžnou populací a začleňování do komunity. Domov pro osoby se zdravotním postižením zajišťoval i služby přímo v domově, takže uživatelé nikam nemuseli docházet.

Čím se soustřeďuje více osob na jednom místě, tím je zásadnější stanovení určitých pravidel a jejich dodržování proto, aby daná organizace mohla správně fungovat. V pobytové službě koexistuje velké množství pracovníků i uživatelů, což vyvolává nutnost striktního dodržování těchto pravidel služby. Každý pracovník se staral o velké množství klientů,

a proto nebylo možné podporovat individuální potřeby a přání každého jednotlivce. Uzavřenost pobytové služby značně omezovala svobodu, ale i rozhodování uživatelů o svém životě. Nebylo nutné, aby se rozhodovali, vždyť měli všechno zajištěno. Nemuseli se o nic starat a řešit žádné problémy, čímž mohli pociťovat jistotu a bezpečí domova.

Právě minulý život bez starostí a obav způsobil těžkosti v přizpůsobení se novým situacím, zvyklostem a spolubydlícím v chráněném bydlení. Zejména v prvním období uživatelé vnímali tyto změny jako náročné. Existuje malé množství klientů, kteří byli nevhodně vybráni do chráněného bydlení. Nebylo zde zohledněno přání klienta žít v určité lokalitě, která je blízká rodině či partnerovi uživatele. S novým životem a svobodou uživatelé poznávají, že je nutné nést následky svých rozhodnutí a nová rizika, což mohou pociťovat jako možné negativum nového života.

Proces transformace, a s ním spojené přestěhování do chráněného bydlení, přináší svým klientům především možnost zaměstnání, samostatnosti, vlastního rozhodování a integrace do komunity. Uživatelé zjišťují, že mohou odcházet mimo zařízení, v rámci pracovních aktivit, mohou využívat služby v komunitě a navštěvovat své přátele. Tím, jak klienti každodenně odchází z chráněného bydlení, získávají nové kontakty v místní komunitě, mají možnost prohlubovat vztahy s přáteli či rodinou. Nedílnou součástí rozhodování je i naplňování přání a potřeb klientů a realizace volnočasových aktivit kdekoliv. Zásady chráněného bydlení podporují uživatele v samostatnosti a volnosti v rozhodování o svých financích. Malý počet pracovníků i uživatelů umožňuje individuální přístup ke každému, respekt k soukromí a klidné prostředí. Uživatelé v chráněném bydlení chtějí dosáhnout něco víc, chtějí si splnit své cíle, v čemž je podporují pracovníci. Nejzásadnějším zjištěním je, že jsou zde uživatelé spokojeni, že se jim zde líbí a znovu by tento krok zopakovali.

Uživatelům se v souvislosti s přestěhováním z pobytové sociální služby do chráněného bydlení rozhodně změnila kvalita života v pozitivním smyslu. Hlavními pozitivy jsou svoboda, klid a rodinné prostředí, větší možnost v rozhodování a samostatnosti, pracovní uplatnění a výrazný posun v kvalitě života.

Přínos této práce shledáváme především v aplikaci konkrétních poznatků do praxe sociálních pracovníků. Získaná data mohou také představovat podnět k zamyšlení u konkrétního poskytovatele sociálních služeb. Sociální služby Uherské Hradiště mohou snížit nejistotu uživatelů v oblasti stabilního zázemí tím, že budou využívat vlastní prostory. Při výběru nových pracovníků do chráněného bydlení může poskytovatel klást větší důraz na pozitivní

postoj k procesu transformace potenciálních zaměstnanců. Sociální pracovníci mohou ovlivnit výběr klientů do chráněného bydlení, a tím zamezit situaci, kdy konkrétní uživatel nechce v daném chráněném bydlení žít. Sociální pracovníci mohou intervenovat rozšíření stávajících návazných služeb v rámci komunitního plánování v okolí chráněného bydlení. Zkvalitnění poskytovaných služeb může spočívat v inspiraci pracovníků v oblasti přípravy klientů na život v chráněném bydlení. V neposlední řadě může naše práce seznámit s touto problematikou i širokou veřejnost, která by pak lépe pochopila život osob s mentálním postižením.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2013. ISBN 978-80-8105-514-0.
- [3] BARTOŇOVÁ, Miroslava, Barbora BAZALOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-144-7.
- [4] ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.
- [5] ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
- [6] ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7.
- [7] ČERVENKOVÁ, Anna, BRUTHANSOVÁ, Daniela. *Náklady na ústavní sociální péči a služby podporovaného a chráněného bydlení*. Praha: VÚPSV. 2004. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_143.pdf
- [8] ČESKO (2006a). *Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách*. In: Sběrka zákonů České republiky. 2006, Částka 37. ISSN 1211-1244.
- [9] ČESKO (2006b). *Vyhláška č. 505 ze dne 15. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách*. In: Sběrka zákonů České republiky. 2006, Částka 164. ISSN 1211-1244.
- [10] Evropská expertní skupina pro přechod od ústavní péče k péči probíhající v rámci komunity. *Deinstitutionální průvodce. Společné evropské pokyny k přechodu od ústavní péče k péči probíhající v rámci komunity* [online]. © 2012. [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/Common-European-Guidelines_Czech-version_EDITED-E-WITH-PHOTO.pdf

- [11] FIALOVÁ, Monika. *Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením očima jeho klientů*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky. Vedoucí práce Mužáková, Monika.
- [12] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-014-0.
- [13] FRANIOK, Petr. *Vzdělávání osob s mentálním postižením: (inkluzivní vzdělávání s přihlédnutím k žákům s mentálním postižením)*. Vyd. 2., opr. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 80-736-8274-5.
- [14] GRUNEWALD, Karl. (2003). *Zavřete ústavy pro mentálně postižené*. Kvalita v prax. [online]: © 2003. [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/001/000182.pdf?seek=1188218595>
- [15] GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.
- [16] HABARTOVÁ, Pavlína. *Chráněné bydlení a jeho vliv na kvalitu života klientů* [online]. Brno, 2009 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/ej7aq/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Lenka Gulová.
- [17] HAICL, Martin, Veronika. HAICLOVÁ. 2011. In BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. ISBN 978-80-904668-1-4
- [18] HÁJKOVÁ, Ivana. *Porovnání kvality života klienta žijícího v domově a klienta žijícího v chráněném bydlení* [online]. Zlín, 2013 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/7ztc5h/>>. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Iva Kuchyňková.
- [19] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8303-X.
- [20] HATTON, Chris. *Whose quality of life is it anyway? Some problems with the emerging quality of life consensus*. Mental Retardation [online]. Amer Assoc Mental Retardation, 1998, **36**(2), 104-115 [cit. 2018-02-04]. DOI: 10.1352/0047-6765(1998)0362.0.CO;2. ISSN 00476765. Dostupné z: <file:///F:/z%20plochy%2029.1.2018/články%20kvalita%20života%20cizoj/ContentServer.pdf>

- [21] HAUKE, Marcela. *Pečovatelská služba a individuální plánování: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3849-9.
- [22] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.
- [23] HORÁK, Pavel. *Role lokálních projektů v české politice zaměstnanosti: evaluační studie projektu zaměřeného na zvýšení zaměstnatelnosti zdravotně postižených osob a osob starších padesáti let*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7489-7.
- [24] CHOWDHURY, Monali a Betsey A. BENSON. *Deinstitutionalization and Quality of Life of Individuals With Intellectual Disability: A Review of the International Literature*. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. 2011, 8 (4), 256-265. DOI: 10.1111/j.1741-1130.2011.00325.x. ISSN 17411122. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-1130.2011.00325.x>. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-1130.2011.00325.x/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=www.google.cz&purchase_site_license=LICENSE_DENIED_NO_CUSTOMER
- [25] JOHNOVÁ, Milena. *Proč je potřeba transformovat ústavní péči?* Quip - Společnost pro změnu [online]. © 2005: [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/004/000553.pdf>
- [26] JOHNOVÁ, Milena.(2008a). *Individuální plánování pro lidi se zdravotním postižením*. Quip - Společnost pro změnu [online]. © 2008: [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/005/000636.pdf?seek=1212135576>
- [27] JOHNOVÁ, Milena. (2008b). *Zkušenosti s transformací ústavní péče*. Quip - Společnost pro změnu [online]. © 2008: [cit. 2017-09-20]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/005/000637.pdf?seek=1212135590>
- [28] KLEIN, Vladimír a Rastislav ROSINSKÝ. *Sociální pedagogika pro pomáhající profesie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Fakulta sociálních věd a zdravotnictva, 2010. ISBN 978-80-8094-835-1.
- [29] KLOUČKOVÁ, Tereza. In HAVRDOVÁ, Zuzana. *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb*. V Praze: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, katedra

- řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích, 2010. ISBN 978-80-87398-06-7.
- [30] KOZLOVÁ, Lucie. *Sociální služby*. V Praze: Triton, 2005. ISBN 80-725-4662-7.
- [31] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [32] KROHWINKEL, Monika. *Pflegekonzekt*. [cit. 2017-10-31]. Dostupné z: <http://www.pflegedienst-ditfurt.de/pdf/pflegekonzekt.pdf>
- [33] LUDÍKOVÁ, Libuše a Zdeňka KOZÁKOVÁ. *Poradenství pro osoby se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3091-1.
- [34] MALÍK HOLASOVÁ, Věra. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4315-8.
- [35] MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5076-1.
- [36] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-807-3673-680.
- [37] MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-413.
- [38] MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [39] MERCHEL, Joachim. 2010. *Qualitätsmanagement in der Sozialen Arbeit*. In MALÍK HOLASOVÁ, Věra. 2014. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4315-8.
- [40] MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
- [41] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- [42] MIZRAHI, Terry, LARRY E. DAVIS a EDS. IN CHIEF. *The encyclopedia of social work*. 20th ed. Washington, DC: NASW Press, 2008. ISBN 978-019-5306-613.
- [43] MPSV. *Bílá kniha v sociálních službách*. Konzultační dokument. Praha, 2003.

- [44] MPSV. 2009. *Kritéria transformace, humanizace a deinstitucionalizace vybraných služeb sociální péče*. [online]: © 2015 [cit. 2017-09-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7059/Doporuceny_postup_3_2009.pdf
- [45] MPSV. 2011. *Společně pro změnu*. [online]. © 2011 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/016/001973.pdf?seek=1303292937>
- [46] MPSV. (2013a). *Manuál transformace ústavů: Deinstitucionalizace sociálních služeb*. Praha. 2013. ISBN 978-80-7421-057-0. Dostupné z: <http://www.trass.cz/wp-content/uploads/2016/02/manual-T-ustavu.pdf>
- [47] MPSV. (2013b). *Projekty MPSV – Transformace*. [online]. © 2015 [cit. 2017-09-29]. Dostupné z: <http://www.trass.cz/index.php/projekty-mpsv/>
- [48] MPSV. 2017. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/detail_sluzby.do?736c=e196867a838c34acfc26e9f0737bbefd&SUBSESSION_ID=1508002816000_4
- [49] MÜLHAUSEN, Susanne. 2004. *Qualität in der Sozialen Arbeit*. In MALÍK HOLASOVÁ, Věra. 2014. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4315-8.
- [50] MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: (filosoficko-historický pohled)*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2512-3.
- [51] NOVOSAD, Libor. 2009. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. In MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [52] NYKL, Ladislav. *Carl Ransom Rogers a jeho teorie: přístup zaměřený na člověka*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4055-3.
- [53] OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Edukace osob s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6221-4.
- [54] PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201103/contents/nkc20102158734_1.pdf
- [55] PIPEKOVÁ, Jarmila, Marie VÍTKOVÁ a Miroslava BARTOŇOVÁ. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on*

- intellectual disabilities*. 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7689-1.
- [56] PÖRTNER, Marlis. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-582-0.
- [57] RADA, Marek. *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením: praktický průvodce*. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. ISBN 80-239-9547-2.
- [58] ROGERS, Carl Ransom. *On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy*. 16. print. Boston: Houghton Mifflin Company, 1961. ISBN 03-950-8134-3
- [59] ROGERS, Carl Ransom. *A way of being*. Boston: Houghton Mifflin company, 1995. ISBN 03-957-5530-1.
- [60] SCHILLING, Johannes. *Sociálna práca: Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*. Trnava: SAP, 1999. ISBN 80-88908-54-X.
- [61] *Slovník cizích slov: Slova známá*. 2. nezměněné vydání. Praha: Encyklopedický dům, 1995. ISBN 80-901-6470-6.
- [62] SLOWÍK, Josef. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-691-9.
- [63] SMOLKOVÁ, Pavlína. *Kvalita života uživatelů s mentálním postižením*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2011, 52 s. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/10563/16170>. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd. Vedoucí práce Kroutilová Nováková, Radana.
- [64] SOBEK, Jiří. *Práva lidí s mentálním postižením: příručka pro poskytovatele sociálních služeb*. Praha: Portus Praha, c2007. ISBN 978-80-239-9399-8.
- [65] SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÉ HRADIŠTĚ. *Chráněné bydlení – Rostislavova* [online]. © 2015 [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.ssluh.cz/chranene-bydleni/chranene-bydleni-rostislavova/o-chranenem-bydleni.html>
- [66] SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÉ HRADIŠTĚ. *Chráněné bydlení Staré Město* [online] © 2015 [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <http://www.ssluh.cz/chranene-bydleni/chranene-bydleni-stare-mesto/o-domove.html>
- [67] SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÉ HRADIŠTĚ. *Chráněné bydlení Uherský Brod* [online]. © 2015 [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <http://www.ssluh.cz/chranene-bydleni/chranene-bydleni-uhersky-brod/aktuality.html>

- [68] SPMP ČR, *Mezinárodní Úmluva o právech lidí s postižením*. Praha, 2009. Dostupné z: <http://www.spmpr.cz/pro-rodinu/legislativa/umluva-o-pravech-lidi-se-zdravotnim-postizenim/>
- [69] STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-858-3460-X.
- [70] STRIEŽENEC, Štefan. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava: AD, 1996. ISBN 80-967-5890-X.
- [71] SVOBODOVÁ, Jaroslava. *Seminář o chráněných dílnách pro postižené, chráněném bydlení pro postižené a rehabilitaci*. Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1995, 5(4). ISSN 0862-1632. Dostupné z: <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/1212/49-53.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [72] ŠESTÁK, Jan. *Chráněná dílna - nástroj k pracovnímu uplatnění a začlenění lidí se zdravotním postižením*. Týn nad Vltavou: Domov sv. Anežky, 2007. ISBN 978-802-5401-088.
- [73] ŠIFFELOVÁ, Daniela. *Rogersovská psychoterapie pro 21. století: vybraná témata z historie a současnosti*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2938-1.
- [74] ŠIŠKA, Jan. *Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.
- [75] ŠIŠKA, Jan. *Reflexe deinstitucionalizace – hodnoty, náklady, doporučení*. Sociální práce/Sociální práca: Zdravotní postižení v kontextu sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, 10(4). ISSN 1213-6204. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/socprac0410komplet-101213143747-140219132959.pdf>
- [76] ŠIŠKA, Jan a Julie BEADLE-BROWN. *Developments in Deinstitutionalization and Community Living in the Czech Republic*. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities. 2011, 8(2). DOI: 10.1111/j.1741-1130.2011.00298.x. ISSN 17411122. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-1130.2011.00298.x/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=www.google.cz&purchase_site_license=LICENSE_DENIED_NO_CUSTOMER

- [77] ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7060-7.
- [78] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [79] TREVITNICK, P. 2000. *Social Work Skills*. In MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [80] VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.
- [81] VÁVROVÁ, Soňa, ed. *Sociální pedagogika jako obor vysokoškolského studia: sborník příspěvků z odborného semináře uskutečněného ve spolupráci s Technologickou fakultou UBT ve Zlíně: Brno, 5. prosince 2002*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003. ISBN 80-902-9361-1.
- [82] VÁVROVÁ, Soňa (ed.). *Kontext transformace pobytových sociálních služeb: monografie*. Zlín: Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati, 2009. 1 CD-ROM. ISBN 978-80-7318-869-6.
- [83] VYMAZALOVÁ, Eliška a Eva ZEMANOVÁ. *Tréninkové bydlení jako faktor transformace pobytových sociálních služeb v domovech pro osoby se zdravotním postižením v kontextu zahraničních zkušeností*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. Ostatní publikace. ISBN 978-80-244-2664-8.
- [84] ZLÍNSKÝ KRAJ. *Akční plán rozvoje sociálních služeb ve zlínském kraji pro rok 2018*. Zlín. 2018. Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/akcni-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb-ve-zlinskem-kraji-pro-rok-2018-cl-4038.html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

č.	Příspěvková organizace
ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
Např.	Například
Obr.	Obrázek
p. o.	Příspěvková organizace
Sb.	Sbírka zákonů
Tab.	Tabulka
USA	Spojené státy americké

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1. Návaznost plánování transformace na individuální plánování.....</i>	<i>33</i>
<i>Obr. 2. Rozdělení typů chráněného bydlení.....</i>	<i>38</i>
<i>Obr. 3. Dům číslo 686.....</i>	<i>57</i>
<i>Obr. 4. Dům číslo 671.....</i>	<i>57</i>
<i>Obr. 5. Chráněné bydlení – Staré Město</i>	<i>59</i>
<i>Obr. 6. Chráněné bydlení- Uherský Brod.....</i>	<i>60</i>
<i>Obr. 7. Chráněné bydlení Luhačovice</i>	<i>62</i>
<i>Obr. 8. Paradigmatický model.....</i>	<i>73</i>
<i>Obr. 9. Paradigmatický model axiálního kódování</i>	<i>129</i>
<i>Obr. 10. Kauzální model selektivního kódování</i>	<i>131</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Vývoj pojmu člověk s mentálním postižením</i>	44
<i>Tab. 2. Harmonogram rozhovorů</i>	70
<i>Tab. 3. Aktivní péče o sebe</i>	75
<i>Tab. 4. Fenomén ústavu</i>	77
<i>Tab. 5. Je to moje rozhodnutí</i>	79
<i>Tab. 6. Kdo nehoří, nemůže zapálit</i>	80
<i>Tab. 7. Koření života.....</i>	81
<i>Tab. 8. Kvalita vztahových struktur</i>	83
<i>Tab. 9. Možnosti změn a očekávání</i>	84
<i>Tab. 10. Obtíže života</i>	86
<i>Tab. 11. Potenciality k rozvoji</i>	87
<i>Tab. 12. Přínos změny.....</i>	91
<i>Tab. 13. Domov spokojenosti.....</i>	94
<i>Tab. 14. Inspirace k aktivitě.....</i>	95
<i>Tab. 15. Kontrola nad vlastním životem</i>	95
<i>Tab. 16. Negativa transformace</i>	97
<i>Tab. 17. Nové obavy</i>	99
<i>Tab. 18. Očekávání náročného začátku</i>	100
<i>Tab. 19. Peripetie lidských vztahů</i>	102
<i>Tab. 20. Posun k samostatnosti</i>	106
<i>Tab. 21. Potenciál ke zlepšení</i>	109
<i>Tab. 22. Pozitivní přístup nade vše</i>	111
<i>Tab. 23. Self.....</i>	113
<i>Tab. 24. Schopnost vydělat peníze</i>	115
<i>Tab. 25. Svět za branami</i>	117
<i>Tab. 26. Ve znamení pocitů.....</i>	118
<i>Tab. 27. Vítězství nad okolnostmi</i>	119
<i>Tab. 28. Vnímání volného času.....</i>	120
<i>Tab. 29. Pozitiva a negativa</i>	137

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA PI Rešerše

PŘÍLOHA PII Slovník pojmů

PŘÍLOHA PIII Výňatky z prací významných osobností

PŘÍLOHA PIV Informovaný souhlas

PŘÍLOHA PV Přepis rozhovoru s ukázkou kódování

PŘÍLOHA PI: REŠERŠE

BAKOŠOVÁ, Zlatica. 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3., rozš. a aktualiz. vyd.* Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-969944-0-3.

K definování sociální pedagogiky nám pomáhá kniha Zlaticy Bakošové *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Autorka působí na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, na Katedře pedagogiky. Vymezuje sociální pedagogiku ve vztahu k ostatním i příbuzným vědám. Cílem je poskytnout informace o vztahu výchovy k náhradní rodinné výchově a ke školnímu prostředí. Pro studenty sociální pedagogiky je velmi užitečná kapitola o sociální a pedagogické komunikaci.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky.* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2013. ISBN 978-80-8105-514-0.

Autorka na slovníku spolupracovala s řadou slovenských, českých a polských odborníků v oboru sociální pedagogiky. Kniha vznikla jako reakce na chybějící vědeckou literaturu a současně jako potřeba zpracovat nejnovější poznatky v kontextu edukačních věd. Slovník čtenářům přibližuje aktuální pojmy z oblasti sociální pedagogiky. Tato kniha nám pomůže k vymezení jednotlivých pojmů, které se naší práce týkají, zejména v oblasti sociální pedagogiky.

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Barbora BAZALOVÁ a Jarmila PIPEKOVÁ. *Psychopedie: texty k distančnímu vzdělávání.* Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-144-7.

Autorky vytvořily publikaci, která je určena zejména pro studenty v oblasti psychopedie. Kniha je členěna do šesti kapitol. Zaměřuje se především na definování psychopedie a na teoretická východiska. Charakterizuje osoby s mentálním postižením, klasifikuje mentální retardaci. Popisuje edukaci osob s mentálním postižením i v období dospělosti, pracovní uplatnění a změny v sociálních službách. V závěrečných dvou kapitolách autorky vymezují downův syndrom a autismus. Myšlenky z této publikace aplikujeme ke specifikaci mentálního postižení.

ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

Kniha se věnuje zvládnání problémového chování osob s mentálním postižením a s autismem. Zaměřuje se především na dospívající klienty. Publikace poskytuje komplexní vhled na problémové chování a mohou ji uplatnit pracovníci center a domovů sociálních služeb, rodiče, psychologové i psychiatři v praxi. Kniha nám pomůže k definici mentálního postižení.

ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

Autoři knihy vychází z několikaleté praxe, kdy autoři pracovali v různých manažerských pozicích, jako lektoři a inspektoři kvality sociálních služeb. První část popisuje historii sociálních služeb a vývoj sociální péče. Druhá se zabývá standardy kvality. V závěru autoři odpovídají a některé dotazy z právní oblasti a objasňují projekty MPSV. Publikaci obsahuje mnoho informací, které se týkají transformace sociálních služeb a velmi obsáhle charakterizují jednotlivě standardy kvality.

ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7.

Kniha z oblasti psychopedie vznikla ze spolupráce autorů Marie Černé, Jana Šišky, Ivy Strnadové, Tamary Kainové a Borise Titzla. Kniha se zabývá hlavně rozvojem, výchovou a vzděláváním osob s mentálním postižením. V úvodní části nejprve nastiňuje historii české psychopedie. Přibližuje čtenáři terminologii, definice, konstrukty, modely a etiologie mentálního postižení. V závěru publikace autoři vymezují jednotlivá časová údobí osob s mentálním postižením. Publikaci aplikujeme k definici mentálního postižení.

ČERVENKOVÁ, Anna, BRUTHANSOVÁ, Daniela. *Náklady na ústavní sociální péči a služby podporovaného a chráněného bydlení*. Praha: VÚPSV. 2004. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_143.pdf

Článek s názvem *Náklady na ústavní sociální péči a služby podporovaného a chráněného bydlení* se zabývá porovnáním nákladů na pobytovou sociální službu a nákladů na poskytování chráněného či podporovaného bydlení. Současně autorka analyzuje situaci v obcích a zajímá ji i problematika z pohledu poskytovatelů. Článek využijeme při vymezení důvodů transformace a deinstitucionalizace pobytových sociálních služeb.

ČESKO (2006). Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: Sběrka zákonů České republiky. 2006, Částka 37. ISSN 1211-1244.

ČESKO (2006b). Vyhláška č. 505 ze dne 15. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: Sběrka zákonů České republiky. 2006, Částka 164. ISSN 1211-1244.

Zákon o sociálních službách vznikl jako reakce na změny v oblasti politické, ekonomické a sociální. Je základním kodexem, který upravuje sociální služby. Je rozdělen do několika částí. Ke stěžejním patří vymezení sociálních služeb, příspěvku na péči, financování, předpokladů pro výkon sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách.

K dalším důležitým dokumentům patří vyhláška č. 505, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Vyhláška definuje způsob hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby a rozsah úkonů poskytovaných v rámci jednotlivých činností.

Evropská expertní skupina pro přechod od ústavní péče k péči probíhající v rámci komunity. *Deinstitucionální průvodce. Společné evropské pokyny k přechodu od ústavní péče k péči probíhající v rámci komunity.* [online]. © 2012. [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: http://www.deinstitutionalisationguide.eu/wp-content/uploads/2016/04/Common-European-Guidelines_Czech-version_EDITED-E-WITH-PHOTO.pdf

Publikace obsahuje pokyny pro provádění a podporu přechodu z ústavní péče k alternativním možnostem v rodině a v rámci komunity u dětí, osob se zdravotním a duševním postižením a seniorů v Evropě. Kniha popisuje přechod od ústavní péče ke službám poskytovaným v rámci komunity, tyto informace aplikujeme při definování transformace a deinstitucionalizace sociálních služeb.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-014-0.

Knihy si stanovila za úkol, obohatit nejen studenty oboru Speciální pedagogiky o základní definice a problémy speciální pedagogiky, ale i vysvětluje pojmy znevýhodnění a integrace a základní metody pro diagnostiku a praxi v této oblasti. Důležitou oblast pro autory představuje problematika edukace a rozvoje osob s postižením. Fišer a Škoda definují edukaci a rozvoj u jednotlivých skupin osob s postižením. Práci autorů využijeme při specifikaci pojmosloví mentální postižení.

FRANIOK, Petr. *Vzdělávání osob s mentálním postižením: (inkluzivní vzdělávání s přihlédnutím k žákům s mentálním postižením)*. Vyd. 2., opr. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 80-736-8274-5.

Doc. PaedDr. Petr Franiok, Ph.D., působí na Ostravské univerzitě v Ostravě na Pedagogické fakultě a zabývá se zejména speciální pedagogice. V knize se věnuje především vzdělávání osob s mentálním postižením, vymezením pojmy mentální retardace, možnosti inkluzivního vzdělávání v současných podmínkách a předkládá zahraniční zkušenosti. Informace z knihy využijeme při popisu vzdělávání osob s mentálním postižením.

GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3379-1.

Autorka věnuje svou publikaci zejména studentům pedagogických oborů v oblasti sociální práce. Působí na Katedře sociální pedagogiky na Masarykově univerzitě v Brně. Kniha obsahuje nejen teoretická východiska sociální práce, ale i výzkumná šetření odborníků v oblasti sociální práce. Ve své publikaci Lenka Gulová vymezuje sociální práci a nezapomíná na etický kodex v sociální oblasti. Věnuje se i multikulturní výchově, zejména romské tematice. Poskytuje přehled metod a teorií sociální práce, popisuje vztah sociální práce a sociální pedagogiky a nastiňuje trendy v sociální práci. Tuto knihu využijeme ve třetí kapitole při vymezení cílových skupin i k definování vztahu sociální pedagogiky a sociálních služeb.

HAICL, Martin, Veronika. HAICLOVÁ. 2011. In BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. ISBN 978-80-904668-1-4.

Haicl - speciální pedagog, lektor, konzultant a inspektor kvality sociálních služeb, supervizor a psychoterapeut. Při své práci vychází zejména z Gestalt přístupu.

Haicová - speciální pedagorka, lektorka plánování služby, supervizorka a psychoterapeutka. Při své práci vychází zejména z přístupu zaměřeného na člověka podle C. R. Rogerse. Myšlenky obou autorů aplikujeme při vymezení individuálního plánování v sociálních službách.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8303-X.

Doc. PhDr. Pavel Hartl, CSc., patří ke známým osobnostem v oblasti pedagogické psychologie, psychoterapie, sociální patologie a vzdělávání dospělých. Helena Hartlová působí jako překladatelka z anglického jazyka. Autoři ve slovníku objasňují pojmy z oblasti psychologie a příbuzných sociálních věd. Tento slovník nám pomáhá při definování psychologických pojmů.

HAUKE, Marcela. *Pečovatelská služba a individuální plánování: praktický průvodce*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3849-9.

Publikace *Pečovatelská služba a individuální plánování: praktický průvodce* se zabývá individuálním plánováním. Je rozčleněna do sedmi kapitol. V úvodní části autorka definuje, co je to individuální plánování a jaký význam má pro uživatele i poskytovatele. V dalších kapitolách se věnuje legislativě, komunikaci a smlouvě o poskytování sociální služby. K nejdůležitější kapitole však patří individuální plánování, z níž čerpáme při vymezení individuálního plánování v sociálních službách.

HORÁK, Pavel. *Role lokálních projektů v české politice zaměstnanosti: evaluační studie projektu zaměřeného na zvýšení zaměstnatelnosti zdravotně postižených osob a osob starších padesáti let*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7489-7.

Publikace se věnuje tématice využívání lokálních projektů zaměstnanosti financovaných Evropským sociálním fondem v České republice. Cílem projektu je snaha zvýšit zaměstnatelnost osob s postižením, jakožto rizikovou skupinou nezaměstnaných. Autor popisuje konkrétní přínosy výše jmenovaného projektu v českém prostředí, který byl realizován v průběhu dvou let. Publikaci aplikujeme ve druhé kapitole, našim cílem je popsat možnost zlepšení pracovního uplatnění osob s postižením v České republice.

CHOWDHURY, Monali a Betsey A. BENSON. *Deinstitutionalization and Quality of Life of Individuals With Intellectual Disability: A Review of the International Literature. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities.* 2011, 8 (4), 256-265. DOI: 10.1111/j.1741-1130.2011.00325.x. ISSN 17411122. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1741-1130.2011.00325.x>. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-1130.2011.00325.x/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=www.google.cz&purchase_site_license=LICENSE_DENIED_NO_CUSTOMER

Tento cizojazyčný článek se zabývá recenzí literatury, která se týká deinstitutionalizace a kvality života osob s mentálním postižením. Cílem autorů bylo přezkoumat a zhodnotit sociální politiku v oblasti pozitivního dopadu přechodu z ústavní péče na péči v rámci komunity. Publikaci použijeme ve druhé kapitole, kde definuje chráněné bydlení jako cíl procesu transformace pobytových sociálních služeb.

JOHNOVÁ, Milena. *Proč je potřeba transformovat ústavní péči? Quip - Společnost pro změnu* [online]. © 2005: [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/004/000553.pdf>

Autorka Milena Johnová sice vystudovala Přírodovědeckou fakultu, ale od roku 1992 se věnuje problematice sociálních služeb pro lidi se zdravotním postižením. Na Ministerstvu práce a sociálních věcí koordinovala tvorbu standardů kvality a metodiku inspekce sociálních služeb. Ve svém článku popisuje důvody, proč je potřeba transformovat ústavní péči. Myšlenky této autorky aplikujeme při vymezení procesu transformace sociálních služeb.

JOHNOVÁ, Milena.(2008a). *Individuální plánování pro lidi se zdravotním postižením. Quip - Společnost pro změnu* [online]. © 2008: [cit. 2017-9-28]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/005/000636.pdf?seek=1212135576>

Autorka článku usiluje o definování individuálního plánování v sociálních službách. Individuální plánování je proces, který se skládá ze čtyř fází. Johnová vnímá klíčového pracovníka jako důležitou součást tvorby individuálního plánu, dále vymezuje nejdůležitější aspekty nové právní úpravy ve vztahu k individuálnímu plánování. Informace s tohoto článku použijeme k vymezení individuálního plánování.

JOHNOVÁ, Milena. (2008b). *Zkušenosti s transformací ústavní péče. Quip - Společnost pro změnu* [online]. © 2008: [cit. 2017-9-20]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/005/000637.pdf?seek=1212135590>

Tento dokument vznikl na základě zkušeností ze zahraničí. Vychází z informací Zdeňka Šandery, Soni Holúbkové a Rely Chábové. Autorka Johnová definuje základní pojmy, východiska, uvádí příklady transformace několika ústavů ze zahraničí. Podstatnou část publikace autorka věnuje vymezení důležitých aspektů procesu transformace. Text využijeme při definování pojmosloví transformace sociálních služeb.

KLOUČKOVÁ, Tereza. In HAVRDOVÁ, Zuzana. *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb*. V Praze: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, katedra řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích, 2010. ISBN 978-80-87398-06-7.

V této publikaci je prezentováno téma hodnot v sociální a zdravotní oblasti učiteli i studenty katedry řízení supervize na FHS UK. Jedná se o vysokoškolský výzkum realizovaný v letech 2010 – 2014. Kolektiv autorů se v knize věnuje nejen hodnotám, ale i financování, individuální péči, managementu, inspekci kvality, supervizi a kultuře organizace v zařízeních náhradní výchovy. Myšlenky z této knihy aplikujeme k definování kvality sociálních služeb.

KOZLOVÁ, Lucie. *Sociální služby*. V Praze: Triton, 2005. ISBN 80-725-4662-7.

Autorka se v knize zaměřuje na oblast sociálních služeb v České republice. Knihu člení do devíti kapitol, které se věnují systému sociální pomoci, klasifikuje sociální služby, popisuje financování. Dále se vymezuje reformu a faktory ovlivňující sociální služby. Podstatnou část knihy autorka pojednává o standardech kvality, neopomněla zmínit ani to, jak sociální služby fungují v Evropské unii. Knihu využijeme k definování sociálních služeb.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

Autor se dlouhodobě zabývá oblastí sociální pedagogiky, a proto jeho publikaci využíváme k vymezení vztahu sociální pedagogiky k tématu naší práce. Kniha podává komplexní pohled na sociální pedagogiku. V první části se zaměřuje na historii sociální pedagogiky u nás i v zahraničí. V další části se autor věnuje spojitosti prostředí a výchovy, metodologii, komunikaci i sociální pedagogice v praxi. Tato kniha patří k zásadní literatuře v oblasti sociální pedagogiky.

LUDÍKOVÁ, Libuše a Zdeňka KOZÁKOVÁ. *Poradenství pro osoby se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3091-1.

Tato publikace vznikla v rámci projektu Tvorba a realizace kurzů zaměřených na práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pro pedagogické pracovníky středních škol a druhého stupně základních škol. Autorky knihu člení na jednotlivé kapitoly, které se přímo týkají poradenství pro osoby se zrakovým, tělesným, kombinovaným, mentálním postižením. Dále definují poradenství pro osoby s psychosociálním ohrožením, s narušenou komunikační schopností a se specifickými vývojovými poruchami. Informace z knihy aplikujeme při definování kvality sociálních služeb.

MALÍK HOLASOVÁ, Věra. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4315-8.

Knihy vymezuje základy problematiky kvality v sociální práci, především pak v sociálních službách. Autorka definuje základní pojmy, jako je například kvalita, kvalita sociálních služeb,

management kvality. Největší část knihy je věnována metodám a technikám managementu kvality. Autorka neopomněla popsat supervizi a evaluaci. Knihu využijeme k vymezení kvality sociální služby.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5076-1.

Publikace je učebnicí, která přináší přehled historie ústavů, jež nám zůstaly za dob minulé éry. Věnuje se především sociální práci, psychologii a pedagogice, předkládá rozdíly mezi potřebami klienta a ústavní péčí. Knihu *Ústavní péče* aplikujeme k vymezení pobytové sociální služby.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-807-3673-680.

Knihy autora Oldřicha Matouška byla vydaná v roce 2008. V publikaci jsou definovány pojmy, které se zaměřují na oblast sociální práce jak u nás, tak i v zahraničí. Hesla jsou ve slovníku řazeny dle tematických okruhů sociální práce, což přispívá k rychlému vyhledávání. Tato kniha nám pomáhá zejména k definování pojmů v naší práci.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-802-6200-413.

Knihu využijeme k vymezení sociálních služeb, jelikož se zaměřuje na popis základních typů sociálních služeb, historii, ale i současné vývojové tendence, financování, typologii a plánování v sociálních službách. Neméně důležitá část se věnuje legislativě v oblasti sociálních služeb v České republice, kvalitě a hodnocení v této oblasti. Publikace přináší komplexní pohled na problematiku sociálních služeb v současnosti.

MATOUŠEK, Oldřich a Alois KŘIŠŤAN. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

Autor Oldřich Matoušek a kolektiv v roce 2013 vydali tuto publikaci, jež je tématicky uspořádaná do deseti kapitol a vymezuje přes 200 hesel. Zaměřuje se na psychologické

a sociologické poznání v kontextu sociální práce. Informace k této knižce aplikujeme především k vymezení základních pojmů.

MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.

Kniha je určena zejména pro pracovníky v pomáhajících profesích, jež se při své práci setkávají s osobami se zdravotním postižením. Publikace poskytuje komplexní pohled na oblast zdravotního postižení v České republice. Autor se věnuje charakteristice zdravotního postižení, vztahu minority k občanům s postižením, dále specifikuje jednotlivé druhy zdravotního postižení. Publikaci využijeme k vymezení specifík osob s mentálním postižením.

MIZRAHI, Terry, LARRY E. DAVIS a EDS. IN CHIEF. *The encyclopedia of social work*. 20th ed. Washington, DC: NASW Press, 2008. ISBN 978-019-5306-613.

Tuto cizojazyčnou encyklopedii jsme vybrali především pro vymezení pojmů. Kniha je jedním svazkem z více knih, které slovník zahrnuje. Pojmy jsou abecedně uspořádány a jednotlivé hesla jsou dále definována podle různých oblastí.

MPSV. *Bílá kniha v sociálních službách*. Konzultační dokument. Praha, 2003.

Tento konzultační dokument vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2003 s cílem objasnit zejména komunitní plánování, standardy kvality sociálních služeb, financování sociálních služeb a posuzování potřeb. Dokument využijeme především v legislativním vymezení sociálních služeb.

MPSV 2009. *Kritéria transformace, humanizace a deinstitucionalizace vybraných služeb sociální péče*. [online]. © 2015 [cit. 2017-9-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7059/Doporuceny_postup_3_2009.pdf

Dokument vznikl za podpory Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a Ministerstva práce a sociálních věcí. Publikace obsahuje slovník pojmů, které se transformace a deinstitucionalizace týkají. Dokument se dále zabývá specifikací cílů

podpory, kritérii, popisem charakteristik technických, provozních, procedurálních, personálních a charakteristikou procesu samotného. Tento dokument využijeme při vymezení pojmů.

MPSV. (2013a). *Manuál transformace ústavů: Deinstitutionalizace sociálních služeb.*

Praha. 2013. ISBN 978-80-7421-057-0. Dostupné z:

[http://www.trass.cz/archive_2015/files/5-dok-dopor-postupy\(8\)_ManualTransformaceTisk-Text.pdf](http://www.trass.cz/archive_2015/files/5-dok-dopor-postupy(8)_ManualTransformaceTisk-Text.pdf)

MPSV. (2013b). *Projekty MPSV – Transformace.* [online]. © 2015 [cit. 2017-9-29].

Dostupné z: <http://www.trass.cz/index.php/projekty-mpsv/>

Dokumenty jsou určeny především pro všechny, kteří se účastní procesu transformace a deinstitutionalizace pobytových sociálních služeb. Na vzniku těchto materiálů se podíleli odborníci, pracovníci Národního centra podpory transformace sociálních služeb i pracovníci transformovaných zařízení. V dokumentech jsou popsány jednotlivé fáze transformačního procesu. Dokumenty aplikujeme v kapitole popisující proces transformace.

MPSV. 2017. *Registr poskytovatelů sociálních služeb.* [online]. [cit. 2017-10-14].

Dostupné

z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/detail_sluzby.do?736c=e196867a838c34acfc26e9f0737bbefd&SUBSESSION_ID=1508002816000_4

Informace z tohoto internetového zdroje využijeme pro popis konkrétních chráněných bydlení v Sociálních službách Uherské Hradiště. V registru je možné dohledat jakoukoliv poskytovanou sociální službu.

MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: (filosoficko-historický pohled).* Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2512-3.

Autor v této publikaci popisuje, jak se vyvíjela ústavní péče již od období prvních civilizací až do současnosti. Zvláštní část publikace věnuje vývoji ústavní péče na Moravě. Vymezuje pojem normalita, popisuje funkce, efektivitu a rizika ústavů. Publikaci využijeme k definování pobytové sociální služby a procesu transformace.

NYKL, Ladislav. *Carl Ransom Rogers a jeho teorie: přístup zaměřený na člověka.* Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4055-3.

Hlavním cílem autora v této knize je popsat život Carla Ransoma Rogerse a také vymezit přístup zaměřený na člověka. Publikace se skládá z patnácti kapitol, v úvodní části autor definuje cíl knihy a vyjadřuje poděkování. Popisuje vývoj této teorie od počátku, charakterizuje hlavní předpoklady přístupu a zabývá se i vztahy v rodině. Publikaci aplikujeme při vymezení osobnosti Carla Ransoma Rogerse.

OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Edukace osob s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami.* Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6221-4.

Myšlenky autorky Dagmar Opatřilové aplikujeme v části práce, která se věnuje specifikám osob s postižením a chráněnému bydlení. Kniha je členěna do 5 kapitol. K nejdůležitějším oblastem, na které se zaměřuje, patří charakteristika osob s postižením, přístupy, diagnostika, vývojové strategie a analýza současného stavu edukace žáků.

PIPEKOVÁ, Jarmila, Marie VÍTKOVÁ a Miroslava BARTOŇOVÁ. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities. 2., upr. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7689-1.

Autorky Pipeková, Vítková a Bartoňová se ve své knize zaměřují na edukaci a sociální inkluzi osob s mentálním postižením. Autorky se věnují teoretickým východiskům, lidským právům, interdisciplinární spolupráci, bariérám inkluzivního medicinského doprovodu, edukaci, profesní přípravě a pracovnímu uplatnění osob s mentální postižením. Informace z knihy aplikujeme k vymezení specifik osob s mentálním postižením.

PÖRTNER, Marlis. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-582-0.

Marlis Pörtner v této knize předkládá ve své knize koncept PCA (Person Centered Approach), což představuje na osobu zaměřený přístup. Kniha je určena zejména pro

všechny, kteří přicházejí do styku s klienty s mentálním postižením a klienty vyžadující trvalou péči. Autorka se věnuje této oblasti sociální práce a aplikuje zde i své praktické zkušenosti s těmito lidmi. V publikaci popisuje PCA, zásady této práce, zvláštnosti klientů, postoj institucí a také preterapii. Informace z této publikace využijeme v kapitole, která je zaměřena na individuální plánování sociální služby.

RADA, Marek. *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením: praktický průvodce*. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. ISBN 80-239-9547-2.

Tento praktický průvodce byl vydán již v roce 2006, ale i v současnosti patří k důležitým zdrojům v oblasti chráněného bydlení. Z tohoto důvodu myšlenky autora využijeme při vymezení chráněného bydlení a základních pojmů. Kniha je členěna na předinvestiční, investiční a poinvestiční fázi. Věnuje se i definování základních pojmů, typů chráněného bydlení a uvádí zkušenosti z praxe.

ROGERS, Carl Ransom. *On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy*. 16. print. Boston: Houghton Mifflin Company, 1961. ISBN 03-950-8134-3.

Carl Rogers, americký psycholog a psychoterapeut, patří k nejvýznamnějším představitelům humanistické psychologie i mnoho let po své smrti. Rogers získal cenu Americké psychologické asociace, což je ocenění za významnou vědeckou práci. Kniha, *On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy*, je určena pro zájemce o klinickou psychologii a osobnostní růst. Publikace nám pomáhá při definování přístupu zaměřeného na osobu.

ROGERS, Carl Ransom. *A way of being*. Boston: Houghton Mifflin company, 1995, ISBN 03-957-5530-1.

Myšlenky Carla Ransoma Rogerse prostupují téměř celou teoretickou částí naší práce, především však definujeme přístup zaměřený na osobu dle *A way of being*. V českém překladu byla kniha vydána pod názvem *Způsob bytí* a je určena nejen pro pracovníky v pomáhajících profesích, ale i pro studenty pedagogiky, filozofie a psychologie. Autor v publikaci nastiňuje osobní i profesní růst od šedesátých do osmdesátých let minulého století. Kniha se věnuje osobním zkušenostem a stanoviskům autora, aspektům přístupu zaměřeného na člověka a trendům tohoto přístupu.

KLEIN, Vladimír a Rastislav ROSINSKÝ. *Sociálna pedagogika pre pomáhajúce profesie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2010. ISBN 978-80-8094-835-1.

Publikace vznikla spoluprací autorské dvojice Klein a Rosinský. Autoři se naměřují na specifikaci sociální pedagogiky v oblasti pomáhající profese. V knize je vymezena sociální pedagogika jako vědní disciplína, edukace a sociální pedagogika prostředí, také vymezuje základní socializační činitele a sociálně patologické jevy.

SCHILLING, Johannes. *Sociálna práca: Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*. Trnava: SAP, 1999. ISBN 80-88908-54-X.

Publikaci využijeme zejména při vymezení sociální práce a sociální pedagogiky, jelikož stěžejními tématy této knihy je právě vývoj těchto oblastí. Schilling popisuje společné i rozdílné rysy obou věd. Jeho úkolem je obohatit zejména sociální pedagogy a sociální pracovníky. Zaměřuje se na metody a cíle sociální pedagogiky a v závěru vymezuje sféru působení sociálního pedagoga.

SLOWÍK, Josef. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-691-9.

PhDr. Josef Slowík, Ph.D., je odborným asistentem v oboru speciální pedagogika na univerzitě v Plzni. Současně díky svým zkušenostem z praxe může nabídnout, především pracovníků v pomáhající profesi, informace pro práci s lidmi s postižením. Tato publikace má pomoci všem, kteří komunikují s osobami s postižením, odstranit bariéry a zabránit jejich sociální izolaci a vyloučení. Myšlenky autora aplikujeme v kapitole, která se věnuje specifikám osob s mentálním postižením.

SOBEK, Jiří. *Práva lidí s mentálním postižením: příručka pro poskytovatele sociálních služeb*. Praha: Portus Praha, c2007. ISBN 978-80-239-9399-8.

Cílem této publikace je upozornit na práva lidí s mentálním postižením tak, aby se předcházelo a snižovalo riziko jejich porušování. Jedná se o příručku pro poskytovatele sociálních služeb. Kniha řeší základní lidská práva, způsobilost k právním úkonům,

odpovědnost, rizikové situace a naplňování práv. Tuto publikaci využijeme k legislativnímu vymezení chráněného bydlení.

SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÉ HRADIŠTĚ. *Chráněné bydlení – Rostislavova* [online] © 2015 [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.ssluh.cz/chrane-bydleni/chrane-bydleni-rostislavova/o-chronenem-bydleni.html>

SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÉ HRADIŠTĚ. *Chráněné bydlení Staré Město* [online] © 2015 [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <http://www.ssluh.cz/chrane-bydleni/chrane-bydleni-stare-mesto/o-domove.html>

SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÉ HRADIŠTĚ. *Chráněné bydlení Uherský Brod* [online] © 2015 [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <http://www.ssluh.cz/chrane-bydleni/chrane-bydleni-uhersky-brod/aktuality.html>

Internetové zdroje Sociálních služeb Uherské Hradiště využijeme především ke konkretizaci chráněných bydlení, ve kterých chceme realizovat výzkum. Zdroje nám poskytují informace o jednotlivých činnostech, které jsou v chráněných bydleních poskytovány, o negativním vymezení cílové skupiny i o poslání a cílech dané služby.

SPMP ČR, *Mezinárodní Úmluva o právech lidí s postižením*. Praha, 2009. Dostupné z: <http://www.spmper.cz/pro-rodinu/legislativa/umluva-o-pravech-lidi-se-zdravotnim-postizenim/>

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice vydala tuto příručku, která je určena pro širokou veřejnost. Seznamuje s problematikou mentálního postižení. Publikace je doplněna obrázky pro snadnější pochopení i osob s porucho v komunikaci. Informace z tohoto dokumentu aplikujeme v legislativní části.

SVOBODOVÁ, Jaroslava. *Seminář o chráněných dílnách pro postižené, chráněném bydlení pro postižené a rehabilitaci*. Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1995, 5(4). ISSN 0862-1632. Dostupné z: <http://dspace.specpeda.cz/bitstream/handle/0/1212/49-53.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Autorka Jaroslava Svobodová v tomto článku usiluje o nastínění pracovního uplatnění osob s mentálním postižením, a proto její myšlenky aplikujeme v části věnující se pracovnímu uplatnění uživatelů chráněného bydlení.

ŠIFFELOVÁ, Daniela. *Rogersovská psychoterapie pro 21. století: vybraná témata z historie a současnosti*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2938-1.

Autorka této knihy působí jako psycholožka, vyučuje psychologii a přednáší v PCA Institutu v Praze. Proto její publikaci využijeme k definování přístupu zaměřeného na člověka a k popisu osobnosti Carla Ransoma Rogerse. Kniha se skládá z pěti částí. Autorka nastiňuje pozadí přístupu, popisuje klasickou teorii tohoto přístupu dle Rogerse, vymezuje současný vývoj této teorie. V závěrečné části se věnuje diagnostickému přístupu této teorie.

ŠIŠKA, Jan. *Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.

Jan Šiška patří ke známým speciálním pedagogům a v této knize se věnuje edukaci osob s mentálním postižením v období dospívání. V publikaci se zaměřuje zejména na definování rozumové schopnosti, medicínský a sociální model postižení, na strategii celoživotního vzdělávání, na pracovní uplatnění a zapojení klientů i jejich zástupců. Knihu využijeme pro objasnění základních pojmů, procesu transformace a chráněného bydlení.

ŠIŠKA, Jan. *Reflexe deinstitucionalizace – hodnoty, náklady, doporučení*. Sociální práce/Sociální práca: Zdravotní postižení v kontextu sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2010, 10(4). ISSN 1213-6204. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/socprac0410komplet-101213143747-140219132959.pdf>

Jan Šiška je i autorem článku v časopise Sociální práce, který se věnuje procesu deinstitucionalizace. Časopis vychází čtyřikrát ročně a zaměřuje se na různé oblasti sociální práce. Autor v tomto článku vymezuje náklady na proces deinstitucionalizace, hodnoty, ale i předkládá doporučení pro praktické využití. Článek nám pomůže k nastínění nákladů na přechod z pobytové služby ke komunitní péči.

ŠIŠKA, Jan a Julie BEADLE-BROWN. *Developments in Deinstitutionalization and Community Living in the Czech Republic*. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities. 2011, 8(2). DOI: 10.1111/j.1741-1130.2011.00298.x. ISSN 17411122. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-1130.2011.00298.x/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=www.google.cz&purchase_site_license=LICENSE_DENIED_NO_CUSTOMER

Cizojazyčný článek autorů Šišky a Beadle – Brown je zaměřen na popis vývoje v oblasti deinstitutionalizace a života v České republice. Autoři zdůrazňují zejména problémy, které se týkají financování a poskytování služeb, plánování přechodného období, ve kterém se připravuje uživatel na komunitní bydlení, kvalitě služeb a věnuje se konfliktním situacím v poručnictví. Myšlenky autorů využijeme v kapitole, jež se zaměřuje na proces transformace.

ŠESTÁK, Jan. *Chráněná dílna - nástroj k pracovnímu uplatnění a začlenění lidí se zdravotním postižením*. Týn nad Vltavou: Domov sv. Anežky, 2007. ISBN 978-802-5401-088.

Knih, *Chráněná dílna - nástroj k pracovnímu uplatnění a začlenění lidí se zdravotním postižením*, je členěna na šest kapitol, jejichž cílem je poskytnout vhled do problematiky pracovního uplatnění osob se zdravotním postižením. Autor se zaměřuje na definování druhů zdravotního postižení, nezaměstnanost, nástroje aktivizace a pracovního uplatnění, vymezuje pojem chráněná dílna a předkládá případovou studii na toto téma. Publikaci využijeme k popisu pracovního uplatnění uživatelů s mentálním postižením.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3829-1.

Kolektiv spoluautorů se v této knize věnuje mentálnímu postižení v různém kontextu. V úvodní části se zaměřují na klasifikaci postižení v různých oblastech. Vymezují pojem inteligence a mentální postižení. Autoři se objasňují právní úpravu, edukaci a intervenci osob s mentálním postižením. Myšlenky z publikaci aplikujeme v kapitole k základním pojmům.

VÁVROVÁ, Soňa (ed.). *Kontext transformace pobytových sociálních služeb: monografie.* Zlín: Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati, 2009, 1 CD-ROM. ISBN 978-80-7318-869.

Autorka Soňa Vávrová je editorkou tohoto dokumentu a věnuje se zde procesu a otázkám transformace a deinstitucionalizace. Působí jako akademický pracovník Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Monografii využijeme k definování procesu transformace a deinstitucionalizace pobytových sociálních služeb.

VYMAZALOVÁ, Eliška a Eva ZEMANOVÁ. *Tréninkové bydlení jako faktor transformace pobytových sociálních služeb v domovech pro osoby se zdravotním postižením v kontextu zahraničních zkušeností.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. Ostatní publikace. ISBN 978-80-244-2664-8.

Publikace vznikla ze spoluautorství Elišky Vymazalové a Evy Zemanové a je zaměřena na tréninkové bydlení v rámci transformačního procesu. Kniha se věnuje popisu tréninkového bydlení v České republice, v Německu, ve Francii i na Slovensku. Myšlenky autorek aplikujeme k vymezení pobytové sociální služby a proces transformace.

PŘÍLOHA PII: SLOVNÍK POJMŮ

Slovník pojmů definuje pojmy, které jsme v naší diplomové práci použili.

Klient - uživatel

Klient - uživatel je člověk, kterému je poskytována sociální služba. Je to osoba, o kterou se stará sociální pracovník. Je to jedinec nebo členové skupiny, kteří vyžadují sociální péči nebo pomo. Protože se ocitli v nepříznivé situaci, nebo mají problém, který je potřeba překonat.

Doporučená literatura:

STRIEŽENEC, Štefan. *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava: AD, 1996. ISBN 80-967-5890-X.

MATOUŠEK, Oldřich a Alois KŘIŠŤAN. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

Pobytová sociální služba

Je služba, která je spojena s ubytováním klienta.

Sociální služby poskytují pomoc a podporu osobám, které se o sebe nemohou sami postarat. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách uvádí, že „sociální služba je činnost nebo činnosti podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ (ČESKO, 2006a) Život v pobytové sociální službě je spojen s množstvím rizik i výhod pro uživatele. Možný klient tohoto typu sociální služby musí velmi dobře uvážit, zda je pro něj nejvhodnější variantou. (Matoušek, Kříšťan, 2013, s. 217)

Doporučená literatura:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

Transformace sociálních služeb

Johnová uvádí, že není nutné zavírat ústavy a propouštět personál, ale tyto zdroje využít k poskytování jiného typu služeb, které umožní žít lidem s postižením důstojně a v běžném prostředí. K prvním úkolům patří změna postojů pracovníků k obyvatelům ústavů a umožnit lidem využívat komunitní služby. K hlavním principům transformace náleží především: život v běžném prostředí; pracovní uplatnění; samostatnost, právo na svobodnou volbu a nezávislost uživatelů. (Johnová, 2005, s. 2)

Doporučená literatura:

JOHNOVÁ, Milena. *Proč je potřeba transformovat ústavní péči?* Quip - Společnost pro změnu [online]. © 2005: [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/004/000553.pdf>

ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

Deinstitucionalizace

Jedná se o proces, v němž dochází ke změně instituce, především ke změně pravidel, řádu, filozofie a místa poskytování sociální služby. Výsledkem by měla být služba, které je jednoznačně orientovaná na potřeby uživatelů, ne na potřeby instituce. Cílem by měl být život osob s postižením v komunitním prostředí.

Doporučená literatura:

MPSV 2009. *Kritéria transformace, humanizace a deinstitucionalizace vybraných služeb sociální péče*. [online]. © 2015 [cit. 2017-9-20]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7059/Doporuceny_postup_3_2009.pdf

ŠÍŠKA, Jan. *Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.

Chráněné bydlení

Chráněné bydlení je bydlení v bytě, který je součástí běžné bytové zástavby a patří poskytovateli služeb. Bydlí v něm jeden nebo více uživatelů, kteří žijí a starají se o společnou domácnost. Potřeby uživatelů jsou naplňovány na základě individuálních potřeb, za pomoci sociálního pracovníka, pečovatele nebo asistenta. Jedná se o samostatný typ bydlení, který předpokládá menší podporu ze strany pracovníka a maximální aktivitu ze strany klienta. (Matoušek, 2008, s. 74)

Doporučená literatura:

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-807-3673-680.

RADA, Marek. *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením: praktický průvodce*. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. ISBN 80-239-9547-2.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7060-7.

Mentální postižení

K hlavním znakům mentální retardace patří především nízká úroveň rozumových schopností, v důsledku kterého, je omezeno myšlení, učení a adaptace na běžné životní podmínky. Mentální postižení můžeme členit na stupně. K těmto stupňům náleží: lehká mentální retardace, středně těžká mentální retardace, těžká mentální retardace a hluboká mentální retardace. (Čadilová, Jůn, Thorová, 2007, s. 26 – 28)

Doporučená literatura:

ČADILOVÁ, Věra, Hynek JŮN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7060-7.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.

PŘÍLOHA PIII: VÝŇATKY Z PRACÍ VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ

Považujeme za důležité vymezit osobnost, jejíž myšlenky prostupují celou naší prací. Jedná se o Carla Ransoma Rogerse, známého humanistického psychologa, který založil přístup zaměřený na člověka (Person - Centered Approach). Tento přístup aplikují pracovníci v sociálních službách, především pak v chráněném bydlení.

Carl Ransom Rogers se narodil 8. ledna 1902 a zemřel 4. února 1987. Byl to americký psycholog a psychoterapeut, profesor na univerzitách Chicagu, Ohia a Wisconsinu. Jeho přístup je zaměřen na klienta a hlavní důraz klade na vztah mezi terapeutem a klientem.

Hlavními předpoklady tohoto přístupu jsou:

- Empatie (vcítění).
- Kongruence¹⁰ (shoda).
- Atmosféra akceptace, důvěra, „bezpodmínečné pozitivní přijetí“ – vnímat klienta takového, jaký je.

Východiskem Rogerse k těmto předpokladům byly jeho životní praxe s klienty. V roce 1942 vydal publikaci o poradenství a psychoterapii, která je odlišná od jiných knih, zejména svou komplexností. V 1951 se terapií zaměřenou na klienta zabývá již podrobněji. O deset let později napsal knihu *On Becoming a Person (Jak se stát člověkem)*. Dílo *A way of being* vychází v roce 1995, je v roce 2014 přeložena do českého jazyka pod názvem *Způsob bytí*. (Rogers, 1995, s. xv - xvii, 114 - 116)

Rogers přináší do psychoterapie otázku důvěry v člověka. Každý člověk může porozumět sám sobě, svému prožívání a může změnit své životní postoje, sebepojetí i své chování. Po prokázání důvěry může takový jedinec převzít zodpovědnost a nasměřovat svůj život k růstu a rozvoji. Přístup zdůrazňuje význam vztahu v životě člověka a nezaměřuje se jen na vztah mezi terapeutem a klientem, ale i na vztah mezi učitelem a studentem, rodičem a dítětem, mezi partnery. Všechny tyto vztahy mohou být léčivé a podporovat rozvoj jedince. V prostředí důvěry a přijetí dochází k bezpečnému setkání dvou lidí. (Šiffelová, 2010, s. 9)

¹⁰ Kongruence - lze chápat jako shodu, determinuje zralost. Uplatňuje se v sociální pedagogice, je součástí humanistického přístupu. Vychovatel, učitel má být upřímný, otevřený a pravdivý ve vztahu ke klientovi. Koncepti kongruence zdůrazňoval i Carl Rogers. Základní strategie utváření vztahu mezi lidmi. (Bakošová, 2013, s. 154)

Na autorku Šiffelovou navazuje svým dílem i Nykl, který také napsal knihu zabývající se přístupem zaměřeným na osobu. Autor oceňuje komplexnost teorie Rogerse, která vychází z účasti na skupinách vedených v duchu tohoto přístupu a prožívání vlastního života. Rogers se zaměřuje na proces, ne na konstrukty ve smyslu, že když jsou splněny jisté podmínky. Dá se předpokládat určitá změna v růstu osobnosti. Rogers cítil svoje životní poslání v práci s lidmi, a proto nakonec vystudoval psychologii a pedagogiku, kde našel dostatečnou volnost a možnost vlastní kreativity. Po studiu, při práci s problémovými dětmi, pochopil, že je možné pracovat se svými klienty jinak, než jak bylo běžnou praxí. Rogers si uvědomil vliv a sílu vztahu, a tím přinesl zásadní změnu do sociální práce. Vyčkával, s předložením své teorie, až bude mít data z výzkumu. V roce 1940 data předložil a nastínil základní předpoklady přístupu zaměřeného na člověka. Rogers věřil, že každý jedinec má zdravý základ, který se za jistých podmínek tvořivě a sociálně rozvíjí. (Nykl, 2012, s. 9 - 15)

V současnosti na dílo Carla Ransoma Rogerse navazuje Person - Centered Approach Institut v Praze, který mimo jiné organizuje vzdělávání v přístupu zaměřeném na člověka.

PŘÍLOHA PIV: INFORMOVANÝ SOUHLAS

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas se týká diplomové práce na téma:

Chráněné bydlení – pozitiva a negativa pro uživatele s mentálním postižením v Sociálních službách Uherské Hradiště, p. o.

Žádám Vás o souhlas s poskytováním výzkumného materiálu pro výzkumné šetření ve formě rozhovoru a souhlas s nahlížením do dokumentace uživatele. Rozhovor bude nahrán a posléze přepsán do písemné podoby.

Cílem je:

- Zachování etických zásad ve výzkumu.
- Anonymita dotazovaných (v přepisu rozhovoru nebude figurovat žádný identifikační údaj).
- Mlčenlivost výzkumnice ve vztahu k osobním údajům dotazovaných.

Děkuji za pozornost věnovanou těmto informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Bc. Lenka Pelikánová

Podpis.....

Podle zákona 101/2000Sb., o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném šetření a s poskytnutím výzkumného materiálu.

V dne Podpis:

PŘÍLOHA PV: PŘEPIS ROZHOVORU S UKÁZKOU KÓDOVÁNÍ

Chtěla bych se tě zeptat na nějaké otázky, které se týkají života uživatelů v chráněném bydlení. Nebude ti vadit, když si náš rozhovor budu nahrávat?

E1: Ne.

Můžeš mi říci, jaký je život uživatelů v chráněném bydlení?

E2-1Náročný začátek

E2: Po přestěhování si uživatelé museli zvykat vlastně na nový režim, museli se první zaběhnout, všechno si přestěhovat, předělat. Určitě to bylo náročné, no byly to takové náročné

E2-2Přizpůsobení se novému životu

dny. Dnes už po dvou letech, dá se říct, že už jsou v pohodě. Nejtěžší pro ně bylo asi si

E2-1Náročný začátek

zvyknout. Musely se naučit vlastně poznat své okolí. To si myslím, že pro ně bylo také dost

E2-3Věděli, do čeho jdou?

těžké, protože se očitli úplně někde jinde. I když se sem předtím jezdily dívat, věděly,

E2-2Přizpůsobení se novému životu

kam se budou stěhovat, ale musely se naučit vlastně tady ty trasy, kde budou chodit naku-

E2-4Kontakt s běžnou populací

povat, kde budou chodit ke kadeřníkovi, do obchodu, poznat vlastně kolem všechny lidi.

E2-5Svobodná volba a rozhodování

Seznamují se postupně a navazují kontakty, hm, s běžnou populací. Změnil se jim život k

lepšímu podle mě, protože jsou více samostatné, určitě se více rozhodují o svém životě,

E2-6Pracovní uplatnění

(hluk z vedlejší místnosti) pracovně se uplatňují, ale jenom v návazných službách. Takže

dochází. Dá se říct, že některé skoro každý den opouští chráněné bydlení a jezdí do návaz

E2-4Kontakt s běžnou populací

ných služeb. Ale i kontakt s ostatními se jim změnil. Našli si zde mnoho nových přátel, si

myslím, a to i z běžné populace. I v rámci těch návazných služeb, kde dochází, tam tak se

E2-8Kontakt s rodinou

seznámily s novými lidmi. S rodinou se jim kontakt také určitě změnil, protože třeba jednu

klientku začala navštěvovat matka až po přestěhování do chráněného bydlení. Předtím

vlastně s ní kontakt neměla. (slyšet hluk z vedlejší místnosti) Uživatelka jezdí k ní domu i na pár dní, takže, takže tam se to jako velice vydařilo.

E2-9Péče o sebe

V chráněném bydlení se uživatelé starají o své potřeby sami. Jedná se například o péči o

E2-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
vlastní osobu, někdy potřebují slovní podporu pracovníka, ale jinak to zvládají sami. Jsou

E2-9Péče o sebe
zde pouze dvě uživatelky, kterým se pomáhá při koupeli, jen intimní partie, jinak to zvlád-

nou. Obléknout, svléci se, vejít do vany, přichystá se jim tedy vana, ale jinak ostatní to zvlá-

E2-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
dají samy. Někdy se, je jim potřeba připomenout, aby si vzaly třeba mýdlo, to se někdy stane, že zapomenou, že se umyjí jen vodou. Někdy je potřeba připomenout vyčištění zubů, učesání, a takové ty běžné činnosti. Ještě je někdy problém s odíváním, že si dají na sebe i nějaký špinavý oděv nebo, že by někdy nosily i oblečení celý týden stejné, tak je potřeba jim říci, že si mají dát čisté, jen je upozornit.

E2-11 Výběr jídla a objednání

Dále v oblasti stravování u uživatelky nastaly změny. Takže oděvy si, obědy si

E2-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
objednávají samy, rozhodují se, vybírají si ze sedmi druhů jídel, personál jim to samozřejmě

E2-11 Výběr jídla a objednání
musí přečíst a holky si to vyberou. Je to vždycky na celý týden, soboty a neděle, tam není

E2-12Samostatná příprava jídla
výběr, je tam jedno jídlo, ale to si třeba ohlásí, ohlásí a vaří se. Jako že se domluví a vaří si

E2-13Nákup potravin
samy. Snídaně, večere si chodí nakupovat samy do obchodu, tady do toho nedalekého, nebo

E2-5Svobodná volba a rozhodování E2-14Umět si rozplánovat jídlo
dělají nákup ve větším obchodě. Samy si vlastně naplánují, co chtějí. Bylo třeba, že jedna

E2-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
uživatelka si brzo snědla svoje potraviny, které si nakoupila, tak se s ní pracovalo na tom, že

E2-14Umět si rozplánovat jídlo
si dělala rozpis na týden, snídaně, večere, aby se docílilo toho, hm, aby jí to vydrželo. Někdy si to snědla, někdy nesnědla, záleželo na tom. Hm. Ale vždycky mají máslo, nebo něco. Řekla bych, že s tím docela bojují, že si to neumí rozvrhnout, tam je docela problém. Ale pořád mají to máslo v zásobě, takže když si něco snědí hned, tak něco mají.

E2-12 Samostatná příprava jídla

Jídlo buď si připravují úplně samy, některé už se naučily dělat nějakou pomazánku samy, nebo nějaké jednoduchá jídla a ohřát si klobásu nebo párek.

E2-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka

Někdy potřebuje podporu alespoň při zapnutí sporáku, ale myslím si,

E2-5 Svobodná volba a rozhodování E2-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka že to zvládají docela samy, že si samy vyberou, na co mají chuť. Je potřeba jenom dohlížet někdy nejedly, aby nejedly staré jídlo, dohlídnout na dobu trvanlivosti, s tím potřebují pora

E2-15 Praní a sušení

dit. V rámci **E2-15 Praní a sušení** už uživatelky měly nebo mají všechny individuální plán, že se s tím

E2-15 Praní a sušení neustále pracuje. Hm. Už je zde tak čtyři, pět holek, které to zvládnou zcela samostatně,

E2-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka

ostatní potřebují ještě slovní dopomoc při roztřídění prádla, při zapnutí pračky, při vhození.

Žehlení, ony moc nežehlí. Málo využívají žehličku, někdy sice chce někdo něco vyžehlit,

E2-15 Praní a sušení

ale většinou dávají věci do sušičky. Takže se učí spíše pracovat se sušičkou.

E2-16 Využívání služeb v komunitě

Uživatelky také navštěvují kadeřníka. Dřív dojížděly i do města a teď si našly tady kadeřníka

E2-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka ve Starém Městě, který je nedaleko, u kostela. Takže tam treťí samy nebo s podporou perzo-

E2-17 Spolupráce a pomoc

nálu, anebo se domluví dvě nebo tři a jdou se tam ostříhat.

E2-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka Takže si myslím, že to zvládnou v pohodě. Nachystá se jim přesná částka a termín se jim

E2-6 Pracovní uplatnění musí teda domluvit, ten většinou domlouvá perzonál přes telefon. Uživatelky v chráněném bydlení docházejí jen do sociálně terapeutické dílny. Takže tady ty návazné služby, kterých mají několik, využívají jen v Hradišti, kde dojíždí. Do zaměstnání nedochází žádná. V chrá-

E2-18 Dodržování pravidel

E2-19 Respekt k ostatním něném bydlení máme dané pravidla a holky jsou s nimi seznámené. Jde hlavně o to, aby neporušovaly svoje soukromí. Stane se, že někdy opravdu nezaťukají na dveře. Ale ony už samy do-dojdou říct, ta a ta šla a nezaklepala na dveře, mluví se o tom dokola, aby si to zapamatovaly a nedělaly tyto věci. To, co je domluvené nebo stanovené většinou dodržují.

A jaký byl život uživatelů v dězpetě?

E3-20 Organizace života uživatelům E3-21 Uzavřenost domova
E3: Hm, tak ty aktivity měly v dězpetěku dané, jen to bylo v rámci dězpetě, takže nikam

E3-4 Kontakt s běžnou populací
nedojížděly, do města, neopouštěli vlastně to zařízení, dá se říci. Teď aspoň opustí a jedou,

E3-20 Organizace života uživatelům
hm, tak se přibližují běžné společnosti. A jinak režim dne, asi ty snídaně, večeře, obědy tam

E3-21 Uzavřenost domova
byly dané, v daný čas, kdy musely jít jíst. V dězpetěku holky nechodily nikam do zaměst

E3-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
nání chodily jen do aktivit v rámci dězpetě a potom ke kadeřnici se již učily cestovat a docházely do jedné sociálně terapeutické dílny v Hradišti, kde chodí doposud. Takže se

E3-2 Přizpůsobení se novému životu
připravovaly a připravují se na zaměstnání. V oblasti cestování jsou určité rozdíly, že se opravdu

E3-17 Spolupráce a pomoc
naučili cestovat, naučili se jezdit autobusem. Je to hlavně tak, že je tam někdo, kdo je taková vůdčí osobnost, dovede, která prostě zvládne ten autobus lépe, jak ti ostatní a jezdí spolu tady ty skupinky, aby opravdu se jim nic nepříhodovalo, aby to prostě zvládli v pohodě. V dě-

E3-21 Uzavřenost domova
zpetěku sice cestovaly, ale ne takhle úplně samy. I když uživatelky bydlí v chráněném byd-

E3-22 Kontakt s minulostí E3-5 Svobodná volba a rozhodování
lení, tak navštěvují bývalé pracovníky i bývalé uživatele dězpetě. Oni si vždy řeknou, za

E3-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
kým by chtěly jít, pracovník jim to domluví. Chodí za pracovníky jak na jiné zařízení, tak i

E3-20 Organizace života uživatelům
k nim domů, na besedu a všechno teda s podporou pracovníka. V dězpetěku chodili uživa-

E3-23 Vyřizování si osobních záležitostí
telky vyřizovat osobní záležitosti s personálem, ale tady už aj na úřady, podle toho jak na který. Třeba za tím opatrovníkem zvládnou dojít některé samy, takže některé jdou, když potřebují něco vyřídit. To samé k lékaři, je tady jejich obvodní lékař, tak se tam naučily

E3-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
chodit opravdu pěšky samy, to samé do lékárny vyzvednout léky si. Ale zase je to jen část

uživatelka a část potřebuje podporu toho personálu **E3-17Spolupráce a pomoc** nebo stačí, pokud je podpoří jiný uživa-

tel. **E3-24Aktivity ve volném čase** Že jsou třeba dvě sestry spolu. Já bych řekla, že i v dězpetě navštěvovali hodně těch aktivit, to samé je tady na chráněném bydlení, nějaké aktivity jim zůstaly stejné. Hm. A to je třeba tady ty víkendové pobyty, které měly v dězpetě i tady, na které se velice těší. To samé je to s táborem, dojíždí na tábory, kde se vlastně shlukují se všemi těmi ostatními

E3-4Kontakt s běžnou populací
a vidí se rádi, mají už tam své známé, přátele.

E3-13Nákup potravin
V domově se také naučili chodit do nedalekého obchodu a už byli zvyklí na to, že neumí počítat, neumí hospodařit s penězi. Takže byly zvyklí na to, že jim prodavačka přesně vrátí, pokud jim peníze chybí, tak prostě zaběhnou do damova a vrátí se s tou částkou. To samé je tady v chábě, kde si našly blízky obchod, který je nedaleko a paní je velmi vstřícná, snaží se jim také poradit. Holky třeba chtějí chodit samy do tohoto obchodu, takže tam chodí bez doprovodu, mají určitou částku peněz a koupí si, potřebují nebo co chtějí a paní jim poradí

E3-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
a je sdílná. Ale pokud jdou do obchodu, do většího, dál do města, tak to si samy řeknou o podporu, protože v tom obchodě už se samy nevyznají, částky nepřechtou, takže opravdu

E3-25Orientace ve městě**E3-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka**
neví, tam si vyžadují podporu personálu. **Ale orientují se.** Děláme to i tak, že jdou samy a personál jde kousek za nimi, domluví se, kde se setkají. Hm. Takže bych řekla, že se tady

E3-25Orientace ve městě
ve Starém Městě orientují.

Co jim přinesl nebo vzal život v chráněném bydlení? V čem vidíš změnu? Jaké mají pocity?

E4:

E4-5Svobodná volba a rozhodování **E4-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka**
Hm. **Důležitou změnou je to, že si rozhodují samy o svých věcech,** někdy si přijdou poradit, třeba do jakých návazných služeb budou chodit. Rozhodují se, kde by chtěly chodit a jak

E4-5Svobodná volba a rozhodování **E4-26Partnerské vztahy**
často budou chodit. **Je zde větší volnost v rozhodování jak v dězpetě.** **Mají také partnerské vztahy.** Partneři je tady jako přímo nenavštěvují, ale jedna uživatelka teda říká,

že má přítele, i když je to spíše taková platonická láska. On je vlastně z Kyjova z domova, jenom si občas, velmi zřídka zatelefonují nebo si napíší nějaký dopis, ale to je opravdu jen taková platonická láska.

E4-27Pro pocit užitečnosti

V chráněném bydlení také máme velkou zahradu, máme tam jak okrasnou zahradu, tak ovocnou, na zeleninu zahradu. Jsou uživatelky, které to baví a jsou uživatelky, které to nebaví. Takže ty, co je to baví, prostě se tomuto věnují, nakoupí si svoji zeleninu, koupí si svoje přísady a o ty se vlastně během roku starají, hm, od rytí až po okopávání se snaží. Pak

E4-28Náboženské přesvědčení
zalévání, to je činnost, která všechny velmi baví, hm, a pak je velká spotřeba vody. Úplně samy chodí do kostela. Hm. To je taková jejich pravidelná nedělní aktivita, že nejméně tři, někdy jde i deset. (slyšet hluk z vedlejší místnosti) Ale ty tři, čtyři jdou pravidelně do kostela, (slyšet hluk

E4-10Snaha o zlepšení s podporou pracovníka
z vedlejší místnosti) kde jdou úplně samy. Jen se jim musí připomenout čas, (slyšet hluk z vedlejší místnosti) protože uživatelky nepoznají hodiny, takže v tomto potřebují velkou podporu. To samé je i u cestování a jakékoliv aktivitě, ten čas se musí hlídat, hm, musí se domlouvat, i pokud samy někam jedou, samy navštěvují na Velehradě svoje známé, chodí na chráněném bydlení nebo do dězpeté, tak se předem domluví, zavolá se tam, aby je zpět

E4-2Přizpůsobení se novému životu
pracovníci poslali na autobus. Jedna uživatelka třeba už zvládá, má svůj mobil a naučila se s ním pracovat, tak třeba se jí zavolá, aby věděly, že mají vyrazit, že už se mají chystat na

E4-29Uklízení si
ten autobus. Takže my tu máme dva domky a v každém domku úklid funguje trochu jinak. Ale každá si uklidí svůj pokoj, to si uklidí samostatně nebo s podporou personálu. Většinou se takový větší úklid dělá v sobotu. V pátek nebo v sobotu, no jak holky samy chtějí. Někdy si uklidí během týdne, takový ten běžný úklid a společné prostory. Teda na jednom domku je to rozvržené tak, je jich tam vlastně šest, že od pondělí do soboty uklízí každý den dvě a mají rozdělenou kuchyň a chodbu s koupelnou, a o to se starají. Je na to teda udělaný rozpis, (slyšet hluk z vedlejší místnosti) který se pravidelně opakuje. A ve vedlejším domku není

E4-17Spolupráce a pomoc

rozpis, tam si holky uklízí, jak chtějí, jak se domluví. Je tam jedna, která strašně ráda vytírá, takže vytírá. Je tam jedna, která ráda umývá vanu, takže tá umývá vanu. Takže tam je to

E4-30 Jak je to s motivací rozdělené trošku jinak. Myslím si, že v chráněném bydlení jsou některé uživatelky motivovány samy, ale to je... málo z nich, že si tu aktivitu samy najdou, samy si jdou třeba

E4-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka ven, jdou ke známým, jdou si pozalévat a tak podobně. Ale některé k tomu potřebují toho pracovníka, přijdou se zeptat, třeba co můžou, co mají dělat nebo prostě nic nechtějí a nic ne

E4-31 Vztahy k sousedům dělají. V chráněném bydlení uživatelky nově poznávají, co jsou to sousedské vztahy. A já bych řekla, že u nás je to úplně v pohodě, protože v sousedství jsou dvě větší bytovky, kde je spousta lidí a holky se chodí za sousedy i sednout, nebo když jdou kolem, tak na sebe povolávají, ptají se, jak se jim daří, chvíli si posedí společně, hm... Myslím si, že ty vztahy jsou dobré. To samé platí i k dětem sousedů, jedna naše uživatelka si s nimi hraje begbinton. Tak už jsou děti zvyklé a chtějí si pohrát, hlavně přes to léto, kdy jsme hodně venku.

Litují toho, že jste se přestěhovali do chráněného bydlení?

E5:

E5-32 Dojmy z transformace E5-33 Více času pro méně klientů
Tak, myslím si, že život v chráněném bydlení je určitě lepší než život v ústavu. Protože je

E5-34 Integrace má smysl zde méně lidí, člověk se jim může více věnovat. Hm. Myslím si, že celé to začlenění do společnosti je dobré, nejsou to takové velké skupiny lidí, které jdou. Když chodí samostatně po dvou, po třech tak, dobře zapadnou do té společnosti ani nikdo nepozná, jejich handicap.

E5-35 Těšili se a chtěli změnu
Uživatelky se sem těšily se, těšily se na tu změnu. Byla to pro ně velká změna, ale byly natěšené.

Můžeš popsat, jak tráví den, svůj volný čas v chráněném bydlení? A jaké to bylo dříve v dézetpěčku?

E6:

E6-5 Svobodná volba a rozhodování
Režim dne takhle daný v chráněném bydlení není, záleží na nich, jak si ho ustanoví. Mají to samozřejmě dané tím, jak jezdí do těch návazných služeb, takže to mají opravdu na ten

E6-6 Pracovní uplatnění

týden dané. Někdo jezdí jen 3x týdně, někdo jezdí 5x týdně. Jsou tu teda i dvě uživatelky, které nikde nejezdí, a to z důvodu, že jedna je nemocná se srdcem a ukončila se jí ta návazná

E6-8 Kontakt s rodinou

na doporučení lékaře, že se nemá zatěžovat. A druhá, protože si to nepřejí rodiče, protože si

E6-5 Svobodná volba a rozhodování

je velmi, si ji velmi často berou domů. A ten režim dne si pak dělají fakt jako ony samy.

E6-24 Aktivity ve volném čase

Nemají dané, kdy půjdou spát, kdy budou odpočívat, hm, záleží vyloženě na nich. Uživa-

E6-5 Svobodná volba a rozhodování

telky navštěvují různé aktivity. Třeba vidí nějaký plakát, tak se zeptají, co je to za akci a

E6-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka

řeknou nám, že tam chtějí jít. A jdou na tu akci buď samy, nebo pokud si vyžádají doprovod,

E6-4 Kontakt s běžnou

populací

tak jde s nimi pracovník, ale tam už se třeba rozdělíme a každý si jde svou cestou. A jsou to

E6-29 Uklízení si

akce takové, že je to přímo ve Starém Městě nebo v nedalekém městě. Uživatelky by se zde

měly podílet na úklidu, ale někdy se stane, že se jim nechce a neuklidí to, to je jejich

rozhodnutí. Většinou to pak ale uklidí na druhý den.

E6-24 Aktivity ve volném čase

Ony samy se rády dívají na televizi, rády sledují nějaké pohádky, rády poslouchají nějakou

muziku, od malování až třeba po práci na počítači, velice rády fotí. Myslím si, že ten čas

mají vyplněný a že se tady nenudí.

Co je trápí? Mají nějaké starosti? Obavy?

E7:

E7-36 Pocit jistoty a bezpečí

No, já myslím,.. že v domově měly takový ten pocit bezpečí a jistoty určitě. Tady mají taky,

E7-10 Snaha o zlepšení s podporou pracovníka

ale tím, že by se měly spíše osamostatnit, tak někdy jim to dělá problém, že pořád ještě

E7-37 Strach z okolí
hledají tu podporu pracovníka. Někdy bych řekla, že ji vyžadují až nad míru. Některé se bojí cestovat, bojí se chodit samy po městě, ale to je individuální. Když chce s nimi mluvit cizí člověk, tak je to těžké, protože se bojí lidí bez přístřeší, nevím proč. Bojí se, že je bude někdo sledovat, že jim někdo něco udělá, někdo něco ukradne. To vím, že si na toto stěžují.

E7-38 Obavy z ovládnání spotřebičů

Někdy mají strach ovládat sklokeramickou desku, aby něco nevyhořelo. Nebo takhle už se

E7-39 Starosti a obavy
nám stalo, že nám i začala hořet mikrovlnka, takže jenom v tomto ohledu. Jejich starosti se týkají hlavně jídla, to je jejich hlavní starost. Ale jinak mají i starosti s rodinou. Hm, já nevím, závidí si vzájemně, že

E7-40 Problémy v komunikaci a konflikty
tady té jedné uživatelce se matka ozvala. Takže tam jsou takové docela časté konflikty, kdy ona je ráda popíchne a dá jim to prostě znát, že o ni se maminka zajímá a o ně se nezajímá. Na počátku jsme se v chráněném bydlení potýkali s problémy, a to byly takové ty drobnosti,

E7-41 Respekt k soukromí
že si například braly jídlo mezi sebou, neřukaly na dveře, (slyšet hluk z vedlejší místnosti) nedodržovaly svůj intimní prostor tady, chodily si do sprchy, takže se musely naučit zamy-

E7-42 Nespokojenost se službou
kat. A je zde jedna uživatelka, která chce chráněné bydlení opustit.

Kde byli více spokojeni? Co se jim líbilo a nelíbilo v chráněném bydlení nebo v dázetpé? E8:

E8-43 Je to tu fajn

E8-44 Role přání a potřeb
Tak určitě se jim zde líbí, jako myslím si, že jsou zde spokojené. Hm. Ke spokojenosti je důležité, aby se uživatelkám plnily jejich přání, a ty určitě nejsou přehlíženy. Například jedna uživatelka chce častěji navštěvovat svoji sestru, takže si to snaží opravdu plnit. Další uživatelka chodí ráda plavat, a tak se naučila chodit na koupaliště, už tam chodí sama.

E8-24 Aktivita ve volném čase

Kino. Kino navštěvují s podporou, tam tedy samy nechtějí a je tam problém, že večer je tma a nejezdí autobusy, protože do kina musí jezdit až do vedlejšího města a tam oni vidí potřebu,

E8-2Přizpůsobení se novému životu
že chtějí mít tu podporu toho perzonálu. I když už se naučily trasy z města pěšky, pro případ,

E8-45Aktivity pro zdraví
že jim ujede autobus, tak to už opravdu zvládnou. Už tak chodí a říkají, že sportují, že je to zdravé, takže někdy v pátek si dají procházku jenom tak, i kdy by nemusely, i když jim ten autobus jede, což je taky od nich hezké, že tak pečují o své zdraví. Hm. Tak jako v dézetpé

E8-24Aktivity ve volném čase
i tady jsou holky, které vždycky měly rády muziku, a tu muziku poslouchaly jak v dézetpé, tak i tady. To samé vyšívání, šití. Ty, co je to bavilo v dézetpé, tak je to baví i na chráněném bydlení. Ale je pravda, že jim byla nabídnuta i spousta nových věcí, a to je třeba od té zahrádky, kterou teda v dézetpé neměly, po tady to samotné chození na koupaliště, to taky

E8-40Problémy v komunikaci a konflikty
v dézetpé nebylo. Někdy dochází problémům v komunikaci mezi uživatelkami. Tak řekla bych, že na jednom domku je to mnohem lepší, tam jsou ty starší dámy, (slyšet hluk z ved-

E8-19Respekt k ostatním
lejší místnosti) které jsou takové klidnější. V klidu se domluví, takže tam bych řekla, že není

E8-40Problémy v komunikaci a konflikty
takový nějaký výrazný problém. Ale na druhém domku je to takové horší, vzhledem k tomu,

E8-42Nespokojenost se službou
že je tam taková jedna uživatelka, která tam již nechce být a byla podána i stížnost s nespokojeností se službou a návrh na soud, že by chtěla toto zařízení opustit. Chce bydlet poblíž

E8-40Problémy v komunikaci a konflikty
svojí matky. Takže to se tam často řeší a ona díky tomuto, teda potom slovně napadá jiné uživatelky. V případě konfliktu si to holky pořeší mezi sebou, co potřebují, ale přijdou i pro pracovníka. Postěžují si, pak si sedneme a snažíme se to vyřešit ústní domluvou,

E8-18Dodržování pravidel
zopakujeme si ty pravidla a tady ty věci, které by měly dodržovat, (slyšet hluk z vedlejší

E8-46Portrét pracovníků
místnosti) a že se mají k sobě chovat slušně. Myslím si, že ke spokojenosti uživatelek přispívá i dobrý vztah k pracovníkům. Holky dojdou a řeknou si, co potřebují i takové důvěrné věci. Automaticky zavrou dveře a řeknou, že chtějí jen s tebou mluvit, že potřebují něco vyřešit, takže si myslím, že ta důvěra tam je.

Co se jim líbí nebo nelíbí na jejich současném životě?

E9:

E9-27 Pro pocit užitečnosti

Holky se snaží být užitečné, některé. Třeba uklízí kolem domu a připadají si důležité. Je to jejich, jakože práce, že pozametají, pohrabou listí, ostříhají květiny, to jim přijde, že je to

E9-47 Adaptace na změnu

důležité a potřebné. Někdo má rád změny, někdo má rád, když se něco děje, že je tam ta aktivita a jde něco dělat, ale někdo ne. Někdo má rád svůj režim, ten svůj klid prostě zaběhlý a nějaké změny mu trvají, než si na ně zvykne, potřebuje se přizpůsobit, anebo je ani nevyhledává.

Co tě nejvíce překvapilo? Někaké dojmy z celého procesu transformace?

E10:

E10-32 Dojmy z transformace

Hm, tak já vnímám proces transformace velmi dobře, kladně. Já jsem pro transformaci a vnímám to jako přínos. Problémy jsou spíš z řad zaměstnanců, že se teda jako bojí, co bude. To samé je i u klientů, taky si nedokáží představit, co bude, jak bude, a tak se chodí dívat na

E10-3 Věděli, do čeho jdou?

to nové zařízení. Když se stavily naše domky, také se chodily dívat, ale byly nejisté, jak tady bude všechno probíhat. (slyšet hluk z vedlejší místnosti) A potřebovaly takové to ujištění. Chtěly vědět, že tam s nimi budeme, kdykoliv poradíme, pomůžeme.

Děkuji za rozhovor.